

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ'NİN HAYATI VE RİVÂYETLERİ

Hasari ALTUNOVA

ŞANLIURFA - 2018

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ'NİN HAYATI VE RİVÂYETLERİ

Hasari ALTUNOVA

Danışman:

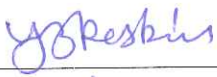

Doç. Dr. Abdullah YILDIZ

ŞANLIURFA - 2018

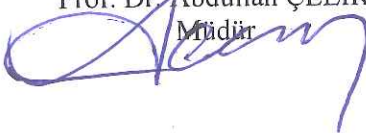
T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı 115202011 numaralı Hasari Altunova'nın hazırladığı "Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Hayatı ve Rivâyetleri" konulu **yüksek lisans** tezi ile ilgili tez savunması, 21/12/ 2018 tarihinde, saat 11:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

21/12/ 2018

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Doç. Dr. Abdullah YILDIZ	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN	Kabul	
Üye	Dr. Öğrt. Üyesi Nurullah AGİTOĞLU	Kabul	

Bu tezin Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

24/01/2019
Prof. Dr. Abdullah ÇELİK
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Hasari ALTUNOVA
Öğrenci Numarası: 115202011
Enstitü Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı (Hadis)
Programı: Yüksek Lisans
Başlık (Türkçe) Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Hayatı ve Rivâyetleri

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 150 sayfalık kısmına ilişkin, 26/11/2018 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 23'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden herhangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

26/11./2018
Hasari ALTUNOVA

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 26/11./2018

Doç. Dr. Abdullah YILDIZ

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı

ÖZET
EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ'NİN HAYATI VE RİVÂYETLERİ
ALTUNOVA, Hasari
Yüksek Lisans Tezi
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah YILDIZ
Aralık, 2018, 152 sayfa

Çalışmamızda; Türkiye’de ve ümmetin dilinde Ebû Eyyûb el-Ensârî diye meşhur olan Hâlid b. Zeyd el-Ensârî isimli sahâbînin hayatı ve rivâyet ettiği hadisler ele alınmıştır. Hedef, söz konusu sahâbînin hayatını, kişiliğini, hadisçiliğini ve rivâyet ettiği hadisleri tespit etmektir.

İki bölüm olarak hazırlanan bu çalışmanın birinci bölümünde; Hâlid b. Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin kimliği, şahsiyeti, hayatı, vefatı ve kabrinin durumu; tabakât, ricâl, İslâm tarihi, siyer ve hadis kitaplarından yararlanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde ise Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el-Ensârî’nin hadisçiliği ve rivâyet ettiği hadisler, Kütüb-i Tis‘a diye bilinen temel hadis kaynakları esas alınarak tespit edilmiş; hadislerin metinleri yazılarak tercüme ve tahrirleri yapılmıştır. Söz konusu hadislerin senetlerinde geçen râvilerden sadece haklarında eleştiri olanlar kısaca tanıtılmıştır. Bu rivâyetlerin diğer tariklerinin sened ve metin farklılıkları ise ilgili hadislerden sonra “değerlendirme” başlığı altında tespit edilmiştir.

Medineli Ensâr’dan olan ve Allah Resûlü’ne (s.a.) ev sahipliği yapan Hâlid b. Zeyd el-Ensârî, hadis rivâyeti konusunda ihtiyatlı davranan ve bu yüzden az hadis rivayet eden sahâbîlerdendir. Bizzat ve dolaylı rivâyet ettiği, Kütüb-i Tis‘a içerisinde geçen hadislerin kaynaklarına göre oranı şöyledir: İmam Mâlik, 10; Ahmed b. Hanbel, 103; Buhârî, 12; Müslim, 19; İbn Mâce, 16; Ebû Dâvûd, 12; Tirmizî, 16; Dârimî, 13; Nesâî, 18; toplam: 219.

Anahtar Sözcükler: Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el-Ensârî, Hz. Peygamber, sahâbî, tâbî, râvî, rivâyet, hadîs.

ABSTRACT
THE LIFE AND NARRATIONS OF ABU AYYUB AL-ANSARI
ALTUNOVA, Hasari
Master's Thesis
Department of Basic Islam Sciences
Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Abdullah YILDIZ
December, 2018, 152 pages

In our study, the life of Halid b. Zeyd Al-Ansari, one of the companions of Prophet Muhammad, known also as Abu Ayyub Al-Ansari in Turkey and amongst Islamic Ummah, and certain hadiths narrated by him were discussed. The purpose of the study was to examine his life, personality, methodology, and hadiths narrated by him.

The study consists of two parts. In the first part, the identity, personality, life, death and state of tomb of Halid b. Zeyd Abu Ayyub Al-Ansari were attempted to be identified by benefiting from tabaqat, dignitary, Islamic history, prophetic biography and hadith books. In the second part, Halid b. Zeyd Abu Ayyub Al-Ansari's methodology of hadith and the hadiths narrated by him were determined by basing on basic hadith sources, known also as Kutub-i Tis'a. These hadiths were also prescribed, translated and their sources were specified in the second part. As to narrators that were mentioned in the proofs of these hadiths, only those who received criticism were briefly introduced. Proof and text differences in other paths of these narrations were analysed under the title of "evaluation" after each hadith.

Halid b. Zeyd Al-Ansari, who was one of the Ansars of Medina and hosted the Messenger of Allah, was one of those companions who acted cautiously about hadith narration and thus narrated less hadiths. The ratio of his hadiths that he narrated directly and indirectly in Kutub-i Tis'a is as follows: Imam Malik, 10; Ahmed b. Hanbel, 103; Buhari, 12; Muslim, 19; Ibn Mace, 16; Abu Davud, 12; Tirmizi, 16; Darimi, 13; Nesai, 18; and total, 219.

Key words: Abu Ayyub Halid b. Zeyd Al-Ansari, Prophet Muhammad, companion, follower, narrator, narration, hadiths.

ÖNSÖZ

Bismillahirrahmânirrahîm

Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah'a hamd, O'nun mesajını örnek yaşantısıyla bize ulaştıran Resûlüne, aile ve ashabına kıyamete kadar yolundan gidenlere salât ve selâm olsun!

İslâm'ın iki temel kaynağı Kur'an ve Sünnet'tir. Birinci temel kaynak olan Kur'an-ı kerim'in doğru bir şekilde anlaşılması Hz. Peygamber'in (s.a.) sünnetinin doğru bir şekilde anlaşılmasına ve sonraki nesillere aktarılmasına bağlıdır. Bu noktada sünnetin sonraki nesillere aktarılmasında sahâbenin büyük gayret ve rolleri olmuştur. Zira Allah Resûlü'nün (s.a.) hadislerini bize ulaştıran sened zincirinin başında sahâbe gelmektedir. Sahâbenin Hz. Peygamber'in (s.a.) sünnetini nasıl anladıkları ve uyguladıkları günümüz insanı ve yeni nesiller için çok büyük önem arz etmektedir. Çünkü sahâbe, Hz. Peygamber'in (s.a.) dizinin dibinde yetişmiş, âyetlerin iniş sebeplerini ve hadislerin de vürûd sebeplerini; en önemlisi onun örnekliliğini bizzat müşâhede etmişlerdir.

Bu sahabîlerden biri de ülkemizde Ebû Eyyûb el-Ensârî diye meşhur olan Medineli Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el-Ensârî'dir. Bu çalışmamızda onun hayatını, rivâyet ettiği hadisleri ve hadis ilmindeki rolünü konu edindik. Çalışmamızı iki bölüm olarak hazırladık. Birinci bölümde; Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el-Ensârî'nin kimliği, kişiliği, hayatı ve vefatını; ikinci bölümde ise, söz konusu sahâbînin Kütüb-i Tis'a içerisinde geçen rivâyetlerini ele aldık. Rivâyetlerin tercüme ve tahrirlerini yaptık. Ayrıca haklarında eleştiri olan râvîleri kısaca tanıttık. Son olarak da bahse konu olan hadislerle ilgili kısa bir değerlendirmede bulunduk.

Gerek konu seçiminde, gerek tezin hazırlanması ve yazımı aşamalarında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Abdullah YILDIZ'a ve değerli hocam Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN'e teşekkür ederim.

Hasari ALTUNOVA

Şanlıurfa-2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR	XI
TABLO LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ.....	1
Konunun Önemi ve Amacı	1
Araştırmanın Metodu ve Kaynakları.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM	4
EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ.....	4
1.1. HAYATI	4
1.1.1. İsmi, Nesebi ve Künyesi	4
1.1.2. Ailesi ve Doğumu	5
1.1.3. Müslüman Oluşu	6
1.2. KİŞİLİĞİ VE DİĞER ÖZELLİKLERİ	8
1.2.1. Kişiliği.....	8
1.2.2. Dönemi ve Sahâbe Arasındaki Yeri.....	14
1.2.3. Katıldığı Savaşlar ve Cihada Düşkünlüğü	18
1.2.4. Vefâtı.....	21
İKİNCİ BÖLÜM.....	26
EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ'NİN HADİŞÇİLİĞİ, RİVÂYETLERİ VE RÂVİLERİ ...	26
2.1. Hadisçiliği.....	26
2.2. Râvileri	28
2.3. Rivâyetleri	29
2.3.1. Tevhid	30
2.3.2. Helâ Adâbı-Kibleye Yönelmeme	32

2.3.3. Temizlik	34
2.3.4. Kişinin Eşiyle Birlikte Olduğunda Menî Gelmemesi	36
2.3.5. Cinsel Uzvuna Dokunan Kimsenin Abdest alması	39
2.3.6. Ateşte Pişen Şeyleri Yiyince Abdest Gerekir mi?	41
2.3.7. Sakalları Hilallemek	43
2.3.8. Ayakları Mesh Etmek.....	45
2.3.9. Tırnak Kesmek.....	46
2.3.10. Cuma Günü Temizlik ve İbadetin Mükâfatı.....	47
2.3.11. Emre Uygun İbadetin Mükâfatı	48
2.3.12. Namaz, Zekât ve Sıla-i Rahim	50
2.3.13. Vitr Namazı	52
2.3.14. İbadetlerin Günahlara Keffâret Olması.....	54
2.3.15. Öğle Namazı Sünneti	56
2.3.16. Gece Namazı ve Misvâk Kullanmak	59
2.3.17. Akşam Namazının Vakti	60
2.3.18. Akşam Namazında A'râf Sûresinin Okunması	63
2.3.19. Müzdelife'de Akşam Namazı ile Yatsı Namazını Cem Etmek	64
2.3.20. Namazı, Veda Eden Kimsenin Namazı Gibi Kılmak	66
2.3.21. İstihâre Namazı	68
2.3.22. Namazını Kılan Sonra Bir Cemâate Rastlayan Kişi Onlarla Birlikte Tekrar Namaz Kılmalı mıdır?	70
2.3.23. Şevvâl Orucu	71
2.3.24. İhramlı Kimsenin Yıkanması	73
2.3.25. Bir Ev Halkına Bir Kurban Yeterli midir?	75
2.3.26. Erzakı Ölçmekten Umulan Bereket	76
2.3.27. İhlâs Sûresi	78
2.3.28. Âyete'l- Kürsî	80

2.3.29. “Kendinizi, Kendi Ellerinizle Tehlikeye Atmayın!” Âyet-i Kerîmesi	82
2.3.30. Sabah Akşam Allah Yolunda Hareket Etmek	84
2.3.31. Savaşta Düzeni Önemseme	85
2.3.32. Para Karşılığı Askerlik Yapmak	86
2.3.33. Bir Canlıyı (Elini Kolunu Bağlayıp) Hedef Yapmak.....	88
2.3.34. Anne ve Yavrusunu Ayırmak	90
2.3.35. Ehil Olmayan Kimselerin Yönetici Olması	91
2.3.36. Yönetici Kimsenin (İmamın) Çevresi ve Danışmanları.....	93
2.3.37. Peygamberlerin Dört Âdeti (Ortak Sünneti)	94
2.3.38. Aksırana Duâ Etmek	95
2.3.39. Müslümanın Müslümanla Konuşmaması.....	97
2.3.40. Sadakanın En Makbulü	99
2.3.41. Af ve Tevbe	100
2.3.42. Kabir Azabı	101
2.3.43. Büyük Günahlar	103
2.3.44. Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek	104
2.3.45. Yemekten Sonra Dua.....	106
2.3.48. Soğan Sarımsak Yemek.....	107
2.3.47. İzin İsteme Sözleri.....	109
2.3.48. Ağaç Dikmek	110
2.3.49. Tehlil ve Tahmîd Getirmenin Mükâfatı	112
2.3.52. Müzeyne, Cüheyne, Gıfâr, Eşca‘ Kabilelerinin Menâkıbı.....	118
2.3.53. Cennet Atlarının Sıfatı	120
2.3.54. Hz. Ali	121
2.3.55. Ümmet-i Muhammed’in (s.a.) Hesapsız Cennete Girmesi ve Şefâat	123

2.3.56. Nebiz İçin Ziftlenmiş Kaplar	125
2.3.57. Yargılamada Allah'ın Yardımı	127
2.3.58. Mescitleri Temiz Tutmak	128
2.3.59. Azl Yapmak	129
2.3.60. Medine'nin Harem Sayılması	130
2.3.61. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Rivâyetleri ile İlgili Genel Değerlendirme	132
SONUÇ	135
KAYNAKÇA	138

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhi Selam
b.	: Bin, ibn (Oğlu)
bs.	: Baskı
b.y.	: Baskı Yeri Yok
bk.	: Bakınız
bny.	: Baskı No Yok
bt.	: Binti (Kızı)
c.c.	: Celle Celaluhu
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H.	: Hâu't-tahvîl
nr.	: Numarası
H.z.	: Hazreti
İFAV.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
r.a.	: Radıyallahu Anh/Anha
s.a.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
thk.	: Tahkik Eden
ts.	: Tarihsiz
yy.	: Yayınevi Yok

TABLO LİSTESİ

Sayfa Numarası

Tablo 1: Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetlerin (Tekrarlar Dâhil) Konu ve Kaynak Dağılımı.....	133
--	-----

GİRİŞ

Konunun Önemi ve Amacı

Hadis, Kur'an-ı Kerim'i açıklayan ikinci temel kaynaktır. Bu önemine binaen hadisler pek çok çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmalar daha çok hadisin senedi veya metnini anlamaya yönelik yapılmıştır. Var olan metni anlamak ne kadar önem arz ediyorsa, o metnin Hz. Peygamber'e (s.a.) ait olup olmadığı da o derece ehemmiyet arz etmektedir. Bu öneminden dolayı isnad ilmi ortaya çıkmış ve bu ilim hadisin doğru tespiti için vazgeçilmez bir araç olmuştur. İslâm dininin sonraki nesillere ulaştırılması ve öğretilmesinde ilk halka olmaları cihetiyle sahâbe-i kirâm büyük çaba sarf etmişlerdir. Onlar Allah Resûlü'nün (s.a.) hadislerini bize ulaştıran ilk nesildir. Onlar, Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in (s.a.) ilk muhâtapları, aynı zamanda âyetlerin sebab-i nüzûlü ve hadislerin esbab-ı vürûdunun şahitleri olmaları yönüyle de önemlidirler. Sahâbenin Hz. Peygamber'in (s.a.) sünnetini nasıl anladıkları ve uyguladıkları günümüz insanı için yol göstericidir. Bundan dolayı İslâm tarihinde sahâbe üzerinde hassasiyetle durulmuş ve onların biyografileri hakkında pek çok çalışma yapılmıştır. Allah Resûlü'nü (s.a.) görme, onunla beraber yaşama ve onun nebevî terbiyesi altında yetişme şerefine ulaşan sahâbe-i kirâm, râvîlik vasfı açısından güven ve itimada layık oldukları için İslâm âlimlerinin geneli tarafından âdil kabul edilmişlerdir. Bundan dolayı onlar cerh ve ta'dile tabi tutulmamışlardır.

Araştırmamızın hedefi, Kütüb-i Tis'a, sahâbe biyografileriyle ilgili tabakât ve ricâl kitapları başta olmak üzere bu alandaki temel kaynaklara müracaat ederek Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hayatı, şahsiyeti, kişiliği, hadis ilmine olan hizmeti ve hakkında farklı kaynaklarda yer alan bilgileri bir araya getirmek ve bahsedilen kaynaklardan onun Hz. Peygamber'den (s.a.) doğrudan ve dolaylı naklettiği rivâyetleri tahrîc ederek ortaya koymak; ayrıca rivâyetlerinin, kendi kişiliğine ve yaşamına yansıyor yansımadığını, hadisteki rolünü, diğer sahâbîler ve alt tabaka râvîlerle olan rivâyet ilişkilerini tespit edebilmektir.

Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hayatı ve rivâyetlerini konu edindiğimiz bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hayatı ve kişiliği başlığı altında ismi, nesebi, künyesi, ailesi, Müslüman oluşu, dönemi ve sahâbe arasındaki yeri, katıldığı savaşlar ve cihada düşkünlüğü, şahsiyeti ile ilgili rivâyetleri, Hz. Peygamber (s.a.) sonrası yaşamıyla ilgili bilgileri ve vefâtını belirlemeyi amaçladık. İkinci bölümde; Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin rivâyet ettiği hadislerle ilgili bilgileri, Kütüb-i Tis'a içerisinde geçen rivâyetlerini, cerh ve ta'dil yönüyle râvîlerini ele aldık.

Söz konusu rivâyetleri öncelikle çeşitli bilgisayar programlarından taradık. Bu programlarda oluşabilecek hatalara karşı hadisleri “*el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Hadîsi'n-Nebevi*” tarzı eserlerden de inceledik. Daha sonra bulduğumuz her bir rivâyeti bizzat matbu eserlerdeki yerleriyle karşılaştırarak gerekli tashihleri ve tahricleri yaptık. İlgili hadisin sened ve metnini bu şekilde kaydettik. Genelde târikleri aynı olan rivâyetlerden en uzununu esas alarak bir başlık altında tek hadis olarak verdik. Diğer târikleri ise, varsa sened ve metin farklılıklarını “değerlendirme” başlığında belirtmek ve geçtikleri kaynakları dipnotta göstermekle yetindik. Ayrıca esas aldığımız rivâyet Kütüb-i Tis'a içinde bir tek yerde geçmiş ise, o zaman rivâyetin Kütüb-i Tis'a dışında geçtiği kaynaklara da zaman zaman dipnotlarda işaret ettik.

Konu başlığına esas teşkil eden her rivâyetin altına tercümesini kaydettik. Daha sonra konumuza esas teşkil eden hadisin senedinde yer alan ricâli “*rivâyetin senedi*” başlığı altında tek râviden rivâyet eden râvîler arasına (→), aynı dönem râvîlerden (akrandan) rivâyet edenler arasına (/) işaretini koyarak vermeye çalıştık. Eğer bahse konu olan hadisin senedinde tahvîl (senetlerde değişme ve geçiş) varsa bunu “hâu't-tahvîl” (**H**) harfi ile gösterdik.

İlgili hadisin sened zincirinde geçen ve özellikle hakkında eleştiri olan râvilerin biyografilerini, adâlet ve zabt yönünden haklarında söylenen cerh-ta'dil lafızlarını imkânlar ölçüsünde dipnotta belirtmeye çalıştık. İmkân dâhilinde ilgili hadisin sıhhat derecesine de işaret ettik. Hakkında sadece ta'dil nitelemesi olan râvileri ise çalışmamızın hacmini taşıyacağı düşüncesiyle rivâyet dizisinde (sened zincirinde) zikretmekle yetindik. Ayrıca yine değerlendirme kısmında ilgili rivâyetin farklı tariklerinde bulunan sened ve metin farklılıklarına değindik. Bu değerlendirme bölümünün sonunda hadisle ilgili şerhlerde geçen açıklamalara kısaca yer verdik. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) gerek hayatı ve kişiliğini içeren birinci bölümde gerekse hadisçiliği ve rivâyetlerini içeren ikinci bölümde ve râvilerinin biyografilerini tespit; tabakat ve ricâl kitapları, İslâm tarihi, siyer ve hadis kitaplarından istifade ettik. Bu bağlamda İbn Sa'd'ın (230/844) *et-Tabakâtu'l-kübrâ'sı*, İbn Hibbân'ın (354/965) *Kitâbu's-sikâti*, Taberânî'nin (360/971) *el-Mu'cemu'l-kebîr'i*, Hâkim'in (405/1014) *el-Müstedrek 'ala's-Sahîhayn'ı*, İbn Hazm'ın (456/1046) *Esmâu's-Sahâbe'si*, İbn Abdilberr'in (463/1071) *el-İstî'âb fi ma'rifeti'l-ashâb'ı*, İbn Asâkir'in (571/1175) *Târîhu Medîneti Dimaşk'ı*, İbnu'l-Esîr'in (606/1209) *Üsdü'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe'si*, Mizzî'nin (742/1341) *Tehzîbu'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl'i*, Zehebî'nin (748/1347), *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'sı*, İbn Hacer'in (852/1448) *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe* ve *Takrîbu't-Tehzîb'i*, Ebû Nu'aym el-İsfahânî'nin (430/1038) *Ma'rifetus-Sahâbe'si*, İbn Kesîr'in (744/1373) *el-Bidâye ve'n-nihâye'si*, Hatîb el-Bağdâdî'nin (463/1071) *Târîhu Bağdâd'ı* ve Ziriklî'nin (1396/1976) *el-A'lâm* gibi konumuzla ilgili temel eserlerden istifâde ettik.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hadisçiliği ve rivâyetleri konulu ikinci bölümde ise, Kütüb-i Tis'a eserleri olarak bilinen; Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-Sahîh'lerini*, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce ve Dârimî'nin *Sünen'leri* ile İmam Mâlik'in *Muvatta'ını* ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'ini* kaynak olarak kullandık.

BİRİNCİ BÖLÜM

EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

1.1.1. İsmi, Nesebi ve Künyesi

Adı; Hâlid b. Zeyd b. Küleyb b. Sa'leb b. Abduavf b. Ğanm b. Mâlik b. en-Neccâr b. Sa'leb b. el-Hazrec'tir.¹ Bazı kaynaklarda nesebi Abduavf b. Cuşem b. Ğanm,² bazılarında ise Sa'leb b. Abduamr b. Abduavf şeklinde geçmektedir.³ İsmi Teymullah olarak kaydeden müellifler de vardır.⁴ Hâlid b. Zeyd ismiyle tanınan başka sahâbîler de mevcuttur.⁵

Hâlid b. Zeyd, daha çok Ebû Eyyûb olan künyesiyle tanınır.⁶ Künyesi Ebû Eyyûb olan başka iki sahâbi daha bulunmaktadır.⁷ Hazrec kabilesinin Neccâr oğulları kolundan olduğu için bazı kaynaklarda Ebû Eyyûb el-Ensârî el-Medenî el-Hazrecî en-Neccârî⁸ şeklinde künyelendirmelere rastlanılmaktadır. İkinci Akabe biatına

¹ Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdullah b. el-İsbehânî, *Ma'rifetu's-sahâbe*, thk. Muhammed Hasan İsmail-Mes'ar Abdulhamid eş-Şa'rani, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2002), 2: 187; İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah, *Tarih'u medineti Dimaşk*, thk. Mustafa Abdulkadir 'Ata, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2012), 9: 35; Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuâyb el-Arnaut, 11. Bs. (Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 1998), 2: 402; İbn Hacer el-'Askalânî, Ahmed b. Ali, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, thk. 'Âdil Ahmed Abdumevcûd-Ali Muhammed Mu'avved) 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1995), 2: 199.

² Ebû Nu'aym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 2: 187; Mizzî, Cemaluddîn Ebû'l-Haccâc Yûsuf, *Tehzîbu'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, thk. Beşir Avvâd Ma'ruf, 1. Bs. (Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 2002), 8: 66; İbn Hacer el-'Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 1. Bs. (Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 2001), 1: 519.

³ İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 35; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 8: 66; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 402.

⁴ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Siretu'n-nebevîyye*, thk. Mustafa es-Seka-İbrahim el-İbyari-Abduhafız Şelebî, 7. Bs. (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2009), 3-4: 617; İbn Asâkir, *Tarih'u Medineti Dimaşk*, 9: 35.

⁵ İbn Hacer el-'Askalânî, Halid b. Zeyd adında Ebû Eyyûb el-Ensârî'den başka üç sahâbenin daha mevcut olduğunu zikretmektedir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 201.

⁶ İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed, *el-İstî'ab fi ma'rifeti'l-ashâb*, thk. 'Âdil Ahmed Abdumevcûd-Ali Muhammed Mu'avved, 2. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2002), 2: 9; İbnü'l-Esir, İzzeddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Üsdü'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Halil Me'mun, 4. Bs. (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2009), 2: 85; İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 200.

⁷ Aynî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *Umdetu'l-kârî şerhu Sahih'i'l-Buhârî*, thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye 2009), 2: 420.

⁸ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed İsmâil b. İbrahim, *et-Tarihü'l-kebir*, (Haydarabâd: Dâiratu'l-ma'ârifî'l-Osmâniyye, ts), 3: 136; İbn Ebû Hâtim, Abdurrahman b. Muhammed b. İdris, et-Temîmî, el-Hanzelî, er-Razi, *el-Cerh ve't-ta'dil*, thk. Mustafa Abdulkadir, 'Âta, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2002), 3: 329; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 6: 402; es-Safedî, Salaheddin Halil

katıldığı için “el-Akabî”,⁹ Bedir savaşına katıldığı için el-Bedrî,¹⁰ Muâviye’nin (r.a.) yanına Şam’a gittiği için eş-Şâmî,¹¹ bir süre Hz. Peygamberi (s.a.) evinde misafir ettiği için de “Mihmandâr-ı Nebî”¹² diye anılmıştır. Türkiye’de halk arasında “Eyüp Sultan” diye tanınır. Bunun, kendisine beslenen derin muhabbet ve tarihte padişahların kılıç kuşanma merasimlerini türbesi önünde yapmalarından kaynaklandığı söylenir.¹³

1.1.2. Ailesi ve Doğumu

Babası Zeyd b. Küleyb’tir. Annesi Hind bt. Saîd b. Amr b. İmriulkays b. Malik b. Sa’leb b. Ka’b b. el-Hazrec b. el-Haris b. el-Hazrec’tir.¹⁴ Kaynaklarda annesinin adının Zehrâ olduğuna dair rivâyetlere de rastlanmaktadır.¹⁵ Baba ve annesinin soyu Hazrec’de birleştiği için ikisi akrabadırlar.

Ebû Eyyûb’un (r.a.) soyu ile ilgili önemli bir nokta da, Hz. Peygamber’e (s.a.) dedesi Abdülmuttalib’in annesi tarafından akraba olmasıdır. Şöyle ki: Hz. Peygamber’in (s.a.) dedelerinden Hâşim (Amr) b. Abdumenâf, ticarî amaçlı bir seyahatinde Yesrib’e (Medine’ye) uğramış ve Neccâr oğullarından bir hanımla evlenmiştir. İsminin Selmâ olduğu bilinen bu hanım, Peygamberimizin dedesi Abdülmuttalib’in annesidir.¹⁶

Ebû Eyyûb’un hanımı Fâtıma bt. Kays b. Sa’d b. Amr b. İmrulkays el-Ensârî, el-Hazrecî’dir.¹⁷ O da kocası gibi ilk erkek çocukları olan Eyyûb’a nisbetle Ümmü Eyyûb olarak künyelenmiştir. Ümmü Eyyûb de Yesribli olup Benû Neccâr’dandır.¹⁸ Ebû Eyyûb’un hanımı Hz. Peygamber’le (s.a.) akrabadır. Kaynaklarda Ebû Eyyûb’un, Fâtıma bt. Kays dışında Ümmü Hasan bt. Zeyd b. Sâbit adında bir

b. Aybeg, *el-Vâfi bi'l-vefâyât*, thk. Ebû Abdillâh Celal el-Asyutî, 1. Bs. (Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye, 2010), 11: 27.

⁹ İbn Asâkir, *Tarih’u medineti Dimaşk*, 9: 37.

¹⁰ İbn Asâkir, *Tarih’u medineti Dimaşk*, 9: 36; Zehebî, *Siyer’u a’lâmi’n-nübelâ*, 2: 402.

¹¹ İbn Asâkir, *Tarih’u medineti Dimaşk*, 9: 37.

¹² Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefâyât*, 11: 27; Hüseyin Algül, “Ebû Eyyûb el-Ensârî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1. Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10: 124.

¹³ Algül, “Ebû Eyyûb el-Ensârî”, 10: 124.

¹⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, 3: 253; İbn Abdilberr, 2002, 2: 9; İbn Asâkir, *Tarih’u Medineti Dimaşk*, 9: 40; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-ğâbe*, 2: 85; Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 8: 67; İbn Hacer el-‘Askalânî, *İsâbe*, 2: 200.

¹⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, 3: 253; İbn Asâkir, *Tarih’u Medineti Dimaşk*, 9: 39.

¹⁶ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-nebeviyye*, 1-2: 143; Ebû Hasan Ali el-Hasenî, en-Nedvî, *es-Siretu’n-nebeviyye*, thk. Abdülmecid el-Ğavrî, 12. Bs. (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2004), 231.

¹⁷ İbn Sa’d, *Tabakât*, 3: 253; Ebû Nu’aym, *Ma’rifetu’s-sahâbe*, 5: 323.

¹⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, 3: 253.

hanımla daha evlendiği ve bu hanımdan Abdurrahman isminde bir oğlu olduğu şeklinde bir rivâyete de rastlanılmaktadır.¹⁹

Üçü erkek biri kız olmak üzere dört çocuğu olan Ebû Eyyûb'un, yukarıda geçtiği gibi erkek çocuklarından ikisi Eyyûb ve Abdurrahman'dır. Üçüncüsü kendi adını verdiği Hâlid'dir. Kızının ismi ise 'Amra'dır.²⁰

Ebû Eyyûb'un aile fertlerinden sayabileceğimiz kişilerden birisi de azat ettiği kölesi Eflah'tır. Eflah, Ebû Eyyûb'den hadis rivâyetinde bulunmuştur.²¹

Kaynaklarda doğumu ile ilgili bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Sadece bazı tahminler yapılmıştır.²² Çocukluğu, gençliği ve İslâm'dan önceki hayatı ile ilgili hemen hemen hiçbir bilgi bulunmamaktadır.²³

1.1.3. Müslüman Oluşu

Kaynaklarda verilen bilgilere göre Ebû Eyyûb el-Ensârî 622 yılında gerçekleşen ikinci akabe biatına katılan Medineli grup içerisinde yer almıştır.²⁴

Ebû Eyyûb'un ikinci akabe biatına katılması bize onun bu tarihten önce Müslüman olduğunu göstermektedir. Tarihî tespitlere göre Müslüman olması ikinci akabe biatından bir yıl kadar önce hicri 621 yılındadır.²⁵

İbn Kesîr ikinci akabe biatına yetmiş üç erkek ve iki kadın olmak üzere yetmişbeş kişinin katıldığını; on bir erkeğin Evs kabilesinden, içlerinde Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd'in de bulunduğu altmış iki erkeğin Hazrec kabilesinden olduğunu

¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 253.

²⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 253; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut, 2. Bs. (b.y: Muessesetu'r-Risâle, 1999), 38: 566 (23596); Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebir*, thk. Hamdî Abdülmecid es-Selefi, ((Beyrut: Dâru ihyâu't-turâsi'l-arabi, 2002), 4: 133 (nr. 2901).

²¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 42; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebir*, 2: 52; Müslim b. Haccâc, Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nisâburî, *Sahîh'u Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî 1. Bs. (Kahire: Dâru'l-hadis, 1991), "Eşribe", 171, 3: 1623; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 8: 68; İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 1. Bs. (Riyâd: Daru'l-fikr, 1995), 59.

²² Ünal Kılıç, *Ebû Eyyûb el-Ensari*, (Ankara: TDV, 2013), 28.

²³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 253; Ebû Nu'aym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 5: 323; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 6: 402; İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 200.

²⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 253; İbn Hişâm, *es-Siretu'n-nebeviyye*, 1-2: 414; Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nisâburî, *el-Müstedrak ala's-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdulkâdir 'Âta 1. Bs. (Beyrut: Daru'l-kutubu'l-ilmiiyye, 1990), 3: 518 (nr. 5927).

²⁵ Kılıç, *Ebû Eyyûb el-Ensari*, 25.

kaydetmektedir.²⁶ İbn Sa‘d (230/845)²⁷ ve İbn Asâkir (571/1176) bu sayıyı yetmiş olarak vermektedirler.²⁸

Ebû Eyyûb’la birlikte hanımı da Müslüman olmuştur. Bu arada Allah Resûlü (s.a.) onunla Mus‘âb b. Umeyr’i kardeş yapmıştır.²⁹

²⁶ İbn Hacer el-‘Askalânî, *İsâbe*, 2: 200; İbn Kesîr, İmaduddîn Ebû’l-Fidâ İsmâîl b. Ömer, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, thk. Me’mun Muhammed Saîd es-Sağırıcı, 2. Bs. (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010),3: 425-426.

²⁷ İbn Sa‘d, *Tabakât*, 3: 253.

²⁸ İbn Asâkir, *Tarih’u medineti Dimaşk*, 9: 39.

²⁹ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-nebeviyye*, 2-3: 456; İbn Hacer el-‘Askalânî, *İsâbe*, 2: 200.

1.2. KİŞİLİĞİ VE DİĞER ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Kişiliği

Ebû Eyyûb (r.a.), Resûlullah'a (s.a.) bağlılığı, ona olan derin sevgisi, ev sahipliği esnasındaki cömertliği, fedakârlığı ve ona karşı hassasiyeti ile meşhur bir sahâbîdir. Yanlışlar karşısında tavrını ortaya koyan, tabiatı itibarıyla cesur bir kişidir. Onun Müslümanlar nazarında bu kadar sevilmesinde etkili olan bir diğer yönü de, hayatı daha çok cihadla geçen bir mücahit oluşu ve davası için göstermiş olduğu samimi azmidir.

Ebû Eyyûb'un (r.a.) azatlısı Eflah, onun hakkında şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.) ona misafir olmuş ve Allah Resûlü (s.a.) alt kata, Ebû Eyyûb da üst kata yerleşmişlerdi. Derken Ebû Eyyûb bir gece uyanmış ve kendi kendine, "Biz Resûlullah'ın (s.a.) başının üzerinde yürüyoruz" der. Bunun üzerine çekilerek bir kenarda geceler. Sonra durumu Hz. Peygamber'e (s.a.) söyler. Allah Resûlü (s.a.), "*Alt kat daha uygun.*" buyurur. Ebû Eyyûb, "Sen altında buldukça ben bir çatının üstüne çıkamam" der; Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.) üst kata, Ebû Eyyûb da alt kata yer değiştirdiler.³⁰

Ebû Eyyûb, Hz. Peygamber'e (s.a.) yemek yapardı. Sofra (dönüp) getirildiği vakit onun parmaklarının yerini sorar, araştırırdı. Bir gün ona sarımsaklı bir yemek yapıldı. Sofra geri getirildiği vakit Resulullah'ın (s.a.) parmak yerlerini sordu. Kendisine, "O yemedi" dediler. Bundan ürkü ve hemen yanına çıkarak, "Sarımsak haram mıdır?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.), "*Değildir! Lâkin ben ondan hoşlanmıyorum*" buyurdu. Ebû Eyyûb, "Öyleyse senin hoşlanmadığından yahut senin kerih gördüğünden ben de hoşlanmam" dedi. Ebû Eyyûb, Hz. Peygamber'e (s.a.) hoşlanmama sebebini sorunca Resûlullah (s.a.), kendisinin Cebrâil (a.s.) ile görüştüğünü söyledi.³¹

Ebû Eyyûb bu olayı bir başka rivâyette şöyle nakleder: 'Resûl-i Ekrem (s.a.) evimizin alt katına yerleşmişti. Ben de üst kattaki odada idim. Bir gün yukarıdan yere bir miktar su dökülmüştü. Suyun tavandan sızarak Resûlullah'ın (s.a.) üzerine

³⁰ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-nebeviyye*, 1-2: 449-450; Müslim, "Eşribe", 171, 3: 1623; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3: 471; Ebû'l-Fidâ, İsmail b. Kesir, *es-Siretu'n-nebeviyye*, thk. Mustafa Abdulvâhid, 1. Bs. (Kahire, Dâru's-Selâm, 2011), 2: 668-669.

³¹ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-nebeviyye*, 1-2: 449-450; Müslim, "Eşribe", 171, 3: 1623; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3: 471; Ebû'l-Fidâ, İsmail b. Kesir, *es-Siretu'n-nebeviyye*, 2: 668-669.

gelmemesi için suyu bir bez parçası ile kurutmaya çalıştık. Bunun üzerine Resûlullah'ın (s.a.) yanına inip dedim ki, 'Ya Resûlallah (s.a.), senin bulunduğun bir yerin üstünde bulunmak bize yakışmaz, yukarıdaki odaya teşrif etmez misiniz?' Resûlullah da (s.a.) o günden sonra üst kata çıktı.³²

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) şahsiyetini, Resûlullah'a (s.a.) olan bağlılığını ve ona herhangi bir zarar gelmemesi hususunda taşıdığı duyarlılığını gösteren rivâyetlerden bir diğeri de şudur: Hayber seferi sona ermiş, Müslümanlar büyük bir galibiyet sağlamıştı. Hz. Peygamber (s.a.), Hayber'den ayrılmadan (veya Medine'ye dönülürken yolda bir yerde) mola verdi. Bu sırada Benû Nadr'ın başkanı olup vaktiyle Hayber'e gitmiş olan Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiyye Müslüman oldu ve Hz. Peygamber'le (s.a.) nikâhlandı. O gece Ebû Eyyûb (r.a.), Resûlullah'tan (s.a.) habersiz sabaha kadar çadırın etrafında muhâfizlik yaptı. Sabahleyin onu bu vaziyette gören Resûlullah (s.a.) sebebini sorunca, "Savaşta o kadının kocası, babası ve kavminden bazıları öldürüldüğünden size bir kötülük yapmasından korktum." cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.), onun hakkında şu duayı yaptı: "*Allah'im! (Bana bir zarar gelmemesi için sabaha kadar çadırımın çevresinde) o nasıl muhafızlık yaptı ise sen de onu muhafaza et.*"³³

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), Allah Resûlü'ne (s.a.) o kadar düşküdü ki, bir defasında onun sakalına düşen küçük bir şeyi fark etmiş, hemen onu almıştı. Resûlullah (s.a.) da buna karşılık, "*Bundan sonra sana bir kötülük dokunmaz ey Ebû Eyyûb*" buyurmuştu.³⁴

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) şahsiyetini, Resûlullah'a (s.a.) ve Ehl-i Beyt'e sevgisini ve onların hukukunu savunmadaki titizliğini gösteren bir olay da "ifk" hadisesi ile ilgili şu rivâyettir:

Müreyşî (Benû Mustalik) gazvesinden (5/627) dönüşte Hz. Aişe (r.a.) annemiz, münâfikların acımasız iftirâsına maruz kaldı. Bazı kimseler bu iftirayı çeşitli sâiklerle rastgele tüm Medine'ye yaydılar. Bundan hem Hz. Peygamber (s.a.),

³² İbn Hişâm, *es-Siretu'n-nebeviyye*, 1-2: 449-450; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 126. (nr. 3878); İbn Abdilberr, *el-İstî'ab*, 2: 10; İbnu'l-Esir, *Usdü'l-ğâbe*, 2: 86; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3: 470; Ebu'l-Fidâ, *es-Siyeru'n-nebeviyye*, 2: 668-669.

³³ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-nebeviyye*, 3-4: 288; Vâkîdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer, *Kitabu'l-meğazî*, 1. Bs. (Kahire: Matbau's-sa'âde, 1947), 315; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 408; İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 43-45; İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 234.

³⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 130. (nr. 8390); Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefâyât*, 11: 27; İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 200.

hem de Hz. Aişe (r.a.) annemiz çok rahatsız oldular. Dedikodunun Medine’de iyice yayıldığı sırada Ümmü Eyyûb (Fâtıma bt. Kays), kocasına, “Aişe (r.a.) hakkında neler söylendiğini duydun mu?” deyince, “Evet duydum; fakat hepsi yalandır, iftiradır, uydurma şeylerdir! Ey Ümmü Eyyûb! Sen kendin böyle bir şey yapar mısın?” cevabını verdi. Ümmü Eyyûb (r.a.), “Hayır! Vallahi yapmadım ve yapmam!” deyince Ebû Eyyûb (r.a.) ona, “Aişe (r.a.) senden daha hayırlıdır; o hiç yapmaz!” diye mukâbele etti. Böylece Ebû Eyyûb, Hz. Aişe’nin (r.a.) iffetinden şüphe etmemekle ve empati yaparak gıyabında hukukunu savunmakla, “Onu işittiğiniz zaman erkek ve kadın mü'minlerin, kendi vicdanları önünde iyi bir zanda bulunup da bu, apaçık bir iftiradır demeleri gerekmez miydi?” (en-Nûr, 24/12). âyetinin işaret ettiği manayı fiilen yaşamış oluyordu. Çünkü gerçekten de o, dedikoduyu ilk işittiğinde tıpkı âyette geçtiği gibi “O, apaçık bir iftiradır.” diyen bir sahâbiydi.³⁵

Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin (r.a.) münâfıkların mescitten atılmasında gösterdiği cesaret dikkat çekicidir.

Abdullah b. Ubeyy’in Mescid-i Nebevî’de dünyevî şeref için oturduğu bir yeri vardı. Her hafta cuma namazı vaktinde Hz. Peygamber (s.a.) minbere çıkınca o da kalkıp, “*İşte Allah’ın Resûlü aranızdadır. Allah sizi onunla şereflendirmiştir. Ona yardım edin ve ona itaat edin.*” derdi. Uhud Savaşı sonrasındaki cuma namazında her zamanki gibi ayağa kalkarak aynı cümleleri tekrar etmek isteyince Müslümanlar ona karşı ilk kez ayaklanarak, “Otur, ey Allah’ın düşmanı!” dediler. Ebû Eyyûb sakalından tutarak, Ubâde b. es-Sâmit de ensesinden iterek, “Sen bu makama layık değilsin!” dediler ve onun dışarı çıkmasını sağladılar. Abdullah b. Übeyy çıkarken, “Sanki kötü bir şey söyledim. Ben ona destek olmak için ayağa kalktım” diyordu.³⁶

Münâfıklardan bir grup bir gün mescidde toplanıp Müslümanların ne konuştuklarını dinliyorlar ve müminlerle istihzâ ediyorlardı. O esnada Peygamber Efendimiz (s.a.) mescide teşrif buyurdular. Münâfıkların birbirlerine sarılmış, kısık sesle, gizlice konuşmakta olduklarını gördü. Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.), “*Bu adamları mescitten dışarı çıkarınız*” diye emir buyurunca, derhal hepsi yaka paça kovuldular. O sırada Ebû Eyyûb el Ensârî (r.a.) ayağa kalktı, (Amr b. Kays) adındaki

³⁵ İbn İshâk, *Es-Siretu’n-nebeviyye*, thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî, 2. Bs. (Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmîye, 2009), 2: 449; İbn Hişâm, *es-Siretu’n-nebeviyye*, 3-4: 258; İbn Asâkir, *Tarih’u Medineti Dimaşk*, 9: 46; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 8: 68.

³⁶ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-nebeviyye*, 3-4: 91.

münâfiği yakaladı ve ayağından sürüyerek mescitten dışarı attı. Münâfık, “Ey Ebû Eyyûb, sen beni Benû Sâ‘lebe’nin harmanından mı kovuyorsun?” dedi. Güya mescidin arsası Benû Sa‘lebe’nin yeri imiş. Fakat Ebû Eyyûb (r.a.) dinlemedi, onu mescitten defetti. Ondan sonra Ebû Eyyûb (r.a.), Râfi‘ b. Vedî‘a adındaki başka bir münâfiğa hücum ederek yakasından çekip yere itti ve yüzüne bir tokat atarak mescitten kovdu.³⁷

Yine onun yiğitlik ve cömertliğini ortaya koyan rivâyetlerden biri de şöyledir: Mevcut yiyecekleri yoksul Müslümanlara dağıtan ve zaman zaman açlığa maruz kalan Hz. Peygamber (s.a.), arkadaşları Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.) ile birlikte bir gün Ebû Eyyûb’un (r.a.) evine misafir oldular. Ebû Eyyûb’un (r.a.) zevcesi: “Hoş geldiniz” diyerek sevincini belirtti, az sonra da Ebû Eyyûb (r.a.) geldi, çok memnun kalarak hemen bir hurma dalı getirdi. Üstünde, olgunlaşmamış ve olgunlaşmaya yüz tutmuş hurmalar vardı. Hz. Peygamber (s.a.): “*Keşke dalı koparmasaydın da olgunlarından toplasaydın.*” buyurunca Ebû Eyyûb (ra): “Her türlüşünden tadasınız diye böyle yaptım, ya Resûlullah!” dedi ve hemen bir oğlak (veya) koyun kesti, yarısını pişirdi, diğer yarısını kebab yaptı, misafirlerine ikram etti. Hz. Peygamber (s.a.) kebaptan biraz aldı, bir yufkaya koyarak: “*Bunu kızım Fatıma’ya yetiştir; zira günlerden beri o, böylesini tatmadı.*” buyurdu. Ebû Eyyûb, derhal onu Hz. Fatıma’ya teslim edip geldi. Misafirler yiyip doyduktan sonra Hz. Peygamber gözleri yaşararak: “*Ekmek, et, hurma, bütün bunlar kıyamet günü sorulacağınız nimetlerdendir.*” buyurdu ve böyle hallerde, “*Bizi doyuran, bize in‘âm ve fazlıyla ihsan buyuran Allah’a hamdolsun!*” denilmesini tavsiye etti.³⁸

Allah Resûlü (s.a.) gitmek üzereyken, “Yâ Ebû Eyyûb! Yarın da sen bize gel” buyurarak davet etti. O da davete icâbet edip, Resûlullah’ın (s.a.) yanına gitti. Resûlullah (s.a.), Ebû Eyyûb-i el-Ensârî’yi (r.a.) çok sevdiğinden, mükâfat olarak, ona bir cariyesini hediye edip, “*Yâ Ebû Eyyûb! Bu câriye hakkında Allah’tan (c.c.) hayır iste. Çünkü bu câriye bizim yanımızda bulunduğu müddetçe, bundan hayırdan başka bir şey görmedik*” buyurdu. Sonra Resûlullah (s.a.) yanından ayrılınca; “Ben Resûlullah’ın (s.a.) vasiyetlerinde hayır görüyorum. O hayır da ancak bu cariyeyi azad etmektir.” deyip azad etti. Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin (r.a.) Peygamberimiz (s.a.)

³⁷ İbn Hişâm, *es-Siretu’n-nebeviyye*, 1-2: 474.

³⁸ Taberânî, *el-Mu‘cemu’s-Sağır*, thk. Muhammed Şekur, Mamud el-Hâc, 1. Bs. (Beyrut: el-Mektebu’l islâmiye, 1985), 1: 124. (nr. 185)

için, her gün bir sofraya hazırlamak âdetiydi. Bu izzet ve ikramıyla da onun derecesi çok yükseldi.³⁹

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) cömertliği ile ilgili İbn Sîrin'den gelen başka bir rivâyet de şöyledir: Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), kölesi Eflah ile kırk bin dirhem karşılığında mükâtebe⁴⁰ yaptı. Bir süre sonra bazı insanlar Ebû Eyyûb'a (r.a.), "mükâtebeyi çok ucuza yaptın" demeye başladılar. Bunun üzerine Ebû Eyyûb (r.a.), kölesi Eflah'a anlaşılmadan vazgeçmeyi düşündüğünü söyledi. Eflah'ın eşi ve çocukları, kölelikten kurtulacakken şimdi tekrar köleliğe mi döneceğiz? diyerek Eflah'a serzenişte bulundular. O ise, Ebû Eyyûb (r.a.) ne derse ben ona tabi olurum karşılığını verdi. Rivâyetin devamında nakledildiğine göre Ebû Eyyûb'un (r.a.) bir müddet sonra Eflah'ı çağırdığı ve ona: "Seni azad ediyorum, bundan böyle hürsün; mükâtebe için topladığın paralar da senin olsun; ben senden herhangi bir karşılık istemiyorum." dediği ifade edilmektedir.⁴¹

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), tabiatı itibarıyla cesur bir zat olup Hz. Peygamber'in (s.a.) sünnetine muhâlif uygulamalarından dolayı valileri açıkça tenkit etmesiyle tanınmaktadır. Nitekim o, müstehab olan vakitlerini geçirerek namazları geç kıldırıldığı için, Emevîler devrinde Medine valisi Mervân b. el-Hakem'e muhâlefet etmekteydi. Bunu fark eden Mervân, niçin böyle yaptığını sorunca Ebû Eyyûb şu cevabı vermiştir:

"Resûlullah'ı (s.a.) namaz kıldırırken gördüm. Ona uyarısan biz de sana uyarız. Muhalefet edersen biz de sana muhâlefet ederiz." Böylece, sünnete uymayan icraatından dolayı Medine valisi Mervân'a muhâlefetini fiilen ortaya koymuş oluyordu.⁴²

Resûlullah'ın (s.a.) vefatından sonra bir gün kabrini ziyaret eden Ebû Eyyûb (r.a.), başını Hz. Peygamber'in (s.a.) kabrine koymuş ağlıyordu. Benû Ümeyye ileri gelenlerinden Mervân, onun bu yaptığının sünnete aykırı olduğunu söyleyince ona

³⁹ Taberânî, *el-Mu'cemu's-Sağîr*, 1: 124.

⁴⁰ Mükâtebe: Sözlükte "yazışmak" anlamına gelir. Fıkıh ıstılahında ise, kölenin çalışarak belirli bir bedeli ödemesi üzerine azat olması konusunda efendisi ile arasında yapılan akdi ifade eder. Anlaşma yapan köleye mükâtepe, cariyyeye de mükâtebe denir. İslâm dini köleliği tedricen tasfiye etmeyi planlamıştır. Bu amaçla, sürekli olarak ve değişik vesilelerle köle azat etmeyi teşvik etmiştir. Mükâtebe de köle azat yöntemlerinden biridir. Bk. Fahrettin Atar, "Mükâtebe", *DİA*, 1. Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31: 531.

⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 42.

⁴² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 156 (nr. 3993); İbn Asâkir, *Tarih'u Medineti Dimaşk*, 9: 47; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 409.

şöyle dedi: “Ben bu mezar taşına gelmiş değilim. Ben aslında Resûlullah’a (s.a.) geldim. Zira sağlığında onu şöyle buyururken işittim: “Dîn işlerini ehil olanlar üstlendi mi kaygılanmayınız! Ancak dîn işlerini ehil olmayanlar tedvîre (idâreye) başlarsa ne kadar kaygılanıp ağlasanız yeridir.” dedi.”⁴³

Bir defasında Ebû Eyyûb Şam’a uğramış ve Muâviye'nin huzuruna girmişti. Nakledildiğine göre, orada Şamlıların hiddetine maruz kalsa da hakikatleri söylemekten çekinmemiş, buna karşılıklı Muâviye onu soğukkanlılıkla teskin etmeye çalışmıştı. Keza, Muâviye'nin huzuruna girince gördüklerinden hayrete düşerek, “Allah Allah! Resûlullah doğru söylemiş! Ben onun şöyle buyurduğunu işittim: “*Ey Ensar cemâati! Benden sonra sizler, yakında başkalarının size tercih edildiği zamana kavuşacaksınız. Bununla birlikte sizler sabrediniz.*” dediği rivâyet edilir.⁴⁴ Bir başka nakle göre, huzuruna girdiği zaman Ebû Eyyûb’un tepkisine oldukça şaşırın Muâviye: “Ne var? şeriate uygun olmayan bir hal mi gördün?” deyince Ebû Eyyûb: “Evet, Sünnet’in yerini bid’atlerin tutmuş olduğunu gördüm. Sana yalnız takvâ ile muamele etmeyi tavsiye ederim.” demiş ve hiç çekinmeden: “Senin meclisine bir daha gelmem.” diyerek Muâviye ile ülfet ve ünsiyeti kesmiş ve derhal Şam’ı terk etmişti.⁴⁵

Yine Muâviye devrinde Ebû Eyyûb (r.a.) hadis tahkîki (veya cihad) gayesiyle Mısır’a gitmişti. O sıralarda Mısır valisi Ukbe b. Âmir idi. Valinin akşam namazını geciktirerek kıldığını gören Ebû Eyyûb, bunun sebebini sormaktan kendini alamadı. Vali, meşguliyeti sebebiyle geciktiğini söyleyince Ebû Eyyûb: “Bu yaptığımı gören halkın, Resûlullah da böyle yapardı demesinden endişe ederim!” diyerek mecburiyet hissiyle valiyi uyardı. Peşinden de ona, Hz. Peygamber’in (s.a.): “*Akşam namazını gökyüzünde yıldızların görüneceği ana kadar tehîr etmeden kılınız*” şeklindeki ümmetine yaptığı tavsiyeyi hatırlattı. Böylece, Resûlullah’ı (s.a.) gören bir sahâbî olması itibariyle ona İslâm’ı olduğu gibi yaşamada titiz davranması gerektiğini hatırlatıyordu. Zira Ukbe b. Âmir de bir Sahâbî idi.⁴⁶

⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 558 (23585).

⁴⁴ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, 4: 122 (nr. 3861).

⁴⁵ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, 4: 125 (nr. 3876); İbn Asâkir, *Tarih’u medineti Dımaşk*, 9: 51-52; Zehabî, *Siyer’u a’lâmi’n-nübelâ*, 2: 409; Hacı Cemal Ögüt, *Eyyûb Sultan*, (İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları, 2016), 114-115.

⁴⁶ Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş’as es-Sicistanî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Sıdkı Cemil el-‘Âttar, 1. Bs. (Beyrut: Dâru’l-fıkr, 2005), “Salât”, 6, 92; Dolabî, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd *el-*

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) yanlışlar karşısındaki tavrını gösteren olaylardan birini Abdullah b. Ömer'in (r.a.) oğlu Sâlim şöyle anlatır: "Babam, Abdullah b. Ömer'in (r.a.) zamanında kendi düğünümün yemeğini tertip ettim. Babam, insanları davet etti. Daveti duyurduğumuz insanlar içerisinde Ebû Eyyûb (r.a.) de bulunuyordu. Evim yeşil nicâd (bir tür kumaş) ile örtülenmiş idi. Ebû Eyyûb (r.a.) gelip eve girdi. Beni ayakta gördü. Eve çıktı ve evi yeşil nicâd ile örtülenmiş olarak gördü. Bunun üzerine, Ey Abdullah (r.a.), duvarları da mı örtülüyorsunuz? dedi. Babam utanarak: Kadınlar bize galip geldi ey Ebû Eyyûb dedi. Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.): Kadınların kendisine galip geleceğinden korktuğum kimse kendim idim. Sana galip geleceklerinden en küçük bir endişem yoktu, dedi. Allah kendisine rahmet etsin sonra o, sizin yemeğinizi yemem, sizin evinize de girmem! diyerek çıkıp gitti".⁴⁷

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) vefat etmeden önce, Yezid b. Muâviye'nin kendisine "bir ihtiyacın var mı, bir şeyi vasiyet ediyor musun?" demesi karşısında onun, hiçbir Müslüman'a bir zorluk yaşatılmadan (mütevâzi şekilde) mümkün mertebe sura yakın bir yere defnedilmesini vasiyet etmesi de, şahsiyetinin yüceliğini ve kişiliğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.⁴⁸

1.2.2. Dönemi ve Sahâbe Arasındaki Yeri

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.) ve dört halife döneminin hepsine ulaşmış ve Muâviye döneminin bir kısmını yaşamış bir sahâbîdir. Onun döneminde Arabistan bölgesi İslâm'a girmiş ve Suriye, Mısır, İran, Irak, Harran ve daha birçok bölge fethedilmiştir. Kendisi İslâm ordularının İstanbul seferine katılıp orada vefat edinceye kadar çoğu fetih hareketine katılmıştır. Hz. Ali (r.a.) dönemindeki siyâsî çalkantıları yaşamış ve onun yanında yer almıştır. Aşağıda da aktaracağımız gibi ilmi, takvası, sabrı, cesareti ve sünnete bağlılığıyla sahâbe-i kirâm arasında seçkin bir yere sahiptir. Hz. Peygamber'in (s.a.) Ebû Eyyûb'a (r.a.) misafir olması ve hicretten sonra Medine'de Muhacirler ile Ensar arasında kardeşlik tesis ettiğinde onu mümtaz sahâbîlerden Mus'âb b. Umeyr (r.a.) ile kardeş yapması,

Kunnâ ve'l-Esmâ, thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Firyâbî, 1. Bs. (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2000), 1: 39-49.

⁴⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 118 (nr. 2835); İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 47; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 408.

⁴⁸ İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 46; Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefâyât*, 11: 27.

toplum içinde sahip olduğu değerini göstermesi bakımından önemlidir. O İkinci Akabe biatına katılan ilk Müslümanlardandır. Medine’de İslâm’ın yayılmasında büyük katkısı vardır. Hz. Peygamber’den (s.a.) hiç ayrılmamış tüm savaşlarda hazır bulunmuştur. İfk olayında Hz. Peygamber’in (s.a.) kendisine danıştığı kimselerdendir.⁴⁹

Musa b. Ukbe şöyle anlatıyor: Resûlullah’ın (s.a.) Beni Amr b. Âvf yurdundan hareket etmesinden önce Ensâr, onun devesinin çevresinde yürümeye başladı. Birbirleriyle çekişip duruyorlardı. Devenin yularını ellerine geçirmek isteyen herkes, Resûlullah’a (s.a.) saygı ve tazimde bulunmak için onu konuk etmek istiyordu. Ensâr’dan her bir şahsın evinin önünden geçerken, onu evlerine davet ediyorlar. Resûlullah (s.a.) ise şu cevabı veriyordu: *“Devemin yolunu açın; çünkü o, emrolunmuştur. Allah’ın, beni konuk edeceği yere konuk olacağım.”* Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin evinin önüne geldiğinde deve kapıya çöktü. Resûlullah da (s.a.) inip Ebû Eyyûb’ün evine girdi. Oraya yerleşti. Mescidini ve hane-i saadetini inşa edinceye kadar o evde kaldı.⁵⁰

Beyhâki de (458/1066) Abdullah b. Zübeyr’in şöyle dediğini rivâyet eder: Resûlullah (s.a.) Medine’ye geldi. Devesi Ca’fer b. Muhammed b. Ali’nin evi ile Hasan b. Zeyd’in evi arasında bir yere çöktü. İnsanlar, yanına gelip onu evlerine davet ettiler. Ama devesi tekrar kalkıp harekete geçti. Kendisi de orada bulunanlara:

“Onun yolundan çekilin; çünkü o, emrolunmuştur.” dedi. Sonra oradan kalkıp Mescid-i Nebevî’nin minberinin bulunduğu yere geldi. Oraya çöktü. Resûlullah (s.a.) orada devesinden indi. Orada bir gölgelik vardı. İnsanlar, orayı gölgelik yapmışlar, orada toplanıyor ve serinliyorlardı. Resûlullah (s.a.), gölgeliğe yönelip geldi, oturdu. Ebû Eyyûb (r.a.) yanına gelip: Ey Allah’ın Resûlü (s.a.), buraya en yakın ev, benim evimdir. Eşyalarını evime taşıyalım, olmaz mı? diye sordu. Resûlullah da (s.a.), *“evet”* cevabını verince eşyasını alıp Ebû Eyyûb’ün (r.a.) evine götürdüler. Kendisi de oraya gitti. Sonra adamın biri yanına gelip şöyle sordu: Ey Allah’ın Resûlü (s.a.), nereye konacaksın? Resûlullah (s.a.): *“Kişinin yükü nerede ise, kendisi de orada*

⁴⁹ İbnu’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, 2: 85; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3: 466.

⁵⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3: 467.

olur.” buyurdu. Resûlullah (s.a.), mescidi yapıncaya kadar o gölgelikte on iki gece kaldı.⁵¹

İlgili olayı anlattıktan sonra İbn Kesîr (774/1373) şöyle demektedir: “Bu, Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd (r.a.) için büyük bir menkıbedir. Çünkü Allah’ın Resûlü (s.a.), onun evine konuk olmuştu.”⁵²

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), Allah Resûlü’nün (s.a.) vefatından sonraki dönemlerde ilminden yararlanmak ve fetva almak için kendisine müracaat edilen kişilerden biri olmuştur. Sahâbe ve tâbiîn, onun meziyetlerini takdir ederek ondan yararlanmak isterlerdi. İçinden çıkamadıkları dini meseleleri ona götürürlerdi. Çünkü o, ilim ve fazlıyla ashâbın müftüleri arasındaydı. Hz. Peygamber’in (s.a.) vefatından sonra Hz. Ebû Bekir (r.a.), Hz. Ömer (r.a.), Hz. Osman (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.) dönemlerinde de herkesin feyz aldığı ve dini meselelerin iç yüzünü öğrenmek üzere başvurduğu bir şahsiyet olarak yaşadı. O, arzu eden herkesi, Allah için ilminden yararlandırırdı.⁵³

İbnu’l-Cevzî, (597/1201) Ebû Eyyûb el-Ensârî’yi (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.) döneminde Kur’ân’ın tamamını ezberleyenler arasında saymaktadır.⁵⁴

Abdullah İbn Huneyn şöyle anlatıyor: Abdullah İbn Abbâs ile el-Mısver İbn Mahrame, Mekke yakınındaki Ebvâ mevkiinde ihrâmlının başını yıkaması hususunda ihtilâf ettiler: İbn Abbâs: İhrâmlı kişi başını yıkayabilir dedi. el-Mısver ise: İhrâmlı yıkayamaz, dedi. (Abdullah İbn Huneyn dedi ki:) Bu ihtilâf üzerine Abdullah İbnu’l-Abbâs beni Ebû Eyyûb el-Ensârî’ye (r.a.) gönderdi. Ben, Ebû Eyyûb’u bir kuyunun iki direği arasında bir bezle kendini perdelemiş olarak yıkanırken buldum. Kendisine selâm verdim. Bu kimdir? diye sordu. Ben Abdullah İbn Huneyn’im. Beni Abdullah İbn Abbâs sana yolladı. Ben de sana: Resûlullah ihrâmlı iken başını nasıl yıkardı? diye soruyorum, dedim. Ebû Eyyûb, elini kendini perdeleyen bez üzerine koydu ve bezi (başı hizasından göğsüne kadar) indirdi. Böylece başı bana açılıp göründü. Bundan sonra kendi üzerine su dökene adama: Su dök! diye emretti. O adam da Ebû Eyyûb’un başı üzerine su döktü. Ebû Eyyûb iki elini ileri geri götürerek başını

⁵¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3: 472.

⁵² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3: 472.

⁵³ Buhârî, *Sahîh’i Buhârî*, thk. Mustafa Dîp Boğa, 5. Bs. (Kahire: Dâru İbn Kesir, 1993), “Hac”, 25; Müslim, Hac, 91; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 37.

⁵⁴ İbnu’l-Cevzî, Cemaleddin Ebu’l-Ferec Abdurrahman, *Telkih’u fuhumi ehli’l-eser fi uyuni’t-târihi ve’s-siyer*, (Beyrut: Dâru’l-Erkam b. Ebî Erkam, 1997), 320.

oğuşturdu. Devamında o, Resûlullah'ı (s.a.) başını böylece yıkarken gördüğünü söyledi.⁵⁵

Âtâ b. Yesâr anlatıyor: Ebû Eyyûb el Ensârî'ye (r.a.); Resûlullah'ın (s.a.) zamanında kurbanlar nasıldı diye sordum. Şöyle cevap verdi: “*Kişi kendisi ve çocuk çocuğu için tek bir kurban keserdi de onun etinden kendisi de yer başkalarına da yedirirdi. Neticede insanlar birbirleriyle övüneceğiz diye gördüğün gibi birkaç kurban kesmek durumuna geldiler.*”⁵⁶

Benî Haşim'in Mevlası Ebû İshâk anlatıyor: Onlar bir gün içinde şıra yapılan şeyleri konuştular ve kabaktan yapılmış kap hakkında tartışıp çekiştiler. Derken Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) yanlarından geçti. Ona bir adam gönderdiler. Adam:

Ey Ebû Eyyûb, içinde şıra yapılan kabaktan yapılmış kap hakkında ne dersin? diye sordu. Ebû Eyyûb, Resûlullah'ı (s.a.): “*Ziftlenmiş içinde şıra yapılan her türlü kaptan (kullanmayı) yasaklarken*” işittim, dedi. Ebû Eyyûb'a kabak da soruldu o ilk sözünün benzerini söyledi.⁵⁷

Hz. Ali'nin (r.a.) halifeliği sırasında Basra valisi İbn Abbas'ın (r.a.) Ebû Eyyûb'a (r.a.) gösterdiği izzet ve ikram onun sahâbe arasındaki mevkisini göstermesi açısından önemlidir. Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) bir vesile ile Basra'ya uğradığında İbn Abbas (r.a.): “Bugün sana, vaktiyle Hz. Peygamber'e (s.a.) yaptığın hizmete karşılık bir hizmet sunmak istiyorum” diyerek konağını bütünüyle ona terk etmiş, veda ederken de onu kırk bin dirhem atıyye ve kıymetli hediyelerle uğurlamıştı.⁵⁸

Medine, âsilerin eline geçip Hz. Osman'ın (r.a.) namaz kıldırması engellenince, herkes tarafından sevilip sayılan Ebû Eyyûb'un, Hz. Ali'nin (r.a.) tavsiyesi üzerine bir müddet imamlık yapmış olması da kendi döneminde toplumdaki konumunu göstermesi açısından önemlidir. Özellikle fitne döneminde onun bu vazifeye layık görülmüş olması, her dönemde insanların itimat ettiği, sevip saydığı ve değer verdiği bir kişi olduğunu bize göstermektedir.⁵⁹

⁵⁵ Buhârî, *Sahîh 'ul-Buhârî*, thk. Mustafa Dîp Boğa, 5. Bs. (Kahire: Dâru İbn Kesir, 1993), “Hac”, 25; Müslim, Hac, 91; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 37.

⁵⁶ Tirmizî, Muhammed b. İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2005), “Edâhî”, 10.

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 495 (23512).

⁵⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 125 (nr. 3876); İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dımaşk*, 9: 50; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 2: 86; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3: 473; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 8: 70; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 410.

⁵⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 323.

Halifeliği sırasında Irak'a giderken Hz. Ali'nin Ebû Eyyûb'u (r.a.) Medine'de vekil bıraktığı haberi ve Medine valiliğine görevlendirilmesi de onun sahâbe içindeki konumunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.⁶⁰

1.2.3. Katıldığı Savaşlar ve Cihada Düşkünlüğü

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) cihad ve gaza konusunda şöyle dediği rivâyet olunur: "Hakk Teâlâ: "Ey Mü'minler! Gerek hafif/süvârî, gerekse ağırlıklı/piyade olarak seferber olun ve mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda muhârebe edin". (et-Tevbe, 9/41). buyuruyor. Bu durumda ben kendimi muhârebeye gideceklerden ya hafif-süvârî veya ağırlıklı-piyade kategorilerinin dışında görmüyorum".⁶¹

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.) ile birlikte Bedir, Uhud, Hendek, Hüdeybiye, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn dâhil bütün gazvelere katılmıştır.⁶² Savaşlarda Resûl-i Ekrem'e (s.a) yakınlığıyla tanınır, genellikle onun çadırının etrafında nöbet tutar, ona gelebilecek saldırılara karşı her an hazır vaziyette olurdu. Bu şekilde nöbet tutma işini: "Allah seni insanlardan korur". (el-Mâide 5/67). âyeti nâzil oluncaya kadar sürdürmüştür.

İbnu'l-Cevzî; sahâbilerden Ebû Eyyûb el-Ensârî'yi (r.a.), Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.), Sa'd b. Muâz (r.a.), Abbâd b. Beşşâr (r.a.), Zekvân b. Abdukays el-Ensârî (r.a.), Muhammed b. Mesleme (r.a.) ve Bilal (r.a.) ile beraber Allah Resûlü'nün (s.a.) korumaları arasında saymaktadır.⁶³

Ebû Eyyûb (r.a.), Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve bilhassa Hz. Ömer (r.a.) döneminde yapılan Suriye, Filistin ve Mısır seferlerine de katıldı.⁶⁴ Hz. Osman (r.a.) devrinde vukû' bulan Kıbrıs seferinde (28/648) bulundu. O, Hz. Ali (r.a.) ile beraber bütün savaşlara katılmıştır. Hz. Ali (r.a.) yanında yer alarak Cemel (36/657) ve Siffin (37/658) olaylarına da katılmıştır. O, Nehravân da (37/658) Hz. Ali'nin (r.a.)

⁶⁰ İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 49; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 410; İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 200; İbnu'l-Cevzî, *Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, el-Muntazam fi târihi'l-muluki ve'l-ümem*, thk. Muhammed Abdulkadir 'Âta-Mustafa Abdulkadir 'Âta, 3. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, ts), 5: 122.

⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 254; Ebû Nu'aym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 2: 189; İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 53; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 404.

⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 253; İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 2, 85; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 8: 66; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 6: 405.

⁶³ İbnu'l-Cevzi, *Telkîh*, 58.

⁶⁴ İbn Abdilberr, *el-İstî'ab*, 4: 219; İbn Asâkir, *Tarih'u Medineti Dimaşk*, 9: 41.

komutanlarındandı.⁶⁵ Haricilerle yaptığı savaşta Hz. Ali'nin (r.a.) yanında yer almıştır.⁶⁶ Bir görüşe göre de Sıffin savaşında bulunmamıştır.⁶⁷

Görüldüğü üzere Ebû Eyyûb, (r.a.) Hz. Peygamber'in (s.a.) sağlığındaki muhârebelere katıldığı gibi, ölümünden sonraki savaşlara da katılmıştır.

Rivâyet edildiğine göre, her yıl bir sefere katılmaktan geri durmayan Ebû Eyyûb (r.a.), İstanbul seferine hazırlanan orduya tecrübesiz bir genç olan Yezid b. Muâviye komutan tayin edildiği için bir yıl cihattan uzak kalmıştı. Fakat bundan son derece rahatsız oldu ve "Onun üzerime komutan kılınması ile benim ne işim var? Ben Allah için cihad edecek değil miyim?" dedi ve ertesi yıl sefere katıldı.⁶⁸

Muâviye döneminde de o, Yezid b. Muâviye komutasında savaşmıştır.⁶⁹

Eslem Ebû İmrân anlatıyor: "Biz İstanbul'u hedeflererek Medine'den savaşa çıktık. Ordunun başında Abdurrahman b. Hâlid b. el-Velid vardı. Rum askerleri sırtlarını şehrin (İstanbul'un) surlarına dayamışlardı. Derken bizden bir adam tek başına düşmana saldırıp düşman safları arasına daldı. Bunun üzerine halk "Vazgeç, vazgeç! Lâilâhe illallah, kendi elleriyle kendini tehlikeye atıyor!" diye feryada başladı. Bunu gören Ebû Eyyûb el-Ensârî dedi ki:

"Bu konudaki âyet, biz Ensâr topluluğu hakkında indi. Yüce Allah Peygamberine (s.a.) yardım edip İslâm'a destek olunca (kendi kendimize); "Haydi gelin mallarımızın başında duralım, onları düzene koyalım" demiştik. Bunun üzerine Yüce Allah: "Allah yolunda infak ediniz de kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayınız!" (el-Bakara 2/195). meâlindeki âyet-i kerîmeyi indirdi. Bu durumda mallarımızın başında onları düzene koymakla uğraşmamız, mallarımıza yoğunlaşp cihâdî terk etmemiz kendi ellerimizle kendimizi tehlikeye atmak demektir."

Ebû İmran dediğine göre, Ebû Eyyûb şehid olup da İstanbul'a defn edilinceye kadar cihada devam etti.⁷⁰

⁶⁵ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 4: 381; İbn Hacer el-'Askalânî, *Tehzibu't-Tehzib*, 4: 583.

⁶⁶ İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 42; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 2: 86; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 406; İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 200; İbn Hacer el-'Askalânî, *Tehzibu't-Tehzib*, 1: 519.

⁶⁷ İbn Abdilberr, *el-İstî'ab*, 4: 219; Hatib, Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Begdâdî, *Tarih'u Bağdat*, thk. Mustafa Abdulkadir 'Âta 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1997), 1: 165; İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 49; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 4: 381; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 410.

⁶⁸ İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 53; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 2: 86; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 404; İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 200.

⁶⁹ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 4: 381.

İbn Câbir'in anlattığına göre: Ebû Eyyûb (r.a.), Ömer (r.a.), Osman (r.a.) ve Muâviye (r.a.) dönemlerinde de gazvelerden geri kalmamış ve nihâyet Yezid b. Muâviye komutasındaki Konstantin seferinde vefât etmiştir.⁷¹

⁷⁰ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 22: 470; Tirmîzî, “Tefsîr”, 3: 844; İbn Asâkir, *Tarih’u medineti Dimaşk*, 9: 52; Safdî, *el-Vâfi bi’l-vefâyât*, 11: 27.

⁷¹ Hatîb, *Tarih’u Bağdat*, 1: 165.

1.2.4. Vefâtı

Kaynakların çoğunluğuna göre Ebû Eyyûb (r.a.) İstanbul kuşatması esnasında, 52/672 yılında seferde hastalandığı için şehid sayılacak bir şekilde vefat etmiş ve vasiyeti gereği sur dışında defnedilmiştir.⁷² Vefatının 50-51/670-671 tarihlerinde meydana geldiğini söyleyen rivâyetler⁷³ yanında, 55/675 tarihinde olduğu görüşünü ileri sürenler de bulunmaktadır.⁷⁴

Vefatına yol açan hastalığın ishal olduğuna dair bilgiler⁷⁵ bulunmakla birlikte ilk dönem kaynak kitaplarımızda onun ölümüyle ilgili meydana gelen olaylar anlatılmış olmasına rağmen, hastalığıyla ilgili her hangi bir bilgi verilmemiştir.⁷⁶

Vefat ettiği esnada kaç yaşlarında olduğuna dair kaynaklarımızda net bir bilgi verilmemekle beraber bazı araştırmacılar, kaynak belirtmeden Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin yaşı ile ilgili tahminlerde bulunmaktadırlar.⁷⁷

Rivâyet edildiğine göre, Ebû Eyyûb'un hastalığı ağırlaşınca Yezid ziyaretine gelip, bir dileği olup olmadığını sordu. O da cevaben "Sizin dünyanızın bana hiç lüzumu yok. Lakin beni elinizden geldiği kadar düşman beldesinde gidebileceğiniz en ileri noktaya kadar götürüp orada defnedin. Zira Resûlullah'tan (s.a.), "Kostantiniyye surlarının dibinde salih bir kimse defnolacaktır." dediğini işittim. Umarım ki o salih kimse ben olayım!" dedi.⁷⁸

Bir başka rivâyeti Ebû Zibyân şöyle anlatıyor: Ebû Eyyûb (r.a.), (İstanbul'un muhasarası sırasında) Romalılarla yapılan savaşta hastalandı ve ölüm vakti yaklaşınca dedi ki: Burada ölürsem cesedimi taşıyın, düşmanla karşı karşıya geldiğiniz yerde beni ayaklarınızın dibine defnedin. Ben Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu duydum. Onu size anlatmak istiyorum; aslında şu hâlim olmasaydı

⁷² İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 254; İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 56; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 412; İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 201.

⁷³ İbn Abdilberr, *el-İstî'ab*, 4: 169; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 4: 382; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 413; İbn Hacer el-'Askalânî, *İsâbe*, 2: 200.

⁷⁴ İbn Hacer el-'Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1: 519.

⁷⁵ Ögüt, *Eyyûb Sultan*, 152.

⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 254; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 411; İbn Abdirabbih, Ahmed b. Muhammed el-Endelûsî, *el-İkdü'l-ferîd*, thk. Muhammed Saîd el-Uryan, (b.y: Mektebutu't-ticâriyetu'l-kübra, 1953), 5: 109; Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefâyât*, 11: 27.

⁷⁷ Kılıç, *Ebû Eyyûb el-Ensari*, 91.

⁷⁸ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 2: 86; İbn Abdirabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, 5: 110; Ahmed Naîm, *Sahih-i Buhârî Muhatasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, 8. Bs. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1984), 1: 135 (2 nolu dipnot).

aktarmayacaktım: “Kim Allah’a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse cennete gider.”⁷⁹

Ebû Eyyûb öldüğünde cenâzesi hazırlanıp kefenlendi, sedir üzerine konuldu, namazı kılındı, sonra askerî müfrezeler onu omuzlarına alıp harp ede ede sur istikâmetinde ilerlediler. Bizans imparatoru bir cenâze çevresinde muharebenin yoğunlaştığını fark edince İslâm orduları komutanından ertesi gün sordurmuş; ona Hz. Peygamber’in (s.a.) seçkin arkadaşlarından biri olduğu ve kendi vasiyeti üzerine buraya defnolunduğu cevabı verilmişti. Bunun üzerine Bizans imparatorunun, “ordunun kuşatmayı terk etmesi sonrasında o kişiyi kabrinden çıkarıp vahşi hayvanlara yedirmekle” tehdit ettiği; ancak buna mukâbil İslâm sınırları içindeki Hristiyan mezarlarının ve kiliselerinin zarar göreceği haberlerinin kendisine iletilmesi üzerine Bizans’tan bu kabre asla dokunulmayacağına dair teminat haberi geldiği rivâyet olunur.⁸⁰

Yine, kaynaklarda cenâzenin hazırlanıp, namazının Yezid tarafından kıldırıldığı, sonra omuzlarda gerektiğinde savaşılarak sur istikâmetinde gidilebilen en uzak noktaya varıldıktan sonra defnolunduğu ve vasiyeti gereği çığnenerek belirsiz hale getirildiği rivâyeti de mevcuttur.⁸¹

Düşman sınırları içerisinde kalan Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin (r.a.) kabrinin gerek ilk, gerekse daha sonraki dönemlerde durumunun ne olduğu hakkında kaynaklarda pek çok değişik bilgi bulunmaktadır.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Bizanslılar, Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin (r.a.) kabrine bir zarar vermeyeceklerine dair söz vermişlerdir. Ayrıca rivâyetler arasında; zamanla sur dışında kabrin bir bina içine alındığı, tavanına ortasında kandil bulunan bir zincirin asıldığı, kıtlık zamanlarında Bizanslılarca kabre gelinerek yağmur için vesile ittihaz edildiği tarzında bilgilere de rastlanılmaktadır.⁸²

Rumların Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin (r.a.) kabrine karşı gösterdikleri bu hürmet, söz konusu kabrin İstanbul’un Müslümanlar tarafından fethedilmesine yakın

⁷⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 3: 253; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 539 (23560).

⁸⁰ İbn Abdilberr, *el-İstî’ab*, 4: 219; İbnu’l-Esir, *Üsdü’l-ğâbe*, 4: 382; İbn Abdirabbih, *el-İkdü’l-ferîd*, 5: 110; İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *el-Maârif*, thk. Servet Ökkâşe 4. Bs. (Kahire: Dâru’l-ma’ârif, ts), 274

⁸¹ İbn Abdilberr, *el-İstî’ab*, 4: 169; İbnu’l-Esir, *Üsdü’l-ğâbe*, 4: 382; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 2: 412; Safedi, *el-Vâfi bi’l-vefâyât*, 11: 27; İbn Abdirabbih, *el-İkdü’l-ferîd*, 5: 110.

⁸² Hatîb, *Tarih’u Bağdat*, 1: 166; İbn Sa’d, *Tabakât*, 3: 254; İbn Abdilberr, *el-İstî’ab*, 2: 10; İbn Asâkir, *Tarih’u medineti Dimaşk*, 9: 55; İbnu’l-Esir, *Üsdü’l-ğâbe*, 2: 86; 4: 382; Zehebî, *Siyer’u a’lâmi’n-nübelâ*, 2: 404; 412; Aynî, *Umdetu’l-kârî*, 2: 420; İbn Abdirabbih, *el-İkdü’l-ferîd*, 5: 110.

zamana kadar tahrip edilmeden varlığını sürdürmesine sebep olmuştur. Hacı Cemal Ögüt'e göre, kabrin yerinin kaybolmayıp korunmasında Hz. Peygamber'in (s.a.) Ebû Eyyûb'a (r.a.) "*Allah da seni korusun.*" şeklindeki dualarının da rolü bulunmaktadır. Nitekim İsmail Lütfi Çakan da benzer bir değerlendirme de bulunmaktadır.⁸³

Kaynaklarda Ebû Eyyûb'un kabri ve üzerindeki türbenin İstanbul'un fethine yakın bir döneme kadar var olduğu; gerek Müslümanlar ve gerekse Rumlar tarafından kabrin bilindiği ve ziyaretgâh olarak pek çok insan tarafından ziyaret edildiğine dair bilgiler bulunmaktadır.⁸⁴

Hacı Cemal Ögüt, çalışmasında kaynaklarımızda Ebû Eyyûb'un kabrinin yerinin bilindiğini ve ziyaret edildiğini söyleyen tarihçilerin isimlerini kronolojik olarak zikretmiştir. Hacı Cemal Ögüt'ün, bu kronolojiyi Vâkıdî'nin (207/823) eseri ile başlatıp⁸⁵ kendisinin eseri ile (Eserini yazdığı tarih 1372/1956'dır) sonlandırdığı listeden anlıyoruz⁸⁶ ki, bu kabrin yerinin bilindiği ve kaybolmadığını söyleyenler, belli bir asırda yaşayanlar olmayıp hemen hemen her asırda kabrinin yerinin bilindiği ile ilgili bilgileri eserlerinde zikredenler olmuştur.

Yine Hacı Cemal Ögüt ve Ahmed Naîm, Sahîhi Buhârî'yi şerh edenlerden olan Bedreddin Aynî'nin, Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) için; "O, vasiyeti gereği günümüzde hürmetle muhafaza edilen yere defnedilmiştir. Rahmet yağmadığı zamanlarda o bölgenin halkı Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) kabri etrafında toplanarak yağmur duası yapmaktadırlar."⁸⁷ dediğini ve Aynî'nin vefatının (855/1451), İstanbul'un fethi tarihinin de (857/1453) olduğunu, dolayısıyla fethiye kadar kabrinin yerinin bilindiğini söylemektedirler.⁸⁸

Hacı Cemal Ögüt, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) kabrinin tarih boyunca korunduğunun bilindiği, ancak bir ara İstanbul'un hiçbir kutsala saygı göstermeyen Latinlerin elinde kaldığını, ihtimaldir ki kabrin zarar görüp yerinin kaybolduğunu ve Akşemseddin hazretlerinin keşif ve himmeti ile tayin edildiği rivâyeti ile ilgili olarak

⁸³ Ögüt, *Eyyûb Sultan*, 177-179; İsmail Lütfü Çakan, *Eyüp Sultan Hazretlerinde Kırk Hadis*, (İstanbul: İFAV, 2009), 11.

⁸⁴ Hatîb, *Tarih'u Bağdat*, 1: 166; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 254; İbn Abdilberr, *el-İstî'ab*, 2: 10; İbn Asâkir, *Tarih'u medineti Dimaşk*, 9: 55; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 2: 86; 4: 382; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 404; 412; Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 2: 420; İbn Abdirabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, 5: 110.

⁸⁵ Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 405. (Zehebî Vâkidi'den nakletmiştir.)

⁸⁶ Ögüt, *Eyyûb Sultan*, 169.

⁸⁷ Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 2: 420.

⁸⁸ Ahmed Naîm, *Tecrid-i Sarîh*, 1: 137; Ögüt, *Eyyûb Sultan*, 167.

şöyle demektedir: “Evet, diyelim ki, kabr-i şerif o aralık tahrip edilmiştir. Fakat bu, bir ihtimaldir ve bir zandır. Hâlbuki zan, hakikat bakımından bize hiç bir zaman delil olamaz.” Ayrıca kaynaklarda kabrin tahrip edildiğine ve yerinin bilinmediğine dair hiçbir bilgiye rastlanılmadığını, tam aksine kabrin itina ile muhafaza edildiğine dair kaynaklarımızda pek çok bilgi ve belgenin olduğunu söylemektedir.⁸⁹

Ahmed Naîm de (1934/1934), Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kabrinin İstanbul'un fethine kadar korunduğu içerikli rivâyetler ile Akşemseddin'in kabri keşfettiği dair rivâyetler eğer sahîh iseler, o zaman fethine yakın bir zamanda kabrin tahrip olup izinin kaybolduğunu söylemek gerekecek ki, bu da binası, kubbesi ve diğer şeyleri asırlarca yerinde durduktan sonra tam Müslümanlar İstanbul'u fethetmeye çok yaklaşmışken kabrin yerinin kaybolduğunu ifade eder. Halbuki bu durum, akla pek uygun gelmiyor. Her halde müellif, bu mesele, tarihçilerce araştırılmaya değer önemli bir konudur demek istemektedir.⁹⁰

Ayrıca İstanbul'un fethinde Akşemseddin'in keşfi ile Ebû Eyyûb el Ensârî'nin kabrinden çıktığı iddia edilen kitâbenin yazısı hakkında bir yanlışlık göze çarpmaktadır. Şöyle ki: Kaynakların hepsi, kabirden çıkan kitâbenin son zamanlara kadar muhafaza edildiği ve türbenin duvarında asılı bulunduğu rivâyetleri içermektedir. Ancak, yazısı hakkındaki tahminler ve değerlendirmeler ise tashihe muhtaçtır. Çünkü kitabenin İbrânice olduğunu söylüyorlar ki, bu, hakikate uygun değildir. Zira o zaman, İstanbul'u kuşatmaya gelen İslâm ordusunun İbranice yazıyı kullanmasına hiç bir sebep yoktu. O zaman Arapların kendi yazıları vardı. Bundan başka, o tarihte İstanbul'da yaşayan Yahudiler İstanbul'un diğer halkı gibi kuşatma altında idiler; dolayısıyla, kuşatma esnasında vefat eden bir mücâhidin hakkında hiçbir malûmata malik değildiler ki vefatından sonra kabrine İbranice bir kitabe yazsınlar.⁹¹

Şöyle bir soru da akla gelebilir: Şayet Ebû Eyyûb'un (r.a.) kabrinin yeri fetih öncesine kadar biliniyor idiyse, o halde Fatih Sultan Mehmed, hocasından neden kabrin yerini tespit etmesini istemiş ve hocası da keşif yoluyla bu kabrin yerini belirlemeye çalışmıştır?

⁸⁹ Ögüt, *Eyyûb Sultan*, 177-179.

⁹⁰ Ahmed Naîm, *Tecrid-i Sarîh*, 1: 138.

⁹¹ Ögüt, *Eyyûb Sultan*, 206-207.

Cevaben şöyle denilebilir: Kabir Rumların itinalı gayretleriyle korunmuş olmakla birlikte İstanbul'un fethi sırasında sur dışında fazla sayıda manastır, kilise, ayazma ve kutsal sayılan mezar bulunduğu için herhalde kabrin yeri kesin olarak bilinmemekteydi.⁹² Ebû Eyyûb'un kabri de o civarlarda olduğundan, o mahallin kabir olduğu bilinmemesi veya kabir olduğu belli olsa bile kime ait olduğuna dair bir alâmet te bulunmadığı için, kesin olarak hiç kimsenin bilmemesi doğaldı. Zaten ordu ve komutanlar da, fetih ile meşgul olduklarından kabir ile kimse ilgilenmemişti. İstanbul fethedildiği vakit artık İslâm tarihinin hürmetle yâd ettiği Ebû Eyyûb el Ensâri'nin kabrinin araştırılmasına sıra gelmişti. Fâtih, bu meseleyi şeyhi olan Ak Şemseddin'e açmış, o da kabri bulmaya teşebbüs etmiş ve bulmuştu.⁹³

Belki de kabrin yeri biliniyordu ancak, ilmî ve ferasetine güvendikleri Ak Şemseddin'den kabrin yeriyle ilgili şüpheleri izale edecek sözler duymak istemiş olabilirler. O da, Allah Teâlâ'nın (c.c.) kendisine lütfu ile kabirle ilgili almış olduğu manevî işaretleri halk ve devlet ricali ile paylaşmış, böylece zihinlerdeki tereddütlere son vermiştir.⁹⁴

Ebû Eyyûb'un kabrinin yerinin tespit edilmesinden sonra Fatih Sultan Mehmed (886/1481) bu kabrin üzerine görkemli bir kubbe inşa ettirmiştir. Kabrin etrafındaki alana ise iki minareli bir cami, çifte hamam, medrese ve imâret (aşevi) kurdurmuştur. Ayrıca o, büyük bir külliye niteliğine kavuşan bu kurumların maddî ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için çok sayıda gelir getirici gayr-ı menkûlün gelirlerini de buraya vakfetmiştir.⁹⁵

⁹² Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensâri", 10: 124.

⁹³ Ögüt, *Eyyûb Sultan*, 207-209.

⁹⁴ Kılıç, *Ebû Eyyûb el-Ensari*, 103.

⁹⁵ Kılıç, *Ebû Eyyûb el-Ensari*, 102.

İKİNCİ BÖLÜM

EBÛ EYYÛB EL-ENSÂRÎ'NİN HADİSÇİLİĞİ, RİVÂYETLERİ VE RÂVİLERİ

2.1. Hadisçiliği

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) çok fazla hadis rivâyet eden sahâbîlerden değildir. Onun rivâyet ettiği hadislerin sayısı farklı rakamlarla ifade edilmektedir.

Zehebî (748/1347), Bakî b. Mahled'in (276/889) *Müsned'*ine göre Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) 155 hadis rivâyet ettiğini aktarmaktadır.⁹⁶ İbnü'l-Cevzî (597/1505), "*Telkihu fuhûmi ehli'l-eser*" adlı eserinde onu "ashâb'u mie" içinde; 155 hadis rivâyet edenler arasında saymaktadır.⁹⁷

İbn Hazm'ın (456/1064) "*Esmâü's-sahâbe*" adlı eserinin Sa'denî tarafından hazırlanan Mektebetu'l-Kur'an nüshasının neşrinde; Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) 155 hadis rivâyet etmiş olduğu zikredilmemektedir.⁹⁸ Eserin Zahirîye nüshasını neşreden Ekrem Ziya el-Ömerî'nin "*Bakî Mahled el-Kurtubi ve Mukaddimetu Müsnedihi*" adlı çalışmasında ise Ebû Eyyûb 155 hadisle yirmi yedinci sırada yer almaktadır.⁹⁹ Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin tekrarsız elli hadisi olduğu da söylenmektedir.¹⁰⁰ Bedruddîn Aynî, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) 150 hadis rivâyet ettiğini bunların yedisinde Buhârî ve Müslim'in ittifak ettiğini, birinde Buhârî'nin tek kaldığını söylemektedir.¹⁰¹ Kirmanî de (786/1384) Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) 150 hadis rivâyet ettiğini, bunlardan yedisini Buhârî'nin tahric ettiğini belirtir.¹⁰²

Muhammed Mustafa A'zamî (1439/2017), Ebû Eyyûb'un (r.a.) okuma ve yazmayı bilen, aynı zamanda Hz. Peygamber'in (s.a.) bazı hadislerini başka râvîlere göndermek için yazan sahâbîler arasında olduğuna dair bir rivâyet zikreder. Yine o,

⁹⁶ Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 403.

⁹⁷ İbnü'l-Cevzî, *Telkihi*, 264.

⁹⁸ İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed ez-Zâhirî, *Esmâü's-sahâbe*, thk. Mes'ud Abdulhamid es-Sa'denî, (Kahire: Mektebetu'l-Kur'an, ts), 35.

⁹⁹ Ekrem Ziya el-Ömerî, *Bakî Mahled el-Kurtubi ve Mukaddimetu Müsnedihi*, (b.y: y.y, 1984), 82.

¹⁰⁰ İbnü'l-Cevzî, *Telkihi*, 264; Zehebî, *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*, 2: 406; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 8: 67.

¹⁰¹ Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 2: 420;

¹⁰² Kirmanî, Şemsuddîn Muhammed Yusuf Şerhu'l-Kirmanî 'âla Sahîhi'l-Buhârî, thk. Muhammed Osman 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2010), 2: 243.

Eyyûb b. Hâlid b. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin babası ve dedesi tarîkiyle yüz on iki (112) hadisi kaydedip rivâyet ettiğini de söylemektedir.¹⁰³

Zirikli, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) 155 rivâyeti olduğunu söylemektedir.¹⁰⁴ İbnu'l-Cevzî, Buhârî ve Müslim de rivâyetleri bulunan sahâbîleri ve rivâyetlerini zikrederken, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) Buhârî ve Müslim'de 13 rivâyeti bulunduğunu; bunların yedisinde Şeyhân'ın ittifak ettiğini, birinde Buhârî'nin, beşinde Müslim'in tek kaldığını belirtmektedir.¹⁰⁵ *Hülâsatu Tezhîb'u Tehzibu'l Kemâl fi esmâi'r-ricâl* adlı eserde müellif Hazrecî, İbnu'l-Cevzî ile aynı şeyleri söylemektedir.¹⁰⁶

Ebû Bekr el-Âmiri de, *er-Riyâdu'l-mustetâbe fi cümleti men revâ fi's-Sahîheyne mine's-sahâbe* adlı eserinde aynı şeyleri söylemektedir.¹⁰⁷

Bizim tesbitlerimize göre, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki hadisleri 103 adettir. Bunların 99'u kendi bölümü¹⁰⁸ içerisinde, 4 tanesi de Übeyy b. Ka'b'ın (r.a.) bölümünde¹⁰⁹ geçmektedir.

Kaydedebildiğimiz kadarıyla onun Kütüb-i Tis'a'da yer alan hadislerinin dağılımı şöyledir:

Buhârî 12; Müslim 19; Tirmîzî, 16; Ebû Dâvûd, 12; Nesâî, 18; İbn Mâce, 16; İmam Malik, 10; Dârimî, 13; Ahmed b. Hanbel, 103 toplam: 219.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hayatı ve rivâyetleri hakkında bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunların çoğu yazma eserler olup değişik kütüphanelerde mevcuttur. Bu eserler hakkında bilgi için Diyanet İslâm Ansiklopedisi'nin Ebû Eyyûb el-Ensârî maddesi¹¹⁰ veya İsmail Lütfü Çakan'ın, "Eyüp Sultan Hazretlerinde Kırk Hadis"¹¹¹ isimli eserine bakılabilir.

Bu çalışmaların en meşhurlarından birisi, Nureddin Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Karâfî'nin (940/1533) yapmış olduğu "*Nefâhâtu'l-âbiri's-sârî bi ehâdîsi Ebî Eyyûb el-Ensârî*" adlı çalışmasıdır. Elimizde bulunan Nur-u Osmaniye

¹⁰³ Muhammed Mustafa A'zamî, *Dirâsâtu fi'l-hadîsi'n-nebevî ve tarih'u tedvînihi*, (Dimaşk: el-Mektebetu'l-İslâmiyye, 1992), 1: 92.

¹⁰⁴ Ziriklî, Hayruddîn, *el-A'lam*, 15. Bs. (Beyrut: Daru'l-İlm li'l-melâyîn, 2002), 2: 295.

¹⁰⁵ İbnu'l-Cevzî, *Telkîh*, 283.

¹⁰⁶ Safiyuddîn, Ahmed b. Abdullah el-Hazrecî, *Hülâsât'u Tezhîb'u Tehzibu'l kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 1. Bs. (b.y: el-Matbetu'l-kübra, 1301/1884), 100.

¹⁰⁷ Yahya b. Ebû Bekr el-Âmiri, *er-Riyâdu'l-mustetâbe fi cümleti men revâ fi's-Sahîheyne mine's-sahâbe*, thk. Abdullah b. İbrahim el-Ensârî-Abdu't-Tevvâb Heykel, (b.y: yy, ts), 30.

¹⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 484.

¹⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 35: 13.

¹¹⁰ Algül, "Ebû Eyyûb el-Ensârî", 10: 124.

¹¹¹ Çakan, *Eyüp Sultan Hazretlerinde Kırk Hadis*, 16-19.

Kütüphanesi Nur-u Osman kısmı nr. 940/1-2’de kayıtlı nüshasından sayabildiğimiz kadarıyla müellif, değişik kaynakları tarayarak 210 hadisi eserinde toplamıştır.¹¹²

Karâfi’nin eserini tamamıyla Meşhur Eyyûb Sultan adıyla Türkçeye tercüme eden Alasonyalı Hacı Cemal Ögüt, 210 rivâyete beş rivâyet daha eklediğini söylemektedir. Böylece şimdiye kadar tespit edilebilmiş olan rakam 215 olmaktadır.¹¹³

2.2. Râvileri

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) doğrudan Hz. Peygamber (s.a.) ve Übeyy b. Ka‘b’tan (r.a.) rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden de birçok sahâbî ve tabiîn hadis nakletmiştir. Kendisinden rivâyette bulunan sahâbî ve tabiîn râviler şunlardır:

Sahâbî olanlar: Berâ b. Âzib, Câbir b Semûre, Cübeyr b. Nufeyr el-Hadramî, Habib b. Evs es-Sakâfî, Zeyd b. Hâlid el-Cühenî, Süfyan b. Vehb el-Havlâni, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Yezid el-Hatmî, Mikdâm b. Ma‘dikerib, Ebû Sırme el-Ensârî.

Tabiî olanlar: Eslem Ebû İmran et-Tucîbî, el-Esved b. Yezid en-Nehaî, Eflah b. Kesir, Râfi‘ b. İshak el-Ensârî, er-Rabî‘ b Huseym, Ziyâd b. Enâm el-İfrikî, Salim b. Abdullah b. Amr, Saîd b. el-Müseyyeb, Sadî İclan Ebû Ümame el-Bâhilî, Ebû Süfyan Talha b. Nâfi‘, Âsım b. Süfyan b. Abdullah es-Sakâfî, Abdullah b. Huneyn, Abdullah b. Ebî Utbe, Abdullah b. Amr b. Abdulkari, Abdullah b. Ka‘b b. Malik, Abdullah b. Yezîd Ebû Abdurrahman el-Hubulî, Abdurrahman b. Suâd, Abdurrahman b. Abdulkari, Abdurrahman b. Ebî Leyla, Übeyd b. Ti‘lî el-Filistîni, Mevla Osman b. Cübeyr, Urve b. Zübeyr, Âta b. Yezid el-Leysî, Atâ b. Yesâr, Alkame b. Kays, Ömer b. Sabit el-Ensârî, Amr b. Maymun el-Evdî, el-Kasım Ebû Abdurraman eş-Şâmî, Kârse‘ ed-Dabbî, Muhammed b. Ka‘b el-Kurezî, Muhammed b. el-Munkedir, Ebu’l-Hayr Mersed b. Abdullah el-Yezenî, Muâviye b. Kurre el-Muzenî, Musa b. Talha, Ebu’l-Ahves el-Medenî, Ebû Temîm el-Ceyşânî, Ebû Ruhm es-Seme‘î, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Âvf, Ebû Sevre el-Ensârî ve Ebû Muhammed el-Hadramî.¹¹⁴

¹¹² Karâfi, Nureddin Ebu’l-Hasen Ali b. Ahmed, *Nefahâtu’l-âbiri’s-sârî bi ehâdisi Ebî Eyyûb el-Ensârî*, Nur-u Osmaniye Kütüphanesi, Nur-u Osman, nr. 940/1-2, 1a-301.

¹¹³ Ögüt, *Eyyûb Sultan*, 267.

¹¹⁴ Mizzî, *Tehzîbu’l-Kemâl*, 8: 67; Zehebî, *Siyer’u a’lâmi’n-nübelâ*, 2: 403.

2.3. Rivâyetleri

Çalışmamızın bu bölümünde Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Kütüb-i Tis'â içerisinde geçen rivâyetlerini ve cerh-ta'dil yönüyle râvilerini ele aldık. Hadislerin tasnifinde câmi' türü eserleri esas alarak, hadislerin geçtiği bölüm, bab ve konulardan, bir de hadisin içeriğinden yararlanarak başlıkları belirleyip hadisleri sıraladık. Bu manada toplam altmış (60) konu başlığı tespit ettik. Genelde tarîkleri aynı olan rivâyetlerden en uzununu esas alarak bir başlık altında tek hadis olarak verdik. Diğer tarîkleri ise; varsa sened ve metin farklılıklarını değerlendirme kısmında belirtmekle, geçtikleri kaynakları dipnotta tespitle yetindik. Daha önce verilmiş olan rivâyetlerin ve râvilerin ilgili dipnotlarını gerektiğinde referans gösterdik. Bu anlamda altmış (60) başlık altında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) altmış beş (65) rivâyetini ele almış olduk.

Konu başlığına esas teşkil eden her rivâyetin altına tercümesini kaydettik. Daha sonra da konumuza esas teşkil eden hadisi, "*Rivâyetin Senedi*" başlığı altında sened ricâlini (rivâyet zincirini), tek râviden rivâyet eden râviler arasına (→), aynı akran iki râvi, müteakip dönem aynı râviden rivâyet etmişse o iki râvi arasına (/) işaretini koyarak verdik. Bahse konu hadiste tahvîl (senedlerde değişme ve geçiş) varsa bunu "hâu't-tahvîl" olarak (**H**) harfi ile gösterdik.

Ayrıca ilgili hadisin sened zincirindeki her bir râvînin biyografisini vermenin yerine hakkında cerh ve ta'dil yönünden eleştiri olan râvilerin biyografisini kısaca vermeye çalıştık. Adâlet ve zabt yönünden ilgili râvi hakkında verilen cerh-ta'dil lafızlarını dipnotta imkân ölçüsünde belirttik. Şerh, tahkik ve ta'liklerden yararlanarak imkân dâhilinde ilgili hadisin sıhhat derecesine işaret ettik. Ayrıca esas aldığımız tarîkin dışındaki tarîklerin râvilerinden hakkında eleştiri olanları da dipnotlarda belirttik. Hakkında eleştiri olmayan râvileri ise, çalışmamızı uzatacağı düşüncesiyle sadece isimlerini sened zincirlerinde zikretmekle yetindik.

Yine değerlendirme kısmında ilgili rivâyetin farklı tariklerinde bulunan sened ve metin farklılıklarına değindik. Bu değerlendirme bölümünün sonuna da imkân ölçüsünde hadis ile ilgili şerhlerde geçen açıklama ve yorumlardan yararlanarak kısaca güncelleme yaptık.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye (r.a.) dayandırılan hadisler ve konuları şöyledir:

2.3.1. Tevhid

1- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا ظَبْيَانَ، وَيَعْلَى، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي ظَبْيَانَ، قَالَ: قَالَ أَبُو أَيُّوبَ الرُّومِ فَمَرِضَ، فَلَمَّا حَضَرَ، قَالَ: أَنَا إِذَا مِتُّ فَأَحْمِلُونِي، فَإِذَا صَافَقْتُمُ الْعَدُوَّ فَادْفِنُونِي تَحْتَ أَقْدَامِكُمْ، وَسَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ لَوْلَا حَالِي هَذَا مَا حَدَّثْتُكُمْ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا، دَخَلَ الْجَنَّةَ " ¹¹⁵

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize İbn Numeyr anlattı. O A‘meş’ten şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Zibyân’ı işittim. (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) ayrıca bize Ya‘la anlattı. Dedi ki: Bize A‘meş anlattı. O da Ebû Zibyân’dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Eyyûb (r.a.) (İstanbul’un muhasarası sırasında) Romalılarla yapılan savaşta hastalandı ve ölüm vakti yaklaşınca dedi ki: Burada ölürsem cesedimi taşıyın, düşmanla karşı karşıya geldiğiniz yerde beni ayaklarınızın dibine defnedin. Ben Resûlullah’ın (s.a.) şöyle buyurduğunu duydum, onu size anlatmak istiyorum; aslında şu hâlîm olmasaydı aktarmayacaktım: “*Kim Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölürse cennete gider.*”

¹¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 539 (23560); 38: 505 (23523); 38: 564 (23594).

Rivâyetin Senedi:

1. Ebû Eyyûb → Ebû Zibyân → A‘meş¹¹⁶ → İbn Numeyr → Ahmed b. Hanbel

2. Ebû Eyyûb → Ebû Zibyân → A‘meş¹¹⁷ → Ya’la → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ahmed b. Hanbel’in başka bir tarîkinde A‘meş’ten sonra Ebû Bekr ve Esved b. Âmir adlı râviler; diğer bir tarîkinde ise Ebû Eyyûb’ten sonra meçhul bir râvi,¹¹⁸ Âsım, Hemmâm ve Affân adlı râviler yer almaktadır.¹¹⁹

Bu rivâyet Ebû Eyyûb tariki ile Kütüb-i Tis’a içinde sadece Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde yer almaktadır.

İlgili rivâyetteki دَخَلَ (girer) ifadesi yerine 23523 nolu rivâyette جَعَلَهُ اللهُ (Allah (c.c.) onu koyar) cümlesi eçmektedir.

Şuâyb el-Arnaut hadisin üç tarîkinin sahîh olduğunu, ancak 23523 nolu rivâyetin senedinde meçhul râvi bulunması sebebiyle zayıf olduğu söylemiştir.¹²⁰

Tahricinde görüldüğü üzere ilgili hadisin birçok şâhidi de mevcuttur. Ayrıca hadisin mefhumuna Hz. Muhammed’e (s.a.) iman da girmektedir. Ebû Hüreyre’den gelen Müslim’in *Sahîh*’indeki şu rivâyet, Ebû Eyyûb’dan gelen ilgili rivâyeti te’yid etmektedir:

*“Her peygamberin kabul edilen bir duası vardır ve her peygamber duasını evvelce yapmıştır. Fakat ben duamı kıyamet gününde ümmetime şefaath etmek için sakladım. İnşallah ümmetinden Allah’a hiç bir şeyi şirk koşmadan ölenlere nasip olacaktır.”*¹²¹

İlgili hadise dikkat edildiğinde, Hz. Peygamber (s.a.), şefaatinin ümmetinden Allah’a şirk koşmayanlara ulaşacağı belirtilmektedir. Ayrıca şefaatine erme ve cennete girme durumları da onun ümmeti olma ve şirk koşmamaya bağlanmaktadır.

¹¹⁶ A‘meş (148/766): Süleyman b. Mihran el-Esedî, el-Kahilî, Ebû Muhammed el-Kufî, el-A‘meş. Sikadır. Hadis hafızıdır. Kıraat bilgisi ile tanınır. Vera sahibidir ancak tedlis yapmıştır. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 229; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 12: 76.

¹¹⁷ A‘meş (148/766): Bk. 116 nolu dipnot.

¹¹⁸ Mübhem bir râvidir. Kim olduğu bilinmemektedir.

¹¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 539 (23560); 38: 505 (23523); 38: 564 (23594).

¹²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 540. (1 nolu dipnot)

¹²¹ Müslim, “İman”, 338 1: 189.

2.3.2. Helâ Adâbı-Kibleye Yönelmeme

2 - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْرُومِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الرَّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " إِذَا أَتَيْتُمُ الْغَائِطَ فَلَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ بِغَائِطٍ وَلَا بَوْلٍ وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا وَلَكِنْ شَرَّفُوا أَوْ عَرَّبُوا ". فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ: فَقَدِمْنَا الشَّامَ فَوَجَدْنَا مَرَاحِضَ قَدْ بُنِيَتْ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ فَنَحَرِفُ عَنْهَا وَتَسْتَغْفِرُ اللَّهُ ¹²²

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Said b. Abdurrahman el-Mahzûmî anlattı. (dedi ki:) Bize Süfyan b. Uyeyne anlattı. O Zühri'den, o Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, o da Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (r.a.) şöyle dediğini rivâyet etti: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Tuvalete girdiğinizde, ne büyük ne de küçük abdest bozarken kibleyi karşınıza almayın ve arkanızı da çevirmeyin, doğu veya batı tarafına dönünüz." Bu bağlamda Ebû Eyyûb şöyle dedi: Şam'a geldiğimizde tuvaletlerin kibleye karşı yapıldığını gördük; bu sebepten buralara girince mümkün olduğu kadar başka yöne yöneliyor ve Allah'tan af diliyorduk.

¹²² Tirmîzî, "Tahâre", 6; ayrıca bk. Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Vudu", 11; "Salât", "Ebvâbu'l-Kible", 2; Müslim, "Tahâre", 59; Ebû Dâvûd, "Tahâre", 4; en-Nesâî, Ahmed b. Şuâyb b. Ali *Sünenü'n-Nesâî*, thk. Sıdkî Cemil Âttar, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2005), "Tahâre", 19,20, 21; İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce ve bi havaşi Haşiyetu's-Sindî ve Misbahu'z-Züccâce fi Zevâidi İbn Mâce*, thk. Sıdkî Cemil Âttar, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2003), "et-Tahâretu ve Sünenühâ", 17; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman *Müsnedu'd-Dârimî*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darânî, 1. Bs. (Riyâd: Daru'l-muğnî, 2000), "Tahâre", 6. Hüseyin Selim Esed hadis için sahîh demiştir. Bk. Aynı sayfa 1 nolu dipnot; İmam Malik, *el-Muvatta*, thk. Kulal Hasen Ali, (Beyrut: Muessesetu'r-risâle naşirun, 2013), "Kible", 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 496 (23514); 38: 502 (23519); 38: 539 (23559); 38: 506 (23524); 38: 518 (23536); 38: 551 (23577); 38: 552 (23579).

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el Ensârî → Âtâ b. Yezîd el-Leysî → ez-Zührî → Süfyân b. Uyeyne¹²³ → Said b. Abdurrahman el-Mahzûmî → Tirmîzî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İlgili hadis, dipnotlarda görüldüğü üzere Kütüb-i Tis'a eserleri içerisinde mükerreren geçmektedir. Konusu tuvâlet adabı olan bu hadisin senedi bazılarında Ebû Eyyûb'tan sonra tamamen farklıdır. Bazılarında ise bir ve daha fazla râvi değişikliği görülmektedir. Râviler hem çok oldukları için hem de tamamı sika oldukları için sened farklılıklarını zikretmeksizin dipnotta sadece kaynaklarını tespit etmekle yetindik.¹²⁴

Hadisin metninde bazı farklılıklar vardır. Konu başlığına esas olan hadisteki **أَتَيْتُمْ** (*giderseniz*) ifadesi yerine Buhârî ve Nesâî'nin birer tarikinde **أَتَى أَحَدُكُمْ** (*sizden biri gittiğinde*) ifadesi; Nesâî'nin diğer bir versiyonu ile, Ahmed b. Hanbel'in ve İmam Malik'in versiyonlarında **ذَهَبَ أَحَدُكُمْ** (*sizden biri gitti*) ifadesi; İbn Mâce'de **نَهَى** (*sakındırdı*) ifadesi yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel'in başka bir versiyonunda ise, **الْغَائِطَ** (*büyük ihtiyaç için*) yerine **الْخَلَاءَ** (*ihtiyaç mekânına*) ifadesi bulunmaktadır.¹²⁵

Tirmîzî, Ebû Eyyûb'un bu rivâyeti için bu bapta "Ahsen" (en hasen) ve "Esah" (en sahîh) rivâyet olduğunu söylemiştir. Çağımız muhaddislerinden Şuâyb el-Arnaut ve Nâsiruddîn el-Albânî de, ilgili hadisin "sahîh" olduğunu belirtmektedirler.

126

Hadiste ifade edilen doğu-batı Medine ehli için geçerlidir. Maksat, ihtiyaç giderirken kibleye saygıdan dolayı kibleyi arka ve ön tarafa almamaktır. Bu konuyla ilgili âlimler arasında mutlak haram, mutlak câiz; sahra ve meskenlerde ardını dönme

¹²³ **Süfyân b. 'Uyeyne (198):** Süfyân b. Uyeyne b. Ebû İmrân el-Kûfi. Sika, hafız, fakih, imam, hüccet olarak tavsif edilmiştir Ancak son dönemlerinde durumu (ihtilat) değişmiştir. Çok az tedlis yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takrîbu't-Tehzîb*, 217; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 11: 177.

¹²⁴ Tirmîzî, "Tahâre", 6; ayrıca bk. Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Vudu", 11; "Salât", "Ebvâbu'l-Kible", 2; Müslim, "Tahâre", 59; Ebû Dâvûd, "Tahâre", 4; Nesâî, "Tahâre", 19, 20,21; İbn Mâce, "et-Tahâretu ve Sünenühâ", 17; Dârimî, "Tahâre", 6; İmam Malik, "Kible", 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 496 (23514); 38: 502 (23519); 38: 539 (23559); 38: 506 (23524); 38: 518 (23536); 38: 551 (23577); 38: 552 (23579).

¹²⁵ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Vudu", 11; Nesâî, "Tahâre", 20,21; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 496 (23514); 38: 506 (23524); İmam Malik, Kible, 1; İbn Mâce, "et-Tahâretu ve Sünenühâ", 17.

¹²⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 506; Muhammed Nâsiruddîn el-Albânî, *Sahîh'u Süneni't-Tirmîzî*, 1. Bs. (Riyad: Mektebetu'l-maârif, 2000), "Edâhi", 1,23.

câiz, önünü dönmek câiz değil; sahrada önü-arkayı dönmek câiz değil evlerde câiz, şeklinde dört görüş vardır.¹²⁷

2.3.3. Temizlik

3 - حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا عُثْبَةُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ، حَدَّثَنِي طَلْحَةُ بْنُ نَافِعٍ أَبُو سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ، وَجَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، وَأَسُّ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ (فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَنْظَهُرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَنْتَى عَلَيْكُمْ فِي الطُّهُورِ، فَمَا طُهِرْكُمْ؟" قَالُوا: نَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ، وَنَعْتَسِلُ مِنَ الْجَنَابَةِ، وَنَسْتَنْجِي بِالمَاءِ، قَالَ: " فَهُوَ ذَاكَ فَعَلَيْكُمْوه " ¹²⁸

Tercüme: (İbn Mâce dedi ki:) Bize Hişâm b. Âmmar anlattı. (dedi ki:) Bize Sadaka b. Hâlid anlattı. (dedi ki:) Bize ‘Utbe b. Hâkim anlattı. (dedi ki:) Bana Talha b. Nâfi‘ Ebû Süfyan anlattı. (dedi ki:) Bana Ebû Eyyûb el-Ensârî, Câbir b. Abdullah ve Enes b. Mâlik şu âyet nazil olduğunda Resûlullah’ın (s.a.) şöyle buyurduğunu anlattılar:

“Orada (Küba Mescidinde) pisliklerden iyice temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da böyle çok temizlenenleri sever” (Tevbe, 9/108) Resûlullah (s.a.) : “*Ey Ensâr topluluğu! Temizlik hakkında şüphesiz Allah sizi övdü. Sizin övgüye lâyık temizliğiniz nedir?*” sordu. Onlar da: Biz namaz için abdest alıriz. Cünüplükten dolayı boy abdesti alıriz ve su ile istincâ ederiz, diye cevap verince Resûl-i Ekrem (s.a.) : “*İşte temizlik budur. O halde bu temizliğe sımsıkı sarılınız.*” Buyurdu.

¹²⁷ Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 2: 422-424.

¹²⁸ İbn Mâce, “et-Tahâretu ve Sünenühâ”, 28.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb El-Ensârî / Câbir b. Abdullah / Enes b. Mâlik → Talha b. Nâfi' Ebû Süfyan → 'Utbe b. Hâkim¹²⁹ → Sadaka b. Hâlid → Hişâm b. Âmmar → İbn Mâce

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a müellifleri içerisinde Ebû Eyyûb'ten rivâyet eden sadece İbn Mâce'dir. Kütüb-i Tis'a müellifleri dışında ise Hâkim en-Nisâbüri¹³⁰, Dârekutni¹³¹ ve daha başkaları da Ebû Eyyûb'ten bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Bûsirî (840/1436) hadisin isnadının zayıf olduğunu; çünkü senedinde zayıf olan 'Utbe b. Hâkim'in bulunduğunu ve Talha b. Nâfi'in de Ebû Eyyûb el-Ensârî ile görüşmediğini söylemektedir.¹³²

Zeylâî (762/1360), râvi 'Utbe b. Hâkim hakkındaki sözler sebebiyle hadisin senedinin hasen olduğunu söylemektedir.¹³³ Hâkim en-Nisâburî ise, ilgili hadisin sahîh olduğunu; 'Utbe b. Hâkim'in Şam ehlinin imamlarından olduğu ve sahîh bir şâhidinin de¹³⁴ bulunduğunu söylemektedir. Bu konuda Zehebî de ona muvafakat etmektedir.¹³⁵ Ayrıca Nâsiruddîn el-Albânî de hadisin sahîh olduğunu söylemektedir.¹³⁶

İlgili hadisin şâhidi için İbn Mâce¹³⁷ ve Tirmîzî'de¹³⁸ geçen Ebû Hureyre'den gelen rivâyete bakılabilir.¹³⁹ Ayrıca Müsned'de geçen Muhammet b. Abdullah b. Selam'dan gelen rivâyete de bakılabilir.¹⁴⁰

¹²⁹ 'Utbe b. Hâkim (141/814): 'Utbe b. Hâkim el-Hemdâni, eş-Şa'bâni, Ebu'l-Âbbas eş-Şâmî, el-Ürdûnî. İbn Hacer el-'Askalânî, onun saduk olduğunu ancak hatasının çok olduğunu söylemektedir. Ancak İbn Hibban onu sikalar arasında zikretmiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 387; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 19: 300.

¹³⁰ Hâkim, *Müstedrak*, 2: 365 (nr. 3287).

¹³¹ Dârekutnî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed, (385/995), *Sünenü'd-Dârekutnî*, thk. Seyyid Abdullah Haşim Yemânî el-Medenî, (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1966), 1: 62 (nr. 2).

¹³² Bûsirî, Şahabeddin Ebû'l-Abbas. Ahmed b. Ebû Bekr b. İsmâil *Misbahu'z-Zucace fi Zevâidi İbn Mâce*, thk. Muhammed el-Münteka el-Keşnâvî, 2. Bs. (Beyrut: Dâru'l-Arabiyye, 1403), 53.

¹³³ Zeylâî, Cemaluddin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Muhammed *Nasbu'r-Râye li ehâdis'l-Hidaye mea Haşiyetihi li Buğyeti'l-elmaî fi tahrîci'z-Zeylâî*, thk. Muhammed Avvame, 1. Bs. (Beyrut: Muessesetu'r-reyyân, 1997), 1: 219.

¹³⁴ Hâkim, *Müstedrak*, 1: 258 (nr. 555).

¹³⁵ Hâkim, *Müstedrak*, 1: 257 (nr. 554).

¹³⁶ el-Albânî, *Sahih'u Süneni İbn Mâce*, 1. Bs. (Riyad: Mektebetu'l-maârif, 1997), 1: 128 (nr. 290).

¹³⁷ İbn Mâce, "et-Tahâretu ve Sünenühâ", 28.

¹³⁸ Tirmîzî, "Tefsîr", 10.

¹³⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39: 254 (23833).

¹⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39: 254 (23833).

2.3.4. Kişinin Eşiyle Birlikte Olduğunda Menî Gelmemesi

4 - حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لَهُ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، قَالَ: " سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَنِ الرَّجُلِ يُصِيبُ مِنَ الْمَرْأَةِ، ثُمَّ يُكْسِلُ، فَقَالَ: يَغْسِلُ مَا أَصَابَهُ مِنَ الْمَرْأَةِ، ثُمَّ يَتَوَضَّأُ، وَيُصَلِّي " ¹⁴¹

Tercüme: (Müslim dedi ki:) Bize Ebü'r-Rabî' ez-Zehrani anlattı. (dedi ki:) Bize Hammâd anlattı. (dedi ki:) Bize Hişâm b. Urve anlattı. **(H.)** Müslim (dedi ki:) Bize kendine ait lafızla Ebû Küreyb Muhammed b. el-Âlâ anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû Muâviye anlattı. (dedi ki:) Bize Hişâm babasından, o da Ebû Eyyûb'dan, o da Übeyy b. Ka'b'dan rivâyette şöyle anlattığını nakletti. Übeyy (dedi ki:) Resûlullah'a (s.a.) kadımla cima ederken menisini getirmeyen erkeğin hükmünü sordum. "Kadına temas eden nesneyi yıkar, sonra abdest alır ve namazını kılar." buyurdu.

Rivâyetin Senedi:

- 1- Übeyy b. Ka'b / Ebû Eyyûb / Urve b. Zübeyr → Hişâm b. Urve¹⁴² → Hammâd → Ebü'r-Rabî' ez-Zehrani → Müslim (H.)
- 2- Übeyy b. Ka'b / Ebû Eyyûb / Urve b. Zübeyr → Hişâm b. Urve → Ebû Muâviye¹⁴³ → Ebû Küreyb Muhammed b. el-Âlâ → Müslim

Rivâyette İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin tüm versiyonların da Hişâm b. Urve ortak râvi'dir. Buhârî'deki versiyonda Hişâm'dan sonra Yahya ve Müsedded adlı râviler yer almaktadır.¹⁴⁴

¹⁴¹ Müslim, "Hayz", 84-85; ayrıca bk. Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Ğusl", 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 35: 13 (21087); 35: 14 (21088); 35: 15 (21089); 35: 15 (21090).

¹⁴² **Hişâm b. Urve (145/763):** Hişâm b. Urve b. Zübeyr b. el-Âvvam el-Kureşî, el-Esedî Ebû'l-Münzir. Ebû Abdullah el-Medenî de denilmiştir. Sika ve fakih bir râvidir. Ancak az da olsa tedlis yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 363; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 30: 232.

¹⁴³ **Ebû Muâviye (194/810):** Muhammed b. Hazım et-Temimi, es-Sa'dî Ebû Muâviye ed-Darir el-Kufî. Küçük yaşta a'ma olmuştur. Sika bir râvidir. A'meş'in hadislerini en iyi ezberleyen kimsedir. A'meş'ten başkalarından rivâyette bazen vehm etmiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 512; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 25: 123.

Hadisin Müslim'deki diğer bir versiyonun da ise Şu'be, Muhammed b. Cafer ve Muhammed b. Müsennâ adlı râviler yer almaktadır.¹⁴⁵

Ahmed b. Hanbel'de ise, 21087 nolu rivâyette Yahya b. Said; 21088 nolu rivâyette Ebû Muâviye; 21089 nolu rivâyette Şu'be ve Muhammed b. Cafer; 21090 nolu rivâyette Hammâd b. Zeyd, Ubeydullah b. Ömer el-Kâvariri ve Abdullah adlı râviler yer almaktadır.¹⁴⁶

Buhârî'nin rivâyetinde ve Ahmed b. Hanbel'in 21087 ile 21088 nolu rivâyetlerinde ilgili rivâyetteki **أَصَابَهُ** (*ona isabet eden*) ifadesi yerine **مَسَّ** (*temas eden*) ifadesi geçmektedir. Müslim'in diğer versiyonu ile Ahmed b. Hanbel'in 21089 nolu rivâyetlerinde ise iki ifade de bulunmamaktadır.

Hadisin sened ve metni incelendiğinde hadisin sıhhati hakkında hiçbir problem olmadığı anlaşılmaktadır. Hadis nesh edilmiştir. Sahîh'i Müslim'deki bu hadislerin geçtiği baktan bir sonraki bab (neshu'l-mâi mine'l-mâ') ise bu hadislerin nesh edildiğine dair rivâyetleri içermektedir. Aşağıdaki hadis'in değerlendirme kısmında bu konu ayrıca ele alınacaktır.

5 - أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ

دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعَادٍ وَكَانَ مَرْضِيًّا مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ،

عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ قَالَ: "الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ"¹⁴⁷

Tercüme: (Dârimî dedi ki:) Bize Yahya b. Musa haber verdi. (dedi ki:) Bize Abdurrezzâk anlattı. (dedi ki:) Bize İbn Cureyc haber verdi. (dedi ki:) bana Amr b. Dinâr, Abdurrahman b. es-Sâib'ten, o Abdurrahman b. Suâd'tan, o Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyette Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurdunu haber verdi: "*Su, sudan dolayı (gerekir).*"

¹⁴⁴ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Ğusl", 29.

¹⁴⁵ Müslim, "Hayz", 85.

¹⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 35: 13 (21087); 35: 14 (21088); 35: 15 (21089); 35: 15 (21090).

¹⁴⁷ Dârimî, "Tahâret", 74; ayrıca bk. Nesâî, "Tahâret", 132 (nr. 199),59; İbn Mâce, "et-Tahâretu ve Sünenühâ", 110 (nr. 607),155; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 511 (23531,); 38: 550 (23575).

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Abdurrahman b. Suâd¹⁴⁸ → Abdurrahman b. es-Sâib¹⁴⁹ → Amr b. Dinâr → İbn Cureyc¹⁵⁰ → Abdurrezzâk → Yahya b. Musa → Dârimî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin tüm versiyonlarında ortak râvi Amr b. Dinâr'dır. Nesâî'nin rivâyetinde Amr'dan sonra Süfyan ve Abdu'l-Cebbâr b. el-Âlâ adlı râviler yer almaktadır.¹⁵¹ İbn Mâce'nin rivâyetinde ise Süfyan b. Üyeyne ve Muhammed b. es-Sabbâh adlı râviler yer almaktadır.¹⁵² Ahmed b. Hanbel'in 23531 nolu rivâyetinde Süfyan yer almaktadır. 23575 nolu rivâyeti ise ilgili hadis ile aynıdır.¹⁵³

Hüseyin Selim Esed, hadis hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “اسناده ليس بذاك و لكن الحديث صحيح” “isnadı bir şey değildir ancak hadis sahihtir.” Ayrıca hadisin neshedildiğini de söylemektedir.¹⁵⁴

Şuâyb el-Arnaut, hadisle ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır: Hadis sahihtir. Ancak bu isnadı Abdurrahman b. es-Sâib ve Abdurrahman b. Suâd'ın meçhul olmalarından dolayı zayıftır.¹⁵⁵ Ancak hadisin şâhidi olarak Ebû Saîd el-Hudrî tarîki ile gelen Ahmed b. Hanbel'in 11243 nolu rivâyetiyle¹⁵⁶ Müslim'in rivâyeti¹⁵⁷ bulunmaktadır.

Konu olan hadisin hükmü, şu hadisle neshedilmiştir:

Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Mihrân el-Cemmâl haber verdi. (dedi ki), bize Mübeşşir el-Halebî, Muhammed b. Ebî Ğassân'dan, o Ebû Hâzim'den, o da Sehl b. Sa'd'dan rivâyetle şöyle dedi:

¹⁴⁸ **Abdurrahman b. Suâd (?):** Abdurrahman b. Suâd el-Medenî, İbn Hacer el-‘Askalânî Makbul demektedir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 336; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 17: 132.

¹⁴⁹ **Abdurrahman b. es-Sâib (?):** Abdurrahman b. es-Sâib. İbn Hacer el-‘Askalânî onun hakkında “makbul” demektedir. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 336; İbn Hibbân, *Takribu's-Sikat*, thk. Halil b. Me'mun 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2007), 755.

¹⁵⁰ **İbn Cureyc (150/768):** Abdu'l-Melik b. Abdu'l-Aziz b. Cüreyc ve ya Cüreyc el-Kureşî, el-Emevi, el-Mekki. Sika, fakih ve Fadıl bir râvidir. Ancak o tedlis ve irsal de yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 366; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 18: 338.

¹⁵¹ Nesâî, “Tahâre”, 132.

¹⁵² İbn Mâce, “et-Tahâretu ve Sünenühâ”, 110.

¹⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 511 (23531); 38: 550 (23575).

¹⁵⁴ Dârimî, 1: 588. (1 nolu dipnot)

¹⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 511. (2 nolu dipnot)

¹⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 17: 343 (11243).

¹⁵⁷ Müslim, “Hayz”, 80-81.

“Bana Übey b. Ka‘b şöyle dedi ki, bazı Sahâbilerin, “su sudan dolayı gerekir” diye verdikleri fetva, Resûlullah’ın (s.a.) İslâm’ın başlangıcında vermiş olduğu bir ruhsat idi. Daha sonra cimâ yapıldığında, menî inmise de gusûl yapılmıştır.”¹⁵⁸

Sindî (1138/1726) ise şu değerlendirmeyi yapmaktadır: Hadis menî gelmeksizin cima etmeden dolayı gusûlün vacip olmadığını ifade etmektedir. Ancak bu durumun ilk dönemler için olduğu, sonrasında ise nesh edildiğinde ittifak vardır. Bir başka görüşe göre bu durum, ihtilâm içindir; hadis nesh edilmemiştir.¹⁵⁹

2.3.5. Cinsel Uzvuna Dokunan Kimsenin Abdest alması

6 - حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكَيْعٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ أَبِي قَرْوَةَ، عَنْ

الرُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " مَنْ

مَسَّ فَرْجَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ ”¹⁶⁰

Tercüme: (İbn Mâce dedi ki:) Bize Süfyan b. Vekî‘ anlattı. (dedi ki:) Bize Abdüsselam b. Harb, İshak b. Ebî Ferve’den, o Zühri’den, o Abdurrahman b. Abd el-Kâri’den, o da Ebû Eyyûb’den anlattı. (dedi ki:) Ben Resûlullah’ın (s.a.) şöyle buyurduğunu işittim: “Kendi tenâsül uzvuna eliyle dokunan kişi abdest alsın.”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → **Abdurrahman b. Abd el-Kâri**¹⁶¹ → **ez-Zühri** → **İshak b. Ebî Ferve**¹⁶² → **Abdüsselam b. Harb**¹⁶³ → **Süfyan b. Vekî‘**¹⁶⁴ → **İbn Mâce**

¹⁵⁸Dârimî, “Tahâre”, 74. Hüseyin Selim Esed hadisin sahîh olduğunu söylemektedir. Bk. Aynı sayfa 1 nolu dipnot.

¹⁵⁹Nesâî, “Tahâre”, 132. Bk. Hadisin Sindî tarafından yapılmış haşiyesi.

¹⁶⁰İbn Mâce, “et-Tahâre ve Sünenühâ”, 63.

¹⁶¹**Abdurrahman b. Abd el-Kâri (88/707):** Abdurrahman b. Abd el-Kâri. Sahâbî olup olmadığı ihtilâfıdır. İcli onu tabî’-nin sikaları arasında saymıştır. Vâkidi’den sahâbî ve tabîi olduğu şeklinde iki görüş nakledilmektedir. Yahya b. Maîn, onun hakkında sika demiştir. İbn Hibbân onu Sikât’ında zikretmiştir. Küçük yaşlı sahâbî olma olasılığı yüksektir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 343; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 17: 263.

¹⁶²**İshak b. Ebî Ferve (144/762):** İshak b. Abdullah b. Ebî Ferve el-Kureşî, el-Emevî. İbn Hacer el-‘Askalânî kendisi için “metruku’l-hadis” demiştir. Hakkında “münker’ul-hadis”, “leyse bi sikatin”, “zayifun”, “zahibun” ve benzeri cerh lafızları söylenmiştir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 44; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 2: 446.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi, Kütüb-i Tis'a müelliflerin sadece İbn Mâce Ebû Eyyûb'ten rivâyet etmektedir. Kütüb-i Tis'a dışında Taberânî de Ebû Eyyûb'ten rivâyet etmiştir.¹⁶⁵

Her iki rivâyette de İshâk b. Ebî Ferve bulunduğu için senedi zayıftır. Bûsirî hadisin isnadında İshak b. Ebî Ferve olduğunu ve onun zayıflığında ittifak olduğunu söylemiştir.¹⁶⁶ Zeylaî de aynı gerekçeyle hadisin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir.¹⁶⁷

Hadisin çok sayıda şâhid'i bulunmaktadır. Şâhid'ini Tirmîzî,¹⁶⁸ Ebû Dâvûd,¹⁶⁹ Nesâî,¹⁷⁰ İbn Mâce¹⁷¹ ve Dârimî¹⁷² Bûsre bt. Safvan'dan rivâyet etmişlerdir. Görüldüğü üzere ilgili hadis, şâhid rivâyetlerle birlikte sahîh li ğayrihi derecesine çıkmaktadır. el-Albânî de hadisin sahîh li ğayrihi olduğunu söylemektedir.¹⁷³

Hadisi şerifteki “ellerin erkeklik uzvuna temasından” maksat diğer sahîh hadislerden de anlaşıldığına göre arada herhangi bir şey olmadan çıplak bir şekilde temastır. Ebû Hüreyre'den de rivâyet edildiğine göre Allah Resûlü (s.a.) : “*Arada bir örtü olmaksızın eliyle kendi erkeklik uzvuna dokunan kimseye abdest almak vacip olur*”.¹⁷⁴ buyurmuştur. Ayrıca “mess” kelimesinin lügat anlamı da çıplak el ile ve arada bir şey olmaksızın bir şeye dokunmak demektir.

İmam Şafîî, İmam Mâlik ve Ahmed bin Hanbel, Bûsre hadisiyle amel etmişlerdir. Bu görüşte olanların bir kısmı tercih yolunu seçerek Bûsre'nin hadisini aşağıda gelecek olan Talk b. Ali'nin hadisine tercih etmişlerdir. Bir kısmı da Talk'ın rivâyetini mensuh kabul etmişlerdir.

¹⁶³ **Abdüsselam b. Harb (187):** Abdüsselam b. Harb b. Selme en-Nehdî, aslı Basralıdır. Sika ve hafız bir râvidir. Bazı münker rivâyetleri vardır. Ebû Nu'aym ile ticari ortaklık yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 217; Mizzi, *Tehzibu'l-Kemâl*, 16: 66.

¹⁶⁴ **Süfyân b. Vekî' (247):** Süfyân b. Vekî' b. el-Cerrah, Ebû Muhammed er-Ruâsî, el-Kufî. Sadûk'tır, ancak hadis yazdığı yapraklarıyla imtihan edilmiş; rivâyetlerine kendi hadislerinden olmayan hadisleri de katmıştır. Bazıları onu yalancılıkla itham etmiştir. Bazıları da ona “zayıf” demiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 355; Mizzi, *Tehzibu'l-Kemâl*, 11: 200.

¹⁶⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 110 (nr. 3928).

¹⁶⁶ Bûsirî, *Misbah*, 1: 69.

¹⁶⁷ Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, 1: 57.

¹⁶⁸ Tirmîzî, “tahâre”, 61. Tirmîzî Bûsre'nin hadisinin bu bapta en sahîh hadis olduğunu söylemektedir.

¹⁶⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâre”, 69.

¹⁷⁰ Nesâî, “el-Ğuslu ve't-Teyemmüm”, 30.

¹⁷¹ İbn Mâce, “et-Tahâre ve Sünenühâ”, 63.

¹⁷² Dârimî, “Tahâre”, 50. Hüseyin Selim Esed hadis için sahîh demiştir. Bk. Aynı sayfa 1 nolu dipnot.

¹⁷³ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni'n-Nesâî*, 1. Bs. (Riyad: Mektebetu'l-maârif, 1997), 1: 64.

¹⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14: 131 (8404-8405).

Şâfî; “Biz Kays bin Talk’ın kim olduğunu sorduğumuz onu tanıyamı bulamadık. Bu nedenle biz onun haberini neye dayanarak kabul edebiliriz.” diyerek Bûsre’nin rivâyetini Talk’ın rivâyetine tercih etmiştir.

Cinsel uzva elin dokunmasıyla abdestin bozulmadığı görüşünde olanların başında Ebû Hanîfe ve arkadaşları gelir. Bunların delili ise Talk bin Ali’nin “Allah Resul’üne (s.a.) erkeklik uzvuna el İle dokunmanın hükmü sorulurken şöyle buyurduğunu işittim. (Bu olaya bizzat şahid oldum.) “*Onda abdest almak yoktur. Çünkü o senden bir parçadır.*”¹⁷⁵ rivâyetidir.

Bu görüşte olanlar Bûsre’nin rivâyeti hakkında şöyle demektedirler: “Bu hadîs umumu belvâ bir meselede vârid olan âhâd bir hadîs’tir; eğer bu hadîs sabit olmuş olsaydı meşhur hadîsler arasında olurdu. Bu hadîsin sabit olduğu tesbit edildiği takdirde hadîsteki ifadeler normal abdest almak değil, el yıkama anlamında yorumlanır. Çünkü sahâbiler taşlarla temizlenirdi. Elleriyle tenâsül uzuvlarına dokununca özellikle yaz günlerinde elleri kirlenmiş olurdu.”¹⁷⁶

2.3.6. Ateşte Pişen Şeyleri Yiyince Abdest Gerekir mi?

7 - أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: أَنْبَأَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ،

عَنْ عَمْرُو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ مُحَمَّدٌ الْقَارِيُّ، عَنْ أَبِي

أَيُّوبَ ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ: " تَوَضَّأُوا مِمَّا غَيَّرَتِ النَّارُ " ¹⁷⁷

Tercüme: (Nesâî dedi ki:) Bize Amr b. Ali ve Muhammed b. Beşşâr haber verdiler. (dediler ki:) Bize İbn Ebî Âdiy, Şu‘be’den, o Amr b. Dinâr’dan, o Yahya b. Ce‘de’den, o Abdullah b. Amr’dan haber verdi. Muhammed el-Kârî, Ebû Eyyûb’ten (r.a.) rivâyetle Nebi’nin (s.a.) şöyle buyurduğunu anlattı: “*Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest alınız.*”

¹⁷⁵ İbn Mâce, “et-Tahâre ve Sünenühâ”, 64.

¹⁷⁶ Ebû Abdullah Alâeddin Mogaltây b. Kılıç b. Abdullah el-Bekceri, *Şerhu Süneni İbn Mâce el-İmam thk: Kâmil Uveyde, 1. Bs. (Riyad: Mektebetu nizâr Mustafa el-Bâz, 1999), 1: 406; Sübkî, Mahmud Muhammed Hattab, el-Menhelü’l-azbi’l-mevrüd şerhu Sünen-i Ebi Dâvûd, (Beyrut: Müessesetü’t-tarihi’l-arabî, ts), 2: 191-194.*

¹⁷⁷ Nesâî, “Tahâre”, 122.

Rivâyetin Senedi:

- 1- Ebû Eyyûb → Abdullah b. Amr¹⁷⁸ → Yahya b. Ca'de¹⁷⁹ → Amr b. Dinâr → Şu'be → İbn Ebî Âdiy → Amr b. Ali → Nesâî
- 2- Ebû Eyyûb → Abdullah b. Amr → Yahya b. Ce'de → Amr b. Dinâr → Şu'be → İbn Ebî Âdiy → Muhammed b. Beşşâr → Nesâî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi, Kütüb-i Tis'a müelliflerinden sadece Nesâî Ebû Eyyûb'den rivâyet etmiştir. Kütüb-i Tis'a sahiplerinin dışında Taberânî de onu Ebû Eyyûb'ten rivâyet etmiştir.¹⁸⁰ Sindî, senetteki (قال مُحَمَّدُ الْقَارِي) ifadesi ile ilgili olarak "el-Kârî" ifadesini Muhammed b. Beşşâr'ın ziyade ettiğini; çünkü Amr b. Ali'nin o ifadeyi düşürdüğünü söylenmek istediğini belirtmiştir.¹⁸¹

Hadisin isnadı Abdullah b. Amr'dan dolayı zayıftır. Ancak hadisi destekleyen şâhitler olduğu için hadis sahîh li ğayrihidir. Bu hadis hakkında: Müslim'in Ebû Hüreyre (r.a.), Hz. Aişe (r.a.) ve Zeyd b. Sabit (r.a.) tarîki ile rivâyet ettiği şâhid hadisler bulunmaktadır.¹⁸²

Nâsiruddîn el-Albânî Nesâî rivâyetinin sahîh olduğunu söylemiştir.¹⁸³

Fakat bu hadisin hükmü nesh edilmiştir. Sahîh'i Müslim'de bu hükmün nesh edildiği ile ilgili hadisleri içeren müstekil bir bab bulunmaktadır.¹⁸⁴

Sindî (1138/1726), bu baptaki hadislerin hepsinin neshedildiğini veya el yıkamak olarak te'vil edildiğini söylemektedir.¹⁸⁵

¹⁷⁸ **Abdullah b. Amr (?):** Abdullah b. Amr b. Abdu'l-Kârî, el-Mahzûmi. Bir grup bu râvinin Abdullah b. Amr b. As olduğunu söylemektedirler ama bu bir yanılgıdır. İbn Hacer el-'Askalânî kendisi hakkında makbul demiştir. Vefat tarihi bilinmiyor. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 304; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 15: 363.

¹⁷⁹ **Yahya b. Ca'de (?):** Yahya b. Ce'de b. Hübeyre b. Ebî Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzum el-Kureşî, el-Mahzûmi. Sikadır. Ancak Ebû Mes'ûd ve benzerlerinden irsal yapmıştır. İbn Hibbân sikalar arasında zikretmiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 304; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 31: 253.

¹⁸⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 140. (nr. 3929-3930).

¹⁸¹ Nesâî, "Tahâre", 122. Bk. Sindî'nin 176 nolu haşiyesi.

¹⁸² Müslim, "Hayz", 90.

¹⁸³ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni İbn Mâce*, 1: 70.

¹⁸⁴ Müslim, "Hayz", 91-92-93-94-95-96.

¹⁸⁵ Nesâî, "Tahâre", 122. Bk. Sindî'nin 171 nolu haşiyesi.

2.3.7. Sakalları Hilallemek

8 - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقِّيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَبِيعَةَ الْكِلَابِيُّ، حَدَّثَنَا وَاصِلُ

بْنُ السَّائِبِ الرَّقَّاشِيُّ، عَنْ أَبِي سَوْرَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ " تَوَضَّأَ

فَخَلَّلَ لِحْيَتَهُ" ¹⁸⁶

Tercüme: (İbn Mâce dedi ki:) Bize İsmail b. Abdullah er-Rakkî anlattı. (dedi ki:) Bize Muhammed b. Rabia el-Kilabî anlattı. (dedi ki:) Bize Vâsıl b. es-Sâib er-Rakkâşi, Ebî Sevre'den o da, Ebû Eyyûb el-Ensârî'den nakletti. O, Şöyle anlattı: "Ben, Resûlullah'ı (s.a.) gördüm. Abdest aldı ve (abdest alırken) sakalını hilalledi."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb El-Ensârî → Ebî Sevre¹⁸⁷ → Vâsıl b. es-Sâib er-Rakkâşi¹⁸⁸ → Muhammed b. Rabia el-Kilabî → İsmail b. Abdullah er-Rakkî¹⁸⁹ → İbn Mâce

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis'a müelliflerinden Ahmed b. Hanbel de rivâyet etmiştir. Ayrıca Taberânî de Ebû Eyyûb'ten rivâyet etmiştir.¹⁹⁰

Ortak râvi Vâsıl b. es-Sâib'tir. Ahmed b. Hanbel'in 23541 nolu rivâyetinde Vâsıl'dan sonra Muhammed b. Übeydullah adlı râvi; 23527 nolu rivâyetinde ise Veki' adlı râvi yer almaktadır.¹⁹¹

¹⁸⁶ İbn Mâce, "et-Tahâre ve Sünenühâ", 50; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 521 (23541); 38: 508 (23527); Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 177. (nr. 4061-4062),

¹⁸⁷ **Ebû Sevre (?)**: Ebû Sevre el-Ensârî İbn Ehî Ebî Eyyûb. İbn Hacer el-'Askalânî, Yahya b. Maîn ve Tirmîzî, kendisi için Zayıf demişlerdir. Buhârî, onun için "münker'ul-hadis" demiş ve Ebû Eyyûb'tan münker rivayetleri bulunduğunu söylemiştir. İbn Hibbân ise sikât'ında zikretmiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 729; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 33: 794.

¹⁸⁸ **Vâsıl b. es-Sâib er-Rakkâşi (144/762)**: Vâsıl b. es-Sâib er-Rakkâşi Ebû Yahya el-Basrî. Yahya b. Maîn, "Leys bi şey'in" demiştir. Buhârî ve Ebû Hâtîm, "münker'ul-hadis"; Nesâî, "metruku'l-hadis" demişlerdir. İbn Hacer el-'Askalânî onun için "zayıf" değerlendirmesinde ulunmuştur. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 644; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 30: 400.

¹⁸⁹ **İsmail b. Abdullah er-Rakkî (240/855)**: İsmail b. Abdullah b. Yezid el-Kureşî, el-Âbderi Ebû Abdullah ve Ebû'l-Hasen er-Rakkî, Dimeşk kadılığı yapmıştır. Cehmiyye mezhebine nisbet edilmiştir. İbn Hibbân onu sikât'ında zikretmektedir. İbn Hacer el-'Askalânî ona "Sadûk" demiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 52; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 3: 114.

¹⁹⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 177. (nr. 4061-4062),

¹⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 521 (23541); 38: 508 (23527).

Ahmed b. Hanbel'in 23541 nolu rivâyetinde, ilgili rivâyette yer almayan *حَبْدًا الْمُتَخَلَّلُونَ* ، قِيلَ: وَمَا (mazmaza etti) ifadesi; 23527 nolu rivâyette ise *الْمُتَخَلَّلُونَ؟ قَالَ: فِي الْوُضُوءِ وَالطَّعَامِ* (*Hilalleyenler ne güzel! Denildi ki: Neyi hilalleyenler?*) ifadesi vardır. Arapça "تَخَلَّلَ" ifadesi; *Buyurdu ki: Abdestte ve yemekte hilalleyenler.*) ifadesi vardır. Arapça "تَخَلَّلَ" ifadesi; abdest alırken parmakların arasını iyice temizlemek ve yemek yendikten sonra dişlerin arasındaki kalan kalıntıları çıkarıp iyice temizlemek anlamına gelmektedir.

Hadisin tüm versiyonlarının senedinde bulunan Vâsıl b. es-Sâib ve Ebî Sevre'nin zayıflığında ittifak olduğundan dolayı hadis zayıftır. Ayrıca Ebû Sevre'nin Ebû Eyyûb'dan hadis dinlediği de bilinmemektedir.¹⁹² Ancak Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Hz. Aişe'den¹⁹³ (r.a.) ve Ebû Dâvûd'ta Enes'ten¹⁹⁴ (r.a.) gelen şâhid rivâyetlerle hadis hasen li ğayrihi derecesine yükselmektedir.

İlgili hadis hakkında Heysemî (807/1404): "Bu zayıf bir isnattır. Çünkü râvîlerinden Ebû Sevre ve Vâsıl er-Rakkâşî'nin zayıflığı hususunda âlimler ittifak etmişlerdir" demektedir.¹⁹⁵ el-Albânî aynı gerekçelerle hadise sahîh li ğayrihi demektedir.¹⁹⁶

Hadis, abdest alırken sakalı hilallemenin meşrûluğuna delâlet eder. Fakat bu meşrûluğun değeri konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.

Mâliki, Şafii ve Hanbelî imamları ile Hanefî imamlarından Ebû Yûsuf göre, gür olan sakalı hilâllemek sünnettir. Hafif olan sakalın içini ve dışını yıkamak vaciptir. Bu imamların, tahlîl hakkındaki delilleri Enes'in (r.a.) hadisi ile ona benzeyen hadislerdir.

Ebû Hanife, İmam Muhammed ve bazı Malikiler tahlilin müstehab olduğunu ve bu konuda vârid olan hadislerin zayıf olup, tahlilin sünnet oluşuna yeterli delil sayılamayacağını söylemişlerdir.¹⁹⁷

¹⁹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 521. (1 nolu dipnot)

¹⁹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 43: 119 (25970); 43: 121 (25971).

¹⁹⁴ Ebû Dâvûd, "Tahâre", 57.

¹⁹⁵ Heysemî, Nûreddîn Ali b. Ebî Bekr, *Mecmeu'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid*, thk. Hüsameddin el-Kudsi (Kahire: mektebetu'l-kuds, 1994), 1: 235.

¹⁹⁶ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni İbn Mâce*, "et-Tahâretu ve Sünenühâ", 144-145.

¹⁹⁷ Sübkî, *el-Menhel*, 2: 194.

2.3.8. Ayakları Mesh Etmek

9 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُدْرِكٍ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا أَيُّوبَ نَزَعَ خُفَّيْهِ، فَنَظَرُوا إِلَيْهِ، فَقَالَ: أَمَا إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ " يَمْسَحُ عَلَيْهِمَا "، وَلَكِنْ حُبَّ إِلَيَّ الْوُضُوءُ¹⁹⁸

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Muhammed b. Ubeyd anlattı. (dedi ki:) Bize A‘meş, el-Müseyyib b. Râfi’den, o Ali b. Müdrîk’ten anlattı: Ebû Eyyûb’un mestlerini çıkardığını gördüm. İnsanlar kendisine bakınca:

“Doğrusu ben Rasulüllah’ı (s.a.) onları mesh ederken gördüm. Ne var ki ayakları yıkamak bana hoş gelmektedir.” dedi.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Ali b. Müdrîk → el-Müseyyib b. Râfi → A‘meş¹⁹⁹ → Muhammed b. Übeyd → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Manası açık ve anlaşılır olan bu hadisi, Kütüb-i Tis’a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel Ebû Eyyûb’dan rivâyet etmiştir. Taberânî²⁰⁰ ve daha başkaları da onu Ebû Eyyûb’dan rivâyet etmişlerdir.

Şuâyb el-Arnaut, hadisin isnadının şeyhân’ın şartlarına göre sahîh olduğunu söylemektedir.²⁰¹ Heysemî, Ahmed b. Hanbel ve Taberânî’nin rivâyetlerini zikrettikten sonra ricâlinin sika olduğunu belirtmiştir.²⁰²

¹⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 549 (23574); ayrıca bk. Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-kebir*, 4: 170 (nr. 4039-4040).

¹⁹⁹ A‘meş (148/766): Bk. 116 nolu dipnot.

²⁰⁰ Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-kebir*, 4: 170. (nr. 4039-4040).

²⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 549. (1 nolu dipnot)

²⁰² Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid*, 1: 255.

2.3.9. Tırnak Kesmek

10 - حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، حَدَّثَنَا فُرَيْشُ بْنُ حَيَّانَ، عَنْ أَبِي وَاصِلٍ، قَالَ: لَقِيتُ أَبَا أَيُّوبَ

الأنصاريِّ، فصافحني، فرأى في أظفاري طولًا، فقال: قال رسولُ الله: "يسألُ أحدُكم عن خبر

السَّمَاءِ، وهو يدعُ أظفاره كأظافر الطير يجتمع فيها الجنابة، والخبث، والتَّقَتُّ!"²⁰³

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Veki' anlattı. (dedi ki:) Bize Kûrayş b. Heyyan, Ebû Vâsıl'dan anlattı. (dedi ki:) "Ben bir gün, Ebû Eyyûb el Ensârî (r.a.) ile karşılaştım, benimle musâfaha etti. Tırnaklarımı uzamış gördü. Bunun üzerine Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu söyledi: "Sizden biriniz, bana gökten haber soruyor; hâlbuki o,içlerinde cünüplük hali, necâset ve kir toplayacak (birikmiş) şekilde kuş tırnakları (pençeleri) gibi tırnaklarını bırakıyor (uzatıyor). Kendisi (kendi Müslümanlığı) üzerinde durmuyor, afaki şeylerle uğraşıp duruyor."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el Ensârî²⁰⁴ → Ebû Vâsıl²⁰⁵ → Kûrayş b. Heyyan → Veki' → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ebû Eyyûb'den gelen bu hadisi bize, Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinin dışında ayrıca Taberânî de nakletmiştir.²⁰⁶ Hadisteki Ebû Eyyûb el-Ensârî sahâbî olan Ebû Eyyûb değil; Ebû Eyyûb Yahya b. Malik el-Ezdi el-Âteki'dir. Râvi Veki' b. Cerrah'ın dili

²⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 522 (23542); ayrıca bk. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 184. (nr. 4086).

²⁰⁴ **Ebû Eyyûb el-Ensârî (80/700):** Ebû Eyyûb el-Merağî, el-Ezdi, el-Âteki, ismi Yahya b. Malik ve ya Habib b. Malik'tir. Nesâî ve İbn Hacer el-'Askalânî onun hakkında "Sikatun" demişlerdir. İbn Hibbân onu sikalar arasında zikretmiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 695; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 33: 60.

²⁰⁵ **Ebû Vâsıl (?)**: kaynaklarda hakkında pek bir bilgi yoktur. Meçhul bir râvidir. İsmi Selman, Süleyman veya Selim olduğu tahmin edilmektedir. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 522 (1 nolu dipnot); İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebû Hatim et-Temimî el-Bustî, *Kitabu's-Sikât*, 1. Bs. (Beyrut: Müessesetu kütübü's-sekâfiyye, 1988), 7: 663; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebir*, 4: 30.

²⁰⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 184 (nr. 4086).

kaymış ve galat yapmıştır. Râvi tabîî olup sikadır. Dolayısıyla hadis Mürsel'dir. Ayrıca hadisin isnadı da Ebû Vâsıl'ın meçhul olmasından dolayı zayıftır.²⁰⁷

Heysemî, bu rivâyet hakkında şöyle demektedir: “ Ahmed b. Hanbel ve Taberânî rivâyet etmişlerdir. İkisinin de ricâli -Ebû Vâsıl- hariç sahîheynin ricâlidir. Ebû Vâsıl ise sikadır”.²⁰⁸

Bu hadis dışında, tırnak kesme ve tırnak temizliğinin fitrattan olduğuna dair sahîh rivâyetler de bulunmaktadır.²⁰⁹

2.3.10. Cuma Günü Temizlik ve İbadetin Mükâfatı

11 - حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ

النَّيْمِيُّ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ،

قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَمَسَّ مِنْ طِيبٍ إِنْ كَانَ عِنْدَهُ، وَابَسَ

مِنْ أَحْسَنِ ثِيَابِهِ، ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى يَأْتِيَ الْمَسْجِدَ فَيَرْكَعَ إِنْ بَدَأَ لَهُ، وَلَمْ يُؤْذِ أَحَدًا، ثُمَّ أَنْصَتَ إِذَا خَرَجَ

إِمَامُهُ حَتَّى يُصَلِّيَ، كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى " ²¹⁰

Tercüme: (Ahmed Hanbel dedi ki:) Bize Yakup anlattı. (dedi ki:) Bize babam, Muhammed b. İshak'tan anlattı. (dedi ki:) Bana Muhammed b. İbrahim et-Teymî, İmrân b. Ebî Yahya'dan, o Abdullah b. Ka'b b. Malik'den, o da Ebû Eyyûb'den rivâyetle (r.a.), Rasulüllah'ı (s.a.) şöyle buyururken işittim dediğini anlattı:

“Bir kimse, cuma günü gusleder ve eğer yanında misk gibi güzel kokulu bir şey bulunur (sürünür), en güzel elbisesini giyer, sonra da dışarı çıkıp mescide gelir ve rükûunu (namazını) tam bir şekilde kılar, kimseye eza etmez, sonra da namaz kılınıncaya kadar susar (konuşmazsa), onun bu hareketi, bu cuma namazıyla gelecek cuma namazı “ve yahut geçen cuma namazı” arasında olan günahlarına keffâret olur.”

²⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 522. (1 nolu dipnot).

²⁰⁸ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 5: 168.

²⁰⁹ İbn Mâce, “et-Tahâretu ve Sünenühâ”, 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 20: 378 (13111).

²¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 547 (23571);

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Abdullah b. Ka'b b. Malik → İmrân b. Ebî Yahya²¹¹ → Muhammed b. İbrahim et-Teymî²¹² → Muhammed b. İshak²¹³ → İbrahim b. Sa'd → Yakup → Ahmed Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Ebû Eyyûb tarîkiyle Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmektedir. Diğer muhaddislerden Taberânî de bu hadisi Ebû Eyyûb'ten rivâyet etmiştir.²¹⁴

Heysemî Ahmed b. Hanbel ve Taberânî'nin hadisi rivâyet ettiklerini ve ricalinin sika olduğunu söylemektedir.²¹⁵ Hadisin senedi Muhammed b. İshak ve İmran b. Ebî İshak sebebiyle Hasen' dir. Ancak pek çok sahabeden gelen şâhid rivâyetlerle hadis sahîh li gayrihi derecesine yükselmektedir.²¹⁶

2.3.11. Emre Uygun İbadetin Mükâfatı

12- أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ سُفْيَانَ النَّقْفِيِّ، أَنَّهُمْ غَزَوْا غَزْوَةَ السَّلَاسِلِ فَقَاتَهُمُ الْعَرُؤُ فَارَابَطُوا ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى مُعَاوِيَةَ وَعِنْدَهُ أَبُو أَيُّوبَ، وَعُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ، فَقَالَ عَاصِمٌ: يَا أَبَا أَيُّوبَ، فَاتَنَا الْعَرُؤُ الْعَامَ وَقَدْ أَخْبَرْنَا أَنَّهُ مَنْ صَلَّى فِي الْمَسَاجِدِ الْأَرْبَعَةِ غُفِرَ لَهُ ذَنْبُهُ، فَقَالَ: يَا ابْنَ أَخِي، أَدُلُّكَ عَلَى أَيْسَرَ مِنْ

²¹¹ **İmrân b. Ebî Yahya (?):** İmrân b. Ebî Yahya et-Teymi. Kaynaklarda hakkında pek bir bilgi yoktur. İbn Hibbân, *Kütabu's-Sikât*, 7: 240; Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebir*, 6: 429.

²¹² **Muhammed b. İbrahim et-Teymî (119/737):** Muhammed b. İbrahim b. el-Haris. b. Halid el-Kureşî, et-Teymi Ebû Abdullah el-Medeni. Sika bir râvidir. Kendisinin münferit kaldığı rivâyetler vardır. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 498; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 24: 301.

²¹³ **Muhammed b. İshâk (150/768):** Muhammed b. İshak b. Yesâr b. Hıyar Ebû Bekr el-Mettâlibî, el-Medeni. Irak'a yerleşmiştir. Lakabı "İmamu'l-Megâzi" dir. Şia ve Kaderiye mezhebine mensup olduğu iddiası vardır. Sadûk bir râvi olup tedlis yaptığı söylenmektedir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 502; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 24: 405.

²¹⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 161. (nr. 4006-4007-4008).

²¹⁵ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 2: 171.

²¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 548. (1 nolu dipnot)

ذَلِكَ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " مَنْ تَوَضَّأَ كَمَا أُمِرَ وَصَلَّى كَمَا أُمِرَ، غُفِرَ لَهُ مَا قَدَّمَ مِنْ

عَمَلٍ "، أَكْذَلِكَ يَا عُقْبَةُ؟ قَالَ: نَعَمْ²¹⁷

Tercüme: (Nesâî dedi ki:) Bize Kuteybe b. Sâid haber verdi. (dedi ki:) Bize Leys, Ebû'z-Zübeyr'den o, Süfyan b. Abdurrahman'dan o, Âsım b. Süfyan es Sekafi'den (r.a) anlattı: Onlar Selâsil²¹⁸ savaşına katılmışlardı, savaş onları bazı şeylerden alıkoymuştu. Savaştlar sonra Muâviye'nin yanına döndüler. Muâviye'nin yanında Ebû Eyyûb ve Ukbe b. Amir vardı. Asım dedi ki:

“Ey Ebû Eyyûb, bu savaş bu yıl bizi pek çok şeyden alıkoymuştur. Hâlbuki Resûlullah'tan (s.a.) bize: “*Kim şu dört mescidde (Mekke, Medine, Kudüs ve Kuba) namaz kılsa günahları affolunur*” diye haber verilmişti. Bunun üzerine Ebû Eyyûb; ey kardeşimin oğlu, bundan daha kolayını sana haber vereyim mi? Ben Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu duydum dedi:

“*Her kim emrolunduğu şekilde güzelce abdest alır ve emrolunduğu şekilde namazını kılsa geçmiş günahları bağışlanır.*” Öyle değil mi ey Ukbe? Ukbe b. Amir de: “Evet öyledir” dedi.

²¹⁷ Nesâî, “Tahâre”, 108; ayrıca bk. İbn Mâce, “İkamâtü's-salât”, 193; Dârimî, “Tahara”, 45; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 565 (23595).

²¹⁸ Resûl-i Ekrem (s.a.) döneminde (8/629) vuku bulan bir seriyye'dir. Benî Cüzâm kabilesinin toprakları içinde bir su kaynağı olarak zikredilen, Vâdilkurâ bölgesine yakın bir mesafedeki Zâtüsselâsil (Selâsil) bölgesinin etrafında Kudaâ kabilesinin kollarından Belî, Uzre ve Belkayn (Kayn) gibi Arap kabilelerinin ikamet ettiği belirtilmektedir. Hz. Peygamber (s.a.) Kudâa, Belî, Uzre, Belkayn, Âmile, Lahm, Cüzâm, Kelb ve Gassânî gibi kabilelerin bir araya gelip Medine'ye saldırmak için hazırlık yaptıklarını öğrenince bölgeye Amr b. Âs komutasında muhacir ve ensar ileri gelenlerinden meydana gelen 300 kişilik bir askerî birlik gönderdi. Amr b. Âs'a gidecekleri yer hakkında bilgi veren Resûl-i Ekrem ona annesi tarafından akrabaları olan Belî, Uzre ve Belkayn kabilelerinin yardımını sağlamaya çalışmasını, ayrıca kendilerini İslâm'a davet etmesini emretti. Müslümanlar düşmanların toplandığı yere yaklaştıklarında onların saldırı için büyük bir hazırlık yaptıklarını haber aldılar. Düşmanın sayıca kendilerinden çok üstün olduklarını öğrenen Amr b. Âs, Râfî' b. Mekîs el-Cühenî'yi Medine'ye gönderip durumu Hz. Peygamber'e bildirdi ve yardım istedi. Hz. Peygamber Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı, içlerinde Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in de bulunduğu muhacir ve ensardan oluşan 200 kişilik yardımcı kuvvetle birlikte yardıma gönderdi. Bu seriyye ile Kuzey Arabistan'daki kabilelere gözdağı verilmiş, bölgede müslümanların nüfuz ve etki alanı genişletilmiştir. Bk. Elşad Mahmudov, “Zâtüsselâsil Seriyesi”, *DİA*, 1. Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44: 153.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → **Âsım b. Süfyân es Sakâfi**²¹⁹ → **Süfyân b. Abdurrahman**²²⁰
→ **Ebû'z-Zübeyr**²²¹ → **Leys** → **Kuteybe b. Saîd** → **Nesâî**

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisin tüm rivâyetlerindeki ortak râvi Leys'tir. İbn Mâce rivâyetinde Leys'ten sonra Muhammed b. Rumh,²²² Dârimî rivâyetinde Ahmed b. Abdullah;²²³ Ahmed b. Hanbel rivâyetinde ise Hüceyn ve Yunus b. Ahmed adlı râviler yer almaktadırlar.²²⁴

Metin açısında her hangi bir farklılık bulunmayan hadisin senedi hasen'dir. Ancak şâhid ve mütabî rivâyetler ile hadis sahîh li ğayrihi derecesine yükselmektedir.²²⁵ Nâsiruddîn el-Albânî ise hadis için sahîh demektedir.²²⁶

2.3.12. Namaz, Zekât ve Sıla-i Rahim

13- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي

شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: جَاءَ

رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ فَقَالَ: دُنْنِي عَلَى عَمَلٍ أَعْمَلُهُ يُدْنِينِي مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ، قَالَ: " تَعْبُدُ

²¹⁹ **Âsım b. Süfyân es. Sakâfi (?)**: Âsım b. Süfyân b. Abdullah es. Sakâfi. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. Sadûk bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 663; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 13: 484.

²²⁰ **Süfyân b. Abdurrahman (?)**: Süfyân b. Abdurrahman ve ya Süfyân b. Abdullah b. Âsım b. Süfyân b. Abdullah es-Sakâfi, el-Mekki. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. İbn Hacer el-'Askalânî onun hakkında "makbul" demiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 663; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 11: 172.

²²¹ **Ebû'z-Zübeyr (126/744)**: Muhammed b. Müslim b. Tedrus. el-Kureşî, el-Esedi Ebû'z-Zübeyr el-Mekki. Yahya b. Maîn onun için "sikatun, salihun" demiştir. Ebû Hâtim er-Razi onun için "yuktebu hadisehu vela yuhteccu bihi" hadisi yazılır ama ihicac edilmez demiştir. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. İbn Hacer el-'Askalânî: Sadûk bir râvi olduğunu ama tedlis yaptığını söylemiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 552; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 26: 402.

²²² İbn Mâce, "İkamatü's-salât", 193.

²²³ Dârimî, "Tahare", 45. Hüseyin Selim Esed hadisin isnadında cehalet olduğunu ancak başka sahîh tarifler bulunduğunu söylemektedir. Bk. Aynı sayfa 2 nolu dipnot.

²²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 565 (23595).

²²⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 565 (2 nolu dipnot).

²²⁶ el-Albânî, *Sahih'u Süneni'n-Nesâî*, 1: 54.

اللَّهِ، لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ ذَا رَحِمِكَ"، فَلَمَّا أَدْبَرَ، قَالَ رَسُولُ

اللَّهِ: "إِنْ تَمَسَّكَ بِمَا أَمَرَ بِهِ، دَخَلَ الْجَنَّةَ"، وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ: "إِنْ تَمَسَّكَ بِهِ"²²⁷

Tercüme: (Müslim dedi ki:) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû'l-Ahvas haber verdi (H). Müslim (dedi ki:) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe de anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû'l-Ahvas, Ebû İshâk'dan o da Musa b. Talha'dan, o da Ebû Eyyûb'un (r.a.) şöyle dediğini anlattı:

“Bir adam Hz. Peygamber’e (s.a.) gelerek: “Bana bir iş göster ki onu yaptığım takdirde beni cennete yaklaştırsın ve cehennemden uzaklaştırsın.” dedi. Hz. Peygamber (s.a.):

“Allah’a ibâdet eder; ona hiç bir şey şerik koşmazsın. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirsin. Akrabana da iyilik edersin”. buyurdu. O zât dönüp gidince Resûlullah (s.a.): “Eğer o (kişi) emrolunduğu şeylere sımsıkı sarılırsa cennete girmiştir”. buyurdu. İbn Ebî Şeybe'nin rivâyetinde: “Eğer o bunlara sımsıkı sarılırsa” şeklinde geçmektedir.

Rivâyetin Senedi:

- 1- Ebû Eyyûb → Musa b. Talha → Ebû İshâk²²⁸ → Ebû'l-Ahvas → Ebû Bekr b. Ebî Şeybe → Müslim (H.)
- 2- Ebû Eyyûb → Musa b. Talha → Ebû İshâk → Ebû'l-Ahvas → Yahya b. Yahya et-Temîmî → Müslim

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisin ortak râvisi olan Musa b. Talha'dan sonra Buhârî'nin bir rivâyetinde İbn Osman b. Abdullah b. Mevheb, Şû'be ve Hafs b. Ömer;²²⁹ diğer rivâyetinde ise iki senedinden birinde Ebû Osman b. Abdullah, İbn Osman b. Abdullah b. Mevheb,

²²⁷ Müslim, “İman”; ayrıca bk. Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “Zekât”, 1; “Edeb”, 10; Müslim, “İman”, 12,13; Nesâî, “Salât”, 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 519 (23538); 38: 531 (23550).

²²⁸ **Ebû İshâk (126/744):** Amr b. Abdullah b. Ubeyd ve Amr b. Abdullah b. Ali veya Amr b. Abdullah b. Ebî Şeyre el-Hemedani Ebû İshâk es-Sebîî, el-Kufî. O, sika, muksir ve Âbid bir râvidir. Son dönemlerinde hafızası (ihtilat) karışmıştır. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 236; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 22: 102.

²²⁹ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “Zekât”, 1.

Şû‘be, Behz b. Esed ve Abdurrahman b. Bişr; ikinci senesinde ise İbn Osman, Şû‘be ve Ebû'l-Velid adlı râviler yer almaktadırlar.²³⁰

Müslim’in diğer rivâyetinde ise Amr b. Osman, Abdullah b. Numeyr ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr adlı râviler yer almaktadır.²³¹

Yine Müslim’in diğer bir rivâyetinde; Osman b. Abdullah b. Mevheb ve Muhammed b. Osman b. Abdullah b. Mevheb, Şû‘be, Behz b. Esed, Abdurrahman b. Bişr ve Muhammed b. Hatim adlı râviler yer almaktadırlar.²³²

Nesâî’nin rivâyetinde ise Osman b. Abdullah, Muhammed b. Osman b. Abdullah, Şû‘be, Behz b. Esed ve Muhammed b. Osman b. Ebî Safvan es-Sakâfî adlı râviler yer almaktadır.²³³

Ahmed b. Hanbel’in rivâyet ettiği 23550²³⁴ nolu rivâyette de Nesâî ile (Muhammed b. Osman b. Ebî Safvan es-Sakâfî adlı dışında) aynı râviler yer almaktadır. 23538 nolu rivâyetinde ise Musa b. Talha’dan sonra Amr b. Osman ve Yahya adlı râviler bulunmaktadır.²³⁵

Hadisin hemen hemen tüm versiyonlarında ilgili rivâyetteki **ذُنَّبِي** (*bana göster*) ifadesi yerine **أَخْبَرَنِي** (*bana haber ver*) ifadesi yer almaktadır. Onun dışında kayda değer bir değişiklik bulunmamaktadır.

Hadisin sened ve metnini incelediğimizde hadisin sahîh olduğu görülmektedir.²³⁶

2.3.13.Vitr Namazı

14- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنِي قُرَيْشُ بْنُ حَيَّانَ الْعَجَلِيُّ، حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ

وَائِلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ:

²³⁰ Buhârî, *Sahîh’i Buhârî*, “Edeb”, 10.

²³¹ Müslim, “İman”, 12.

²³² Müslim, “İman”, 13.

²³³ Nesâî, “Salât”, 10.

²³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 519 (23538).

²³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 531 (23550).

²³⁶ Müslim, “İman”, 14; ayrıca bk. Buhârî, *Sahîh’i Buhârî*, “Zekât”, 1; “Edeb”, 10; Müslim, “İman”, 12, 13; Nesâî, “Salât”, 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 519 (23538); 38: 531 (23550).

" الْوَيْتْرُ حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ، فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُوتَرَ بِخَمْسٍ فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُوتَرَ بِثَلَاثٍ

فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُوتَرَ بِوَاحِدَةٍ فَلْيَفْعَلْ" ²³⁷

Tercüme: (Ebû Dâvûd dedi ki:) Bize Abdurrahman b. el-Mübarek anlattı. (dedi ki:) Bana Kûrayş b. Hayyan el-İcli anlattı. (dedi ki:) Bize Bekr b. Vâil Zührî'den, o Âtâ b. Yezid el-Leysî'den, o da Ebû Eyyûb'den rivâyetle Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu anlattı: "*Vitr her Müslüman üzerine Hak'tır. O halde onu isteyen beş, isteyen üç, dileyen de bir rekât kılsın.*"

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Âtâ b. Yezid el-Leysî → ez-Zührî → Bekr b. Vâil → Kûrayş b. Hayyan el-İcli → Abdurrahman b. el-Mübarek → Ebû Dâvûd

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Nesâî'nin de dört yerde rivâyet ettiği hadisin bir rivâyetinde ilgili senetteki râvi Âtâ b. Yezid'ten sonra İbn Şihab, Duveyd b. Nafi', Dubare b. Ebi Selîl, Bakıyye²³⁸ ve Amr b. Osman adlı râviler yer almaktadır.

İkinci bir rivâyetinde; ilgili senetteki râvi Zührî'den sonra Ebû Muâyde, el-Heysem b. Humeyd, Abdullah b. Yusuf ve er-Rebi' b. Süleyman b. Dâvûd; üçüncü bir rivâyetinde ise, Süfyan ve el-Haris b. Miskin; dördüncü bir rivâyetinde de; Evzâî'den sonra Velid b. Mezid b. Yezid ve el-Abbas b. el-Velid b. Mezid adlı râviler yer almaktadırlar.²³⁹

İbn Mâce'nin rivâyetinde; ilgili senetteki râvi Zührî'den sonra el-Evzâî, el-Firyâbî ve Abdurrahman b. İbrahim ed-Dımeşkî;²⁴⁰ Dârimî²⁴¹ ve Ahmed b.

²³⁷ Ebû Dâvûd, "Salât", 339; ayrıca bk. Nesâî, "Kıyâmu'l-leyl ve't-tetavvuû'n-nehâr", 40; İbn Mâce, "İkamatü's-salât", 123; Dârimî, "Salât", 210; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 524 (23545).

²³⁸ **Bakıyye (197/796):** Bakıyye b. el-Velid b. Sâid b. Ka'b b. Hariz el-Kelaî, el-Hemîrî, el-Meytemî Ebû Yuhmid el-Himsî. Onun hakkında Ebû Hâtim er-Râzî: hadisi yazılır ama ihticac edilmez demiştir. İbn Hacer el-'Askalânî: Sadûk'tır ama tedlisi çoktur ve zayıf râvilerdendir demiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 73; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 4: 192.

²³⁹ Nesâî, "Kıyâmu'l-leyl ve't-tetavvuû'n-nehâr", 40.

²⁴⁰ İbn Mâce, "İkamatü's-salât", 123.

²⁴¹ Dârimî, "Salât", 210. Hüseyin Selim Esed, bu rivâyet için râvi Süfyan b. Hüseyin'in Zührî'den başka rivâyetlerde sika olduğunu ama Zührî'den rivâyetlerde ise zayıf olduğunu, ancak bu hadiste tek kalmayıp mutâbî'sinin bulunmasından dolayı hadisin sahîh olduğunu söylemektedir. Bk. Aynı sayfa 2 nolu dipnot.

Hanbel'in²⁴² rivâyetinde ise Süfyan b. Hüseyin ve Yezid b. Harun adlı râviler yer almaktadırlar. Ayrıca bu hadisi Dârimî, ilgili senetteki râvi Zührî'den sonra el-Evzâi ve Muhammed b. Yusuf tarîkiyle de rivâyet etmiştir.²⁴³

Nesâî'nin tüm versiyonlarında ilgili hadisteki أَحَبَّ (*isteyen*) ifadesi yerine شَاءَ (*dileyen*) ifadesi yer almaktadır. Ayrıca bir rivâyetinin baş taraflarında بِسَبْعٍ (*yedi*) ifadesi, sonunda ise أَوْ مَأْ إِيمَاءً (*dilerse imâ eder*) ifadesi de yer almaktadır. Bu son ifade Dârimî ve Ahmed b. Hanbel rivâyetlerinde de mevcuttur.

Hadisin sened ve metnini incelediğimizde hadisin sahîh olduğu görülmektedir. el-Albânî de hadisin Ebû Eyyûb'ten gelen tüm tarîklerine sahîh demektedir.²⁴⁴

2.3.14. İbadetlerin Günahlara Keffâret Olması

15- حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْرَةَ، حَدَّثَنِي عُنْبَةُ بْنُ أَبِي حَكِيمٍ، حَدَّثَنِي

طَلْحَةَ بْنُ نَافِعٍ، حَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ، أَنَّ النَّبِيَّ قَالَ: " الصَّلَاةُ الْخَمْسُ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى

الْجُمُعَةِ، وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهَا "، قُلْتُ: وَمَا أَدَاءُ الْأَمَانَةِ؟ قَالَ: " غَسْلُ الْجَنَابَةِ فَإِنَّ تَحْتَ

كُلِّ شَعْرَةٍ جَنَابَةٌ " ²⁴⁵

Tercüme: (İbn Mâce dedi ki:) Bize Hişâm b. Âmmar anlattı. (dedi ki :) Bize Yahya b. Hamza anlattı. (dedi ki:) Bana Ütbe b. Ebî Hâkim anlattı. (dedi ki:) Bana Talha b. Nâfi‘ anlattı. (dedi ki:) Bana Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) Nebî'nin (s.a.) şöyle buyurduğunu anlattı: “Beş vakit namaz, Cuma namazları ve emâneti edâ etmek, aralarındaki (küçük) günahlara keffârettir.” Ben emaneti edâ etmek nedir? diye sordum. Buyurdular ki: “Cünüblük guslüdür. Çünkü her kılın altında bir cünüblük vardır.”

²⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 524 (23545).

²⁴³ Dârimî, “Salât”, 210. Hüseyin Selim Esed hadis için sahîh demiştir. Bir önceki hadisin mükerreridir. Bk. Aynı sayfa 3 nolu dipnot.

²⁴⁴ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni Ebî Dâvûd*, 1. Bs. (Kuveyt: Muessesetu ğiras, 2002), 5: 164.

²⁴⁵ İbn Mâce, “et-Tahâre ve Sünenühâ”, 106.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb El-Ensârî → Talha b. Nâfi' → 'Utbe b. Ebî Hâkim²⁴⁶ → Yahya b. Hamza → Hişâm b. Âmmar → İbn Mâce

Rivâyette İlgili Değerlendirme:

Beş vakit farz namaz, Cuma namazı ve gıslün önemini belirten bu hadisi, Kütüb-i Tis'a müelliflerinden sadece İbn Mâce rivâyet etmiştir. Bu müelliflerin dışında hadisi Taberânî de Ebû Eyyûb'ten rivâyet etmektedir.²⁴⁷

Heysemî, râvilerden Talha bin Nâfi' Ebû Eyyûb'ten bu hadisi işitmediği için, bu senedin zayıf olduğunu söylemiştir.²⁴⁸ Aynı şekilde İbn Hacer de hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemektedir.²⁴⁹ Nâsiruddîn el-Albânî de aynı gerekçeyle hadise zayıf demektedir.²⁵⁰ İbn Mâce'yi şerh edenlerden Mugaltây b. Kılıç ise isnadının sahîh olduğunu söylemektedir.²⁵¹ İlgili hadis, Müslim,²⁵² Tirmîzî²⁵³ ve Ahmed b. Hanbel²⁵⁴ de Ebû Hüreyre tarîki ile de rivâyet edildiği ve şâhidli olduğu için sahîh li ğayrihi derecesine çıkmaktadır. Tirmîzî, Ebû Hüreyre'nin rivâyeti için hasen sahîh demiştir.

Tercümesinden de anlaşıldığı üzere hadis, büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde beş vakit namaz, iki cuma ve alınan gıslün kendi aralarındaki günahlara keffâret olacaklarına vurgu yapmaktadır.

16- حَدَّثَنَا الْحَكْمُ بْنُ نَافِعٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ ضَمَّضَمِ بْنِ زُرْعَةَ، عَنْ

شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، أَنَّ أَبَا رُهْمٍ السَّمْعِيَّ كَانَ يُحَدِّثُ، أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ حَدَّثَهُ، أَنَّ النَّبِيَّ كَانَ

يَقُولُ: " إِنَّ كُلَّ صَلَاةٍ تَحُطُّ مَا بَيْنَ يَدَيْهَا مِنْ خَطِيئَةٍ " ²⁵⁵

²⁴⁶ 'Utbe b. Ebî Hâkim (141/759): Bk. 129 nolu dipnot.

²⁴⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 4: 155. (nr. 3989).

²⁴⁸ Ebû Abdullah Alâeddin Mugaltây b. Kılıç, *Şerhu Sünen'i İbn Mâce*, (Riyad: mektebetu nizar Mustafa el-Bâz, 1999), 1: 770. Bk. 1 nolu dipnot; Mübârekfûrî, Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim Ebu'l-Âlâ, *Tuhfetü'l-ahvezî bi şerhi Câmiu't-Tirmîzi*, (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, ts), 1: 303.

²⁴⁹ İbn Hacer el-'Askalânî, *Telhîsu'l-habîr fî tahrîci Şerhi'l-kebîr*, 1. Bs. (B.y: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1989), 1: 382.

²⁵⁰ el-Albânî, *Daifu Süneni İbn Mâce*, 1. Bs. (Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, 1997), 50.

²⁵¹ Mugaltây b. Kılıç, *Şerhu Sünen'i İbn Mâce*, 1: 770.

²⁵² Müslim, "Tahâre", 14-15-16.

²⁵³ Tirmîzî, "Salât", 46. Tirmîzî Ebû Hüreyre'nin (r.a.) hadisi için hesenun sahîhun demektedir. Bk. Hadisin geçtiği sayfa.

²⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14: 333 (8715); 15: 106 (9197); 15: 208 (9356).

²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 449 (23503).

Tercüme Ahmed b. Hanbel (dedi ki:) Bize el-Hakem b. Nafi‘ anlattı. (dedi ki:) Bize İsmail b. Âyyaş, Damdam b. Zur’â’dan, o Şüreyh b. Übeyd’ten, o Ebû Ruhm es-Sem’î’den, o da Ebû Eyyûb el Ensârî’nin kendisine şöyle dediğini anlattı: Nebi (s.a.) buyurdu ki: “*Muhakkak, her (farz) namaz, önünde bulunan günahları affedicidir.*”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el Ensârî → Ebû Ruhm es-Semeî → Şüreyh b. Übeyd²⁵⁶ → Damdam b. Zur’â²⁵⁷ → İsmail b. Âyyaş²⁵⁸ → el-Hakem b. Nafi’ → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi, Kütüb-i Tis‘a müelliflerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Onların dışında hadisi Taberânî de Ebû Eyyûb’tan rivâyet etmektedir.²⁵⁹

Heysemî,²⁶⁰ Münzirî²⁶¹ ve Şuâyb el-Arnaut hadisin senedinin hasen olduğunu söylemişlerdir. Hadis sahîh li ğayrihidir.²⁶²

2.3.15. Öğle Namazı Sünneti

17- حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا عُبَيْدَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ سَهْمِ بْنِ مِجَابٍ، عَنْ قَزَعَةَ،

عَنِ الْقُرْنَعِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: أَدْمَنَ رَسُولُ اللَّهِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ،

قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا هَذِهِ الرَّكَعَاتُ الَّتِي أَرَاكَ قَدْ أَدْمَنْتَهَا؟ قَالَ: " إِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ تُفْتَحُ

²⁵⁶ **Şüreyh b. ‘Ubeyd (101/720):** Şüreyh b. ‘Ubeyd b. Şüreyh b. Abd b. Ârib el-Hadremi, eş-Şâmî, el-Himsî. İbn Hibbân onu Sikât’ında zikretmiştir. İbn Hacer el-‘Askalânî, onun hakkında sikadır ama çok irsal yapmıştır demektedir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 243; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 12: 446.

²⁵⁷ **Damdam b. Zur’â (?):** Damdam b. Zur’â b. Suveb el-Hadremi, el-Himsî. İbn Hibbân onu Sikât’ında zikretmiştir. Yahya b. Maîn onun hakkında sika, Ebû Hâtim ise zayıf demektedir. İbn Hacer el-‘Askalânî, onun hakkında sadûk bir râvi olup vehm eder demektedir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 260.

²⁵⁸ **İsmail b. Âyyaş (181/798):** İsmail b. Âyyaş b. Süleym el-‘Ânsî Ebû Utbe el-Himsî. Kendi beldesinin ehlinde yaptığı rivâyetlerde sadûk’tır. Ama başkalarında (ihtilat) karıştırmıştır. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 53; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 3: 163.

²⁵⁹ Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-kebîr*, 4: 126. (nr. 3879-3880-3881).

²⁶⁰ Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid*, 1: 298.

²⁶¹ Münzirî, Abdulazîm b. Abdulkaviy Ebû Ahmed *et-Terğib ve’t-Terhib*, thk. İbrahim Şemsuddin, 1. Bs. (Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmiyye, 1417), 1: 146.

²⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 489 (23503).

عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ، فَلَا تُرْتَجُ حَتَّى تُصَلَّى الظُّهُرُ، فَأُحِبُّ أَنْ يَصْعَدَ لِي فِيهَا خَيْرٌ "، قَالَ: قُلْتُ:
يَا رَسُولَ اللَّهِ، تَقْرَأُ فِيهِنَّ كُلَّهُنَّ؟ قَالَ: قَالَ: " نَعَمْ "، قَالَ: قُلْتُ: فَفِيهَا سَلَامٌ فَاصِلٌ؟ قَالَ: " لَا " ²⁶³

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Ebû Muâviye anlattı. (dedi ki:) Bize Ubeyde İbrahim'den, o Sehm b. Mincâb'tan, o Kâzeâ'den, o el-Kârse'ten, o da Ebû Eyyûb el Ensâri'nin (r.a.) şöyle dediğini anlattı: "Güneşin zevâli anında, Resûlullah, (s.a.) dört rek'ât sünnet kılmaya devam ederdi: "Ya Resûlullah! (s.a.) her zaman zevalden sonra kılmaya devam ettiğinizi gördüğüm bu rek'âtların (namazın) hal ve hakikati nedir?" diye sordum. Bana cevaben buyurdu ki: "*Güneşin zevâli vaktinde, şüphesiz, gök kapıları açılır, taki öğle namazı kılınıncaya kadar kapanmaz; binaenaleyh, o zamanda, benim için olan hayırlı bir amelin o kapılardan çıkıp yükselmesini arzu ederim*". Ben tekrar "Bu dört rekâtın hepsinde kıraat varmıdır?" dedim, Resûlullah (s.a.): "*Evet, vardır*" buyurdu. Ben "bu dört rekâtta ikide bir selâm vermek var mıdır?" dedim, Resûlullah (s.a.) "*hayır yoktur*" buyurdu.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el Ensâri → el-Kârse²⁶⁴ → Kâzeâ → Sehm b. Mincâb → İbrahim²⁶⁵ → Ubeyde²⁶⁶ → Ebû Muâviye²⁶⁷ → Ahmed b. Hanbel

²⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 512 (23532); ayrıca bk. Ebû Dâvûd, "Salât", 297; İbn Mâce, "İkâmatü's-Salât", İmam Malik, "Salât", 295; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 533 (23551); 38: 542 (23565).

²⁶⁴ **el-Kârse' (?)**: Kârse' ed-Dabbî, el-Kûfî. İlk kurrallardandır. Muhadramdır. Hz. Osman (r.a.) zamanında öldürülmüştür. Sadûk bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 486; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 23: 562.

²⁶⁵ **İbrahim (96/715)**: İbrahim b. Yezid b. Kays. b. el-Esved en-Nehâî Ebû İmrân el-Kûfî, el-fakih. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. İbn Hacer el-'Askalânî, onun hakkında sika bir râvi olduğunu ancak çok irsal yaptığını söylemektedir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 35; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 2: 233.

²⁶⁶ **Ubeyde (?)**: Ubeyde b. Muâtteb ed-Dabbî Ebû Abdurrahim el-Kûfî, ed-darîr. Zayıf bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 387; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 19: 273.

²⁶⁷ **Ebû Muâviye (194/810)**: Bk. 143 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ebû Dâvûd'un da rivâyet ettiği bu hadiste, senetteki râvi Ubeyde'den sonra Şû'be, Muhammed b. Ca'fer ve İbn Müsennâ adlı râviler²⁶⁸; İbn Mâce'nin rivâyetinde ise Veki' ve Ali b. Muhammed adlı râviler yer almaktadır.²⁶⁹

İmam Malik'in rivâyetinde ise Ebû Eyyûb'ten sonra Şa'bi, İbrahim ve Bukeyr b. Âmir el-Beceli;²⁷⁰ Ahmed b. Hanbel'in 23551 nolu rivâyetinde de Ali b. Salt,²⁷¹ el-Müseyyeb b. Rafi', el-A'meş, Şerik²⁷² ve Yahya b. Âdem; 23565 nolu rivâyetinde ise meçhul bir râvi²⁷³, el-Müseyyeb b. Rafi', el-A'meş, Süfyan ve Abdullah b. el-Velid adlı râviler yer almaktadırlar.²⁷⁴

Söz konusu hadiste metin açısından kayda değer bir fark bulunmamaktadır. Rivâyet hakkında Şuâyb el-Arnaut şunları söylemiştir: İbn Hanbel'in rivâyetlerinden 23532 nolu rivâyet hasen li ğayerihi'dir. İsnâdı, râvi Ubeyde'nin zayıf bir râvi olmasından dolayı zayıftır.²⁷⁵ 23551 nolu rivâyet sahîh li ğayrihidir. İsnâdı, râvi Şerik'in hafızasının kötü olmasından dolayı zayıftır.²⁷⁶ 23565 nolu rivâyet de sahîh li ğayrihidir. İlgili hadisi Ebû Eyyûb'ten alan râvi meçhul olduğu için, isnâdı zayıftır.²⁷⁷ el-Albânî ise Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivâyetleri için parantez içindeki cümle hariç hasen demektedir.²⁷⁸

²⁶⁸ Ebû Dâvûd, "Salât", 297.

²⁶⁹ İbn Mâce, "İkâmatü's-salât", 105.

²⁷⁰ **Bukeyr b. Âmir el-Beceli (?)**: Bukeyr b. Âmir el-Beceli Ebû İsmail el-Kûfî. Zayıf bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 75; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 4: 240.

²⁷¹ **Ali b. Salt (?)**: Bu râvi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

²⁷² **Şerik (177/794)**: Şerik b. Abdullah b. Ebî Şerik en-Nehaî, Ebû Abdullah el-Kûfî el-Kadı. Vâsıt ve küfede kadılık yapmıştır. Ömer b. Abdu'l-Âziz devrine yetişmiştir. Sadûk bir râvidir. Ancak çok hata yapmıştır. Kûfe kadılığını üstlendikten sonra hıfzı değişime (ihtilat) uğramıştır. Âdil, fâdil ve âbid birisiydi. Bid'atçılara karşı müteşedditti. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 243; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 12: 462.

²⁷³ Yaptığımız incelemede bu râvi hakkında bir bilgiye ulaşamadık.

²⁷⁴ İmam Malik, "Salât", 295; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38 : 533 (23551); 38: 542 (23565).

²⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 513. (1 nolu dipnot)

²⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 533. (1 nolu dipnot)

²⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 542. (3 nolu dipnot)

²⁷⁸ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni Ebî Dâvûd*, 5: 11.

2.3.16. Gece Namazı ve Misvâk Kullanmak

19- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ، حَدَّثَنَا وَاصِلٌ، عَنْ أَبِي سَوْرَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ

كَانَ " يَسْتَاكُ مِنَ اللَّيْلِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، وَإِذَا قَامَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ صَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ لَا يَتَكَلَّمُ، وَلَا

يَأْمُرُ بِشَيْءٍ، وَيُسَلِّمُ بَيْنَ كُلِّ رَكَعَتَيْنِ " ²⁷⁹

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Muhammed b. Ubeyd anlattı. (dedi ki:) Bize Vâsıl Ebû Sevre'den, o da Ebû Eyyûb'ten rivâyette şöyle anlattı: "Resûlullah (s.a.) geceleyin iki veya üç defa dişlerini misvâklardı. Gece namaza kalktığında konuşmadan ve bir iş yapmadan iki rekâta bir selam vererek dört rekât namaz kılardı."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Ebû Sevre²⁸⁰ → Vâsıl²⁸¹ → Muhammed b. Ubeyd → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi, Kütüb-i Tis'a müelliflerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiş onun dışında Taberânî de Ebû Eyyûb'tan rivâyet etmektedir.²⁸²

Şuâyb el-Arnaut, rivâyet hakkında şunu demektedir: Hadisin isnadı Vâsıl b. Sâib ve Ebû Sevre'den dolayı çok zayıftır. Bu ikisinin zayıflığında ittifak vardır. Ayrıca Ebû Sevre'nin Ebû Eyyûb'ten hadis aldığı da bilinmemektedir.²⁸³ Heysemî de hadisin isnadının aynı râviden dolayı zayıf olduğunu söylemiştir.²⁸⁴

Ahmed b. Hanbel, hadisin (Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahîh) misvak ile ilgili kısmını Huzeyfe b. Yaman (r.a.) tarîki ile; ikinci kısmını ise İbn Abbas tarîki ile rivâyet etmiştir.²⁸⁵

²⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 520 (23540).

²⁸⁰ **Ebû Sevre (?)**: Bk. 187 nolu dipnot.

²⁸¹ **Vâsıl (144/762)**: Bk. 188 nolu dipnot.

²⁸² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 161. (nr. 4066-4067).

²⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 521. (1 nolu dipnot)

²⁸⁴ Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, 2: 272.

²⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 278 (23242); 5: 234 (3130).

2.3.17. Akşam Namazının Vakti

20 - حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنَا

يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ مَرْثَدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ عَلَيْنَا أَبُو أَيُّوبَ غَارِيًّا وَعُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ

يَوْمَئِذٍ عَلَى مِصْرَ فَأَخَّرَ الْمَغْرِبَ، فَقَامَ إِلَيْهِ أَبُو أَيُّوبَ، فَقَالَ لَهُ: مَا هَذِهِ الصَّلَاةُ يَا عُقْبَةُ؟ قَالَ: أَمَا

سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " لَا تَرَأُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ، أَوْ قَالَ: عَلَى الْفِطْرَةِ مَا لَمْ يُؤَخَّرُوا الْمَغْرِبَ إِلَى

أَنْ تَشْتَبِكَ النُّجُومُ " 286

Tercüme: (Ebû Dâvûd dedi ki:) Bize Ubeydullah b. Ömer anlattı. (dedi ki:) Bize Yezid b. Zurey‘ anlattı. (dedi ki:) Bize Muhammed b. İshâk anlattı. (dedi ki:) Bize Yezid b. Ebû Habib Mersed b. Abdullah’tan şöyle anlattı: Ukbe b. Âmir Mısır’da emîr iken, Ebû Eyyûb bize gâzî olarak gelmişti. Ukbe akşam namazını geciktirdi. Bunun üzerine Ebû Eyyûb kalktı ve Ukbe’ye: Ey Ukbe, bu ne namazı? Sen Resûlullah’ın (s.a.): “Ümmetim, akşam namazını yıldızlar çoğalınca kadar ertelemedikleri müddetçe hayır veya fitrat üzere devam edecektir.” buyurduğunu duymadın mı?” dedi (diyerek onu uyardı).

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Mersed b. Abdullah → Yezid b. Ebû Habib²⁸⁷ → Muhammed b. İshâk²⁸⁸ → Yezid b. Zurey‘ → Ubeydullah b. Ömer → Ebû Dâvûd

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ebû Dâvûd’un rivâyet ettiği bu hadisi Ahmed b. Hanbel de rivâyet etmiştir. Ortak râvi Muhammed b. İshâk’tır. Ahmed b. Hanbel’in 23534 nolu rivâyetinde İsmail b. İbrahim el-Esedî adlı râvi; mükerrer olarak gelen 23535 ve 23582 nolu

²⁸⁶ Ebû Dâvûd, “Salât”, 6; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 517 (23534); 38: 518 (23535); 38: 555 (23582).

²⁸⁷ **Yezid b. Ebî Habib (128/746):** Yezid b. Ebî Habib babasının ismi Suveyd’tır. el-Ezdi Ebû Reça el-Mısırî. İbn Hibbân onu Sikât’ında zikretmiştir. Sika ve fakih bir râvidir. Ancak irsal yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-‘Askânî, *Takribu’t-Tehzib*, 670; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 32: 102.

²⁸⁸ **Muhammed b. İshâk (150/768):** Bk. 213 nolu dipnot.

rivâyetlerin de ise Muhammed b. Ebî Âdiy adlı râvi yer almaktadır.²⁸⁹ Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinin dışında Hâkim en-Nisâbüri²⁹⁰ ve Taberânî de rivâyet etmişlerdir.²⁹¹

Şuâyb el-Arnaut, Ahmed b. Hanbel'in rivâyeti hakkında şöyle demektedir: Hadisin isnadı Muhammed b. İshâk'ın tedlis yapmış olması ve bununla beraber bu hadisi sema ettiğini açıklamasından dolayı hasen'dir. Diğer râviler şeyhân'ın ricâlidir. Hâkim en-Nisâbüri'nin rivâyeti ise Müslim'in şartlarına göre sahîh'tir. Zehebî de bu konuda o na muvafakat etmektedir.²⁹² el-Albânî de aynı gerekçelerle hadisin hasen bir hadis olduğunu söylemektedir.²⁹³

Azîmabâdî (1329/1911), Avnü'l-Ma'bûd'ta Hadisin yorumu hakkında şöyle demektedir: "Hadiste geçen "fitrat" sünnet manasındadır. İbn Esîr metindeki "yıldızlar çoğalınca kadar" cümlesinin manasını yıldızların çoğunun görünüp birbirlerine karışması olarak yorumlamaktadır.²⁹⁴ Hadisteki bu ifade karanlıktan kinayedir. Hadis akşam namazını ilk vaktinde kılmanın müstehab olduğuna ve karanlık çökünceye kadar erteleme kerâhetine delâlet etmektedir. Akşam namazını şafak vaktinin çıkmasına yakın erteleme ile ilgili vârid olan hadisler ise akşam namazını te'hir etmenin cevâzını beyan içindir."²⁹⁵

Ebû Eyyûb (r.a.), namazın te'hirini hoş görmediği için bu rivâyeti nakletmiştir. İmam Ebû Hanife de akşam namazını bu vakte kadar ertelemeyi mekruh saymaktadır

21 - حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذُنْبٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ رَجُلٍ،

عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " صَلُّوا الْمَغْرِبَ لِفِطْرِ الصَّائِمِ، وَبَادِرُوا طُلُوعَ النُّجُومِ"²⁹⁶

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Hammâd b. Hâlid İbn Ebî Zi'b'den, o Yezid b. Ebi Habib'ten, o bir adamdan o da, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin

²⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 517 (23534); 38: 518 (23535); 38: 555 (23582).

²⁹⁰ Hâkim, *Müstedrak*, 1: 303 (nr. 685).

²⁹¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 183 (nr. 4083).

²⁹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 517 (1 nolu dipnot).

²⁹³ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni Ebi Dâvûd*, 2: 290.

²⁹⁴ İbnu'l-Esir, Ebu's-Saâdât el-Mübârek b. Muhammed el-Cezerî, *en-Nihâye fi ğaribi'l-hadis ve'l-eser*, thk. Tahir Ahmed ez-Zâvî, Mahmud muhammed et-Tanâhi, (Beyrut: el-Mektebetu'l-ilmîyye, 1979), 2: 1083.

²⁹⁵ Azîmabâdî, Muhammed Şemsülhak, *Avnü'l-ma'bûd şerhu Sünen-i Ebi Dâvûd*, 2. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, 1425), 2: 63.

²⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 553 (23581); ayrıca bk. 38: 503 (23521).

şöyle dediğini anlattı: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "*Oruçlunun (orucunu bozduğunda) akşam namazını kılın ve yıldızların doğuş zamanından (önce) kılmakta acele edin !*"

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Bir Adam²⁹⁷ → Yezid b. Ebi Habib²⁹⁸ → İbn Ebî Zi'b²⁹⁹ → Hammâd b. Hâlid → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ahmed b. Hanbel hadisi Yezid b. Ebi Habib'ten sonra Abdullah b. Lehîa³⁰⁰ ve Kuteybe b. Saîd tarîki ile de rivâyet etmiştir. İlgili senette geçen meçhul râvinin yerinde bu tarîkte Eslem b. Yezid (Ebû İmrân) vardır.³⁰¹ Bu hadisi Kütüb-i Tis'a sahipleri içinde başka rivâyet eden yoktur.

Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinin dışında Dârekutni,³⁰² İbn Ebî Şeybe³⁰³ ve Taberânî de Ebû Eyyûb'tan rivâyet etmişlerdir.³⁰⁴

Metin açısından kayda değer bir farklılık olmayan hadis (23581 nolu rivâyet) için Şuâyb el-Arnaut şöyle demektedir: Hadis sahîhtir. Ebû Eyyûb'ten rivâyet eden mübhem râvi müstesnâ, ricâli sikadır. Mübhem râvi ise 23521 nolu rivâyette geçen Eslem b. Yezid Ebû İmrân'dır. Sikadır; 23521 nolu rivâyet ise sahîhtir. İsnadı ise hasendir.³⁰⁵

²⁹⁷ **Bir Adam (?)**: Meçhul bir râvidir. Ancak Şuâyb Arnaut'un belirttiğine göre bu râvi Eslem b. Yezid Ebû İmrân et-Tucîbi el-Mısri'dır. Sika bir râvidir. Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38, 553 (1 nolu dipnot); İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 47; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 2: 568.

²⁹⁸ **Yezid b. Ebî Habib (128/746)**: Bk. 287 nolu dipnot.

²⁹⁹ **İbn Ebî Zi'b (159/776)**: Muhammed b. Abdurrahman b. el-Muğire b. el-Haris. b. Ebî Zi'b el-Kureşî, el-Âmiri Ebû'l-Haris el-Medenî. Sika, fakih ve fadil bir râvidir. Vâkidi onunla ilgili kaderiye iddiasının doğru olmadığını söylemektedir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 535; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 25: 630.

³⁰⁰ **Abdullah b. Lehîa (174/791)**: Abdullah b. Lehîa b. Ukbe b. Ferân el-Hadremî Ebû Abdurrahman el-Mısri, fakih ve kadıdır. Mısır kadılığı yapmıştır. Yahya b. Maîn onun hakkında kitapları yanmadan önceki rivâyetleri yazılır demiştir. Hakkında: "zayıfun, la yuhteccu bihadisihi ve sikatun" dediği rivâyetler vardır. İbn Hacer el-'Askalânî onun hakkında "sadûk" demiştir. Kitaplarının yanmasından sonra ihtilâl yapmıştır. İbn Mübarek ve İbn Vehb'in ondan rivâyetleri, diğer râvilerine göre daha sağlamdır, demektedir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 309; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 15: 487.

³⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 503 (23521).

³⁰² Dârekutnî, 1: 260 (nr. 13).

³⁰³ İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim, (235/849), *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvâme, (b.y: Dâru'l-kible, ts), 3: 151.

³⁰⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 176. (nr. 4058-4059).

³⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 553 (1 nolu dipnot); 503 (2 nolu dipnot).

2.3.18. Akşam Namazında A‘râf Sûresinin Okunması

22 - حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، أَوْ عَنْ زَيْدِ بْنِ

ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ " قَرَأَ فِي الْمَغْرِبِ بِالْأَعْرَافِ فِي الرَّكْعَتَيْنِ " ³⁰⁶

Tercüme: Ahmed b. Hanbel (dedi ki:) Bize Veki‘ anlattı. (dedi ki:) Bize Hişâm b. Urve babasından, o da Ebû Eyyûb el Ensâri’den veya Zeyd b. Sabit’ten “Nebi’nin (s.a.) akşam namazının iki rekâtında “Araf” sûresini okuduğunu.” Anlattılar.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el Ensâri → Urve b. Zübeyr → Hişâm b. Urve³⁰⁷ → Veki‘ → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İlgili hadisi Ahmed b. Hanbel, senetteki Hişâm b. Urve’den sonra Yahya b. Said tarîki ile de rivâyet etmiştir.³⁰⁸ Bu hadisi, Kütüb-i Tis‘a sahipleri içinde başka rivâyet eden yoktur. Diğer muhaddislerden İbn Ebû Şeybe³⁰⁹ ve Taberânî³¹⁰ ve daha başkaları da Ebû Eyyûb’tan rivâyet etmişlerdir.

Metin açısından kayda değer bir farklılık bulunmayan hadis hakkında Şuâyb el-Arnaut şöyle demektedir: İsnadı sahîhtir. ricâli sikadır. Aynı zamanda ricâli Buhârî ve Müslim’in ricâlidir.³¹¹

³⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 524 (23544); ayrıca bk. 35: 485 (21609).

³⁰⁷ **Hişâm b. ‘Urve (145/763):** Bk. 143 nolu dipnot.

³⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 35: 485 (21609).

³⁰⁹ İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, 3: 230.

³¹⁰ Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-kebîr*, 4: 131. (nr. 3893).

³¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 524. (1 nolu dipnot)

2.3.19. Müzdelife’de Akşam Namazı ile Yatsı Namazını Cem Etmek

23 - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ،

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطْمِيِّ، أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ أَخْبَرَهُ: " أَنَّهُ صَلَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ

الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا³¹²

Tercüme: (Buhârî dedi ki:) Bize Abdullah b. Mesleme Malik’ten, o Yahya b. Saîd’den, o Âdiy b. Sabit’ten, o da Abdullah b. Yezid el-Hatmî’den rivâyetle, bizzat Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin (r.a.) kendisine: “*Veda Haccı’nda Resûlullah (s.a.) ile beraber akşam ile yatsı namazlarını bir vakitte birleştirerek kıldıklarını*” haber verdiğini anlattı.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Abdullah b. Yezid el-Hatmî → Âdiy b. Sabit → Yahya b. Saîd → Malik → Abdullah b. Mesleme → Buhârî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Müslim bu hadisi iki tarikle rivâyet etmiştir. İlgili senetteki ortak râvi Yahya b. Saîd’tir. Bir tarikte Yahya b. Saîd’den sonra Süleyman b. Bilal ve Yahya b. Yahya; diğer tarikte ise el-Leys b. Sa’d, İbn Rumh ve Kuteybe adlı râviler yer almaktadır.³¹³

Nesâî de ise, ilgili senette İmam Malik’ten sonra Kuteybe b. Saîd adlı râvi yer almaktadır.³¹⁴ İbn Mâce de ise Yahya b. Saîd’den sonra Leys b. Sa’d ve Muhammed b. Rumh adlı râviler yer almaktadır.³¹⁵

Dârimî de ise, Yahya b. Saîd’den sonra Hammâd b. Zeyd ve Yahya b. Hassan adlı râviler yer almaktadır.³¹⁶ İmam Malik’in de rivâyet ettiği bu hadisin senedi Buhârî ile aynıdır.³¹⁷

³¹² Buhârî, *Sahîh’i Buhârî*, “Meğazi”, 73; ayrıca bk. Müslim, “Hac”, 285; Nesâî, “Mevâkit”, 49; İbn Mâce, “Menasik”, 60; Dârimî, “Salât”, 182; İmam Malik, “Hac”, 198; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 541 (23562); 38: 543 (23566); 38: 548 (23573).

³¹³ Müslim, “Hac”, 285.

³¹⁴ Nesâî, “Mevâkit”, 49.

³¹⁵ İbn Mâce, “Menasik”, 60.

Ahmed b. Hanbel'in bir rivâyetinde, Yahya b. Saîd'den sonra İbn Numeyr adlı râvi; diğer bir rivâyetinde ise, İmam Malik'ten sonra Abdurrahman adlı râvi yer almaktadır. Üçüncü bir rivâyetinde de; senetteki râvi Âdiy b. Sabit'ten sonra Cabir, Süfyan, Abdullah b. Mübârek ve Ahmed b. el-Haccâc adlı râviler yer almaktadır.³¹⁸

Müslim'in, Nesâî'nin, İbn Mâce'nin tarîklerinde, Ahmed b. Hanbel'in 23562 ve 23566 nolu rivâyetlerinde Buhârî'nin ilgili rivâyetinde yer almayan بِالْمُزْدَلِفَةِ (Müzdelife'de) ifadesi bulunmaktadır. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in 23573 nolu rivâyetinde ise ilgili metindeki جَمِيعًا (birleştirerek) yerine بِإِقَامَةٍ (bir kamet ile) ifadesi yer almaktadır.

Hadisin sened ve metnini incelediğimizde hadisin sahîh olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Şuâyb el-Arnaut da hadis için sahîh demektedir.³¹⁹

24 - حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ:

أَخْبَرَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْخَطْمِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ

الْأَنْصَارِيُّ، " أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ جَمَعَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ " ³²⁰

Tercüme: (Buhârî dedi ki:) Bize Hâlid b. Mahled anlattı. (dedi ki:) Bize Süleyman b. Bilal anlattı. (dedi ki:) Bize Yahya b. Saîd anlattı. (dedi ki:) Bana Âdiy b. Sabit haber verdi. (dedi ki:) Bana Abdullah b. Yezid el-Hatmî anlattı. (dedi ki:) Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) bana,: “Resûlullah'ın (s.a.) Veda Haccı'nda akşam ile yatsı namazlarını Müzdelife'de birleştirdiğini,” anlattı.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Abdullah b. Yezid el-Hatmî → Âdiy b. Sabit → Yahya b. Saîd → Süleyman b. Bilal → Hâlid b. Mahled³²¹ → Buhârî

³¹⁶ Dârimî, “Salât”, 182. Hüseyin Selim Esed, hadis için sahîh ve muttefekun aleyh demiştir. Bk. Aynı sayfa 1 nolu dipnot.

³¹⁷ İmam Malik, “Hac”, 198.

³¹⁸ Ahmed, b. Hanbel, 38: 541 (23562); 38: 543 (23566); 38: 548 (23573).

³¹⁹ Ahmed, b. Hanbel, 38: 541; (1 nolu dipnot); 38: 543 (2 nolu dipnot).

³²⁰ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “Hac”, 95; ayrıca bk. Nesâî, “Menâsiku'l-Hac”, 207; Dârimî, “Menâsik”, 52; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 530 (23549); 38: 548 (23542); 38: 535 (23553).

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Nesâî'nin rivâyetinde ilgili senette Yahya b. Saîd'den sonra Hammâd ve Yahya b. Habib b. Ârabî adlı râviler yer almaktadır.³²² Dârimî'nin rivâyetinde ise, ilgili senette Âdiy b. Sabit'ten sonra Şu'be ve Ebû'l-Velid adlı râviler yer almaktadır.³²³ Ahmed b. Hanbel'in bir rivâyetinde, ilgili senette Âdiy b. Sabit'ten sonra Şu'be ve Veki' adlı râviler; diğer bir rivâyetinde, Şu'be ve Muhammed b. Ca'fer adlı râviler; diğer bir rivâyetinde ise, Şu'be'den sonra Behz adlı râvi yer almaktadır.³²⁴

Bu rivâyetlerde metin açısından kayda değer bir farklılık bulunmamaktadır. Hadisin sened ve metnini incelediğimizde hadisin sahîh olduğu anlaşılmaktadır. Şuâyb el-Arnaut da hadis için sahîh demektedir.³²⁵

2.3.20. Namazı, Veda Eden Kimsenin Namazı Gibi Kılmak

25 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ، حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَانَ بْنِ حُنَيْمٍ، حَدَّثَنِي عُمَانُ بْنُ جُبَيْرٍ مَوْلَى أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَّمَنِي وَأَوْجِزْ، قَالَ: " إِذَا قُمْتَ فِي صَلَاتِكَ، فَصَلِّ صَلَاةَ مُودَعٍ، وَلَا تَكَلِّمْ بِكَلَامٍ تَعْتَذِرُ مِنْهُ، وَأَجْمِعِ الْيَأْسَ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ " ³²⁶

Tercümesi: (İbn Mâce dedi ki:) Bize Muhammed b. Ziyad anlattı. (dedi ki:) Bize el-Fudayl b. Süleyman anlattı. (dedi ki:) Bize Abdullah b. Osman b. Huseym anlattı. (dedi ki:) Bana Ebû Eyyûb'un mevlâsı Osman b. Cübeyr Ebû Eyyûb'un (r.a.) şöyle dediğini anlattı: Bir adam Peygamber'in (s.a.) yanına gelerek: Ey Allah'ın Resûlü! Bana (faydalı şeyi) öğret ve özlü söyle, dedi. Resûl-i Ekrem de (s.a.) adama: "Namazına durduğun zaman veda edenin namazı gibi namaz kıl. Özür dilemeni

³²¹ **Halid b. Mahled (213/829):** Halid b. Mahled el-Katavanî Ebû'l-Heyssem el-Becelî, el-Kûfî. Sadûk bir râvidir. Kendisinin tek kaldığı rivâyetler vardır. Rivâyetleri yazılır ama ihticac edilmez. Bk. İbn Hacer el-Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 152; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 8: 163.

³²² Nesâî, "Menâsiku'l-Hac", 207.

³²³ Dârimî, "Menâsik", 52. Hüseyin Selim Esed, hadisin isnadının sahîh ve muttefekun aleyh olduğunu söylemektedir. Bk. Aynı sayfa 3 nolu dipnot.

³²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 530 (23549); 38: 548 (23542); 38: 535 (23553).

³²⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 530. (2 nolu dipnot)

³²⁶ İbn Mâce, "Zühd", 15; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 484 (23498).

gerektiren bir sözü konuşma ve insanların ellerindeki (dünyalık) şeylerden ümidini kesmede kararlı ol” buyurdu.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → **Osman b. Cübeyr**³²⁷ → **Abdullah b. Osman b. Huseym**³²⁸
→ **el-Fudayl b. Süleyman**³²⁹ → **Muhammed b. Ziyad**³³⁰ → **İbn Mâce**

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Kütüb-i Tis‘a imamlarından Ahmed b. Hanbel de bu hadisi Abdullah b. Osman b. Huseym’den sonra Ali b. Âsım³³¹ tarîki ile rivâyet etmiştir.³³² İlgili hadisi Taberânî de rivâyet etmektedir.³³³

Metin açısından bir farklılık bulunmayan hadis hakkında heysemî’nin Zevâid’inde şöyle denilmektedir: Senedi zayıftır, çünkü Zehebî, râvi Osman bin Cübeyr’in mechûl olduğunu Tabakat’ta söylemiştir. İbn-i Hibbân ise onu sika saymıştır.³³⁴ Şuâyb el-Arnaut da aynı şekilde senedinde, zayıf bir râvi Ali b. Âsımın olması ve meçhul bir râvi Osman b. Cübeyr’in bulunmasından dolayı hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.³³⁵ el-Albânî ise hadisin hasen olduğunu söylemektedir.³³⁶

Hadis’te ifâde edilen maksad şu olabilir: Namaza durulduğu zaman bütün dünya hatırdan çıkartılmalı tam anlamıyla Allah’a yönelilmeli ve o’nun huzurunda

³²⁷ **Osman b. Cübeyr (?)**: Osman Cübeyr el-Ensârî. Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin azatlısıdır. İbn Hibbân onu Sikât’ında zikretmiştir. Makbul bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 390; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 19: 346.

³²⁸ **Abdullah b. Osman b. Huseym (132/750)**: Abdullah b. Osman b. Huseym el-Kari, el-Mekki Ebû Osman. İbn Hibbân onu Sikât’ında zikretmiştir. Yahya b. Maîn onun hakkında bir yerde “sikatun” “hucetun” başka bir yerde “leyse bi’l-kavi” demiştir. İcli “sikatun” demiştir. Sadûk bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 301; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 15: 279.

³²⁹ **el-Fudayl b. Süleyman (183/800)**: Fudayl b. Süleyman en-Numeyrî Ebû Süleyman el-Basrî. İbn Hibbân onu Sikât’ında zikretmiştir. Ebû Hâtim ve Nesâî, onun hakkında “yuktebu hadisehu leyse bi’l-kavi” demişlerdir. Sadûk bir râvidir. Ancak hatası çoktur. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 477; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 23: 271.

³³⁰ **Muhammed b. Ziyad (250/865)**: Muhammed b. Ziyad b. Ubeydullah ez-Ziyadi Ebû Abdullah el-Basrî. Yu’yu’ lakabıdır. İbn Hibbân onu Sikât’ında zikretmiştir. Sadûk bir râvidir ve bazen hata etmiştir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 516; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 25: 215.

³³¹ **Ali b. Âsım (201/817)**: Ali b. Âsım b. Suheyb el-Vâsiti Ebû’l-Hasen el-Kureşî, et-Teymî. Sadûk bir râvidir. Hata etmiştir ve bu hatalarında ısrarcı olmuştur. Şia mezhebine mensup olduğu iddiası vardır. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 415; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 20: 504.

³³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 484 (23498).

³³³ Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-kebir*, 4: 154. (nr. 3987-3988).

³³⁴ İbn Mâce, “Zühd”, 15. Bk. 4171 nolu haşiye.

³³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 484 (2 nolu dipnot);

³³⁶ el-Albânî, *Sahih’u Süneni İbn Mâce*, 364.

bulunulduğu bir an bile unutulmamalıdır. Namaz kılan kişi, sanki son namazını kılıyormuş gibi dikkat ve özen göstermelidir. Böylece insan, kılmakta olduğu namaz içerisinde düşüncel olarak (dünya'dan uzaklaşmış) dünya'ya veda etmiş kimse gibi olur.

2.3.21. İstihâre Namazı

26 - حَدَّثَنَا حَسَنٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيْعَةَ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي الْوَلِيدِ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ خَالِدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهُ: " اَكْتُمِ الْخُطْبَةَ، ثُمَّ تَوَضَّأْ فَأَحْسِنْ وُضُوءَكَ، وَصَلِّ مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكَ، ثُمَّ اِحْمَدُ رَبِّكَ وَمَجِّدْهُ، ثُمَّ قُلْ: اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أُقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، فَإِنْ رَأَيْتَ لِي فِي فَلَانَةٍ تُسَمِّيْهَا بِاسْمِهَا خَيْرًا فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَآخِرَتِي، وَإِنْ كَانَ غَيْرُهَا خَيْرًا لِي مِنْهَا فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَآخِرَتِي فَأَقْضِ لِي بِهَا " 337

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Hasan anlattı. (dedi ki:) İbn Lehîa anlattı. (dedi ki:) Bize el-Velid b. Ebû'l-Velid, Eyyûb b. Hâlid b. Ebî Eyyûb el-Ensârî'den, o babasından, o da Resûlullah'ın (s.a.) arkadaşı Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (r.a.) Resûlullah'ın (s.a.) ona şöyle buyurduğunu anlattı:

“Evlenme niyetini gizle, sonra güzel bir şekilde abdest al, sonra Allah Teâlâ'nın senin için yazdığı namazı kıl, sonra Rabbine hamdet, sonra şöyle de: “Allah'ım şüphesiz ki, senin gücün yeter, bense güçsüzüm. Sen bilirsin, bense bilmem. Sen gaybları da en iyi bilensin. Allah'ım! Eğer Falan kimse (kişiyi ismiyle söyler) senin katında benim dinim, dünyam ve âhiretim için hakkımda hayırlı buluyorsan veya ondan başkasını benim dinim, dünyam ve âhiretim için hakkımda hayırlı buluyorsan onu bana nasip eyle.”

³³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 566 (23596); ayrıca bk. 38: 567 (23597).

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Hâlid b. Ebî Eyyûb el-Ensârî³³⁸ → Eyyûb b. Hâlid b. Ebî Eyyûb el-Ensârî³³⁹ → el-Velid b. Ebu'l-Velid³⁴⁰ → İbn Lehîa³⁴¹ → Hasan → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiş olup ikinci bir tarikle de yine Ebû Eyyûb'tan rivâyet etmiştir.³⁴² Hadis İbn Huzeyme³⁴³ ve Hâkim en-Nisâbüri³⁴⁴ gibi diğer meşhur kaynaklarda da rivâyet edilmiştir.

Ahmed b. Hanbel'in 23597 nolu rivâyetinin metni, ilgili metinle aynı manadadır.

Şuâyb el-Arnaut, hadis için şöyle demektedir: Sahîh li ğayrihidir, İsnadı ise zayıftır. Çünkü Eyyûb b. Hâlid leyyin bir râvidir, babası Hâlid ise meçhul bir râvidir.³⁴⁵

Tahricinde görüldüğü üzere hadisin Buhârî,³⁴⁶ Tirmîzî,³⁴⁷ Ebû Dâvûd³⁴⁸ ve daha birçok yerde Cabir b. Abdullah tarîki ile rivâyet edilen şahidi de bulunmaktadır.

Şahid rivâyetlerin tamamında Ebû Eyyûb'un bu rivâyetinde geçen “ وَصَلَّ مَا فَلْيُرْكَعْ ” “Allah Teâlâ'nın senin için yazdığı namazı kıl” ifadesi yerine “ رَكَعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ ” “nafile iki rekât namaz kılın” ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla hadiste bahsi geçen namazın nafile olduğu anlaşılmaktadır.

³³⁸ **Halid b. Ebî Eyyûb el-Ensârî (?)**: Halid b. Ebî Eyyûb el-Ensârî, el-Medenî. Tabiin'dendir. Makbul bir râvidir. Bk. İbn Hibbân, *Kitabu's-Sikât*, 4: 198.

³³⁹ **Eyyûb b. Halid b. Ebî Eyyûb el-Ensârî (?)**: Eyyûb b. Halid b. Ebî Eyyûb el-Ensârî, el-Hazrecî, el-Medenî. Tabiin'dendir. Mechulu'l-hal bir râvidir. Bk. İbn Hibbân, *Kitabu's-Sikât*, 6: 54.

³⁴⁰ **el-Velid b. Ebû'l-Velid (?)**: el-Velid b. Ebû'l-Velid Osman el-Kureşî, el-Medenî. Hz. Osman veya İbn Ömer'in azatlısıdır. Tabiin'dendir. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. Ebû Zer'â onun sika bir râvi olduğunu söylemiştir. İbn Hacer el-'Askalânî onun leyyin bir râvi olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 650; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 31: 107.

³⁴¹ **İbn Lehîa (174/791)**: Bk. 300 nolu dipnot.

³⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 567 (23597).

³⁴³ İbn Huzeyme, Muhammed b. İshâk b. Huzeyme Ebû Bekr es-Sülemî en-Nisâbüri, *Sahîh'u İbn Huzeyme*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, (Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1970), 2: 226 (nr. 1220).

³⁴⁴ Hâkim, *Müstedrak*, 1: 458 (nr. 1181).

³⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 567 (1 nolu dipnot).

³⁴⁶ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “Tevhid”, 10.

³⁴⁷ Tirmîzî, “Vitr”, 18.

³⁴⁸ Ebû Dâvûd, “Salât”, 367.

2.3.22. Namazını Kılan Sonra Bir Cemâate Rastlayan Kişi Onlarla Birlikte Tekrar Namaz Kılmalı mıdır?

27 - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَالِحٍ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى ابْنِ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ

بُكَيْرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عَفِيفَ بْنَ عَمْرٍو بْنِ الْمُسَيَّبِ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ مِنْ بَنِي أُسَدِ بْنِ خُرَيْمَةَ، أَنَّهُ

سَأَلَ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ، فَقَالَ: يُصَلِّي أَحَدُنَا فِي مَنْزِلِهِ الصَّلَاةَ ثُمَّ يَأْتِي الْمَسْجِدَ وَتُقَامُ الصَّلَاةُ،

فَأُصَلِّي مَعَهُمْ فَأَجِدُ فِي نَفْسِي مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا، فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ: سَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ النَّبِيِّ فَقَالَ: " ذَلِكَ

لَهُ سَهْمٌ جَمَعٌ " 349

Tercüme: (Ebû Dâvûd dedi ki:) Bize Ahmed b. Salih anlattı. (dedi ki:) İbn Vehb'e okudum. (dedi ki:) Bana Amr, Afif b. Amr b. el-Müseyyib'ten dinleyen Bukeyr'den rivâyetle şöyle dediğini haber verdi: Bana Esed b. Hüzeyme oğullarından bir adam, Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye şöyle sorduğunu anlattı: Birimiz evinde namazı kılıp sonra mescide geliyor. (O anda) farz namaz kılınmakta; ben de onlarla birlikte namaza duruyorum; fakat bundan dolayı içim hiç de rahat değil, (bunun hükmü nedir?)" diye sordu. Ebû Eyyûb şu cevâbı verdi: Aynı şeyi biz de Nebi'ye (s.a.) sorduk o şöyle buyurdu: "Bu o kimse için cemâat sevabından bir nasiptir."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → **Adam**³⁵⁰ → **Afif b. Amr b. el-Müseyyib**³⁵¹ → **Bukeyr** → **Amr** → **İbn Vehb** → **Ahmed b. Salih**³⁵² → **Ebû Dâvûd**

³⁴⁹ Ebû Dâvûd, "Salât", 57; ayrıca bk. İmam Malik, "Salâtü'l-Cemâa", 11.

³⁵⁰ **Adam (?)**: Beni Esed kabilesinden Mubhem bir râvidir. Meçhuldür.

³⁵¹ **Afif b. Amr b. el-Müseyyib (?)**: Afif b. Amr b. el-Müseyyib, es-Sehmî. Nesâî onun sika bir râvi olduğunu söylemiştir. İbn Hacer el-Askalânî de onun makbul bir râvi olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Hacer el-Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 404; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 20: 182.

³⁵² **Ahmed b. Salih (248/863)**: Ahmed b. Salih el-Mısırî Ebû Ca'fer b. et-Tibrî. Sika ve hafız bir râvidir. Nesâî, kendisinde az da olsa evham olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn ise, onun yalancı olduğunu söylemiştir. Ancak İbn Hibbân kesin bir dille İbn Maîn'in yalancılıkla itham ettiği

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İlgili hadisi Kütüb-i Tis'a müelliflerinden İmam Malik de rivâyet etmiştir.³⁵³ İmam Malik'in rivâyetinin senedi, ilgili sened ile aynıdır. Metin açısından kayda değer bir farklılık yoktur. Ayrıca Taberânî de aynı hadisi Ebû Eyyûb'tan rivâyet etmiştir.³⁵⁴

Ebû Eyyûb tarîki ile gelen rivâyetlerin hepsinde meçhul bir râvinin bulunması sebebiyle hadisin isnadı zayıftır. Nâsiruddîn el-Albânî, râvi Afif'in tanınmaması, senedinde meçhul bir râvinin bulunması ve mütabî rivâyetlerin bulunmaması dolayısıyla ilgili hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.³⁵⁵

2.3.23. Şevvâl Orucu

28 - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي أُيُوبَ، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ ابْنُ أَبِي أُيُوبَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ ثَابِتِ بْنِ الْحَارِثِ الْخَزْرَجِيِّ، عَنْ أَبِي أُيُوبَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ حَدَّثَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ صَامَ رَمَضَانَ وَأَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ"³⁵⁶

Tercüme:(Müslim dedi ki:) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Ali b. Hucr hepsi İsmail'den anlattılar. İbn Eyyûb (dedi ki:) Bize İsmail b. Cafer anlattı. (dedi ki:) Bana Sa'd b. Saîd b. Kays haber verdi. O, Ömer b. Sabit b. Haris el-Hazrecî'den, o da Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyetle kendisine Rasulüllah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu anlattı:

“ Her kim ramazan orucunu tutar da sonra şevvâl'den altı gününü eklerse bütün sene oruç tutmuş gibi olur.”

kişinin Ahmed b. Salih el-Mısrî değil Ahmed b. Salih eş-Şumûmî olduğunu belirtmiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 15; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 1: 340.

³⁵³ İmam Malik, “Salâtu'l-cemâa”, 11.

³⁵⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 157 (nr. 3997-3998).

³⁵⁵ el-Albânî, *Daifu Süneni Ebî Dâvûd*, 1. Bs. (Kuveyt: Muessesetu ğiras, 2002), 1: 202.

³⁵⁶ Müslim, “Siyam”, 204; ayrıca bk. Tirmizî, “Savm”, 53; Ebû Dâvûd, “Savm”, 58; İbn Mâce, “Siyam”, 33; Dârimî, “Savm”, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 514 (23533); 38: 538 (23556); 38: 540 (23561).

Rivâyetin Senedi:

- 1- Ebû Eyyûb el-Ensârî → Ömer b. Sabit b. Haris el-Hazrecî → Sa'd b. Saîd b. Kays³⁵⁷ → İsmail b. Cafer → Yahya b. Eyyûb → Müslim
- 2- Ebû Eyyûb el-Ensârî → Ömer b. Sabit b. Haris el-Hazrecî → Sa'd b. Saîd b. Kays → İsmail b. Cafer → Kuteybe b. Saîd → Müslim
- 3- Ebû Eyyûb el-Ensârî → Ömer b. Sabit b. Haris el-Hazrecî → Sa'd b. Saîd b. Kays → İsmail b. Cafer → Ali b. Hucr → Müslim

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Tirmîzî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel ise üç farklı sened ile rivâyet emiştir. Rivâyetlerin hepsinde Ebû Eyyûb el-Ensârî'den sonra Ömer b. Sabit b. Haris el-Hazrecî ve Sa'd b. Saîd ortak râvilerdir.

Tirmîzî rivâyetinde; ilgili senetteki râvi Sad'dan sonra Ebû Muâviye ve Ahmed b. Menî' yer almaktadır.³⁵⁸ Ebû Dâvûd rivâyetinde ise; ilgili senetteki râvi Sa'd'dan sonra Safvân b. Süleym, Abdülaziz b. Muhammed ve Nüfeylî bulunmaktadır.³⁵⁹

İbn Mâce rivâyetinde; ilgili senetteki râvi Sa'd'dan sonra Abdullah b. Numeyr ve Ali b. Muhammed yer almaktadır.³⁶⁰ Dârimî'de Tirmîzî'den farklı olarak Nuaym b. Hammâd³⁶¹ yer almaktadır.³⁶²

Hadisin Ahmed b. Hanbel'deki bir versiyonunda, ilgili senetteki râvi Sa'd'dan sonra Ebû Muâviye; bir versiyonunda Verkâe, Şu'be ve Muhammed b. Cafer; diğer bir versiyonunda ise İbn Nümeyr yer almaktadır.³⁶³

³⁵⁷ **Sa'd b. Saîd b. Kays. (141/759):** Sa'd b. Saîd b. Kays b. Amr el-Ensârî, el-Medenî. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiş ve hata ettiğini söylemiştir. Sadûk ve hıfzı zayıf bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 200; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 10: 262.

³⁵⁸ Tirmîzî, "Savm", 53. Tirmîzî Ebû Eyyûb'un hadisi için "hasenun" "sahîhun" demiştir. Bk. Aynı sayfa.

³⁵⁹ Ebû Dâvûd, "Savm", 58.

³⁶⁰ İbn Mâce, "Siyam", 33.

³⁶¹ **Nu'aym b. Hammâd (228/843):** Nu'aym b. Hammâd b. Muâviye b. el-Haris, el-Huzeî. Mısırdaki ikamet etmiştir. Sadûk bir râvidir. Hatası çoktur. Fakihdir. Ferâiz ilmini iyi bilir. İbn Âdiy, onu incelemiş kendisinde bir hata tespit edememiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 625; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 29: 466.

³⁶² Dârimî, "Savm", 44. Hüseyin Selim Esed, hadis için isnadı hasen ama kendisi sahîh demiştir. Bk. Aynı kaynak bir sonraki sayfa 2 nolu dipnot.

³⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 514 (23533); 38: 538 (23556); 38: 540 (23561).

Müslim, hadisi aynı bab'ta iki tarîkle daha rivâyet etmektedir. Bir tarîkte İbn Sabit, Ömer, Yahya b. Saîd'in kardeşi, Sa'd b. Saîd, Numeyr ve İbn Numeyr adlı râviler; diğesinde ise, Ömer b. Sabit, Sa'd b. Saîd, Abdullah b. Mübarek ve Ebû Bekr b. Ebî Şeybe adlı râviler yer almaktadırlar.

Rivâyetlerde küçük bazı lafız farklılıkları bulunmaktadır. Tirmîzî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel'in bir versiyonunda **ثُمَّ** ifadesi, Ahmed b. Hanbeli'n diğeri bir versiyonunda ise **ثُمَّ اتَّبَعَهُ** (sonra ardından) ifadesi yer almamaktadır. Tirmîzî, Dârimî ve Ahmed b. Hanbeli'n iki versiyonunda **كَانَ** ifadesi yerine **فَكَانَ** ifadesi, diğeri versiyonunda ise **فَقَدْ** ifadesi ve Ebû Dâvûd'ta da **فَكَانَ** ifadeleri bulunmaktadır.

Hadis sahîhtir. Tirmîzî kendi versiyonu için "hasenun sahîhun" demiştir

2.3.24. İhramlı Kimsenin Yıkanması

29 - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ، وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَحْرَمَةَ اخْتَلَفَا بِالْأَبْوَاءِ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ: يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ؟ وَقَالَ الْمِسْوَرُ: لَا يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ، فَأَرْسَلَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ إِلَى أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ بَيْنَ الْقَرْيَتَيْنِ وَهُوَ يُسْتَرُّ بِثَوْبٍ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُنَيْنٍ، أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ أَسْأَلُكَ، " كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ؟ فَوَضَعَ أَبُو أَيُّوبَ يَدَهُ عَلَى الثَّوْبِ، فَطَاطَأَهُ حَتَّى بَدَأَ لِي رَأْسَهُ، ثُمَّ قَالَ لِإِنْسَانٍ يَصُبُّ عَلَيْهِ اصْنُبْ: فَصَبَّ عَلَى رَأْسِهِ، ثُمَّ حَرَكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَادْبَرَ، وَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُهُ يَفْعَلُ " 364

Tercüme: (Buhârî dedi ki:) Bize Abdullah b. Yusuf anlattı. (dedi ki :) Bize Mâlik, Zeyd İbn Eslem'den; o İbrahim b. Abdullah b. Huneyn'den; o da babası Abdullah İbn Huneyn'den şöyle haber vermiştir: Abdullah İbn Abbâs ile el-Mısver

³⁶⁴ Buhârî, *Sahîh 'i Buhârî*, "Hac", 25; ayrıca bk. Müslim, "Hac", 91-92; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 37; İbn Mâce, "Menâsik", 22; Nesâî, "Menâsiku'l-Hac", 27; Dârimî, "Menâsik", 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 510 (23529); 38: 530 (23548); 38: 551 (23579); İmam Malik, "Hac", 4.

İbn Mahrame, Mekke yakınındaki Ebvâ mevkiinde ihrâmlının başını yıkaması hususunda ihtilâf ettiler: İbn Abbâs: İhrâmlı kişi başını yıkayabilir dedi. el-Mısver ise: İhrâmlı yıkamaz, dedi. (râvi Abdullah İbn Huneyn dedi ki:) Bu ihtilâf üzerine Abdullah İbn Abbâs beni Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye gönderdi. Ben Ebû Eyyûb'u bir kuyunun iki direği arasında bir bezle kendini perdelemiş olarak yıkanırken buldum. Kendisine selâm verdim. Bu kimdir? diye sordu. Ben Abdullah İbn Huneyn'im, beni Abdullah İbnü'l-Abbâs sana şu soruyu sormam için yolladı: Resûlullah (s.a.) ihrâmlı iken başını nasıl yıkar idi? diye soruyorum, dedim. Ebû Eyyûb, elini kendini perdeleyen bez üzerine koydu ve bezi (başı hizasından göğsüne kadar) indirdi. Böylece başı bana açılıp göründü. Bundan sonra kendisi üzerine su döken adama: Su dök! Diye emretti. O adam da Ebû Eyyûb'un başı üzerine su döktü. Ebû Eyyûb iki elini ileri geri götürerek başını oğuşturdu ve şöyle dedi: "Resûlullah'ı (s.a.) başını böylece yıkarken gördüm," dedi.

Rivâyetin Senedi:

**Ebû Eyyûb → Abdullah b. Huneyn → İbrahim b. Abdullah b. Huneyn
→ Zeyd İbn Eslem → Mâlik → Abdullah b. Yusuf → Buhârî**

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Müslim'in de rivâyet ettiği hadiste ilgili senetteki râvi Malik'ten sonra Kuteybe b. Sâid adlı râvi, (H.) Zeyd b. Eslem'den sonra Süfyan b. Üyeyne, Kuteybe b. Sâid, Züheyr b. Harb, Amr en-Nâkid, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe adlı râviler yer almaktadır. Müslim hadisi Zeyd b. Eslem, İbn Cüreyc, İsa b. Yunus, Ali b. Haşrem ve İshâk b. İbrahim tarîkiyle de rivâyet etmektedir.³⁶⁵

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde ise ilgili senetteki râvi Malik'ten sonra Abdullah b. Mesleme,³⁶⁶ İbn Mâce'nin rivâyetinde ise Ebû Mus'âb,³⁶⁷ Nesâî'nin rivâyetinde Kuteybe b. Saîd,³⁶⁸ Ahmed b. Hanbel'in bir tarîkinde Abdurrahman b. Mehdi adlı râviler yer almaktadır.³⁶⁹

³⁶⁵ Müslim, "Hac", 91-92.

³⁶⁶ Ebû Dâvûd, "Menâsik", 37.

³⁶⁷ İbn Mâce, "Menâsik", 22.

³⁶⁸ Nesâî, "Menâsiku'l-Hac", 27.

³⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 530 (23548).

Dârimî'nin rivâyetinde ise ilgili senetteki râvi Zeyd b. Eslem'den sonra İbn Uyeyne ve Muhammed b. Yusuf;³⁷⁰ Ahmed b. Hanbel'in başka bir tarîkinde Süfyan; diğer bir tarîkinde İbn Cüreyh ve Ravh; İbn Cüreyh ve Haccâc; İbn Cüreyh ve Muhammed b. Bekr adlı râviler bulunmaktadır.³⁷¹ İmam Malik'in rivâyeti de Buhârî'nin rivâyeti ile aynıdır.³⁷²

Metin açısın kayda değer bir farklılık bulunmamaktadır. Hadis sahihtir.

2.3.25. Bir Ev Halkına Bir Kurban Yeterli midir?

30 - حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ الْحَنْفِيُّ، حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُمَانَ،

حَدَّثَنِي عُمَارَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ، يَقُولُ: سَأَلْتُ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ:

كَيْفَ كَانَتْ الضَّحَايَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ: " كَانَ الرَّجُلُ يُضَحِّي بِالشَّاةِ عَنْهُ، وَعَنْ أَهْلِ

بَيْتِهِ، فَيَأْكُلُونَ، وَيُطْعَمُونَ، حَتَّى تَبَاهِيَ النَّاسُ، فَصَارَتْ كَمَا تَرَى"³⁷³

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Yahya b. Musa anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû Bekr el-Hanefî anlattı. (dedi ki:) Bize ed-Dahhâk b. Osman anlattı. (dedi ki:) Bana Umâra b. Abdullah Âtâ b. Yesâr'ın şöyle anlattığını dinledim: Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye Resûlullah'ın (s.a.) zamanında kurbanlar nasıldı? diye sordum. Şöyle cevap verdi: "Kişi, kendisi ve çoluk çocuğu için tek bir kurban keserdi de onun etinden kendileri de yer başkalarına da yedirirlerdi. Nihayet (zamanla) insanlar birbirleriyle övüneceğiz diye gördüğün gibi birkaç kurban kesmek durumuna geldiler."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el Ensâri → Âtâ b. Yesâr → Êmâra b. Abdullah → ed-Dahhâk b. Osman → Ebû Bekr el-Hanefî³⁷⁴ → Yahya b. Musa → Tirmîzî

³⁷⁰ Dârimî, "Menâsik", 6. Hüseyin Selim Esed, isnadı sahîh ve muttefekun aleyh demiştir. Bk. bir sonraki sayfa 2 nolu dipnot.

³⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 510 (23529); 38: 551 (23579).

³⁷² İmam Malik, "Hac", 4.

³⁷³ Tirmîzî, "Edâhi", 10; ayrıca bk. İbn Mâce, "Edâhi", 10; İmam Malik, "Dehâya", 10.

³⁷⁴ **Ebû Bekr el-Hanefî (204/820):** Abdulkebîr b. Abdulmecîd b. Ubeydullah Ebû Bekr el-Hanefî, el-Basrî. Yahya b. Maîn ve Ebû Hâtim, râvi hakkında "la be'se bihi" demişlerdir. Ebû Zur'â ve İbn

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İbn Mâce'nin de rivâyet ettiği hadisin senesinde; râvi ed-Dahhâk b. Osman'dan sonra İbn Ebî Fudeyk ve Abdurrahman b. İbrahim adlı râviler de yer almaktadır.³⁷⁵ Bu hadisi, İmam Malik de Ümâra b. Abdullah b. Sayyâd tarîki ile rivâyet etmiştir.³⁷⁶

Tirmîzî, bu hadis hakkında hasen-sahîh demiştir. Nâsiruddîn el-Albânî de hadisin sahîh olduğunu ifade etmektedir.³⁷⁷

Hadis, bir hayvanın (küçükbaş) bir ev halkı adına kurban edilmesinin yeterli olduğuna delâlet etmektedir. İmam Mâlik, Şafîi ve Ahmed b. Hanbel bu ve benzeri hadisleri delil göstererek böyle amel etmişlerdir.

Hanefiler ise bir hayvanın bir ev halkı için kurban olarak yetmediğine hükmetmişlerdir. Bunlar, bu ve benzeri hadisleri, sevaba ortak etmek mânâsına yorumlamışlardır.³⁷⁸

2.3.26. Erzakı Ölçmekten Umulan Bereket

31 - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُمَانَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارِ الْحَمِصِيِّ، حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ

الْوَلِيدِ، عَنْ بَحِيرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنِ الْمُقْدَامِ بْنِ مَعَدٍ يَكْرِبَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ،

عَنِ النَّبِيِّ قَالَ: " كَيْلُوا طَعَامَكُمْ يُبَارِكْ لَكُمْ فِيهِ " ³⁷⁹

Tercüme: (İbn Mâce dedi ki:) Bize Amr b. Osman b. Sâid b. Kesîr b. Dinâr el-Himsî anlattı. (dedi ki:) Bize Bakıyye b. el-Velid, Bahîr b. Sa'd'tan, o Hâlid b. Ma'den'den, o Mikdâm b. Ma'dikerib'den, o da Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (r.a.) anlattığına göre Nebi (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Zâhirenizi ölçünüz ki sizin için bereketli olsun."

Hacer el-‘Askalânî; sika bir râvi olduğunu söylemişlerdir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 363; *Mizzî*, *Tehzibu'l-Kemâl*, 18: 243.

³⁷⁵ İbn Mâce, "Edâhi", 10.

³⁷⁶ İmam Malik, "Dehâya", 10.

³⁷⁷ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni't-Tirmîzî*, Edâhi, 2: 162.

³⁷⁸ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî*, 5: 75-76; Azimabâdî, 8: 3.

³⁷⁹ İbn Mâce, "Ticaret", 39; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 593 (23508); 38: 594 (23509); 38: 594 (23510).

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî / Mikdâm b. Ma'dikerib → Hâlid b. Ma'den³⁸⁰ → Bahîr b. Sa'd → Bakıyye b. el-Velid³⁸¹ → Amr b. Osman b. Sâid b. Kesîr b. Dinâr el-Himsî → İbn Mâce

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ahmed b. Hanbel'in de üç tarîk ile rivâyet ettiği hadisin bir tarikinde, ilgili senetteki râvi Bakıyye b. el-Velid'ten sonra Hayve b. Şüreyh; diğer tarîkinde, Abdu'l-Cebbâr b. Muhammed adlı râviler yer alırken bir diğer tarîkinde ise, ilgili senetteki râvi Bahîr b. Sa'd'ten sonra İbn Ayyâş ve Heysem b. Harice adlı râviler yer almaktadır.³⁸²

Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid'de: ilgili hadisin senedinde Bakıyye bin el-Velid'in bulunduğu ve kendisinin mudellis olduğunu, hadisin aslının Buhârî'de³⁸³ bulunduğunu söylemektedir.³⁸⁴ el-Albânî de hadisin sahîh olduğunu belirtmektedir.³⁸⁵

Şuâyb el-Arnaut, 23508 ve 23509 nolu hadislerin isnadının Bakıyye bin el-Velid'ten dolayı hasen olduğunu ancak şahid ve mutâbilerle³⁸⁶ sahîh seviyesine

³⁸⁰ **Halid b. Ma'den (103/722):** Halid b. Ma'den b. Ebî Kerib, Ebû Abdullah eş-Şamî, el-Himsî. Sika ve âbid bir râvidir. Ancak irsali çoktur. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 153; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 8: 167.

³⁸¹ **Bakıyye b. el-Velid (197/813):** Bk. 238 nolu dipnot.

³⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 593 (23508); 38: 594 (23509); 38: 594 (23510).

³⁸³ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Buyu", 52.

³⁸⁴ İbn Mâce, "Ticaret", 39. Bk. Hadis dipnot.

³⁸⁵ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni İbn Mâce*, 231.

³⁸⁶ Rivâyetinde ravinin tek kaldığı hadisin rivayette ortağı var mı diye hadisin tariklerinin araştırılmasına "İ'tibâr" denir. Mutâbi ve Şahid kavramları bu İ'tibâr sonucu ortaya çıkan kavramlardır. Mutâbi: Buna "tâbi" de denir. Sözlükte "uymak, uygun olmak" anlamına gelir. Terim olarak sahâbî râvileri aynı olmakla beraber, ferd hadisin ravilerine lafzan ve manen ya da manen ortak olan ravilerin rivayet ettikleri hadise denir. Şahid: Sözlükte "şehâdet" kelimesinden ismi fâildir. Ferd olan hadise şahitlik edip onu kuvvetlendirdiği için böyle isimlendirilmiştir. Terim olarak Sahâbî ravileri farklı olmakla beraber, ferd hadisin ravilerine lafzan ve manen ya da manen ortak olan ravilerin rivayet ettikleri hadise denir. Bazı görüşlere göre Mutâbi; sahâbî râvileri aynı veya farklı olsun ferd hadisin râvilerine ortak olma noktasının lafızda meydana gelmesine denir. Şahid ise sahâbî râvileri aynı veya farklı olsun ferd hadisin râvilerine ortak olma noktasının manada meydana gelmesine denir. Bu iki kavram birbirlerinin yerlerine de kullanılmıştır. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Nuzhetu'n-nazar fi tadvîhi nuhbetu'l-fiker fi mustalehi ehli'l-eser*, thk. Nureddin İtr , (Şam: matbaatu's-sabah, 2000), 73-75; Abdullah yıldız, "İstılahlardaki Anlam Kargaşası Kapsamında İ'tibâr Kavramı ile Şahid ve Mütâbî Hadis Arasındaki İlişki ve Farklılıklar", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36/36, (Temmuz-Aralık 2016): 72-111.

yükseldiğini belirtir. 23510 nolu rivâyetin de aynı şekilde İbn Ayyâş'tan dolayı isnadının hasen olduğunu ve hadisin sahîh olduğunu söyler.³⁸⁷

Buhârî'nin şârihlerinden İbn Battâl (449/1052): Kişinin aile ferdlerine harcadığı nafakayı ölçmesinin mendub olduğunu söylemiştir.³⁸⁸ Ölçmeden nafakalar tüketildiğinde bu durum o nafakaların zamansız tükenmesine sebep olabilir. Halk arasındaki yaygın olan “ayaklar yorgana göre uzatıldığında” şelindeki ifâdeye göre, nafakaların ne kadar olduğu ve ne kadar bir süreye yeteceği hesaplanıp ona göre tasarruflu tüketildiğinde, o nafakalar bereketlenecek ve zamansız bir şekilde bitmeyecektir.

2.3.27. İhlâs Sûresi

32 - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ،

عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ يَسَافٍ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ خُنَيْمٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ

بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ امْرَأَةِ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " أَيْعِزُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ

فِي لَيْلَةٍ ثُلُثَ الْقُرْآنِ؟ مَنْ قَرَأَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ فَقَدْ قَرَأَ ثُلُثَ الْقُرْآنِ " ³⁸⁹

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Kuteybe ve Muhammed b. Beşşâr anlattılar. (dediler ki:) Bize Abdurrahman b. Mehdi anlattı. (dedi ki:) Bize Zâide, Mansûr'dan, o Hilal b. Yesâf'tan, o Rebi' b. Hüseyim'den, o Amr b. Meymûn'dan, o Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan, o Ebû Eyyûb'un Hanımından onun da Ebû Eyyûb'tan (r.a.) anlattığına göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “Bir gecede Kur’ân’ın üçte birini okumaktan hanginiz acizdir? Kim “Kulhüvallâhü ehad” sûresini okursa Kur’ân’ın üçte birini okumuş sayılır.”

³⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 593-594. (dipnotlar)

³⁸⁸ İbn Battâl, Ebû'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdulmelik, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Ebû Temim Yasir b. İbrahim, 2. Bs. (Riyad: Mektebetu'r-rüşd, 2003), 6: 255.

³⁸⁹ Tirmîzî, “Fedâilu'l-Kur’ân”, 11; ayrıca bk. Nesâî, “İftitah”, 69; Dârimî, “Fedâil-ül Kur’ân”, 24; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 527 (23547); 38: 536 (23554).

Rivâyetin Senedi:

- 1- Ebû Eyyûb / Ebû Eyyûb'ün Hanımı → Abdurrahman b. Ebî Leyla → Amr b. Meymûn → Rebi' b. Hüseyim → Hilal b. Yesâf → Mansûr → Zâide → Abdurrahman b. Mehdi → Kuteybe → Tirmîzî
- 2- Ebû Eyyûb / Ebû Eyyûb'ün Hanımı → Abdurrahman b. Ebî Leyla → Amr b. Meymûn → Rebi' b. Hüseyim → Hilal b. Yesâf → Mansûr → Zâide → Abdurrahman b. Mehdi → Muhammed b. Beşşâr → Tirmîzî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Nesâî de ilgili hadisi aynı senetle rivâyet etmiştir.³⁹⁰ Dârimî'nin rivâyetinde ilgili senetteki râvi Mansur'dan sonra İsrâîl ve Ubeydullah b. Musa adlı râviler;³⁹¹ Ahmed b. Hanbel'in bir tarîkinde Şu'be Muhammed b. Ca'fer adlı râviler yer almaktadır. Diğer bir tarîkini ise o, Abdurrahman b. Mehdi'den rivâyet etmiştir.³⁹²

Nesâî, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel'in rivâyetlerinde Ebû Eyyûb'ün hanımı meçhul râvi olarak geçiyor. Ancak Tirmîzî'nin rivâyetinden anlaşılan bu râvinin Ebû Eyyûb'ün hanımı olduğudur.

Nesâî ve Ahmed b. Hanbel'in bir tarîkinde hadisin ifadesi şöyledir: **قُلُّ هُوَ اللَّهُ** (*İhlâs Sûresi Kur'an'ın üçte biridir*). Dârimî ve Ahmed b. Hanbel'in diğer rivâyetleri ise Tirmîzî rivâyetiyle aynı manadadır.

Bu konuda Ebû'd Derdâ, Ebû Saîd, Katâde b. Numân, Ebû Hüreyre, Enes, İbn Ömer ve Ebû Mes'ûd'tan da hadis rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî hadisin hasen sahîh olduğunu, bu hadisi Zaide'den daha iyi rivâyet eden bir kimseyi tanımadığını, Fudayl b. İyaz ve İsrâîl'in rivâyetlerinde ona (Zâide'ye) uyduklarını, Şu'be ve pek çok güvenilir muhaddisin, bu hadisi

³⁹⁰ Nesâî, "İftitah", 69.

³⁹¹ Dârimî, "Fedâil-ül Kur'an", 24. Hüseyin selim Esed meçhul kadın râvinin sahâbî olması halinde hadisin sahîh olacağını söylemiştir. Bk. Aynı sayfa 1 nolu dipnot.

³⁹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 527 (23547); 38: 536 (23554).

Mansur'dan rivâyet edip karışıklığa düştüklerini söylemiştir. el-Albânî de hadisin sahîh olduğunu söylemektedir.³⁹³

Şuâyb el-Arnaut, Ahmed b. Hanbel'in rivâyetlerinin sahîh li ğayrihi olduğunu ancak meçhul râvi bulunması sebebiyle isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.³⁹⁴ Ancak yukarıda da değindiğimiz üzere meçhul râvinin Ebû Eyyûb'un hanımı olduğu Tirmîzî'nin rivâyetinden anlaşılmaktadır.

2.3.28. Âyete'l- Kürsî

33 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ أَخِيهِ عَيْسَى، عَنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، " أَنَّهُ كَانَتْ لَهُ سَهْوَةٌ فِيهَا تَمُرٌ فَكَانَتْ تَجِيءُ الْغَوْلُ³⁹⁵ فَتَأْخُذُ مِنْهُ، قَالَ: فَشَكَاَ ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ قَالَ: فَأَذْهَبَ فَإِذَا رَأَيْتَهَا، فَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ أَجِيبِي رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: فَأَخَذَهَا، فَحَلَفْتَ أَنْ لَا تَعُودَ فَأَرْسَلَهَا، فَجَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ: مَا فَعَلَ أُسَيْرُكَ، قَالَ: حَلَفْتُ أَنْ لَا تَعُودَ، فَقَالَ: كَذَبْتَ وَهِيَ مُعَاوِدَةٌ لِلْكَذِبِ، قَالَ: فَأَخَذَهَا مَرَّةً أُخْرَى فَحَلَفْتُ أَنْ لَا تَعُودَ فَأَرْسَلَهَا، فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ فَقَالَ: مَا فَعَلَ أُسَيْرُكَ؟ قَالَ: حَلَفْتُ أَنْ لَا تَعُودَ، فَقَالَ: كَذَبْتَ وَهِيَ مُعَاوِدَةٌ لِلْكَذِبِ، فَأَخَذَهَا فَقَالَ: مَا أَنَا بِتَارِكِكَ حَتَّى أَذْهَبَ بِكَ إِلَى النَّبِيِّ فَقَالَتْ: إِنِّي ذَاكِرَةٌ لَكَ شَيْئًا، آيَةَ الْكُرْسِيِّ أَقْرَأَهَا فِي بَيْتِكَ فَلَا يَقْرُكَ شَيْطَانٌ وَلَا غَيْرُهُ، قَالَ: فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ فَقَالَ: مَا فَعَلَ أُسَيْرُكَ؟ قَالَ: فَأَخْبَرَهُ بِمَا قَالَتْ: قَالَ: صَدَقْتَ، وَهِيَ كَذُوبٌ " ³⁹⁶

³⁹³ el-Albânî, *Sahih'u Süneni't-Tirmîzî*, 3: 128.

³⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 527 (1 nolu dipnot); 38: 536. (2 nolu dipnot)

³⁹⁵ " الْغَوْلُ " kelimesi, insanı helak eden her türlü şey için kullanılmıştır. Örneğin araplar "öfke hilmi helak eder" anlamında غَوْلُ الْغَضَبِ demektedirler. Kelime bu manada cin, dev, felaket, afet ve benzeri şeyler için kullanılmıştır. Araplar safer ayının uğursuzluğuna; çöllerde ve ıssız yerlerde kendilerine görünen cinlerin varlığına inanırlardı. Böyle bir şeyin olmadığını ifade etmek için hadiste لا صَفَرَ وَلَا غَوْلَ buyrulmuştur. Bk. Zebidî, Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzâk el-Hüseynî, *Tâcu'l-Arûs, min cevâhiri'l-kâmûs*, (b.y: Dâru'l-hidâye, ts), 30: 129-130.

³⁹⁶ Tirmîzî, "Fedâilu'l-Kur'an", 3; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 563 (23592); 38: 564 (23593).

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Muhammed b. Beşşâr anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû Ahmed anlattı. (dedi ki:) Bize Süfyan, İbn Ebî Leyla'dan, o kardeşi İsa'dan, o Abdurrahman b. Ebî Leyla'dan, o Ebû Eyyûb el Ensâri'den (r.a.) anlattığına göre: "Ebû Eyyûb'un bir hurma deposu vardı. Cin veya şeytan türü birileri gelir ve o depodan hurma alırdı. Ebû Eyyûb durumu Peygamber'e (s.a.) şikâyet etti. Resûlullah da (s.a.) şöyle buyurdu: "*Git onu tekrar gördüğünde: "Bismillah, Peygambere icâbet et!"*" diye da'vet et, buyurdu.

Sonra Ebû Eyyûb onu yakaladı bir daha gelmeyeceğine söz verince bıraktı. Sonra Peygamber'e (s.a.) geldi. Resûlullah (s.a.): "*Esirin ne yaptı?"*" diye sordu. Ebû Eyyûb: Bir daha dönmeyeceğine yemin etti dedi. Resûlullah (s.a.): "*Yalan söyledi, o yalan söylemeye alışıktır*" dedi.

Ebû Eyyûb o kişiyi bir daha yakaladı tekrar gelmeyeceğine yemin edince onu tekrar serbest bıraktı. Resûlullah'a (s.a.) gelince; "*Esirin ne yaptı*" diye sordu. Ebû Eyyûb: Bir daha dönmeye ikinci defa yemin etti, dedi. Resûlullah (s.a.): "*Yalan söyledi o yalan söylemeye alışıktır*" buyurdu.

Üçüncü sefer yakalayınca; bu sefer seni Resûlullah'a (s.a.) götürmeden bırakmayacağım dedi. Bunun üzerine o kimse dedi ki: Sana bir şey öğreteceğim "Âyete'l-Kürsî"yi evinde oku ne şeytan ne de bir başkası sana yaklaşamaz. Ebû Eyyûb Peygamber'e (s.a.) geldi. Resûlullah (s.a.): "*Esirin ne yaptı*" diye sordu. Ebû Eyyûb onun söylediklerini haber verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "*O doğru söylemiş, fakat aslında kendisi yalancıdır.*"

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el Ensâri → Abdurrahman b. Ebî Leyla → İsa → İbn Ebî Leyla³⁹⁷ → Süfyan³⁹⁸ → Ebû Ahmed³⁹⁹ → Muhammed b. Beşşâr → Tirmîzî

³⁹⁷ **İbn Ebî Leylâ (148/766):** Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ el-Ensârî, fakih bir râvi olup Küfe kadılığı yapmıştır. İbn Hacer el-'Askalânî'e göre o, sadûk ve hafızası zayıf bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 535; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 25: 622.

³⁹⁸ **Süfyan (161/778):** Süfyan b. Saîd b. Mesruk es-Sevri, sika, hafız, fakih ve âbid bir râvidir. Az da olsa tedlis yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 216; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 11: 154.

³⁹⁹ **Ebû Ahmed (203/819):** Muhammed b. Abdullah b. ez-Zübeyr el-Eslemî, el-Esedî, Kufeli sika, sebt ve sağlam bir râvidir. Ancak Sevri'den rivâyetlerde bazen hata etmiştir. İcli onun Şia'dan olduğunu söylemektedir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 528; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 25: 476.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ahmed b. Hanbel, hadisi bir tarikte; Ebû Ahmed'ten itibaren aynı senetle rivâyet etmektedir. Diğer bir tarikte ise; ilgili senetteki râvi İbn Ebî Leyla'dan sonra İbn İshak, İbrahim b. Sa'd b. İbrahim ve Yakup adlı râviler yer almaktadırlar.⁴⁰⁰

Metin açısından kayda değer bir değişiklik bulunmayan hadis hakkında Tirmîzî, hasen-ğarib demektedir. Nâsiruddîn el-Albânî ise hadisin sahîh olduğunu söylemiştir.⁴⁰¹

Şuâyb el-Arnaut, Ahmed b. Hanbel'in senedinin, İbn Ebî Leyla'nın hafızasının zayıf olmasından dolayı zayıf olduğunu söylemiştir.⁴⁰²

Buhârî bu hadisi Ebû Hüreyre tarîki ile rivâyet etmiştir. Hadisin senedi râvinin hafızasının zayıf olmasından dolayı zayıf olsa da şâhit rivâyetlerle hadis sahîh li ğayrihi derecesine çıkmaktadır.⁴⁰³

2.3.29. “Kendinizi, Kendi Ellerinizle Tehlikeye Atmayın!” Âyet-i Kerîmesi

34 - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ السَّرْحِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ حَيَّوَةَ بْنِ شُرَيْحٍ وَابْنِ لَهَيْعَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَسْلَمَ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ : غَزَوْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ نُرِيدُ الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ وَعَلَى الْجَمَاعَةِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ وَالرُّومُ مُلْصِقُو ظُهُورِهِمْ بِحَائِطِ الْمَدِينَةِ فَحَمَلَ رَجُلٌ عَلَى الْعَدُوِّ فَقَالَ النَّاسُ : مَهْ مَهْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يُلْقَى بِبَيْدِهِ إِلَى التَّهْلُكَةِ. فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ : إِنَّمَا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِينَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ لَمَّا نَصَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ وَأَظْهَرَ الْإِسْلَامَ قُلْنَا : هَلُمَّ نُقِيمَ فِي أَمْوَالِنَا وَنُصَلِّحَهَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى (وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ) فَالْإِقَاءُ بِالْأَيْدِي إِلَى التَّهْلُكَةِ أَنْ نُقِيمَ فِي أَمْوَالِنَا وَنُصَلِّحَهَا وَنَدَعَ الْجِهَادَ. قَالَ أَبُو عِمْرَانَ : فَلَمْ يَزَلْ أَبُو أَيُّوبَ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى دُفِنَ بِالْقُسْطَنْطِينِيَّةِ⁴⁰⁴

⁴⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 563 (23592); 38: 564 (23593).

⁴⁰¹ el-Albânî, *Sahih'u Süneni't-Tirmîzî*, 3: 156.

⁴⁰² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 563. (1 nolu dipnot)

⁴⁰³ Buhârî, *Sahih'i Buhârî*, “el-Vekâle”, 10.

⁴⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 22.

Tercüme: (Ebû Dâvûd dedi ki:) Bize Ahmed b. Amr b. es-Serh anlattı. (dedi ki:) Bize İbn Vehb, Hayve b. Şüreyh ve İbn Lehîa'dan onlar, Yezid b. Ebî Habîp'ten, o da Eslem Ebî İmrân'dan anlattı. (dedi ki:) “Biz İstanbul'u kastederek Medine'den savaşa çıktık. Ordunun başında Abdurrahman b. Hâlid b. el-Velid vardı. Rum askerleri sırtlarını şehrin (İstanbul) surlarına dayamışlardı. Derken bizden bir adam tek başıma düşmana saldırıp düşman safları arasına daldı. Bunun üzerine halk “Vazgeç, vazgeç! Lâilâhe illallah! Kendi elleriyle kendini tehlikeye atıyor!” diye feryada başladı. Bunu gören Ebû Eyyûb el-Ensârî de dedi ki:

“Bu âyet, biz Ensâr topluluğu hakkında indi. Yüce Allah Peygamber'ine (s.a.) yardım edip İslâm'a destek olunca (kendi kendimize); “Haydi gelin mallarımızın başında duralım, onları düzene koyalım” demiştik. Bunun üzerine Yüce Allah: “Allah yolunda infâk ediniz de kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayınız!” (Bakara, 2/195) mealindeki âyet-i kerimeyi indirdi.

Kendi ellerimizle kendimizi tehlikeye atmak demek; mallarımızın başında onları düzene koymakla uğraşp cihâdı terk etmemiz demektir.”

Ebû İmran dedi ki: Ebû Eyyûb, şehid olup da İstanbul'a defn edilinceye kadar cihada devam etti.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Eslem Ebî İmrân → Yezid b. Ebî Habîb⁴⁰⁵ → Hayve b. Şüreyh → İbn Vehb → Ahmed b. Amr b. es-Serh → Ebû Dâvûd

2- Ebû Eyyûb el-Ensârî → Eslem Ebî İmrân → Yezid b. Ebî Habîb → İbn Lehîa⁴⁰⁶ → İbn Vehb → Ahmed b. Amr b. es-Serh → Ebû Dâvûd

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadiste ortak râvi Hayve b. Şüreyh'tir. Tirmîzî'nin rivâyetinde ondan sonra ed-Dahhâk b. Mahled ve Abdullah b. Humejd adlı râviler yer almaktadır.⁴⁰⁷

Metin açısından ise Tirmîzî rivâyeti, ilgili rivâyetten bazı kelimelerde farklı olsa da hepsi aynı anlamı ifade etmektedir.

Tirmîzî'nin hadisle ilgili değerlendirmesi şu şekildedir: Hadis “hasen, sahîh ve garip” bir rivâyettir. el-Albânî Hayve tarîkinin isnadının sahîh olduğunu; ricâlinin

⁴⁰⁵ **Yezid b. Ebî Habîp (128/746):** Bk. 287 nolu dipnot.

⁴⁰⁶ **İbn Lehîa (174/791):** Bk. 300 nolu dipnot.

⁴⁰⁷ Tirmîzî, “Tefsîr”, 3.

-Eslem b. İmrân hariç ki, o da sikadır- Müslim'in şartlarını taşıdığını söylemektedir.⁴⁰⁸

2.3.30. Sabah Akşam Allah Yolunda Hareket Etmek

35 - وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ، وَإِسْحَاقَ، قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا، وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا الْمُفْرِيُّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ، حَدَّثَنِي شُرْحِبِيلُ بْنُ شَرِيكَ الْمَعَاوِرِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبَلِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: "عُدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ" 409

Tercüme: (Müslim dedi ki:) Bize Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ile İshâk b. İbrahim ve Zühayr b. Harb anlattılar. (Lâfız Ebû Bekir'le İshâk'ın'dır. İshak: Bize haber verdi ifadesini kullandı.) Diğer ikisi: (dediler ki:) Bize eI-Mukri' Abdullah b. Yezîd, Saîd b. Ebî Eyyûb'den anlattı: (dedi ki:) Bana Şurahbîl b. Şerîk el-Maâfirî, Ebû Abdurrahman el-Hubulî'den şöyle nakletti: Ben Ebû Eyyûb'u Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu derken işittim: "Allah yolunda bir sabah veya akşam yürüyüşü (yola koyulma), üzerine güneş doğmuş batmış her şeyden daha hayırlıdır." buyurdu.

Rivâyetin Senedi:

- 1- Ebû Eyyûb → Ebû Abdurrahman El-Hubulî → Şurahbîl b. Şerîk el-Maâfirî → Saîd b. Ebî Eyyûb → eI-Mukri' Abdullah b. Yezîd → Ebû Bekir b. Ebî Şeybe → Müslim
- 2- Ebû Eyyûb → Ebû Abdurrahman el-Hubulî → Şurahbîl b. Şerîk el-Maâfirî → Saîd b. Ebî Eyyûb → eI-Mukri' Abdullah b. Yezîd → İshâk b. İbrahim⁴¹⁰ → Müslim

⁴⁰⁸ el-Albânî, *Sahîh 'u Süneni Ebî Dâvûd*, 7: 272.

⁴⁰⁹ Müslim, "İmâre", 115; ayrıca bk. Nesâî, "Cihad", 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 559 (23586).

⁴¹⁰ **İshâk b. İbrahim (238/853):** İshâk b. İbrahim b. Mahled b. İbrahim el-Hanzelî el-Mervezî. Hakkında "sikaton" hafızun" ve "muçtehidun" denilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in arkadaşıdır. Ebû

3- Ebû Eyyûb → Ebû Abdurrahman El-Hubulî → Şurahbîl b. Şerîk el-Maâfirî → Saîd b. Ebî Eyyûb → eI-Mukri' Abdullah b. Yezîd → Züheyr b. Harb → Müslim

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ayrıca Müslim hadisi Muhammed b. Abdullah b. Kuhzâz'ın Ali b. Hasan'dan onun Abdullah b. Mübârek'ten onun Saîd b. Ebî Eyyûb ile Hayve b. Şureyh'ten bunlardan her birinin de Şurahbîl b. Şerîk ve Ebû Abdurrahman el-Hubulî'den aldıkları tarîk ile de rivâyet etmiştir.⁴¹¹ Nesâî, hadisi Abdullah b. Yezîd'ten sonra Muhammed b. Abdullah b. Yezid tarîki ile rivâyet etmiştir.⁴¹² Ahmed b. Hanbel ise Ebû Abdurrahman yani Abdullah b. Yezid tarîki ile nakletmiştir.⁴¹³

Hadiste metin açısından herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Hadisin isnadı (ceyyid) iyidir. Hadis, râvi Şurahbîl b. Şerîk el-Maâfirî'nin sadûk almasından dolayı sahîh li ğayrihidir. Şuâyb el-Arnaut da hadisin sahîh li ğayrihi olduğunu söylemiştir.⁴¹⁴

Başta Buhârî'de olmak üzere hadisin birçok şâhid rivâyeti mevcuttur.⁴¹⁵

2.3.31. Savaşta Düzeni Önemseme

36 - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيْعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، أَنَّ أَسْلَمَ أَبَا

عِمْرَانَ حَدَّثَهُمْ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا أَيُّوبَ، يَقُولُ: صَفَقْنَا يَوْمَ بَدْرٍ، فَبَدَرْتُ مِنَّا بَادِرَةً أَمَامَ الصَّفِّ، فَنَظَرَ

إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ فَقَالَ: " مَعِيَ مَعِيَ " ⁴¹⁶

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Musa b. Dâvûd anlattı. (dedi ki:) Bize İbn Lehîa Yezid b. Ebî Habib'ten rivâyetle, Eslem Ebû İmrân'ın kendilerine Ebû Eyyûb'tan (r.a.) şöyle derken dinlediğini anlattı: “*Biz Bedir günü saf tuttuk. O*

Dâvud onun hakkında vefatından önce durumunun hafif değiştiğini söylemektedir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 41; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 2: 373.

⁴¹¹ Müslim, “İmâre”, 115.

⁴¹² Nesâî, “Cihad”, 12.

⁴¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 559 (23586).

⁴¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 559. (1 nolu dipnot)

⁴¹⁵ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “Cihad”, 5.

⁴¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 545 (23569); ayrıca bk. 38: 544 (23567).

sırada bizden bir grup aceleyle öne atıldılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) onlara bakarak şöyle buyurdu: “benimle birlikte, benimle birlikte olun!” (belirlediğim konuma göre hareket edin, saf düzenini bozmayın!.)”

Rivâyetin Senedi:

**Ebû Eyyûb → Eslem Ebâ İmrân → Yezid b. Ebî Habib⁴¹⁷ → İbn Lehîa⁴¹⁸
→ Musa b. Dâvûd → Ahmed b. Hanbel**

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ahmed b. Hanbel hadisi ikinci bir tarîkle de rivâyet etmiştir. Bu tarîkte ilgili senetteki râvi İbn Lehîa’dan sonra Abdullah b. Mübarek ve Âttâb b. Zeyd adlı râviler vardır.⁴¹⁹ Kütüb-i Tis’a sahiplerinden başka Ebû Eyyûb’tan rivâyet eden yoktur. Onların dışında Taberânî de bu hadisi Ebû Eyyûb’tan (r.a.) rivâyet etmiştir.⁴²⁰

Metin olarak Ahmed b. Hanbel’in iki tarîki aynıdır. Şuâyb el-Arnaut, Ahmed b. Hanbel’in her iki tarîke ait isnatlarının hasen olduğunu söylemiştir. İlim ehli bazı kimseler: Abdullah b. Lehîa her ne kadar “Seyyiu’l hıfz” olsa da hadisi ondan Abdullah b. Mübarek rivâyet etmiştir ve rivâyeti salih’tir demektedirler. Hadisin diğer râvileri sikadır.⁴²¹ Heysemî, senetteki İbn Lehîa’nın zayıf olduğunu ve sahîh görüşe göre Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin (r.a.) bedir savaşına katılmadığını söylemektedir.⁴²²

Heysemî, Taberânî’nin rivâyetini zikrettikten sonra senedinde İbn Lehîa bulunmasına rağmen isnadının hasen olduğunu belirtmektedir.⁴²³

2.3.32. Para Karşılığı Askerlik Yapmak

37 - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ، أَخْبَرَنَا ح حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا وَأَنَا

لِحَدِيثِهِ أَنْفَنُ، مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ الْمَعْنَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ سُلَيْمَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ

⁴¹⁷ **Yezid b. Ebî Habib (128/746):** Bk. 287 nolu dipnot.

⁴¹⁸ **İbn Lehîa (174/791):** Bk. 300 nolu dipnot.

⁴¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 544 (23567).

⁴²⁰ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-kebir*, 4: 174 (nr. 4056).

⁴²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 544 (1 nolu dipnot); 38: 545 (2 nolu dipnot).

⁴²² Heysemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, 5: 326.

⁴²³ Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid*, 6: 74.

الطَّائِيَّ، عَنْ ابْنِ أَخِي أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " سَنَفْتَحُ عَلَيْكُمُ الْأَمْصَارَ، وَسَتَكُونُ جُنُودًا مُجَنَّدَةً تُقَطَّعُ عَلَيْكُمُ فِيهَا بُعُوثٌ فَيَكْرَهُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ الْبُعْثَ فِيهَا فَيَتَخَلَّصُ مِنْ قَوْمِهِ ثُمَّ يَتَصَفَّحُ الْقَبَائِلَ يَعْزِضُ نَفْسَهُ عَلَيْهِمْ يَقُولُ مَنْ أَكْفِيهِ بَعَثْتُ كَذَا مَنْ أَكْفِيهِ بَعَثْتُ كَذَا أَلَا وَذَلِكَ الْأَجِيرُ إِلَى آخِرِ قَطْرَةٍ مِنْ دَمِهِ " 424

Tercüme: (Ebû Dâvût dedi ki:) Bize İbrahim b. Musa er-Râzi anlattı. (H) Ebû Dâvut (dedi ki:) Bize Amr b. Osman haber verdi veya anlattı. (dedi ki:) Bize Muhammed b. Harb (ki, o, ben onun hadisininde daha sağlamım) mana olarak Ebî Seleme Süleyman b. Süleym'den anlattı. O, Yahya b. Cabir et-Tâi'den, o İbn Ehî Ebî Eyyûb el-Ensârî'den, o Ebû Eyyûb'un (r.a.) Resûlullah'ı (s.a.) şöyle buyururken işittiğini anlattı:

"Yakında birçok şehirler fethedilecek ve (ülkenizde) büyük topluluklardan oluşan ordular bulunacak sizin bu orduda askerlik yapmanız emredilecek. Bunun üzerine sizden bir kimse bu orduda (ücretsiz) asker olmak istemeyerek kavminden kaçacak sonra, "Beni kendi yerine askerlik yapmam için kiralayacak birisi yok mu?" diye (diğer) kabileleri dolaşarak kendini onlara arz edecek. Dikkatli olunuz bu (adam) kanının son damlasına kadar (da çarpışsa yine de) kiralık bir kimseden başka birisi değildir."

Rivâyetin Senedi:

- 1- Ebû Eyyûb → İbn Ehî Ebî Eyyûb el-Ensârî⁴²⁵ → Yahya b. Cabir et-Tâi → Ebî Seleme Süleyman b. Süleym → Muhammed b. Harb (H) İbrahim b. Musa er-Râzi → Ebû Dâvut
- 2- Ebû Eyyûb → İbn Ehî Ebî Eyyûb el-Ensârî → Yahya b. Cabir et-Tâi → Ebî Seleme Süleyman b. Süleym → Muhammed b. Harb (H) Amr b. Osman → Ebû Dâvut

⁴²⁴ Ebû Dâvûd, "Cihâd", 30; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 587 (23500); 38: 588 (23501).

⁴²⁵ İbn Ehî Ebî Eyyûb el-Ensârî (?): Bk. 187 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadiste ortak râvi Muhammed b. Harb'tir. Ahmed b. Hanbel'in bir târikinde ondan sonra Yezid b. Abd Rabbih adlı râvi; diğeri bir târikinde ise Ali b. Bahr adlı râvi yer almaktadır.⁴²⁶ Hadis Kütüb-i Tis'a'nın diğeri eserlerinde de bulunmamaktadır.

Ahmed b. Hanbel versiyonunda İlgili metindeki **تُقَطَّعُ** (*emredilir*) Yerine **سَيَضْرِبُونَ** (*belirlenir*) ifadesi yer almaktadır.

Şuâyb el-Arnaut, Ebû Eyyûb'un kardeşinin oğlunun (o Ebû Sevre'dir) zayıf olmasından dolayı hadisin zayıf olduğunu söylemiştir. Buhârî onun için, Ebû Eyyûb'ten münker rivâyetleri olduğu ve onlara mütabâ aranmayacağını, ayrıca onun Ebû Eyyûb'ten hadis işittiğinin de bilinmediğini söylemiştir.⁴²⁷ Nâsiruddîn Albanî de Şuâyb el-Arnaut ile aynı gerekçeye dayarak hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.⁴²⁸

2.3.33. Bir Canlıyı (Elini Kolunu Bağlayıp) Hedef Yapmak.

38 - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ، عَنْ ابْنِ تَعْلَى، قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ فَأُتِيَ بِأَرْبَعَةِ أَعْلَاجٍ مِنَ الْعَدُوِّ فَأَمَرَ بِهِمْ فَفُتِلُوا صَبْرًا، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: قَالَ لَنَا غَيْرُ سَعِيدٍ، عَنْ ابْنِ وَهْبٍ فِي هَذَا الْحَدِيثِ، قَالَ: بِالنَّبْلِ صَبْرًا فَبَلَغَ ذَلِكَ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ " يَنْهَى عَنْ قَتْلِ الصَّبْرِ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَتْ دَجَاجَةٌ مَا صَبَرْتُهَا "، فَبَلَغَ ذَلِكَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ فَأَعْتَقَ أَرْبَعَ رِقَابٍ⁴²⁹

Tercüme: (Ebû Dâvûd dedi ki:) Bize Saîd b. Mansûr anlattı. (dedi ki:) Bize Abdullah b. Vehb anlattı. (dedi ki:) Bize Amr b. Haris, Bukeyr b. Abdullah b. el-Eşç'ten, o İbn Ti'li'den haber verdi. (dedi ki:) Abdurrahman b. Hâlid b. Velid ile birlikte savaşa girmiştik. Dört düşman askeri getirildi. Abdurrahman onlar hakkında

⁴²⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 587 (23500); 38: 588 (23501).

⁴²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 587. (1 nolu dipnot)

⁴²⁸ el-Albânî, *Daîfu Süneni Ebî Dâvûd*, 2:310.

⁴²⁹ Ebû Dâvûd, "Cihad", 129; ayrıca bk. Dârimî, "Edâhi", 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 561 (23590); 38: 560 (23589); 38: 562 (23561).

öldürülmeleri için emir verdi. Bunun üzerine bir yere bağlanıp üzerlerine ok atılmak suretiyle öldürüldüler.

Ebû Dâvûd (dedi ki:) Said'den başka birisi bu hadisi bize, İbn Vehb'den anlattı. (dedi ki:) Onlar bir yere bağlanıp üzerlerine ok atılmak suretiyle öldürüldüler. Bu durum Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye ulaştınca;

Resûlullah'tan (s.a.) eli kolu bağlı kişinin öldürülmesini nehyettiğini duydum. Nefsim elinde olan zata yemin olsun ki, öldürmek istediğim canlı bir tavuk bile olsa onu bağlayıp da hedef yaparak öldürmem dedi. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin söylediği bu söz Abdurrahman b. Hâlid'e ulaştınca, bu yaptığına karşılık olmak üzere dört tane köleyi azad etti.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → İbn Ti'îf → Bukeyr b. Abdullah b. el-Eşec → Amr b. Haris → Abdullah b. Vehb → Saîd b. Mansûr → Ebû Dâvûd

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Dârimî'nin rivâyetinde ilgili senetteki râvi Bukeyr b. Abdullah'tan sonra Yezid b. Ebî Habib, Abdu'l-Hamîd b. Ca'fer ve Ebû Âsım adlı râviler yer almaktadır.⁴³⁰

Ahmed b. Hanbel'in bir rivâyetinde ilgili senetteki râvi Abdullah b. Vehb'ten sonra Süreyc adlı râvi bulunmaktadır. Başka bir rivâyetinde Bukeyr b. Abdullah'tan sonra Yezid b. Ebî Habib, Abdulhamîd b. Ca'fer ve Ebû Âsım adlı râviler yer almaktadır. Ayrıca Bukeyr b. Abdullah ile İbn Ti'îf arasında Bukeyr b. Abdullah'ın babası râvi olarak yer almaktadır. Üçüncü bir rivâyetinde ise Bukeyr b. Abdullah'tan sonra İbn Lehîa,⁴³¹ Abdullah ve Âttâb adlı râviler zikredilmektedir.⁴³²

Metin açısından kayda değer bir farklılık bulunmamaktadır.

Nâsiruddîn el-Albânî hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.⁴³³ Şuâyb el-Arnaut Ahmed b. Hanbel'in 23589 nolu rivâyetinin sahîh li ğayrihi olduğunu ancak isnadının Bukeyr b. Abdullah'ın babasının meçhul olması sebebiyle zayıf

⁴³⁰ Dârimî, "Edâhi", 13. Hüseyin Selim Esed isnadının kuvvetli hadisin sahîh olduğunu söylemiştir. Bk. bir sonraki sayfa 1 nolu dipnot.

⁴³¹ **İbn Lehîa (174/791):** Bk. 300 nolu dipnot.

⁴³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 561 (23590); 38: 560 (23589); 38: 562 (23561).

⁴³³ el-Albânî, *Daîfu Süneni Ebî Dâvûd*, 2:342.

olduğunu söylemiştir.⁴³⁴ 23590 ve 23591 nolu rivâyetlerinin de sahîh li ğayrihi olduklarını ancak isnatlarının, Bukeyr b. Abdullah'ın babasının senetten düşmüsi sebebiyle zayıf olduğunu söylemiştir.⁴³⁵

Ahmed b. Hanbel'in rivâyetlerinden de anladığımız kadarıyla rivâyetin senedi maktu'dır. Ancak başta Buhârî'de olmak üzere bu konuda şahid olarak başka sahâbenin sahîh rivâyetleri bulunduğu için hadis sahîh li ğayrihidir.⁴³⁶

2.3.34. Anne ve Yavrusunu Ayırmak

39 - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ الشَّيْبَانِيُّ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي حِيَّيُّ بْنُ

عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبْلِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " مَنْ

فَرَّقَ بَيْنَ الْوَالِدَةِ وَوَلَدِهَا، فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحَبِّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ " ⁴³⁷

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Ömer b. Hafs eş-Şeybânî anlattı. (dedi ki:) Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (dedi ki:) Bana Huyeyy b. Abdullah, Ebû Abdurrahman el-Hubulî'den; o, Ebû Eyyûb'un (r.a.) şöyle dediğini haber verdi: Resûlullah'ı (s.a.) şöyle buyururken işittim: "Her kim ana ile çocuğun arasını ayırırsa, Allah da kıyamet gününde o kimseyle sevdiklerinin arasını ayırır."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Ebû Abdurrahman el-Hubulî → Huyeyy b. Abdullah⁴³⁸ → Abdullah b. Vehb → Ömer b. Hafs eş-Şeybânî → Tirmîzî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Dârimî senetteki râvi Ebû Abdurrahman el-Hubulî'den sonra hadisi Abdullah b. Cunâde, el-Leys b. Sa'd ve el-Kâsım b. Kesir tarîki ile rivâyet etmiştir.⁴³⁹ Ahmed

⁴³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 560. (4 nolu dipnot)

⁴³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 562. (1 ve 2 nolu dipnotlar)

⁴³⁶ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "es-Sayd ve'z-Zebâih", 25.

⁴³⁷ Tirmîzî, "Büyu", 52; "Siyer", 17; ayrıca bk. Dârimî, "Siyer", 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 485 (23499); 38: 496 (23513).

⁴³⁸ **Huyeyy b. Abdullah (148/766):** Huyeyy b. Abdullah b. Şüreyh el-Maâfirî el-Hubulî Ebû Abdullah el-Mısırî. İbn Hacer el-'Askalânî, kendisi hakkında sadük bir râvi olduğunu ancak bazen hata ettiğini söyler. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 146; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 7, 488.

b. Hanbel ise iki tarîk ile rivâyet etmiştir; 23499 nolu rivâyetinde senetteki râvi Huyeyy b. Abdullah'tan sonra Abdullah b. Lehîa⁴⁴⁰ ve Hasan b. Musa adlı râviler; 23513 nolu rivâyetinde ise Rişdîn⁴⁴¹ ve Yahya adlı râviler yer almaktadır.⁴⁴²

Metin açısından Ahmed b. Hanbel'in 23513 nolu rivâyetinde **فِي الْبَيْعِ** (*alışverişte*) ifadesi vardır. Dârimî'nin ve Ahmed b. Hanbel'in 23499 rivâyetlerinde ise hadisten önce şu kıssa geçmektedir:

“Deniz seferine çıkmıştık aramızda Ebû Eyyûb el-Ensârî de vardı. Başımızda komutan olarak Abdullah b. Kays el-Fezârî bulunmaktaydı. Bir ara ganimetleri taksim memuruna uğradık. O, bütün esirleri ortaya getirdi. Bir de baktık ki bir kadın ağlayıp durmaktadır. Ebû Eyyûb bu kadın niçin ağlıyor? dedi. ‘yavrusu ile arasını ayırdılar.’ diye cevap verdiler. Ebû Eyyûb, çocuğun elinden tutup anasına teslim etti. Bunun üzerine ganîmetleri taksimle görevli zat, kumandan Abdullah b. Kays’a gidip durumu haber verdi. Komutan Ebû Eyyûb’a, niçin böyle yaptın? diye haber gönderdi. Ebû Eyyûb da ‘ben Resûlullah’ın (s.a.) *“Her kim ana ile çocuğun arasını ayırırsa, Allah da o kimseyle sevdiklerinin arasını kıyamet gününde ayırır.”* buyurduğunu işitmiş bulunmaktayım.’ diye cevap verdi.

2.3.35. Ehil Olmayan Kimselerin Yönetici Olması

40 - حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا كَثِيرٌ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، قَالَ:

أَقْبَلَ مَرْوَانَ يَوْمًا فَوَجَدَ رَجُلًا وَاضِعًا وَجْهَهُ عَلَى الْقَبْرِ، فَقَالَ: أَتَدْرِي مَا تَصْنَعُ؟ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ فَإِذَا

هُوَ أَبُو أَيُّوبَ، فَقَالَ: نَعَمْ، جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ وَلَمْ آتِ الْحَجَرَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " لَا

تَبْكُوا عَلَى الدِّينِ إِذَا وَلِيَهُ أَهْلُهُ، وَلَكِنْ ابْكُوا عَلَيْهِ إِذَا وَلِيَهُ غَيْرُ أَهْلِهِ " ⁴⁴³

⁴³⁹ Dârimî, “Siyer”, 39. Hüseyin Selim Esed, hadisin isnadının iyi olduğunu söylemektedir. Bk. Aynı sayfa 2 nolu dipnot.

⁴⁴⁰ **Abdullah b. Lehîa (174/791)**: Bk. 300 nolu dipnot.

⁴⁴¹ **Rişdîn (188/804)**: Rişdîn b. Sa’d b. Müflih b. Hilal el-Mehri Ebû'l-Hacca el-Mısri. Yahya b. Maîn kendisi hakkında, “leyse bi’sey’in” demiştir. Ebû Zur’â kendisi için “zayıfu'l-hadis” demiştir. Salih bir insandır ama zayıf bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 175; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 9: 191.

⁴⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 485 (23499); 38: 496 (23513).

⁴⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 558 (23585).

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Abdulmelik b. Amr anlattı. (dedi ki:) bize Kesîr b. Zeyd, Dâvûd b. Ebî Salih'ten anlattı. (dedi ki:) “ Bir gün Mervan, yüzünü Resûlullah'ın (s.a.) kabr-i şerifinin taşına koymuş bir kişiyi gördü ve ne yaptığını sanıyorsun? dedi. Adam başını çevirince birde ne görsün! Ebû Eyyûb el-Ensârî değil mi! (Ebû Eyyûb) şöyle karşılık verdi:

“Evet, ne yaptığımı biliyorum! Ben taşa (şikâyete) değil, Resûlullah'a (s.a.) (şikâyete) geldim. Çünkü Resûlullah'ı (s.a.) şöyle buyururken duymuştum:

“*Dini (işlerini) ehil olanlar yüklendi mi din için ağlama (kaygılanma); ancak ehil olmayanlar dini (işlerini) tedvire başladılar mı din için ne kadar ağlasan (endişelensen) yeridir!*”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Dâvûd b. Ebî Salih⁴⁴⁴ → Kesîr b. Zeyd⁴⁴⁵ → Abdulmelik b. Amr → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Onların dışında Hâkim en-Nisâbüri⁴⁴⁶ ve Taberânî⁴⁴⁷ de hadisi Ebû Eyyûb'ten rivâyet edenler arasındadır.

Şuâyb el-Arnaut, râvi Dâvûd b. Ebî Salih'in meçhul olmasından dolayı hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.⁴⁴⁸ Heysemî, râvi Kesir b. Zeyd hakkında Ahmed Hanbel gibi imamların onu sika; Nesâî gibi imamlarında da onu zayıf gördüklerini söylemektedir.⁴⁴⁹ Hâkim en-Nisâbüri kendi rivâyetine sahîh demiş, Zehebî de bu konuda o na muvâfakat etmiştir.⁴⁵⁰

⁴⁴⁴ **Dâvûd b. Ebî Salih (?):**Dâvud b. Ebî Salih Hicazi. İbn Hacer el-‘Askalânî hakkında makbül demiştir. Meçhul bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*,163; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*,8,405; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 558 (1 nolu dipnot).

⁴⁴⁵ **Kesîr b. Zeyd (158/775):** Kesîr b. Zeyd el-Eslemî, es-Sehmi Ebû Muhammed el-Medenî İbn Mafenneh. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. Ebû Zur'â, “sadûkun fihi leyyinun”; Nesâî, Zayıf olduğunu ve Ahmed b. Hanbel, onda bir sorun görmedim demektedirler. İbn Hacer el-‘Askalânî, onun sadûk bir râvi olduğunu ama hata ettiğini söylemektedir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 491; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 24: 113.

⁴⁴⁶ Hâkim, *Müstedrak*, 4: 580 (nr. 8571).

⁴⁴⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 158. (nr. 3999).

⁴⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 558. (1 nolu dipnot)

⁴⁴⁹ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 5: 245.

⁴⁵⁰ Hâkim, *Müstedrak*, 2: 365. (nr. 3287)

2.3.36. Yönetici Kimsenin (İmamın) Çevresi ve Danışmanları

41 - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، عَنْ شُعَيْبٍ، عَنِ اللَّيْثِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ

بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ صَفْوَانَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ:

" مَا بُعِثَ مِنْ نَبِيٍّ، وَلَا كَانَ بَعْدَهُ مِنْ خَلِيفَةٍ، إِلَّا وَلَهُ بَطَانَتَانِ: بَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْمَعْرُوفِ، وَتَنْهَاهُ

عَنِ الْمُنْكَرِ، وَبَطَانَةٌ لَا تَأْلُوهُ خَبَالًا، فَمَنْ وُقِيَ بَطَانَةَ السُّوءِ فَقَدْ وُقِيَ " ⁴⁵¹

Tercüme: (Nesâî dedi ki:) bize Muhammed b. Abdullah b. Abdu'l-Hakem, Şuayb'ten, o Leys'ten, o Ubeydullah b. Ebî Ca'fer'den, o, Safvan'dan, o Ebî Seleme'den, o da Ebû Eyyûb'un (r.a) Resûlullah'ı (s.a.) şöyle buyururken işittim dediğini haber verdi: "Gönderilen her Peygamber ve onlardan sonra gelen halifelerin müşâvirleri vardır. Kimi müşâvirler dinin emrettiği şeyleri emreder kötü yollardan sakındırır. Kimi müşâvirler de devletin işlerini bozmaktan çekinmez. Kötü müşâvirlerden korunan kimse tehlikelerden korunmuş olur."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Ebî Seleme → Safvan → Ubeydullah b. Ebî Ca'fer → Leys
→ Şuâyib → Muhammed b. Abdullah b. Abdu'l-Hakem → Nesâî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Buhârî, hadisi senetteki ilgili râvi Ubeydullah b. Ebî Ca'fer'den sonra Safvan ve Ebî Seleme tarîki ile Ebû Eyyûb'tan rivâyet etmiştir.⁴⁵²

Buhârî de geçen rivâyetin metni şöyledir.

" مَا بُعِثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ، وَلَا اسْتَخْلَفَ مِنْ خَلِيفَةٍ إِلَّا كَانَتْ لَهُ بَطَانَتَانِ: بَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ

بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَاهُ عَلَيْهِ، وَبَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشَّرِّ وَتَحْضُهُ عَلَيْهِ، فَالْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ تَعَالَى "

⁴⁵¹ Nesâî, "Bey'ât", 32; Buhârî, *Sahîh 'i Buhârî*, "Ahkâm", 42.

⁴⁵² Buhârî, *Sahîh 'i Buhârî*, "Ahkâm", 42.

“Allah Teâlâ bir kimseyi Peygamber gönderdiği ve bir kimseyi halîfe yaptığı zaman, muhakkak onun iki çeşit sırdaşı vardır: Bunun biri ona ma‘rûfu, hayır yolunu emreder ve onu o yola teşvik eder durur. Öbürü de ona şerri emreder ve onu şerr üzerine teşvik eder durur. Bunlardan ma‘sûm olan ise, Yüce Allah’ın fenalıklardan koruduğu kimsedir.”

Konuyla ilgili Nesâî’nin de Buhârî’nin de rivâyetleri sahîhtir. Nâsiruddîn el-Albânî de Nesâî’nin rivâyetine sahîh demektedir.⁴⁵³

2.3.37. Peygamberlerin Dört Âdeti (Ortak Sünneti)

42 - حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكَيْعٍ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنِ الْحَجَّاجِ، عَنِ مَكْحُولٍ، عَنِ أَبِي الشَّمَالِ، عَنِ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: ”أَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ: الْحَيَاءُ، وَالتَّعَطُّرُ، وَالسَّوَاكُ، وَالنِّكَاحُ“⁴⁵⁴

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Süfyan b. Vekî‘ anlattı. (dedi ki:) Bize Hafs b. Ğiyas Haccâc’tan, o Mekhûl’dan, o Ebû’ş-Şimâl’dan, o Ebû Eyyûb’dan (r.a.) rivâyetle Resûlullah’ın (s.a.) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “Dört şey tüm peygamberlerin sünnetlerindedir. Utanma duygusu, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek.”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Ebû’ş-Şimâl⁴⁵⁵ → Mekhûl⁴⁵⁶ → Haccâc⁴⁵⁷ → Hafs b. Ğiyas⁴⁵⁸ → Süfyan b. Vekî‘⁴⁵⁹ → Tirmîzî

⁴⁵³ el-Albânî, *Sahîh’u Süneni’n-Nesâî*, 3: 133.

⁴⁵⁴ Tirmîzî, “Nikâh”, 1; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 553 (23581).

⁴⁵⁵ **Ebu’ş-Şimâl (?)**: Ebû’ş-Şimâl b. Dibâb. Ebû Zur’â, ismini bu hadisten başka bir yerde bilmiyorum demıştır. Meçhul bir râvidir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 730; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 33: 404.

⁴⁵⁶ **Mekhul (112/731)**: Mekhul b. Ebî Müslim eş-Şamî, Ebû Abdullah. Sika ve fakih bir râvidir. Ancak çok irsal yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 602; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 28: 465.

⁴⁵⁷ **Haccâc (145/763)**: Haccâc b. Ertat, İbn Sevre b. Hübeyre en-Nehaî, Ebû Ertat, el-Kufî, el-Kadî. Fakih ve sadûk bir râvidir. O hata ve tedlisi çok yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 106; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 5: 420.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Tirmîzî hadisin başka tarîklerini de zikretmiştir. Bir tarikte ilgili senetteki Haccâc adlı râviden sonra Abbâd b. el-Avvâm ve Mahmud b. Ğidaş el-Bağdadi adlı râviler yer almaktadır. Diğer tarîkte ise Ebû'ş-Şimâl adlı râvi yer almaksızın Haccâc'tan sonra ayrı tarîkler şeklinde Ebû Muâviye, Muhammed b. Yezid el-Vâsiti ve Hüseyim⁴⁶⁰ adlı râviler yer almaktadır.⁴⁶¹

Ahmed b. Hanbel de hadisi iki tarîk ile rivâyet etmiştir. Her iki tarîkte de Ebû'ş-Şimâl adlı râvi bulunmamaktadır. Bir tarîkte ilgili senetteki Haccâc adlı râviden sonra Yezid; diğerinde ise Muhammed b. Yezid adlı râviler bulunmaktadır.⁴⁶²

Metin açısından her hangi bir farklılık yoktur.

Tirmîzî, hadis için hasen ğarib demiş ve Hafs b. Ğiyas ve Abbâd b. Avvâm tarîkinin daha sahîh olduğunu söylemiştir. Nâsiruddîn el-Albânî hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.⁴⁶³ Şuâyb el-Arnaut ise Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinin isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.⁴⁶⁴

2.3.38. Aksırana Duâ Etmek

43 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غِيْلَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى،

عَنْ أَخِيهِ عَيْسَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: "إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ، وَلْيَقُلِ الَّذِي يَرُدُّ عَلَيْهِ يَرْحَمُكَ اللَّهُ، وَلْيَقُلِ

هُوَ يَهْدِيكُمْ اللَّهُ وَيُصَلِّحْ بِالْكُمُ" ⁴⁶⁵

⁴⁵⁸ **Hafs. b. Ğiyas. (194/810):** Hafs. b. Ğiyas. b. Talk b. Muâviye en-Nehâî, Ebû ömer el-Kufi el-Kadı. Sika ve fakih bir râvidir. Ömrünün son demlerinde hafızası zayıflamıştır. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 132; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 7: 56.

⁴⁵⁹ **Süfyân b. Vekî' (247/862):** Bk. 164 nolu dipnot.

⁴⁶⁰ **Hüseyim (183/800):** Hüseyim b. Beşîr b. el-Kasım b. Dînar es-Sülemî Ebû Muâviye, ibn Ebî Hâzim. Sika bir râvidir. Ancak o tedlis ve irsali hafî'yi çok yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 637; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 30: 272.

⁴⁶¹ Bk. 456 nolu dipnot.

⁴⁶² Ahmed b. Hanbel, 23581, 38: 553.

⁴⁶³ el-Albânî, *Daifu Süneni't-Tirmîzî*, 1. Bs. (Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, 2000), 112.

⁴⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 554. (1 nolu dipnot)

⁴⁶⁵ Tirmîzî, "Edep", 3; ayrıca bk. Dârimî, "İsti'zan", 30; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 537 (23557); 38: 559 (23587); 38: 560 (23588).

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Mahmut b. Ğaylan anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû Dâvûd anlattı. (dedi ki:) Bize Şu‘be haber verdi. (dedi ki:) Bana İbn Ebî Leylâ kardeşi İsa b. Abdirrahmandan, o Abdurrahman b. Ebî Leyladan, o Ebû Eyyûb’ten rivâyetle Resûlullah’ın (s.a.) şöyle buyurduğunu haber verdi: “ *Herhangi biriniz aksırdığı zaman ‘Her hâl üzere Allah’a hamederim.’ desin. Onu cevaplayacak olan da ‘Allah sana merhamet etsin.’ diye dua etsin. Aksıran da ona ‘Allah sizi doğru yola ilet sin ve durumlarınızı ıslah etsin.’ karşılığını versin.*”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Abdurrahman b. Ebî Leyla → İsa b. Abdurrahman → İbn Ebî Leylâ⁴⁶⁶ → Şu‘be → Ebû Dâvûd⁴⁶⁷ → Mahmut b. Ğaylan → Ebû İsa et-Tirmîzî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Tahmidle ilgili bu hadisi, Dârimî ve Ahmed b. Hanbel de rivâyet etmişlerdir. Ortak râvi ilgili senetteki Şu‘be’idir. Dârimî’nin rivâyetinde Şu‘be’den sonra Saîd b. Âmir adlı râvi bulunmaktadır.⁴⁶⁸ Ahmed b. Hanbel’in 23557 nolu rivâyetinde ise, Şu‘be’den sonra ayrı ayrı Haccâc ve Muhammed b. Ca‘fer adlı râviler vardır. 23587 nolu rivâyetin de ise Şu‘be’den sonra Haşim b. el-Kasım adlı râvi; 23558 nolu rivâyetin de de Huseyn adlı râvi mevcuttur.⁴⁶⁹

Dârimî’nin rivâyet ettiği metin ise şöyledir:

” الْعَاطِسُ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ. وَيَقُولُ الَّذِي يُشَمَّتُهُ: يَرْحَمُكُمُ اللَّهُ، وَيُرَدُّ عَلَيْهِ:

يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصَلِّحُ بِالْكَمِّ

“Aksıran kimse, “her durumda Allah'a hamdolsun” der. Ona hayır-dua edecek olan kimse ise; “Allah sana merhamet etsin” der. O da ona; “Allah seni doğru yola ilet sin ve durumunuzu düzeltsin” şeklinde karşılık verir.”

⁴⁶⁶ İbn Ebî Leylâ (148/766): Bk. 397 nolu dipnot.

⁴⁶⁷ Ebû Dâvûd (204/820): Süleyman b. el-Carûd Ebû Dâvûd et-Tayalisi, el-Hafız. Aslı farisidir. Sika ve hafız bir râvidir. Bazı hadislerde hatalar yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’t-Tehzib*, 224; Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, 11: 401.

⁴⁶⁸ Dârimî, “İsti‘zan”, 30.

⁴⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 537 (23557); 38: 559 (23587); 38: 560 (23588).

Ahmed b. Hanbel'in tarîklerinde ise kayda değer bir metin farklılığı yoktur.

Tirmîzî hadis için hasen sahîh demektedir. Şuâyb el-Arnaut, Ahmed b. Hanbel'in tarîkleri için şöyle demektedir: Hadisin isnadı İbn Ebî Leyla'nın hıfzının kötü olmasından dolayı zayıftır. Şâhid rivâyetlerle⁴⁷⁰ hadis sahîh li ğayrihi derecesine yükselmektedir.⁴⁷¹ Hüseyin Selim Esed de Dârimî'nin isnadının aynı gerekçe ile zayıf olduğunu belirtmektedir.⁴⁷²

2.3.39. Müslümanın Müslümanla Konuşmaması

44 - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ،
عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ قَالَ: " لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ،
يَلْتَقِيَانِ، فَيَصُدُّ هَذَا وَيَصُدُّ هَذَا، وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ "، وَذَكَرَ سُفْيَانُ أَنَّهُ سَمِعَهُ مِنْهُ ثَلَاثَ
مَرَّاتٍ⁴⁷³

Tercüme: (Buhârî dedi ki:) Bize Ali b. Abdullah anlattı. (dedi ki:) Bize Süfyan, ez-Zührî'den; o Atâ b. Yezîd el-Leysî'den, o Ebû Eyyûb'den (r.a.) rivâyetle Nebi'nin (s.a.) şöyle buyurduğunu anlattı: *"Bir Müslümanın din kardeşini üç günden fazla terk etmesi (küsüp ayrılması) helâl olmaz: Bu iki küs birbirleriyle karşılaşılarda bu ondan yüz çevirir; o da bundan yüz çevirir. Hâlbuki bu ikisinin hayırlısı, önce selâm vermeye başlayandır."*

Süfyan b. Uyeyne: Bu hadisi ez-Zührî'den üç kere işittiğini zikretmiştir

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Atâ b. Yezîd el-Leysî → ez-Zühri → Süfyan⁴⁷⁴ → Ali b.

Abdullah → Buhârî

⁴⁷⁰ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Edep", 126.

⁴⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 538. (1 nolu dipnot)

⁴⁷² Dârimî, "İsti'zan", 30. Bk. 1 nolu dipnot.

⁴⁷³ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "İsti'zan", 9; ayrıca bk. Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Edeb", 62; Müslim, "el-Birru ve's-Sıla", 25; Tirmîzî, "el-Birru ve's-Sıla", 21; İmam Malik, "Husnu'l-Huluk", 13; Ebû Dâvûd, "Edeb", 55; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 557 (23584); 38: 509 (23528).

⁴⁷⁴ Süfyan b. Uyeyne (198/814): Bk. 123 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Buhârî'nin başka bir rivâyetinde; Atâ b. Yezîd el-Leysî'den sonra İbn Şihab, İmam Malik ve Abdullah b. Enes adlı râviler vardır.⁴⁷⁵ Müslim'in rivâyetinde ise sened, Buhârî'nin bu rivâyetindeki gibidir. Yalnız Malik'ten sonra Yahya b. Yahya adlı râvi bulunmaktadır.⁴⁷⁶

Tirmîzî'nin rivâyetinde tahvil vardır. İlgili senetteki Süfyan'dan sonra Tirmîzî'nin senedi şu şekildedir: Süfyan → Saîd b. Abdurrahman (H.) Süfyan → İbn Ebî Ömer.⁴⁷⁷

İmam Malik de ilgili hadisi senetteki râvi Atâ b. Yezîd el-Leysî'den sonra İbn Şihab tarîki ile rivâyet etmiştir.⁴⁷⁸ Ebû Dâvûd'da, aynı hadisi İmam Malik'in senedinin aynısı ile, Malik'ten sonra Abdullah b. Mesleme tarîki ile nakletmiştir.⁴⁷⁹

Ahmed b. Hanbel, 23584 nolu hadisi ilgili senetteki râvi İbn Şihab'tan sonra Salih ve Ravh; Malik ve Ravh tarîki ile rivâyet etmiştir; 23576 nolu rivâyeti de ez-Zühri'den sonra Ma'mer ve Abdurrezzâk tarîki ile rivâyet etmiştir; 23528 nolu rivâyeti de yine aynı senetle nakletmiştir.⁴⁸⁰

Metin olarak bütün rivâyetler aynıdır. Sadece Buhârî'nin ikinci rivâyetinde, Müslim'in rivâyetinde ve Ebû Dâvûd'un rivâyetinde; metindeki *فَيَصُدُّ هَذَا وَيَصُدُّ هَذَا* (*Bu, onndan yüz çevirir, o da bundan yüz çevirir*) ifadesi yerine onunla aynı manaya gelen *فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا* (*o, bundan yüz çevirir, bu da ondan yüz çevirir*) ifadesi yer almaktadır. Sened ve metnini incelediğimizde hadisin sahih olduğu görülmektedir.⁴⁸¹

⁴⁷⁵ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Edeb", 62.

⁴⁷⁶ Müslim, "el-Birru ve's-Sıla", 25.

⁴⁷⁷ Tirmîzî, "el-Birru ve's-Sıla", 21. Tirmîzî hadis için sahîhun hesenun demektedir. Bk. aynı sayfa.

⁴⁷⁸ İmam Malik, "Husnu'l-Huluk", 13.

⁴⁷⁹ Ebû Dâvûd, "Edeb", 55.

⁴⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 557 (23584); 38: 509 (23528).

⁴⁸¹ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "İsti'zan", 9; ayrıca bk. Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Edeb", 62; Müslim, "el-Birru ve's-Sıla", 25.

2.3.40. Sadakanın En Makbulü

45 - حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ أَبِي

أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " إِنَّ أَفْضَلَ الصَّدَقَةِ الصَّدَقَةُ عَلَى ذِي الرَّجْمِ الْكَاشِحِ

482،

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Ebû Muâviye anlattı. (dedi ki:) Bize Haccâc Zühri'den, o Hâkim b. Beşir'den, o da Ebû Eyyûb'den Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu anlattı: "şüphesiz ki sadakanın en makbulü, dargın akrabaya verilir."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Hâkim b. Beşir⁴⁸³ → Zühri → Haccâc⁴⁸⁴ → Ebû Muâviye⁴⁸⁵ → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinden Ahmed b. Hanbel'in dışında kimse rivâyet etmemiştir. Onların dışında Taberânî de ilgili hadisi Ebû Eyyûb'den nakletmiştir.⁴⁸⁶

Şuâyb el-Arnaut hadisin sahih olduğunu ancak bu isnadının zayıf olduğunu söylemektedir. Çünkü bir görüşe göre Haccâc ez-Zühri'den işitmemiştir. Ayrıca Hâkim b. Beşir'in Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyet etmesinde de bir hata vardır. Doğrusu ez-Zühri'nin Eyyûb b. Beşir'den onun da Hâkim b. Hizâm'dan rivâyet ettiği 15320⁴⁸⁷ nolu hadiste geçen isnattır.⁴⁸⁸

⁴⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 510 (23530).

⁴⁸³ **Hakim b. Beşir (?)**:Hakim b. Beşir. Meçhul bir râvidir. Kaynaklarda hakkında pek bir bilgi bulunmamaktadır. Bu hadisten başka bir yerde bilinmemektedir. Bk. Ahmed b. Hanbel, 38: 511; İbn Hibbân, *Kitabu's-Sikât*, 4: 162.

⁴⁸⁴ **Haccâc (145/763)**: Bk. 457 nolu dipnot.

⁴⁸⁵ **Ebû Muâviye (194/810)**: Bk. 143 nolu dipnot.

⁴⁸⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 138. (nr. 3923).

⁴⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 24: 36 (15320).

⁴⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 511. (1 nolu dipnot)

2.3.41. Af ve Tevbe

46 - حَدَّثَنَا فُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ قَاصِّ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ

الْعَزِيزِ، عَنْ أَبِي صِرْمَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، أَنَّهُ قَالَ: حِينَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ كُنْتُ كَتَمْتُ عَنْكُمْ شَيْئًا

سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: " لَوْلَا أَنَّكُمْ تُذْنِبُونَ لَخَلَقَ اللَّهُ خَلْقًا يُذْنِبُونَ يَغْفِرُ

لَهُمْ " 489

Tercüme: (Müslim dedi ki) Bize Kuteybe b. Saîd anlattı. (dedi ki) : Bize Leys, Ömer b. Abdul-Aziz'den rivâyet eden Muhammed b. Kays'dan, Ömer Ebû Sırma'den, o Ebû Eyyûb'un vefatı ânında şöyle dediğini anlattı: Size Resûlullah'tan (s.a.) dinlediğim bir şeyi söylemeyi gizlemiştim. Ben Resûlullah'ı (s.a.) şöyle buyururken işittim.

"Eğer Siz günah işlemeyecek olsaydınız, Allah günah işleyecek başka bir topluluk yaratır (af dilemeleri üzerine de) onları affederdi."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Ebû Sırma⁴⁹⁰ → Muhammed b. Kays⁴⁹¹ → Leys → Kuteybe b. Saîd → Müslim

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Müslim hadisi Ebû Sırma'dan sonra Muhammed b. Ka'b el-Kurezî, İbrahim b. Ubeyd b. Rifâa, İyâd b. Abdullah el-Fihri,⁴⁹² İbn Vehb ve Harun b. Sâid el-Ehlî tarîki ile de rivâyet etmiştir.⁴⁹³

⁴⁸⁹ Müslim, "Tevbe", 9,10; ayrıca bk. Tirmîzî, "Da'vât", 98; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 497 (23515).

⁴⁹⁰ **Ebû Sırma (?)**: Ebû Sırma el-Mazinî, el-Ensârî. Sahâbîdir. İsmi Malik b. Kays'tır. Bir görüşe göre de Kays b. Sırma'dır. Künyesi ile meşhurdur. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 733.

⁴⁹¹ **Muhammed b. Kays. (?)**: Muhammed b. Kays. el-Kass, el-Medenî Ebû İbrahim veya Ebû Eyyûb veya Ebû Osman el-Kıptî. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. Sika bir râvidir. Sahabeden rivâyetleri Mürsel'dir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 548; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 26: 323.

⁴⁹² **İyâd b. Abdullah el-Fihri (?)**: İyâd b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ma'mer el-Kureşî, el-Fihri, el-Medenî. Mısır'a yerleşmiştir. İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. Ebû Hâtim, onun hakkında "leyse bi'l-kavî" demiştir. İbn Hacer el-'Askalânî, onun leyyin bir râvi olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 461; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 22: 569.

Tirmîzî de hadisi aynı senetle rivâyet etmiştir. İlgili hadisin diğer bir rivâyeti de bize Kuteybe, Abdurrahman b. Ebu'r-Ricâl, Ğufre'nin azatlı kölesi Ömer,⁴⁹⁴ Muhammed b. Ka'b el-Kurezî tarîki ile Ebû Eyyûb'den gelmektedir.⁴⁹⁵ Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinde ise ilgili hadisin senedindeki râvi Kuteybe'nin yerinde İshâk b. İsâ adlı râvi bulunmaktadır.⁴⁹⁶

Tirmîzî'nin rivâyetleri metin olarak ilgili rivâyetin aynısıdır. Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinde ise ilgili hadisteki **خُلُقًا** (*topluluk*) ifadesi yerine **قَوْمًا** (*topluluk*) ifadesi yer almaktadır.

Müslim'in diğer rivâyetinin metni ise şöyledir:

“ لَوْ أَنَّكُمْ لَمْ تَكُنْ لَكُمْ ذُنُوبٌ يَغْفِرَهَا اللَّهُ لَكُم لَجَاءَ اللَّهُ بِقَوْمٍ لَهُمْ ذُنُوبٌ يَغْفِرُهَا لَهُمْ ”

“Allah'ın sizi affedeceği hiç günahlarınız olmasa idi; Allah günahları olan başka bir kavim (*topluluk*) getirir; onların günahlarını affederdi.”⁴⁹⁷

Ebû İsa, kendi rivâyeti için hasen ve ğarib demektedir. Şuâyb el-Arnaut, Ahmed b. Hanbel'in isnadının Müslim'in şartlarına göre sahîh olduğunu söylemektedir.⁴⁹⁸

2.3.42. Kabir Azabı

47 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَوْنُ بْنُ أَبِي

جُحَيْفَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَ: “خَرَجَ النَّبِيُّ وَقَدْ

وَجَبَتِ الشَّمْسُ، فَسَمِعَ صَوْتًا، فَقَالَ: يَهُودٌ تُعَذَّبُ فِي قُبُورِهَا”⁴⁹⁹

Tercüme: (Buhârî dedi ki:) Bize Muhammed b. el-Müsennâ anlattı. (dedi ki:) Bize Yahya anlattı. (dedi ki:) Bize Şu'be anlatıp şöyle dedi: Bana Avn b. Ebû

⁴⁹³ Müslim, “Tevbe”, 10.

⁴⁹⁴ **Ömer (145/763):** Ömer b. Abdullah el-Medenî Ebû Hafs. Ğufre bt. Rebah'ın Mevla'sıdır. Ahmed b. Hanbel, onun hakkında “leyse bihi be'sun” demiştir. Yahya b. Meîn, Nesâî ve İbn Hacer el-Askalânî, onun Zayıf bir râvi olduğunu söylemişlerdir. O, çok İrsal yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 431; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 21: 420.

⁴⁹⁵ Tirmîzî, “Da'vât”, 98.

⁴⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 497 (23515).

⁴⁹⁷ Müslim, “Tevbe”, 10.

⁴⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 498. (1 nolu dipnot)

⁴⁹⁹ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “Cenâiz”, 86; ayrıca bk. Müslim, “Cennet'u ve sifatu Naîmihâ ve ehlihâ”, 69; Nesâî, “Cenâiz”, 114; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 520 (23539); 38: 536 (23555).

Cuhayfe babası Ebû Cuhayfe'den; o da el-Berâ b. Âzib'den rivâyetle Ebû Eyyûb'un (r.a.) şöyle dediğini anlattı:

Hiz. Peygamber (s.a.), güneş batmış olduğu hâlde Medine'den dışarıya çıkmıştı. O sıra bir ses işitti de: “*Yahudî olan (bu kişiler), kendi kabirleri içinde azâb olunuyor*” buyurdu.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → el-Berâ b. Âzib → Ebû Cuhayfe → Avn b. Ebû Cuhayfe → Şu'be → Yahya → Muhammed b. el-Müsennâ → Buhârî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Buhârî hadisi ilgili senetteki râvi Şu'be'den sonra Nadr b. Şumeyl adlı râvinin bulunduğu başka bir tarikle de rivâyet etmiştir.

Müslim de hadisi tahvilli olarak şu tariklerle rivâyet etmektedir:

- Ebû Eyyûb / Bera b. 'Âzib → Vehb b. Vehb → Avn b. Ebû Cuhayfe → Şu'be → Veki' → Ebû Bekr b. Ebû Şeybe → Müslim.
- Şu'be → Muhammed b. Ca'fer → Muhammed b. Beşşâr / Muhammed b. Müsennâ → Müslim.
- Şu'be → Yahya El-Kattan → Züheyr b. Harb / Muhammed b. Müsennâ / İbn Beşşâr → Müslim.
- Şu'be → Muâz b. Muâz → Ubeydullah b. Muâz → Müslim.⁵⁰⁰

Nesâî ise hadisi Yahya'dan sonra Ubeydullah b. Saîd adlı râvinin tarîki ile nakletmiştir.⁵⁰¹

Ahmed b. Hanbel de aynı hadisi iki tarikle rivâyet etmiştir. Birinde Muhammed b. el-Müsennâ olmadan Yahya'dan itibaren aynı senetle rivâyet etmiştir. Diğerinde ise Şu'be'den sonra Muhammed b. Ca'fer tarîki ile nakletmektedir.⁵⁰²

Metin açısından hadiste herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Şuâyb el-Arnaut hadisin isnadının şeyhayn'in şartlarına göre sahîh olduğunu söylemektedir.⁵⁰³

Hadis kabir azabının varlığına açık bir şekilde delâlet etmektedir. Kabir azabı ve nimeti birçok hadisi şerifte konu edilmiştir. Müslümanlar arasında kabir azabı ve

⁵⁰⁰ Müslim, “el-Cennet’u ve sifatu neîmihe ve ehlihe”, 69.

⁵⁰¹ Nesâî, “el-Cenâiz”, 114.

⁵⁰² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 520 (23539); 38: 536 (23555).

⁵⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 520. (1 nolu dipnot)

nimetinin varlığı hakkında bir ihtilaf söz konusu değildir. Bu konuda tartışmalar daha ziyade azâb ve nimetin mahiyetiyle ilgilidir. Bu konuda daha geniş bilgi için Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddesine bakılabilir.⁵⁰⁴

2.3.43. Büyük Günahlar

48 - أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنبَأَنَا بَقِيَّةُ، حَدَّثَنِي بَحِيرُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، أَنَّ أَبَا رُهْمٍ السَّمْعِيَّ حَدَّثَهُمْ، أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ حَدَّثَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: " مَنْ جَاءَ يَعْبُدُ اللَّهَ وَلَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَيُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَيَجْتَنِبُ الْكَبَائِرَ، كَانَ لَهُ الْجَنَّةُ "، فَسَأَلُوهُ عَنِ الْكَبَائِرِ؟ فَقَالَ: " الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الْمُسْلِمَةِ، وَالْفِرَارُ يَوْمَ الرَّحْفِ " ⁵⁰⁵

Tercüme: (Nesâî dedi ki) Bize İshâk b. İbrahim haber verdi. (dedi ki) Bize Bakiyye haber verdi. (dedi ki) Bana Bahîr b. Sa'd, Hâlid b. Ma'den'den rivâyetle kendisine Ebû Ruhm es-Semaî, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a) de Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu: "yanlız Allah'a kulluk edip hiçbir şeyi ona ortak koşmayan, farz olan namazı kılarak, zekâtı vererek ve büyük günahlardan sakınarak Allah'ın huzuruna gelen kimse Cennetlidir" anlattı. Kendisine: "Büyük günahlar nelerdir" diye sorduklarında, o şöyle buyurdu: "Allah'a ortak koşmak, Müslüman kimseyi haksız yere öldürmek ve savaş anında savaştan kaçmaktır."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Ebû Ruhm es-Semaî → Hâlid b. Ma'den⁵⁰⁶ → Bahîr b. Sa'd → Bakiyye⁵⁰⁷ → İshâk b. İbrahim⁵⁰⁸ → Nesâî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ahmed b. Hanbel bu hadisi iki yerde rivâyet etmiştir; 23506 nolu hadisi ilgili hadisin senedindeki râvi Bakiyye'den sonra Zekeriya b. Âdiy tarîki ile 23502 nolu

⁵⁰⁴ Süleyman Toprak, "Kabir", *DİA*, 1. Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24: 37-38.

⁵⁰⁵ Nesâî, "Tahrîmü'd-dem", 3; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 492 (23506); 38: 488 (23502).

⁵⁰⁶ Halid b. Ma'den (103/722): Bk. 380 nolu dipnot.

⁵⁰⁷ Bakiyye (197/813): Bk. 238 nolu dipnot.

⁵⁰⁸ İshâk b. İbrahim (238/853): Bk. 410 nolu dipnot.

hadisi ise Hayve b. Şüreyh ve el-Mukrî tarîki ile rivâyet etmektedir.⁵⁰⁹

Metin açısından hadiste kayda değer bir farklılık yoktur.

Nâsiruddîn el-Albânî hadisin sahîh olduğunu söylemektedir.⁵¹⁰ Şuâyb el-Arnaut hadisin tüm tarîkleri ile beraber hasen olduğunu söylemektedir. İsnattaki Bakiyye İbn Velid zayıftır; ancak kendisine şâhid ve mütabî olduğunda itibar edilir.⁵¹¹

Hadisin birçok şâhid ve mütabî'si mevcuttur. Hadisin birinci bölümü için Ahmed b. Hanbel'in 23538 ve 23550 nolu rivâyetlerine;⁵¹² Hadisin ikinci bölümü için ise Ebû Hüreyre tarîki ile gelen Buhârî'nin⁵¹³ rivâyetine bakılabilir.

2.3.44. Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek

49 - حَدَّثَنَا فُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيْعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ رَاشِدِ الْيَافِعِيِّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَوْسٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ يَوْمًا، فَقَرَّبَ طَعَامًا، فَلَمْ أَرِ طَعَامًا كَانَ أَعْظَمَ بَرَكَهٍ مِنْهُ أَوْلَّ مَا أَكَلْنَا، وَلَا أَقَلَّ بَرَكَهٍ فِي آخِرِهِ، قُلْنَا: كَيْفَ هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " لِأَنََّّا ذَكَرْنَا اسْمَ اللَّهِ حِينَ أَكَلْنَا، ثُمَّ قَعَدَ بَعْدُ مَنْ أَكَلَ وَلَمْ يُسَمِّ، فَأَكَلَ مَعَهُ الشَّيْطَانُ " 514

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Kuteybe b. Saîd anlattı. (dedi ki:) Bize İbn Lehîa Yezid b. Ebî Habib'ten o, Raşid el-Yafîf'den o, Habib b. Evs'ten o'da, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin şöyle dediğini anlattı:

“Biz bir gün Peygamber (s.a.) ile beraberdik. Yemek ikram edildi. Yediklerimizden başlangıcı bu kadar büyük bereketli olan ve sonu o kadar bereketsiz olan bir yemek görmedim. Bu nasıl olur ya Resûlullah (s.a.) dedik? Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “ *çünkü biz yemeğe başladığımızda Allah'ın ismini andık; ama daha*

⁵⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 492 (23506); 38: 488 (23502).

⁵¹⁰ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni'n-Nesâi*, 3: 79.

⁵¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38 488. (2 nolu dipnot)

⁵¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 519 (23538); 38: 531 (23550).

⁵¹³ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “el-Vesâya”, 24.

⁵¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 504 (23522).

sonra yemeğe oturan birisi ise Allah'ın ismini anmadı ve şeytan da onunla beraber yedi.”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Habib b. Evs⁵¹⁵ → Raşid el-Yafî⁵¹⁶ → Yezid b. Ebî Habib⁵¹⁷ → İbn Lehîa⁵¹⁸ → Kuteybe b. Saîd → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Şuâyb el-Arnaut hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemektedir. Raşid el-Yafî ve Habib b. Evs'in yalnız tek râvileri vardır. İbn Lehîa ise seyyiul-hıfz'dır.⁵¹⁹ (hafızası bozuk bir râvidir.)

Heysemî, Râşid el-Yafî ve Habib b. Evs'in tek râvileri olduğunu ve hadisin hasen olduğunu söylemektedir.⁵²⁰ İlgili hadisin şâhid'i olarak Cabir (r.a.) tarîki ile gelen 14729 nolu Ahmed b. Hanbel'in rivâyetine bakılabilir.⁵²¹

Aliyyu'l-Kârî'ye göre bu hadis, bir işe başlarken besmele çekme sünnetinin “Bismillah” diyerek oluştuğuna “Rahman ve Rahîm'in” ziyade edilmesinin ise ekmeliyet olduğuna işaret etmektedir. İmam Ğazali ve Nevevî de bu görüştedirler. Ayrıca hadis, yemek yiyen bir gruba sonradan katılan kimsenin de besmele çekmesi gerektiğine delâlet etmektedir.⁵²²

⁵¹⁵ **Habib b. Evs. (?)**: Habib b. Evs. Ve ya İbn Ebî Evs. es-Sakafî. Makbul bir râvidir. Mısırın fethine katılmıştır ve oraya yerleşmiştir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 103; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 5: 357.

⁵¹⁶ **Râşid el-Yafî (?)**: Râşid b. Cendel el-Yafî, el-Mısri. Ebû Saîd b. Yunus onu *Tarih'u Mısır* adlı eserinde zikretmiş ve bu hadisten başka bir hadis zikretmemiştir. Onunla Habib b. Evs es-Sakafî'nin mevlâsı olan Râşid'in arasını ayırmıştır. İbn Hacer el-‘Askalânî onun her ne kadar sika bir râvi olduğunu söylüyorsa da bir tek bu rivâyetin dışında bilinmediği için meçhuldür. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 168; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 9: 5.

⁵¹⁷ **Yezid b. Ebî Habib (128/756)**: Bk. 287 nolu dipnot.

⁵¹⁸ **İbn Lehîa (174/791)**: Bk. 300 nolu dipnot.

⁵¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 504. (1 nolu dipnot)

⁵²⁰ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 5: 23.

⁵²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 23: 69 (14729).

⁵²² Ali b. Sultân Muhammed, Ebû'l-Hasan Nureddin el-mulla, el-kârî, *Mirkâtü'l-mefâtih şerhu Mişkâti'l-mesâbih*, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2002), 2: 2710.

2.3.45. Yemekten Sonra Dua

50 - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي

عَقِيلِ الْفَرَشِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ:

إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ، قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَ وَسَقَى، وَسَوَّغَهُ، وَجَعَلَ لَهُ مَخْرَجًا“⁵²³

Tercüme: (Ebû Dâvûd dedi ki:) Bize Ahmed b. Salih anlattı. (dedi ki:) Bize İbn Vehb anlattı. (dedi ki:) Bana Said b. Ebû Eyyûb Ebû Âkîl el-Kureşî'den, o Ebû Abdurrahman el-Hubulî'den, onun da Ebû Eyyûb el-Ensârî'den haber verdiğine göre Resûlullah (s.a.) (bir şey) yediği veya içtiği zaman şöyle derdi: “Yediren, içiren ve yedirip içirdiği şeyi kolaylıkla boğazdan geçirip hazmettiren ve artıkları için bir çıkış yolu yaratmış olan Allah'a hamdolsun.”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Ebû Abdurrahman el-Hubulî → Ebû Âkîl el-Kureşî → Saîd b. Ebû Eyyûb → İbn Vehb → Ahmed b. Salih⁵²⁴ → Ebû Dâvûd

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İlgili hadis, bu şekliyle Kütüb-i Tis'a içinde sadece Ebû Dâvûd'ta geçmektedir. Ayrıca Kütüb-i Tis'a dışında Taberânî'de⁵²⁵ ve daha çeşitli kaynaklarda da yer almaktadır.

Hadisin isnadı sahîhtir. Nâsiruddîn el-Albânî de hadisin sahîh olduğunu söylemektedir.⁵²⁶

⁵²³ Ebû Dâvûd, “Et'ime”, 53.

⁵²⁴ Ahmed b. Salih (248/863): Bk. 358 nolu dipnot

⁵²⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 182 (nr. 4082).

⁵²⁶ el-Albânî, *Sahih'u Süneni Ebî Dâvûd*, 1. Bs. (Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, 1998), 2: 164.

2.3.48. Soğan Sarımsak Yemek

51 - وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ، وَأَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ صَخْرٍ، وَاللَّفْظُ مِنْهُمَا قَرِيبٌ،
قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، فِي رِوَايَةِ حَجَّاجِ بْنِ يَزِيدَ أَبُو زَيْدِ الْأَحْوَلِ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ
بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَفْلَحَ مَوْلَى أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ: أَنَّ النَّبِيَّ نَزَلَ عَلَيْهِ، فَنَزَلَ
النَّبِيُّ فِي السُّفْلِ وَأَبُو أَيُّوبَ فِي الْعُلُوِّ، قَالَ: فَانْتَبَهَ أَبُو أَيُّوبَ لَيْلَةً، فَقَالَ: نَمَشِي فَوْقَ رَأْسِ رَسُولِ
اللَّهِ فَتَنَحَّوْا فَبَاتُوا فِي جَانِبِ، ثُمَّ قَالَ لِلنَّبِيِّ فَقَالَ النَّبِيُّ: " السُّفْلُ أَرْفَقُ " ، فَقَالَ: لَا أَعْلُو سَقِيفَةً أَنْتَ
تَحْتَهَا، فَتَحَوَّلَ النَّبِيُّ فِي الْعُلُوِّ، وَأَبُو أَيُّوبَ فِي السُّفْلِ، فَكَانَ يَصْنَعُ لِلنَّبِيِّ طَعَامًا، فَإِذَا جِيءَ بِهِ
إِلَيْهِ سَأَلَ عَنْ مَوْضِعِ أَصَابِعِهِ، فَيَتَّبَعُ مَوْضِعَ أَصَابِعِهِ، فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا فِيهِ ثَوْمٌ، فَلَمَّا رَدَّ إِلَيْهِ
سَأَلَ عَنْ مَوْضِعِ أَصَابِعِ النَّبِيِّ فَقِيلَ لَهُ لَمْ يَأْكُلْ فَفَزِعَ، وَصَعِدَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: أَحْرَامٌ هُوَ؟، فَقَالَ النَّبِيُّ:
" لَا وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ " ، قَالَ: فَإِنِّي أَكْرَهُ مَا تَكْرَهُ أَوْ مَا كَرِهْتَ. قَالَ: وَكَانَ النَّبِيُّ يُؤْتِي " ⁵²⁷

Tercüme: (Müslim dedi ki:) Bana Haccâc b. Şâir ile Ahmed b. Saîd b. Sahr birbirine yakın lafızla anlattılar. (dediler ki:) Bize Ebû'n-Nu'man anlattı. (dedi ki:) Bize Sabit rivâyet etti. (Haccâc b. Yezid'in rivâyetinde: Ebû Zeyd el-Ahvel'dir.) (dedi ki) : Bize Âsım b. Abdullah b. el-Haris, Ebû Eyyûb'un azatlısı Eflah'dan, o da Ebû Eyyûb'dan rivâyetle şöyle anlattı: Peygamber (s.a.) ona misafir olmuş ve Peygamber (s.a.) alt kata Ebû Eyyûb da üst kata yerleşmişlerdi. Derken Ebû Eyyûb bir gece huzursuz olmuş ve biz Resûlullah'ın (s.a.) başının üzerinde yürüyoruz, demişti. Bunun üzerine bir kenara çekilerek gecelemişler sonra Hz. Peygamber'e (s.a.) durumu anlatmıştı da Hz. Peygamber (s.a.) "Alt kat daha uygundur." buyurmuştu.

Ebû Eyyûb: Sen alt katta buldukça ben bir çatının üstüne çıkamam, demişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) üst kata, Ebû Eyyûb da alt kata yer değişmişlerdi. Ebû Eyyûb (r.a.) Peygamber'e (s.a.) yemek yapardı; sofrayı (dönüp) getirildiği vakit onun parmaklarının yerini sorup araştırırdı. O yine bir gün ona sar-

⁵²⁷ Müslim, "Eşribe", 171; ayrıca bk. "Eşribe", 170; Tirmîzî, "Et'ime", 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 490 (23504); 38: 492 (23507); 38: 500 (23517); 38: 507 (23525); 38: 508 (23526); 38: 518 (23537); 38: 546 (23570).

ımsaklı bir yemek yapmış, sofraya geri getirildiği vakit Peygamber'in (s.a.) parmak yerlerini sorup araştırmış; kendisine: O yemedi, demişlerdi o bundan ürkmüş ve (bir panik içinde) hemen Resûllah'ın (s.a.) yanına çıkarak: Sarımsak haram mıdır? diye sormuştu. Hz. Peygamber (s.a.): “*Değildir! Lâkin ben ondan hoşlanmıyorum.*” buyurmuştu. Bunun üzerine Ebû Eyyûb: Öyle ise senin hoşlanmadığından yahut senin kerih gördüğünden ben de hoşlanmam! demişti. Ebû Eyyûb dedi ki: “Nebi (s.a.) kendisine gelinen bir kimseydi.”

Rivâyetin Senedi:

- 1- Ebû Eyyûb → Eflah → Âsım b. Abdullah b. el-Haris → Sabit → Ebu'n-Nu'man⁵²⁸ → Haccâc b. Şâir → Müslim
- 2- Ebû Eyyûb → Eflah → Âsım b. Abdullah b. el-Haris → Sabit → Ebu'n-Nu'man → Ahmed b. Saîd b. Sahr → Müslim

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Müslim, hadisi Ebû Eyyûb el-Ensârî'den sonra Câbir b. Semure, Simak b. Harb,⁵²⁹ Şu'be, Muhammed b. Ca'fer ve İbn Beşşâr tarîki ile de rivâyet etmiştir. Ayrıca o, Muhammed b. el-Müsennâ'dan da aynı senetle rivâyet etmiştir. Yine Müslim Muhammed b. el-Müsennâ, Yahya b. Saîd ve Şu'be'den itibaren aynı senetle nakletmiştir.⁵³⁰

Tirmîzî de, hadisi Mahmud b. Ğeylan, Ebû Dâvûd, Şu'be, Simak b. Harb, Cabir b. Semure tarîkiyle nakletmiştir.⁵³¹ O, bu hadisi her ne kadar Cabir b. Semure'den rivâyet ediyorsa da sonuç itibarıyla Ebû Eyyûb'ten aktarmıştır.

Ahmed b. Hanbel ise hadisi yedi tarîk ile rivâyet etmiştir; o, 23504 nolu hadisi Hasan, İbn Lehîa, İbn Hübeyre ve Ebû Abdurrahman el-Hubulî tarîki ile Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyet etmiştir.

⁵²⁸ **Ebu'n-Nu'man (224/839):** Muhammed b. el-Fadl, es-Sedûsî, Ebû'n-Nu'man el-Basrî. Ârîm lakabıyla tanınır. Sika ve sağlam bir râvidir. Ömrünün sonlarında hafızasında değişim olmuştur. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 547; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 26: 287.

⁵²⁹ **Simak b. Harb (123/741):** Simak b. Harb b. Evs. b. Halid ez-Züheyli el-Bekri Ebû Muğire el-Kûfî. Sadûk bir râvidir. Özellikle İkrime'den olan rivâyetleri muztarib'tir. Son dönemlerinde hafızası değişmiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 230; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 12: 115.

⁵³⁰ Müslim, “Eşribe”, 170.

⁵³¹ Tirmîzî, “Et'îme”, 13.

23507 nolu hadisi Zekeriya b. Âdiy, Bakiyye,⁵³² Behîr b. Sa'd, Hâlid b. Ma'den, Cübeyr b. Nüfeyr tarîki ile Ebû Eyyûb el-Ensârî'den nakletmiştir.

23517 nolu hadisi beni Haşim'in azatlısı Ebû Saîd, Sabit Ebû Zeyd, Âsım, Abdullah b. el-Haris, Eflah tarîki ile Ebû Eyyûb el-Ensârî'den nakletmiştir.

23525 nolu hadisi Muhammed b. Ca'fer, Şu'be, Simak b. Harb, Cabir b. Semure tarîki ile Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyet etmiştir.

23526 nolu hadisi Muhammed b. Ubeyd, Vâsıl er-Rakâşi, Ebû Sevre tarîki ile Ebû Eyyûb el-Ensârî'den nakletmiştir.

23537 nolu hadisi Yahya b. Saîd, Şu'be, Simak b. Harb, Cabir b. Semure tarîki ile Ebû Eyyûb el-Ensârî'den rivâyet etmiştir.

23570 nolu hadisi Yunus, Leys, Yezid,⁵³³ Ebû'l-Hayr, Ebû Ruhm es-Sem'î tarîki ile Ebû Eyyûb el-Ensârî'den nakletmiştir.⁵³⁴

İbn Hanbel'in merviyatı olan bu hadislerin metinleri aşağı yukarı aynıdır. Bu konu ile ilgili hadis sayısının çok olmasından metinler arası farklılığa değinmeden isnatlarını vererek kaynaklarına işaret etmekle yetindik. Bahis konusu hadisin sened ve metni incelendiğinde hadisin sahîh olduğu görülmektedir.

2.3.47. İzin İsteme Sözleri

52 - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ وَاصِلِ بْنِ

السَّائِبِ، عَنْ أَبِي سَوْرَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا السَّلَامُ، فَمَا

الِاسْتِنَاسُ؟ قَالَ: "يَتَكَلَّمُ الرَّجُلُ تَسْبِيحَةً، وَتَكْبِيرَةً، وَتَحْمِيدَةً، وَيَبْتَغِي حَاجَتَهُ، وَيُؤَدِّنُ أَهْلَ الْبَيْتِ" ⁵³⁵

Tercüme: (İbn Mâce dedi ki:) Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe anlattı. (dedi ki:) Bize Abdürrahim b. Süleyman Vâsıl b. es-Sâib'ten, o Ebû Sevre'den, o Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a) şöyle dediğini anlattı: Biz: Yâ Resûlullah! (s.a.) Şu selâm mâlumdur; ist'izân nedir? diye sorduk. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“ (Başkasının evine girmek isteyen) adam (seslice) bir tesbih, bir tekbîr ve

⁵³² Bakiyye (197/813): Bk. 238 nolu dipnot.

⁵³³ Yezid (128/746): Bk. 288 nolu dipnot.

⁵³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 490 (23504); 38: 492 (23507); 38: 500 (23517); 38: 507 (23525); 38: 508 (23526); 38: 518 (23537); 38: 546 (23570).

⁵³⁵ İbn Mâce, “Edeb”, 17.

bir hamd eder, öksürüp boğazını temizler ve (içeri girmek istediğini) ev halkına duyurur.”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Ebû Sevre⁵³⁶ → Vâsıl b. es-Sâib⁵³⁷ → Abdürrahim b. Süleyman → Ebû Bekr b. Ebî Şeybe → İbn Mâce

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisi Kütüb-i Tis‘a sahiplerinden sadece İbn Mâce rivâyet etmiştir. Kütüb-i Tis‘a sahipleri dışında Taberânî⁵³⁸ ve daha başkaları da hadisi aynı senedle rivâyet etmişlerdir.

Heysemî şöyle demektedir: İlgili hadisin senedinde Ebû Sevre bulunmaktadır. Buhârî onun hadislerinin münker olduğunu; onun Ebû Eyyûb’ten (r.a.), başka kimse-ler tarafından te’yid edilmeyen münker hadisler rivâyet ettiğini söyler.⁵³⁹ Onun hakkında, Bûsirî de Heysemî ile aynı şeyleri söylemektedir.⁵⁴⁰ Ayrıca el-Albânî de hadisin zayıf olduğunu belirtmektedir.⁵⁴¹

2.3.48. Ağaç Dikmek

53 - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ يَعْني الْخُرَّاسَانِيَّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ اللَّيْثِيُّ،

قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ شِهَابٍ، يَقُولُ: أَشْهَدُ عَلَى عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ أَنَّهُ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ

الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ أَنَّهُ قَالَ: " مَا مِنْ رَجُلٍ يَغْرِسُ غَرْسًا، إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ قَدْرَ

مَا يَخْرُجُ مِنْ تَمْرٍ ذَلِكَ الْغَرْسِ " 542

⁵³⁶ **Ebû Sevre (?)**: Bk. 187 nolu dipnot.

⁵³⁷ **Vâsıl b. es-Sâib (144/762)**: Bk. 188 nolu dipnot.

⁵³⁸ Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-kebir*, 4: 178 (nr. 4065).

⁵³⁹ İbn Mâce, *Sünen*, “Edeb”, 17. Bk. 3707 nolu dipnot.

⁵⁴⁰ Bûsirî, *Misbah*, 4: 110.

⁵⁴¹ el-Albânî, *Daifu Süneni İbn Mâce*, 301.

⁵⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 503 (23520).

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Saîd b. Mansur el-Horasani anlattı. (dedi ki:) Bize Abdullah b. Abdu'l-Aziz el-Leysî anlattı. (dedi ki:) İbn Şihab şöyle derken işittim: Ben, Âtâ b. Yezid el-Leysî'nin kendisine Ebû Eyyûb el-Ensârî'den naklen Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu diyerek anlattığına şahitlik ederim:

“Bir ağaç diken hiçbir kişi (kimse) yoktur ki, Allah onun hesabına o ağaçtan hâsıl olan ürün kadar ecir yazmasın (sevap vermesin).”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Âtâ b. Yezid el-Leysî → İbn Şihab → Abdullah b. Abdu'l-Aziz el-Leysî⁵⁴³ → Saîd b. Mansur el-Horasani → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi bu şekliyle Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Onların dışında Taberânî de rivâyet etmiştir.⁵⁴⁴

Şuâyb el-Arnaut, hadisin isnadının râvi Abdullah b. Abdu'l-Aziz el-Leysî'nin zayıf olmasından dolayı zayıf olduğunu söylemiştir.⁵⁴⁵

Heysemî de hadisi zikrettikten sonra şöyle demektedir: Malik ve Saîd b. Mansur, râvi Abdullah b. Abdu'l-Aziz el-Leysî için sika; diğer bir topluluk da onun zayıf olduğunu söylemektedirler. Ancak rivâyetin diğer râvileri sikadır.⁵⁴⁶

Aynı anlamda hadisin birçok şâhid'i olduğu için hadis hasen li ğayrihi derecesine çıkmaktadır.⁵⁴⁷

İbn Battal'a (449/1057) göre hadis, insanları hem kendileri için hem kendilerinden sonra gelecek kimseler için yeryüzünü imar etmeye teşvik etmektedir. Ayrıca hadis, insanın başkasına muhtaç olmamak için bir sanat edinmesinin cevâzına da delalet etmektedir.⁵⁴⁸

⁵⁴³ **Abdullah b. Abdu'l-Aziz el-Leysî (?):** Abdullah b. Abdu'l-Aziz b. Abdullah b. Âmir el-Leysî Ebû Abdu'l-Aziz el-Medenî. Zayıf bir râvidir. Ömrünün sonlarında ihtilat yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 299; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 15: 238.

⁵⁴⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 148 (nr. 3968).

⁵⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 38: 503. (1 nolu dipnot)

⁵⁴⁶ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 4: 67.

⁵⁴⁷ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “Müzaraa”, 1; Müslim, “Müsâkât”, 7-13.

⁵⁴⁸ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 6: 456.

Nevevî de (676/1277) şöyle demektedir: “Ağaç dikmek ve ekin ekme pek faziletli birer ameldirler. Âlimler en faziletli kazanç yolunun ne olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Kimileri bunun ticâret olduğunu, kimileri el sanatı, kimileri de ziraat olduğunu söylemişlerdir. Sahîh görüş de zirâat olmasıdır.”⁵⁴⁹

2.3.49. Tehlil ve Tahmîd Getirmenin Mükâfatı

54 - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكِنْدِيُّ الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، قَالَ: وَأَخْبَرَنِي سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " مَنْ قَالَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، كَانَتْ لَهُ عِدْلَ أَرْبَعِ رِقَابٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ " . قَالَ: وَقَدْ رُوِيَ هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ مَوْفُوفًا⁵⁵⁰

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Musa b. Abdurrahman el-Kindî anlattı. (dedi ki:) Bize Zeyd b. Hubâb anlattı. (dedi ki:) Bana Süfyân es-Sevrî Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ’dan, o Şa‘bî’den, o Abdurrahman b. Ebî Leyla’dan, o Ebû Eyyûb el Ensâri’dan (r.a.) Resûlullah’ın (s.a.) şöyle buyurduğunu haber verdi:

“ Her kim on kere: “Allah’tan başka gerçek ilah yoktur, sadece Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur, saltanat O’nundur, her türlü övgüler O’na mahsustur; hayat veren de öldüren de O’dur, O’nun gücü her şeye yeter” derse İsmail zürriyetinden dört köleyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevap kazanır.”

Tirmîzî, bu hadisin Ebû Eyyûb’dan mevkûf olarak ta rivâyet edildiğini belirtmektedir.

⁵⁴⁹ Nevevî, Muhyiddin Ebû Zekeriyâ Yahya, *el-Minhâc Şerhu Sahîh’u Müslim b. el-Haccâc*, 2. Bs. (Beyrut: Dâru ihyai’t-turasi’l-‘Arabî, 1392), 10: 213.

⁵⁵⁰ Tirmîzî, “Da‘vât”, 104; ayrıca bk. Buhârî, *Sahîh’i Buhârî*, “Da‘vât”, 64; Müslim, “ez-Zikr’u ve’d-duâ”, 30; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 555 (23583); 38: 526 (23546).

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el Ensârî → Abdurrahman b. Ebî Leylâ → Şa‘bî → Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ⁵⁵¹ → Süfyân es-Sevrî⁵⁵² → Zeyd b. Hubâb⁵⁵³ → Musa b. Abdurrahman el-Kindî → Tirmîzî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Buhârî, hadisi birkaç tarîk ile rivâyet etmiştir. Tarîkleri şöyledir:

Buhârî, Abdullah b. Muhammed, Abdu'l-Melik b. Amr, Ömer İbn Ebî Zâide, Ebû İshâk, Amr İbn Meymûn.

Buhârî, Amr İbn Ebî Zaide, Abdullah İbn Ebû's-Sefer, eş-Şa'bî, er-Rabî' İbn Hüseyin, Amr İbn Meymûn, İbn Ebî Leylâ, Ebû Eyyûb el-Ensârî.

Buhârî, İbrahim İbn Yusuf, Yusuf İbn İshâk, Ebû İshâk Amr, Amr İbn Meymûn, Abdurrahman İbn Ebî Leylâ, Ebû Eyyûb.

Buhârî, Mûsâ İbn İsmail, Vuheyb, Dâvûd İbn Ebî Hind, Âmir eş-Şa'bî, Abdurrahman İbn Ebî Leylâ, Ebû Eyyûb.

Buhârî, Ebû Muhammed el-Hadremi,⁵⁵⁴ Ebû Eyyûb el-Ensârî.⁵⁵⁵

Müslim de hadisi şu iki tarîk ile rivâyet etmiştir:

Ebû Eyyûb el-Ensârî, Amr İbn Meymûn, Ebû İshâk, Ömer İbn Ebî Zaide, Ebû Âmir, Süleyman b. Ubeydullah Ebû Eyyûb el-Ğeylani, Tirmîzî.

Ebû Eyyûb el-Ensârî, İbn Ebî Leylâ, Amr b. Meymûn, Rabi' b. Hüşeym, eş-Şa'bî, Abdullah b. Ebû's-Sefer, Ömer, Ebû Âmir, Süleyman, Tirmîzî.⁵⁵⁶

⁵⁵¹ **Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leylâ (148/766):** Bk. 397 nolu dipnot

⁵⁵² **Süfyân es-Sevrî (161/778):** Süfyân b. Saîd b. Mesruk es-Sevrî Ebû Abdullah el-Kûfî. Sika, hâfiz, fakih, âbid, imam ve hüccet bir râvidir. Çok az da olsa tedlis yapmıştır. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 216; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 11: 154.

⁵⁵³ **Zeyd b. Hubâb (203/819):** Zeyd b. Hubâb b. er-Reyyân et-Temimî Ebû'l-Hüseyin el-Üklî, el-Kûfî. Aslen Horasanlıdır. Hadis için yolculuklar yapmış sadûk bir râvidir. Sevrî'den rivâyetlerde hata etmiştir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 190; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 10: 35.

⁵⁵⁴ **Ebû Muhammed el-Hadremi (?):** Ebû Muhammed el-Hadremi. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin kölesidir. O'nun Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin azatlısı Eflah olduğu da söylenmiştir. Zehebî ve İbn Hacer el-‘Askalânî, râvinin tanınmadığını belirtmektedirler. Bk. Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 34: 260; İbn Hacer el-‘Askalânî, *Tehzibu't-Tehzib*, 4: 583.

⁵⁵⁵ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “Da‘vât”, 64.

Ahmed b. Hanbel ise hadisi bu şekliyle üç tarîkle rivâyet etmiştir. Bir tarîk Buhârî'nin birinci tariki ile aynıdır. İkincisi, Amr İbn Meymûn, Ebû İshâk, Ömer İbn Ebî Zaide, Ravh şeklindedir. Üçüncü tarîk de şöyledir:

Ebû Eyyûb el-Ensârî, Abdurrahman İbn Ebî Leylâ, Âmir b. Şerahîl, Dâvûd, Yezid, Ahmed b. Hanbel.⁵⁵⁷

Metin olarak ilgili hadiste yer alan **يُخَيِّ وَيُمِيتُ** (*O öldürüp diriltendir.*) ifadesi diğerlerinde yer almamaktadır.

Yine ilgili hadiste yer alan **مِنْ وَدِّ إِسْمَاعِيلَ** (*İsmail oğullarından*) ifadesi Ahmed b. Hanbel'in 23546 nolu rivâyetinde yer almamaktadır. Aynı şekilde ilgili metinde yer alan **أَرْبَعِ رِقَابٍ** (*dört köle*) ifadesi yerine Buhârî'nin rivâyetinde **رَقَبَةً** (*bir köle*) ifadesi; Ahmed b. Hanbel'in 23546 nolu rivâyetinde de **عَشْرٍ رِقَابٍ** (*on köle*) ifadesi yer almaktadır. Bunun dışında eş anlamlı olan bir iki kelime birbirinin yerine kullanılmıştır.

Hadisin isnadı, râvi Zeyd b. Hubâb'ın Süfyân'dan rivâyetlerinde hata etmesi ve Muhammed b. Abdurrahman b. Ebî Leyla'nın hafızasının ciddî anlamda zayıf olması sebebiyle zayıftır. Ancak şâhid rivâyetlerle hadis, hasen li ğayrihi derecesine çıkmaktadır. Nâsiruddîn el-Albânî Tirmîzî'nin rivâyetinin sahîh olduğunu söylemektedir.⁵⁵⁸ Şuâyb el-Arnaut, Ahmed b. Hanbel'in 23546 nolu hadisinin isnadının Müslim'in şartlarına göre sahîh olduğunu söylemektedir. Hadisin ricâli sika olup, Dâvûd hariç Müslim'in, hatta şeyhâyn'ın ricâlidir.⁵⁵⁹

Şuâyb el-Arnaut, Ahmed b. Hanbel'in 23583 nolu hadisinin sahîh olduğunu ve isnadının râvi Ömer İbn Ebî Zâide dolayısıyla kuvvetli olduğunu söylemektedir.⁵⁶⁰

55 - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ خَالِدِ

بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ أَبِي زُهَيْمٍ السَّمْعِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ قَالَ حِينَ

⁵⁵⁶ Müslim, "ez-Zikr'u ve'd-duâ", 30.

⁵⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 555 (23583); 38: 526 (23546).

⁵⁵⁸ el-Albânî, *Sahîh'u Süneni't-Tirmîzî*, 3: 461-462.

⁵⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 526. (1 nolu dipnot)

⁵⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 556. (1 nolu dipnot)

يُصْبِحُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، عَشْرَ مَرَّاتٍ، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ وَاحِدَةٍ قَالَهَا عَشْرَ حَسَنَاتٍ، وَحَطَّ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا عَشْرَ سَيِّئَاتٍ، وَرَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا عَشْرَ دَرَجَاتٍ، وَكُنَّ لَهُ كَعَشْرِ رِقَابٍ، وَكُنَّ لَهُ مَسْلَحَةً مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ إِلَى آخِرِهِ، وَلَمْ يَعْمَلْ يَوْمَئِذٍ عَمَلًا يَفْهَرُهُنَّ، فَإِنْ قَالَ حِينَ يُمِيبِي، فَمِثْلُ ذَلِكَ⁵⁶¹

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Ebu'l-Yemân anlattı. (dedi ki:) Bize İsmail b. Âyyâş Safvan b. Amr'dan, o Hâlid b. Ma'den'den, o Ebû Ruhm es-Semâî'de o Ebû Eyyûb el-Ensârî'den, o da Peygamber'in (s.a.) şöyle buyurduğunu anlattı:

“Her kim, sabahladıktan sonra on kere “Lâ ilâhe illallahü vahdehü lâ şerike lehü; Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü yuhyî ve yümîtü ve hüve âlâ külli şey'in kadîr.”

Allah'tan başka ilâh yoktur, O tektir. Onun ortağı yoktur. Saltanat O'nundur, hamd ona mahsustur. Hayat verip öldüren O'dur ve 'onun her şeye gücü yeter derse, Allah onun için her birine karşılık on hasene (sevap) yazar, ondan on günah siler ve onun (makamını) on derece yükseltir, ona dört köle azad etmeye denk sevap vardır. Bu söz onun için akşama kadar koruyucu olur ve o kimse, o gün onlara galebe çalacak hiçbir kötü amel işlemez. Akşamladığında da böyle derse aynı şeyler (sabaha kadar) geçerlidir.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Ebû Ruhm es-Semâî → Hâlid b. Ma'den⁵⁶² → Safvân b. Amr → İsmail b. Âyyâş⁵⁶³ → Ebu'l-Yemân → Ahmed b. Hanbel

⁵⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 545 (23568); ayrıca bk. 38: 499 (23516); 38: 501 (23518).

⁵⁶² Halid b. Ma'den (103/722): Bk. 380 nolu dipnot.

⁵⁶³ İsmail b. Âyyâş (181/798): Bk. 258 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Tehlîl ve tahmîd konulu bu hadisi Ahmed b. Hanbel iki tarîkle daha rivâyet etmektedir. 23516 nolu rivâyetinin isnadı şu şekildedir:

Ebû Eyyûb el-Ensârî, Ebû Muhammed el-Hadremî,⁵⁶⁴ Ebû'l-Verd,⁵⁶⁵ Saîd b. İyas, Abbâd b. el-Avvâm, Ebû Ca'fer el-Medainî, Ahmed b. Hanbel.

23518 nolu rivâyetinin isnadı ise şöyledir: Ebû Eyyûb el-Ensârî, Abdullah b. Yeîş,⁵⁶⁶ el-Kasım b. Muhaymire, Yezid b. Yezid b. Cabir, Muhammed b. İshâk, Seleme b. el-Fadl, İshâk b. İbrahim er-Râzî, Ahmed b. Hanbel.⁵⁶⁷

İlgili hadisi, Kütüb-i Tis'a musannifleri dışında Taberânî gibi birçok musannif Ebû Eyyûb tarîki ile rivâyet etmişlerdir.⁵⁶⁸

Metin açısından bazı küçük farklılıklar mevcuttur. İlgili metinde geçen **وَلَمْ يَعْمَلْ يَوْمَئِذٍ عَمَلًا يَقْفَرُهُنَّ** (onlara galebe çalacak hiçbir kötü amel işlemez.) ifadesi diğer versiyonlarında yoktur. Yine diğerlerinde bulunan **مِنَ الشَّيْطَانِ** (şeytandan) ifadesi ilgili de metinde bulunmamaktadır.

Yine ilgili metinde bulunan **عَشْرَ رِقَابٍ** (on köle) ifadesi yerine 23518 nolu rivâyette **أَرْبَعِ رِقَابٍ** (dört köle) ifadesi yer almaktadır. Bunun dışında eş anlamlısı olan bir iki kelime birbirinin yerine kullanılmıştır.

Şuâyb el-Arnaut, hadisin sahîh olduğunu bu isnadın ise râvi İsmail b. Âyyaş sebebi ile hasen olduğunu ve diğer ricâlin sika olduğunu söylemektedir.⁵⁶⁹ Heysemî, bu rivâyetteki râvilerin sika olduğunu belirtmektedir.⁵⁷⁰

Şuâyb el-Arnaut, 23516 nolu hadisin ise sahîh olduğunu: ancak bu isnadın, râviler Ebû Muhammed el-Hadremi ve Ebû'l-Verd'in meçhul olmalarından dolayı zayıf olduğunu söylemektedir.⁵⁷¹

⁵⁶⁴ **Ebû Muhammed el-Hadremi (?)**: Bk. 554 nolu dipnot.

⁵⁶⁵ **Ebu'l-Verd (?)**:Ebû'l-Verd b. Sümâme b. Hazn el-Kuşeyrî, el-Basrî. Az hadis rivâyetiyle bilindiği söylenmiştir. İbn Hacer el-'Askalânî onun makbul bir râvi olduğunu söylemiştir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 776; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 34: 389.

⁵⁶⁶ **Abdullah b. Yeîş (?)**: Sadûk bir râvidir. İbn Hibbân, *Kitabu's-Sikât*, 5: 62.

⁵⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 499 (23516); 38: 501 (23518).

⁵⁶⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 127-218 (nr. 3883-3884).

⁵⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 545. (1 nolu dipnot)

⁵⁷⁰ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 10: 112.

⁵⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 499. (1 nolu dipnot)

Şuâyb el-Arnaut, 23518 nolu rivâyetin de sahîh olduğunu, isnadının ise râvi Abdullah b. Yeîş'in İbn Hacer tarafından meçhul görünmesinden dolayı zayıf olduğunu söylemektedir. Bununla beraber İbn Hacer Fethu'l-Bârî de isnadını hasen olarak vermiştir.⁵⁷²

56 - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا حَيْوَةُ، أَخْبَرَنِي أَبُو صَخْرٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَخْبَرَهُ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَنِي أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ مَرَّ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ: " مَنْ مَعَكَ يَا جَبْرَيْلُ؟ قَالَ: هَذَا مُحَمَّدٌ، فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: مَرُّ أُمَّتِكَ فَلْيُكْتَبُوا مِنْ غِرَاسِ الْجَنَّةِ، فَإِنَّ ثُرْبَهَا طَيِّبَةٌ، وَأَرْضُهَا وَاسِعَةٌ، قَالَ: وَمَا غِرَاسُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ " ⁵⁷³

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Ebû Abdurrahman anlattı. (dedi ki:) Bize Hayve anlattı. (dedi ki:) Bana Ebû Sahr haber verdi ki, ona Abdullah b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ömer, Salim b. Abdullah'tan haber verdi. (dedi ki:) Bana Ebû Eyyûb el-Ensârî haber verdiği göre, Resûlullah (s.a.) isrâya (gece yolculuğuna) çıkarıldığında Hz. İbrahim'e (s.a.) uğradı. Hz. İbrahim, ey Cebrail yanındaki kimdir? diye sordu. "Cebrail (a.s.), bu Muhammed'dir (s.a.)". dedi. Hz. İbrahim (a.s.) Resûlullah'a (s.a.): "Ümmetine emret cennet filizlerinden ekmeyi çoğaltsınlar. Şüphesiz ki o'nun toprağı güzel ve arâzileri geniştir." dedi. Resûlullah (s.a.): Cennet filizi ekmek nedir? diye sordu. İbrahim (a.s.): "La havle vela kuvvete illa billah" demektir diye cevap verdi.

⁵⁷² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 502. (1 nolu dipnot)

⁵⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 533 (23552).

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Salim b. Abdullah → Abdullah b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ömer → Ebû Sahr⁵⁷⁴ → Hayve → Ebû Abdurrahman → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis‘a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Onların dışında Taberânî⁵⁷⁵ ve daha başkaları da rivâyet etmişlerdir.

Şuâyb el-Arnaut hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemektedir. Abdullah b. Abdürrahman mechûlü’l-hal bir râvidir. Nesebi ise bilinmektedir. Dedesi Abdullah b. Ömer’dir. İbn Hibbân dışında onu tevsîk eden yoktur. Senetteki Ebû Sahr sadûk bir râvidir. Diğerleri sika olup şeyhan’ın ricâlidir.⁵⁷⁶

Heysemî, hadisi zikrettikten sonra Ahmed b. Hanbel’in ricâlinin, Abdullah b. Abdürrahman hariç ki onu sadece İbn Hibbân tevsîk etmektedir ricâlu’s-sahîh olduğunu söylemektedir.⁵⁷⁷

Münzirî de hadisin isnadının hasen olduğunu belirtir.⁵⁷⁸

Şâhid olarak Taberânî’nin rivâyetinin isnadı sahîhtir. Ayrıca Talha b. Ubeydullah tarîkiyle gelen Tirmîzî rivâyetine bakılabilir. Tirmîzî, senesinde zayıf kabul edilen Abdurrahman b. İshâk adlı râvi bulunmasına rağmen ilgili hadise hasen demektedir.⁵⁷⁹

2.3.52. Müzeyne, Cüheyne, Gıfâr, Eşca‘ Kabilelerinin Menâkıbı

57 - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ الْأَشْجَعِيُّ، عَنْ

مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " الْأَنْصَارُ، وَمُرَيْئَةُ، وَجُهَيْنَةُ،

⁵⁷⁴ **Ebû Sahr (189/805):** Humejd b. Ziyad Ebû Sahr b. Ebî’l-Mehârik el-Harrat. Humejd b. Sahr Ebû Mevdûd el-Harrat da denilmiştir. Bir görüşe göre de her ikisidir. Medinelidir. Mısırdaki ikamet etmiştir. Sadûk bir râvidir. Nesâî onun için zayıf demiştir. Bk. İbn Hacer el-‘Askalânî, *Takribu’l-Tehzib*, 141; *Mizzî*, *Tehzibu’l-Kemâl*, 7: 366.

⁵⁷⁵ Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-kebir*, 4: 132 (nr. 3898).

⁵⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 533. (2 nolu dipnot).

⁵⁷⁷ Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid*, 10: 97.

⁵⁷⁸ Münzirî, *Terğîb*, 2: 291.

⁵⁷⁹ Tirmîzî, “Da’vât”, 60.

وَعَفَّارٌ، وَأَشْجَعُ، وَمَنْ كَانَ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ مَوَالِيٍّ، لَيْسَ لَهُمْ مَوْلَى دُونَ اللَّهِ، وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ
مَوْلَاهُمْ“⁵⁸⁰

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Ahmed b. Meni‘ anlattı. (dedi ki:) Bize Yezid b. Harun anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû Mâlik el-Eşcaî Musa b. Talha’dan onun da Ebû Eyyûb el Ensâri’den (r.a.) anlattığına göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

“Ensâr, Müzeyne, Cüheyne, Gıfâr, Eşca’ ile Abduddâr oğullarından olanlar benim müttefik ve dostlarıdır. Onların Allah’tan başka dostları yoktur. Allah ve Peygamberi de onların dostudur.” dedi.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el Ensâri → Musa b. Talha → Ebû Mâlik el-Eşcaî → Yezid b. Harun → Ahmed b. Meni‘ → Tirmîzî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Müslim, hadisi râvi Ahmed b. Meni‘nin yerinde Züheyr b. Harb olmak üzere aynı senetle rivâyet etmiştir.⁵⁸¹ Ahmed b. Hanbel ise râvi Ahmed b. Meni‘ olmaksızın Yezid b. Harun’dan itibaren aynı senetle rivâyet etmiştir.⁵⁸²

Metin olarak ilgili rivâyetteki الْأَنْصَارُ (*Ensar*) ifadesi yerine Ahmed b. Hanbel’in rivâyetinde أَسْلَمَ (*Eslem kabilesi*) ifadesi yer almaktadır. Yine ilgili metindeki بَنِي عَبْدِ الدَّارِ (*Abdu’d-Dar Oğulları*) ifadesi yerine Müslim’in rivâyetinde بَنِي عَبْدِ اللَّهِ (*Abdullah Oğulları*) ifadesi; Ahmed b. Hanbel’in rivâyetinde بَنِي كَعْبٍ (*Ka’b Oğulları*) ifadesi yer almaktadır.

Tirmîzî hadis için “hasen sahîh” demektedir. Nâsiruddîn el-Albânî de, hadisin sahîh olduğunu söylemektedir.⁵⁸³ Hâkim en-Nisâbüri de hadisin şeyhayn’ın

⁵⁸⁰ Tirmîzî, “Menâkıb”, 72; ayrıca bk. “Fedailu-s-sahâbe”, 47; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 523 (23543).

⁵⁸¹ Müslim, “Fedailu-s-sahâbe”, 188.

⁵⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 523 (23543).

⁵⁸³ el-Albânî, *Sahîh’u Süneni’t-Tirmîzî*, 3: 593.

şartlarına göre sahîh olduğunu ancak onların tahriç etmediklerini söylemektedir. Zehebî de bu konuda ona muvâfakat etmektedir.⁵⁸⁴

Şuâyb el-Arnaut hadisin isnadının Müslim'in şartlarına göre sahîh olduğunu; Ebû Mâlik el-Eşcaî dışındaki ricalin şeyhâyn'ın ricali olduğunu ve onun da Müslim'in ricali olduğunu söylemektedir.⁵⁸⁵

2.3.53. Cennet Atlarının Sıfatı

58 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ الْأَحْمَسِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ وَاصِلٍ هُوَ

ابْنُ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي سُوْرَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ أَعْرَابِيٌّ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي
أُحِبُّ الْخَيْلَ أَفِي الْجَنَّةِ خَيْلٌ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: " إِنْ أُدْخِلْتَ الْجَنَّةَ أُتَيْتَ بِفَرَسٍ مِنْ يَأْفُوتَةٍ لَهُ
جَنَاحَانِ فَحَمَلَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طَارَ بِكَ حَيْثُ شِئْتَ " ⁵⁸⁶

Tercüme: (Tirmîzî dedi ki:) Bize Muhammed b. İsmail b. Semure el-Ahmesî anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû Muâviye Vâsıl b. es-Sâib'ten, o Ebû Sevre'den, o da Ebû Eyyûb'ten (r.a.) anlattığına göre, Resûlullah'a (s.a.) bir bedevi geldi ve Ey Allah'ın Resûlü! (s.a.) Ben atları severim cennet'te at var mıdır? dedi. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Cennete girersen sana yakuttan iki kanatlı bir at getirilecek o ata binecek ve dilediğin yere onunla uçup gideceksin."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb → Ebû Sevre⁵⁸⁷ → Vâsıl b. es-Sâib⁵⁸⁸ → Ebû Muâviye⁵⁸⁹ → Muhammed b. İsmail b. Semure el-Ehmesî → Tirmîzî

⁵⁸⁴ Hâkim, *Müstedrak*, 4: 92. (nr. 6980).

⁵⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 523. (2 nolu dipnot)

⁵⁸⁶ Tirmîzî, "Sıfatü'l-Cenneti", 11.

⁵⁸⁷ **Ebû Sevre (?)**: Bk. 187 nolu dipnot.

⁵⁸⁸ **Vâsıl b. es-Sâib (144/762)**: Bk. 188 nolu dipnot.

⁵⁸⁹ **Ebû Muâviye (194/810)**: Bk. 143 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Tirmîzî rivâyet etmiştir. Taberânî de, hadisi bu şekliyle ve Ebû Eyyûb tarîki ile rivâyet etmiştir.⁵⁹⁰

Tirmîzî hadis hakkında şöyle demektedir: “Bu hadisin senedi pek sağlam değildir. Ancak hadisi, Ebû Eyyûb rivâyeti olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Ebû Sevre Ebû Eyyûb’un kardeşinin oğludur. Daha evvel hadiste zayıf olduğu söylenmiştir. Yahya b. Maîn onu çok zayıf görmekte; Muhammed b. İsmail’den onun hakkında şöyle iştiğini söylemektedir: “Ebû Sevre’nin rivâyeti münkerdir ve hoş karşılanmaz; çünkü o, Ebû Eyyûb’tan (r.a.) münker hadisler rivâyet eder.” Nâsiruddîn el-Albânî de aynı şekilde hadisin “zayıf” olduğunu söylemektedir.⁵⁹¹

Bu hadisin şâhid’i olarak Bureyde b. el-Hasîb tarîki ile Tirmîzî⁵⁹² ve Ahmed b. Hanbel’in⁵⁹³ rivâyetleri mevcuttur. Ancak onlar için de zayıf değerlendirmesi yapılmıştır.⁵⁹⁴

2.3.54. Hz. Ali

59 - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ لَقَيْطِ النَّخَعِيِّ الْأَشْجَعِيِّ، عَنْ

رِيَّاحِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: جَاءَ رَهْطٌ إِلَى عَلِيٍّ بِالرَّحْبَةِ، فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَانَا، قَالَ: كَيْفَ أَكُونُ مَوْلَاكُمْ وَأَنْتُمْ قَوْمٌ عَرَبٌ؟ قَالُوا: سَمِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ، يَقُولُ: " مَنْ كُنْتَ مَوْلَاهُ، فَإِنَّ هَذَا مَوْلَاهُ "، قَالَ رِيَّاحٌ: فَلَمَّا مَضَوْا تَبِعْتُهُمْ، فَسَأَلْتُ مَنْ هُوَ؟ قَالُوا: نَفَرٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فِيهِمْ

أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ⁵⁹⁵

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Yahya b. Âdem anlattı. (dedi ki:) Bize Haneş b. Haris b. Lakîr en-Nehâî el-Eşcaî, Riyâh b. el-Hâris’den rivâyetle şöyle anlattı: “Birkaç kişi, Küfe mescidinin avlusunda duran Hz. Ali’nin yanına gelerek şöyle dediler: “Selam sana ey Mevlâ’mız.” Hz. Ali (r.a.), onlara dedi ki: “Siz Arap

⁵⁹⁰ Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-kebîr*, 4: 180 (nr. 4075).

⁵⁹¹ el-Albânî, *Daîfu Süneni’t-Tirmîzî*, 252.

⁵⁹² Tirmîzî, “Sıfatü’l-Cenneti”, 11.

⁵⁹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 85 (22982).

⁵⁹⁴ el-Albânî, *Daîfu Süneni’t-Tirmîzî*, 251.

⁵⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 541 (23563); ayrıca bk. 38: 542 (23564).

bir kavimsiniz, nasıl sizin Mevlâ'nız olabilirim?" dediler ki: "Gadîr'uhum gününde Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu duyduk: "*Ben kimin mevlası isem şu Ali de onun mevlâ'sıdır.*"

Riyâh el-Hâris dedi ki: "O adamlar oradan ayrılıp gittiklerinde ben de peşlerine takıldım. Onların kim olduğunu sorduğumda onlar: "Biz Ensar'dan bir topluluğuz." dediler. Onların arasında Ebû Eyyûb el-Ensârî de vardı."

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Riyâh el-Hâris → Haneş b. Hâris b. Lakît en-Nehâî, el-Eşcaî → Yahya b. Âdem → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel, Ebû Eyyûb el-Ensârî tarîki ile rivâyet etmiştir. Yine Ahmed b. Hanbel, ilgili hadisi râvi Yahya b. Âdem yerinde Ebû Ahmed olmak üzere aynı senetle başka bir tarîkten de rivâyet etmiştir.⁵⁹⁶ Hadisi Kütüb-i Tis'a dışında Taberânî de rivâyet etmektedir.⁵⁹⁷

Bu ikinci tarik, ilgili metinle aynı manadadır.

Şuâyb el-Arnaut hadisin her iki isnadının sahîh olduğunu söylemektedir.⁵⁹⁸ Heysemî de ricâlinin sahîh olduğunu söylemektedir.⁵⁹⁹

Hız. Ali hakkında dile getirilen bu ifadeler ve onun fazileti hususunda insanların uyarılmasının sebebi olarak İbn Kesîr (774/1372) naklen şunları anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.), Ali'yi, (r.a.) Hâlid b. Velid'le (r.a.) beraber Yemen'e emir olarak göndermişti. Dönüşünde Mekke'de Veda Haccı esnasında o, Resûlullah'la (s.a.) bulunmuş; ancak hakkında birçok dedikodu yapılmıştı. Kendisinin bir an önce Resûlullah'a (s.a.) gelip görüşmek için ordusunu geride bıraktığı esnada, vekilinin askerlere verdiği elbiselerin farkına varıp geri almasından dolayı hakkında ileri geri konuşulmuştu. Resûlullah (s.a.), Veda Haccını tamamladıktan sonra Ali'ye (r.a.) yapılan asılsız isnatlardan onu temizlemek istedi.

⁵⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 542 (23564).

⁵⁹⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 173 (nr. 4052-4053).

⁵⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 542 (1 ve 2 nolu dipnotlar).

⁵⁹⁹ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 9: 104.

Bu sebeple söz konusu ifadeleri söyledi.⁶⁰⁰ İbn İshâk⁶⁰¹ da olayın perde arkasıyla ilgili durumu nakletmiştir.

Ethem Ruhi Fığlalı: “Resûlullah’ın (s.a.) hadislerinde geçen “mevlâ” ve onunla birlikte “veli” kelimeleri “halife” veya “imam” değil; “dost, efendi, arkadaş” anlamlarına gelir. Birçok âyette Allah ve Rasûlü’nün müminlere, müminlerin de Allah’a ve birbirlerine dost oldukları ifade edilirken hem veli hem de mevlâ kelimeleri kullanılmıştır. Bu durum birçok hadiste de görülmektedir. Bundan dolayı sekaleyn hadislerinde yer alan “mevlâ” kelimesi âyet ve hadisler çerçevesinde “dost” olarak anlaşılmalıdır.” demektedir.⁶⁰²

2.3.55. Ümmet-i Muhammed’in (s.a.) Hesapsız Cennete Girmesi ve Şefâat

60 - حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ لَهَيْعَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو قَبِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَاشِرٍ مِنْ بَنِي سَرِيحٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا رُهْمٍ قَاصَّ أَهْلِ الشَّامِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ، يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ حَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ لَهُمْ: " إِنَّ رَبِّكُمْ خَيْرُنِي بَيْنَ سَبْعِينَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ، وَبَيْنَ الْخَبِيئَةِ عِنْدَهُ لِأُمَّتِي "، فَقَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيَحْبِي ذَٰلِكَ رَبُّكَ فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ثُمَّ خَرَجَ وَهُوَ يُكَبِّرُ، فَقَالَ: " إِنَّ رَبِّي زَادَنِي مَعَ كُلِّ أَلْفٍ سَبْعِينَ أَلْفًا وَالْخَبِيئَةَ عِنْدَهُ "

قَالَ أَبُو رُهْمٍ: يَا أَبَا أَيُّوبَ، وَمَا تَطُنُّ خَبِيئَةَ رَسُولِ اللَّهِ فَأَكَلَهُ النَّاسُ بِأَفْوَاهِهِمْ، فَقَالُوا: وَمَا أَنْتَ وَخَبِيئَةَ رَسُولِ اللَّهِ ! فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ: دَعَا الرَّجُلَ عَنْكُمْ أَخْبَرَكُمْ عَنْ خَبِيئَةِ رَسُولِ اللَّهِ كَمَا أَظُنُّ، بَلْ كَأَمْسْتَيْنِ: إِنَّ خَبِيئَةَ رَسُولِ اللَّهِ أَنْ يَقُولَ: رَبِّ مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، مُصَدِّقًا لِسَانَهُ قَلْبُهُ، أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ⁶⁰³

⁶⁰⁰ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 5: 106-114.

⁶⁰¹ İbn İshâk, *Es-Siretu'n-nebeviyye*, 2: 669.

⁶⁰² Ethem Ruhi Fığlalı, “Gadîr’uhum”, *DİA*, 1. Bs. (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13: 279.

⁶⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 491 (23505).

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Hasan b. Musa anlattı. (dedi ki:) Bize Abdullah b. Lehîa anlattı. (dedi ki:) Bize Ebû Kubeyl, Abdullah b. Nâşir'den anlatıp dedi ki: Şamlıların kıssacısı olan Ebû Ruhm'u Ebû Eyyûb el-Ensârî'den (r.a.) dinledim derken işittim. O, şöyle diyordu: Resûlullah (s.a.) bir gün onların (bir grup müslümanın) yanına çıkageldi ve onlara şöyle buyurdu:

“Rabbimiz, yetmiş bin kişinin affedilerek sorgusuz cennete girmesi veya (bilgisi) kendi katında malum olan bir miktar arasında seçim yapmam konusunda serbest bıraktı.” Bazı sahâbîler ya Resûlullah: *“Rabbim mi senin için miktarını belirleyecek?”* diye sordular. O sıra Hz. Peygamber (s.a.) içeri girdi, sonra tekbir getirerek dışarı çıktı ve şöyle buyurdu: *“Rabbim hem her bin kişi için yetmiş bin kişi artırdı hem de katında bilinen bir miktarı vaat etti.”*

Ebû Ruhm, Ebû Eyyûb'a: İnsanlar, Resûlullah'a (s.a.) va'dedilen ve miktarı bilinmeyen bu affin kapsamı hakkında çok konuştular ve bu konudaki görüşünün ne olduğunu soruyorlar dedi. Ebû Eyyûb: Sizden olan adamları çağırın size Resûlullah'a (s.a.) va'dedilen miktar hakkında zandan öte kesin bir şekilde haber vereyim dedi: Resûlullah'a (s.a.) va'dedilen kişilerin miktarı, haklarında şöyle buyurduğu kimselerdir:

“Ey Rabbim! Kimin dili kalbini doğrulayarak tek ve ortağı olmayan Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in (s.a.) O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik yaptıysa lütfen onu cennetine girdir.”

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Ebû Ruhm → Abdullah b. Nâşir⁶⁰⁴ → Ebû Kubeyl⁶⁰⁵ → Abdullah b. Lehîa⁶⁰⁶ → Hasan b. Musa → Ahmed b. Hanbel

⁶⁰⁴ **Abdullah b. Nâşir (?):** Abdullah b. Nâşir el-Kinâni. Kaynaklarda hakkında pek bir bilgi bulunmamaktadır. Meçhul bir râvidir. Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 491 (1 nolu dipnot); Buhârî, *et-Tarîhu'l-kebir*, 5: 214.

⁶⁰⁵ **Ebû Kubeyl (128/746):** Huyey b. Hanî' b. Nadir Ebû Kubeyl el-Maâfirî, el-Mısırî. Yahya b. Maîn ve Ebû Zur'a, onun sika olduğunu; Ebû Hâtim ise “salihu'l-hadis” olduğunu söylemektedirler. Sadûk bir râvidir. Kendisi bazen vehm eder. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 146; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 7: 490.

⁶⁰⁶ **Abdullah b. Lehîa (174/791):** Bk. 300 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel Ebû Eyyûb'tan rivâyet etmiştir. Onun dışında Taberânî de Ebû Eyyûb'tan rivâyet etmiştir.⁶⁰⁷

Şuâyb el-Arnaut, Abdullah b. Lehîa'nın hafızasının kötü olmasından dolayı hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemektedir.⁶⁰⁸

Heysemî de hadisi zikrettikten sonra râvi Abdullah b. Nâşir'i tanımadığını ve cumhurun Abdullah b. Lehîa'yı zayıf kabul ettiğini belirtmektedir.⁶⁰⁹ Ayrıca başta Buhârî'nin Sahihinde olmak üzere hadisin birçok sahîh şâhid'i de mevcuttur.⁶¹⁰

2.3.56. Nebiz İçin Ziftlenmiş Kaplar

61 - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ غَيَّالَانَ، حَدَّثَنَا رِشْدِينُ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ بَكَيْرٍ، عَنْ

أَبِي إِسْحَاقَ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ حَدَّثَهُ، أَنَّهُمْ ذَكَرُوا يَوْمًا مَا يُنْتَبَذُ فِيهِ، فَتَنَزَعُوا فِي الْقَرْعِ، فَمَرَّ بِهِمْ

أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ، فَأَرْسَلُوا إِلَيْهِ إِنْسَانًا، فَقَالَ: يَا أَبَا أَيُّوبَ، الْقَرْعُ يُنْتَبَذُ فِيهِ؟ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ

اللَّهِ " يَنْهَى عَنْ كُلِّ مُرَقَّتٍ يُنْتَبَذُ فِيهِ "، فَرَدَّ عَلَيْهِ الْقَرْعَ، فَرَدَّ أَبَا أَيُّوبَ مِثْلَ قَوْلِهِ الْأَوَّلِ⁶¹¹

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Yahya b. Ğaylan anlattı. (dedi ki:) Bize Rişdîn anlattı. (dedi ki:) Bana Amr b. el-Hâris, Bukeyr'den naklen Ebî İshâk'ın kendisine şöyle anlattığını haber verdi: Onlar, bir gün içinde sıra yapılan şeyleri andılar ve kabak'tan yapılmış kap hakkında tartışıp çekiştiler. Derken Ebû Eyyûb el-Ensârî yanlarından geçti. Ona bir adam gönderdiler. Adam:

Ey Ebû Eyyûb! İçinde sıra yapılan kabak'tan yapılmış kap hakkında ne dersin? diye sorunca Ebû Eyyûb, Resûlullah'ı (s.a.) : “ *Her türlü ziftlenmiş içinde sıra yapılan kaptan yasaklarken*”, işittim dedi. Ebû Eyyûb'a kabak (kap) da soruldu o ilk sözünün benzerini söyledi.

⁶⁰⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 127 (nr. 3882).

⁶⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 491 (1 nolu dipnot).

⁶⁰⁹ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 10: 375.

⁶¹⁰ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, “Rikâk”, 50.

⁶¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 495 (23512).

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Ebî İshâk⁶¹² → Bukeyr → Amr b. el-Hâris → Rişdîn⁶¹³ → Yahya b. Ğaylan → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis'a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel rivâyet etmiştir. Onların dışında Taberânî de rivâyet etmektedir.⁶¹⁴

Şuâyb el-Arnaut râvi Rişdîn'in zayıf olmasından dolayı hadisin isnadının zayıf olduğunu ancak mütâbaat aranabileceğini söylemektedir.⁶¹⁵ Heysemî ise râvi Rişdîn'in bazıları tarafından sika, bazıları tarafından da zayıf kabul edildiğini söylemektedir.⁶¹⁶

İlgili hadisi destekleyen sahîh rivâyetler bulunmaktadır.⁶¹⁷ Bu konudaki hadislerin tamamını incelediğimizde özetle şu anlaşılmaktadır: Hadiste zikri geçen kaplardan nebiz içmek İslâm'ın ilk zamanlarında yasaklanmıştı. Çünkü herhangi bir meyve şirasının bu kaplardan birinde şaraba dönüşmeyeceğinden kimse emin değildi. Çok defa bir insan bunlardaki şıranın içki olmadığını zannederek bilmeden sarhoş olabiliyordu. İçki de daha yeni haram kılınmıştı. Bundan dolayı yalnız tulumlara konulan nebiz'in içilmesine müsaade edilmişti. Çünkü bunlardaki nebiz kolay kolay içki olmaz; içki olduğu zaman da tulum patlar bu suretle içindekinin ne olduğu belli olurdu. Aradan uzun zaman geçip içkinin haram kılındığı her tarafa yayıldıktan ve bu bütün Müslümanların kalplerine yerleştikten sonra bu hüküm kaldırılarak deriden olsun, toprak veya ağaçtan yapılsın bütün kaplara nebiz konulmasına müsaade edilmiştir.

⁶¹² **Ebî İshâk (?):** Ebû İshâk ed-Dûsi, el-Medenî. İbn Hacer el-'Askalânî onun makbul bir râvi olduğunu söylemektedir. Zehebî ise onun meçhul olduğunu söylemektedir. Bk. İbn Hacer el-'Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 693; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 33: 32; Zehebî, *Mizanu'l-i'tidal fi nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1963), 4: 488; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 495 (3 nolu dipnot).

⁶¹³ **Rişdîn (188/804):** Bk. 443 nolu dipnot.

⁶¹⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 4: 158 (nr. 4000).

⁶¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 495 (3 nolu dipnot).

⁶¹⁶ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 5: 58.

⁶¹⁷ Buhârî, *Sahîh'i Buhârî*, "Eşribe", 7; Müslim, "Eşribe", 30-60.

2.3.57. Yargılamada Allah'ın Yardımı

62 - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ
عَمْرِو بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ
لَهْيَعَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ حَدَّثَهُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، قَالَ: قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ: " يَدُ اللَّهِ مَعَ الْقَاضِي حِينَ يَقْضِي، وَيَدُ اللَّهِ مَعَ الْقَاسِمِ حِينَ يَقْسِمُ " ⁶¹⁸

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Yahya b. İshâk anlattı. (dedi ki:) Bize İbn Lehîa, Übeydullah b. Ebî Ca'fer'den, o Amr b. el-Esvet'ten, o Ebû Eyyûb'tan (r.a.) haber verdi. **(H.)** Ahmed b. Hanbel (dedi ki:) Bize Ali b. İshâk anlattı. (dedi ki:) Bize Abdullah haber verdi. (dedi ki:) Bize İbn Lehîa, Übeydullah b. Ebî Ca'fer'den, o Amr b. el-Esvet'den, o Ebû Eyyûb'tan (r.a.) Resûlullah'ın (s.a.) şöyle buyurduğunu haber verdi:

"Allah'ın eli (yardımı), yargılamada bulunurken (haktan ayrılmadığı müddetçe) hâkimle beraberdir ve Allah'ın eli (yardımı), taksimatta bulunurken (haktan ayrılmadığı müddetçe) taksimciyle beraberdir."

Rivâyetin Senedi:

- 1- Ebû Eyyûb (r.a.) → Amr b. el-Esvet → Übeydullah b. Ebî Ca'fer → İbn Lehîa⁶¹⁹ → Yahya b. İshâk → Ahmed b. Hanbel (H.)
- 2- Ebû Eyyûb (r.a.) → Amr b. el-Esvet → Übeydullah b. Ebî Ca'fer → İbn Lehîa → Abdullah → Ali b. İshâk → Ahmed b. Hanbel

⁶¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 494 (23511).

⁶¹⁹ İbn Lehîa (174/791): Bk. 300 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisi Kütüb-i Tis‘a sahiplerinden sadece Ahmed b. Hanbel Ebû Eyyûb tarîki ile rivâyet etmiştir.

Şuayb el-Arnaut hadisin isnadının zayıf olduğunu ve Abdullah b. Lehîa‘ın rivâyette teferrüd ettiğini söylemektedir.⁶²⁰

Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel‘in rivâyet ettiğini; senedinde hıfzı zayıf İbn Lehîa‘nın bulunduğunu ve hadisin hasen olduğunu söylemektedir.⁶²¹

Zeylaî, bu hadisi tahriç ederken Şa‘bî kanalıyla İbn Sa‘d‘dan naklen Mesruk hakkında şunları aktarır: “ Mesruk hâkim idi ve vazifesini yaparken ücret almazdı. Mesruk: “ Bir davada hüküm verip de hakka isâbet etmem benim için bir sene Allah yolunda sınır boylarında nöbet tutmaktan daha sevimlidir”, derdi.”⁶²²

2.3.58. Mescitleri Temiz Tutmak

63 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبِيدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبِيدِ اللَّهِ يَعْني ابْنَ كَرِيْزٍ عَنْ شَيْخٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ مِنْ فَرِيْشٍ قَالَ وَجَدَ رَجُلٌ فِي ثَوْبِهِ قَمَلَةً فَأَخَذَهَا لِيَطْرَحَهَا فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَفْعَلْ ازْدُدْهَا فِي ثَوْبِكَ حَتَّى تَخْرُجَ مِنَ الْمَسْجِدِ⁶²³

Tercüme: (Ahmed b. Hanbel dedi ki:) Bize Muhammed b. Übeyd anlattı. (dedi ki:) Bize Muhammed b. İshâk Talha b. Ubeydullah b. Kerîz‘den, o Kureyş‘ten olan Mekkeli bir şeyh‘ten (yaşlıdan) naklen şöyle anlattı: “*Bir adam elbisesinde bir bit bulmuştu. Adam onu mescide bırakmak için alınca Allah Resûlü (s.a.); “sakın, zinhar onu mescide bırakma tekrar mescitten çıkıncaya kadar elbisene koy” buyurdu*”.

⁶²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 495. (1 nolu dipnot).

⁶²¹ Heysemî, *Mecmeu‘z-zevâid*, 4: 193.

⁶²² Zeylaî, *Nasbu‘r-Râye*, 4: 68.

⁶²³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 538 (23558).

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî → Şeyh⁶²⁴ → Talha b. ‘Ubeydullah b. Kerîz → Muhammed b. İshâk⁶²⁵ → Muhammed b. ‘Ubeyd → Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ahmed b. Hanbel’in dışında Kütüb-i Tis’a sahipleri bu hadisi rivâyet etmemiştir. İlgili hadisi Ahmed b. Hanbel, Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin müsnedinde rivâyet etmiş ama sened zincirinde Ebû Eyyûb bulunmamaktadır.

Şuayb el-Arnaut, hadisin isnadının zayıf olduğunu söylemektedir.⁶²⁶ Heysemî, hadisi Ahmed b. Hanbel’in rivâyet ettiğini ve Muhammed b. İshâk hariç ricâlinin sika olduğunu, onun da (İbn İshâk’ın) tedlis yaptığını söylemiştir.⁶²⁷

2.3.59. Azl Yapmak

64 - وَ حَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ أَفْلَحٍ مَوْلَى

أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أُمِّ وَالدِّ لِأَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ كَانَ يَعْزَلُ⁶²⁸

Tercüme: (Leys dedi ki:) Bana İmam Malik, Ömer b. ‘Ubeydullah’ın Mevlası Ebu’n-Nadr’dan, o Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin mevlâsı İbn Eflah’tan, o da Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin Ümmü Veledinden (çocuklu câriyesinden) naklen anlattığına göre: “Ebû Eyyûb el-Ensârî azil yapardı.” dedi.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyûb el-Ensârî / Ümmü Veled⁶²⁹ → İbn Eflah → Ebu’n-Nadr⁶³⁰ → Malik → Leys

⁶²⁴ Şeyh (?): Mechûl bir râvidir. Onun hakkında bir bilgiye ulaşamadık.

⁶²⁵ Muhammed b. İshâk (150/768): Bk. 213 nolu dipnot.

⁶²⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 38: 539. (1 nolu dipnot)

⁶²⁷ Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid*, 2: 20.

⁶²⁸ İmam Malik, “Talak”, 97.

⁶²⁹ Ümmü Veled (?): Ebû Eyyûb’un ümmî veledidir. Mübhem bir râvidir.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadis Muvatta da geçmektedir. Mevkûf bir rivâyettir. Senedinde mübhem bir râvi vardır.

İslam âlimleri; gerek hür gerek cariye kadınlarda olsun erkeğin azil yapmasında ihtilâf etmişlerdir. Sahâbîlerden İbn Mesut, Cabir b. Abdullah, İbn Abbâs ve Ebû Eyyüb'un azil yapmaya ruhsat verdikleri; Hz. Ömer, Hz. Osman ve İbn Ömer'in mekruh gördükleri ile ilgili rivâyetler bulunmaktadır. Fakihler de çoğunlukla hür eşte kadının izni ile; câriye de ise izne gerek kalmaksızın azl'in caiz olduğu görüşündedirler.⁶³¹

2.3.60. Medine'nin Harem Sayılması

65 - وَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ يُونُسَ بْنِ يُونُسَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ

الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ وَجَدَ غُلَمَانًا قَدْ أَلْجَأُوا تَغْلِبًا إِلَى زَاوِيَةٍ فَطَرَدَهُمْ عَنْهُ قَالَ مَالِكٌ لَا أَعْلَمُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ

أَفِي حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصْنَعُ هَذَا⁶³²

Tercüme: (Leys dedi ki:) Bana İmam Malik Yunus b. Yusuf'tan, o Âtâ b. Yesâr'dan, o da Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin (r.a.) kendisiyle ilgili şu anekdotu anlattığını nakletti: "O, bir grup çocuğun bir tilkiyi avlamak için Medine'nin bir köşesine sıkıştırdıklarını gördü. O, onları (çocukları) tilkiden uzaklaştırdı ve onu kurtardı." İmam Malik der ki: Ebû Eyyüb el-Ensârî, çocuklara: "Resûlullah'ın (s.a.) haremindedir bu yapılır mı?" demiştir.

Rivâyetin Senedi:

Ebû Eyyüb el-Ensârî → Âtâ b. Yesâr → Yunus b. Yusuf → Malik → Leys

⁶³⁰ **Ebu'n-Nadr (129):** Salim b. Ebî Ümeyye el-Kureyşî et-Teymî Ebu'n-Nadr el-Medenî. İbn Hacer el-Askalânî, onun hakkında "sikatun sebtun yursilu" demiştir. Sika biri olduğu söylenmiştir. Bk. İbn Hacer el-Askalânî, *Takribu't-Tehzib*, 194; Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 10: 127.

⁶³¹ İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah, *İstizkâr*, thk. Salim Muhammed Âta, Muhammed Ali Muâvved, 1. Bs. (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîye, 2000), 6: 221-228.

⁶³² İmam Malik, "el-Câmi", 16.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadis bu tarikle Kütüb-i Tis'a eserlerden Muvatta da geçmektedir. Mevkûf bir hadis olup sahîh'tir.

“Harem”; taarruzdan korunmuş, menedilmiş (yasak) bölge demektir. Ağaçları kesmek, otları koparmak ve hayvanları avlamak gibi diğer normal yerlerde yapılan bir takım işleri yapmak yasak kılınmıştır. Diğer rivâyetlerden de anlaşıldığına göre Medine civarındaki Ayir dağı ile Uhud dağı arasındaki bölge harem kabul edilmektedir. Üç mezhebe göre hüküm böyledir. Hanefilere göre Medine’de, Mekke’de olduğu gibi harem bölge yoktur. Resûlullah (s.a.) Medine’nin güzelliğini ve kutsiyetini (saygınığını) korumak için “*Medine, Haremdir*” buyurmuştur.⁶³³ Birçok hadis kaynağı bu konuyu ele almaktadır.

Hükmen Merfu‘ olmaları sebebiyle, bu son iki hadisin teze eklenmesinde fayda mülâhaza ettik, umarım isabetli olmuştur.

⁶³³ İbn Abdilberr, *İstizkâr*, 8: 230-236.

2.3.61. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Rivâyetleri ile İlgili Genel Değerlendirme

Meşhur sahâbîlerden Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Kütüb-i Tis'a'da yer alan rivâyetlerini incelemeye çalıştık. Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) çok fazla hadis rivâyet eden sahâbîlerden değildir. Onun rivâyet ettiği hadislerin sayısı farklı rakamlarla ifade edilmektedir. Konuyla ilgili geniş bilgiyi hadisçiliği ile ilgili bölümde verdiğimizden tekrara düşmemek için burada ayrıca bir değerlendirmede bulunmamayı tercih ettik. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Kütüb-i Tis'a'da yer alan hadislerini incelemekle beraber zaman zaman diğer kaynaklarda işaret ettik.

Hakkında cerh ve ta'dil yönünden eleştiri olan râvilerin biyografisini kısaca vermeye ve hadislerin sıhhat derecesine işaret etmeye çalıştık. Ebû Eyyûb'un râvilerinden Ebû Sevre gibi zayıf; Dâvud b. Ebî Salih ve Ebû Şimâl gibi meçhul olanlar bulunmakla birlikte sika olanlar çoğunluktadır.

Hadislerden sıhhat problemi olanlara destekleyici şahit ve mütabi rivâyetler, varsa kaynaklarına işaret ettik. Hadislerin sıhhati ile ilgili bir tablo yapmayı değerlendirdik ama uygun bulmadık. Doktora seviyesinde bir çalışmanın yapılması durumunda hadislerin sıhhati ile ilgili bir tablonun yapılmasının uygun olacağı kanaatindeyiz.

Ahmed b. Hanbel'in, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin bölümünde zikrettiği mescitleri temiz tutma ile ilgili hadisin senedinde Ebû Eyyûb el-Ensârî bulunmamaktadır. Ayrıca tırnakları kesme ile ilgili hadisteki Ebû Eyyûb el-Ensârî, sahâbî olan Ebû Eyyûb değil; Ebû Eyyûb Yahya b. Malik el-Ezdi el-Âteki'dir. Râvi Veki' b. Cerrah'ın dili kaymış ve galat yapmıştır. Râvi tabî ve sika olup hadis Mürsel'dir. İmam Malik'in rivâyetlerinden ikisi mavkuf'tur.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin 65 hadisini inceledik. Bu hadislerin içeriği ibadetten ahlâka, ahkâm ve adâba kadar geniş bir alanı kapsamakta olup, bu hadisler Kütüb-i Tis'a'da yaklaşık kırk sekiz bab (konu) başlığı altında rivâyet edilmiştir, bu rivâyetlerin yarısına yakını abdest, gûsl, taharet, namaz, oruç, hac ve kurban gibi ibadet konuları ile ilgilidir. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin en çok rivâyeti Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer alırken, en az rivâyeti ise İmam Malik'in *Muvatta*'sında yer almaktadır.

Tablo 1: Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetlerin (Tekrarlar Dâhil) Konu ve Kaynak Dağılımı

Konu	Buhârî	Müslim	Nesâî	Ebû Dâvûd	Tirmizî	İbn Mâce	Dârimî	Müsned	Muvatta	Toplam
Ahkâm	1									
Bey'ât			1							
el-Birr ve's-Sıla		1			1					
Buyu'					1					
Câmi'									1	
Cenâiz	1		1							
Cennet		1								
Cihad			1	3						
De'âvat	1				2					
Dehâya									1	
Edâhi					1	1				
Edep	1			1	1	1				
Eşribe		2								
Et'ime				1	1					
Fedâilu'l-Kuran					2		1			
Fedâilu's-Sehâbe		1								
Ğusl	1									
Hac	2	3					1		2	
Hayz		2								
Husnu'l-Hulk									1	
İmare		1								
İftitah			1							
İkamatü's-Salât						3				
İman		3								
İsti'zan	1						1			

Konu	Buhârî	Müslim	Nesâî	Ebû Dâvûd	Tirmîzî	İbn Mâce	Dârimî	Müsned	Muvatta	Toplam
Kible									1	
Kıyamu'l-Leyl			4							
Menâkıb					1					
Menasik			2	1		2	2			
Mevâkit			1							
Meğazi	2									
Nikâh					1					
Salat	1		1	4			3		1	
Salatu'l-Cemaa									2	
Savm				1	1		1			
Siyam		1				1				
Siyer					1		1			
Sıfatu'l-Cennet					1					
Tahâre		1	5	1	1		3			
Tahâre ve Sünenühâ						6				
Talak									1	
Tefsir					1					
Tehrîmü'd-Dem			1							
Tevbe		2								
Ticaret						1				
Vudu	1									
Ez-Zikru ve'd-Dua		1								
Zühd						1				
Toplam	12	19	18	12	16	16	13	103	10	

SONUÇ

Bu çalışmamızda meşhur sahâbîlerden Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hayatı ve rivâyetlerini inceledik. Kaynaklarda Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin doğumu ile ilgili bazı tahminler hariç bir bilgiye ulaşamadık. Araştırmamız süresince o'nun çocukluğu, gençliği ve İslâm'dan önceki hayatı ile ilgili hemen hemen hiçbir bilgiye rastlayamadık.

Ebû Eyyûb ikinci Akabe Biat'ına katılmıştır. Bu durum bize onun bu tarihten önce Müslüman olduğunu göstermektedir. Tarihî tespitlere göre Müslüman olması İkinci Akabe Biati'ndan bir yıl kadar önce 621 yılındadır. İsmi Hâlid b. Zeyd olmasına rağmen o, Ebû Eyyûb künyesiyle meşhur olmuştur.

Araştırmalarımız esnasında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin cömertliğini, cesaretini, fedakârlığını ve o'nun Resûlullah'a (s.a.) olan bağlılığını anlatan pek çok olayı müşahede ettik.

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.) ve dört halife döneminin hepsine ulaşmış ve Muâviye döneminin bir kısmını yaşamış bir sahâbîdir. O, İslâm ordularının İstanbul seferine katılıp orada vefat edinceye kadar çoğu fetih hareketine katılmıştır. Hz. Ali (r.a.) dönemindeki siyâsî çalkantıları yaşamış ve onun yanında yer almıştır.

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), Allah Resûlü'nün (s.a.) vefatından sonraki dönemlerde ilminden yararlanmak ve fetvâ almak için mürâcaat edilen kişilerden biri olmuştur. Sahâbe ve tâbiîn, onun meziyetlerini takdir ederek ondan yararlanmak istemişlerdir. İçinden çıkamadıkları dini meseleleri ona götürmüşlerdir. Çünkü o, ilim ve fazlıyla ashâbın müftüleri arasında görülmektedir.

Kaynakların çoğunluğuna göre Ebû Eyyûb (r.a.) İstanbul kuşatması esnasında, 52/672 yılında vefat etmiştir. Vefat ettiği esnada kaç yaşlarında olduğuna dair mürâcaat ettiğimiz kaynaklarda net bir bilgiye ulaşılmamıştır.

Düşman sınırları içerisinde kalan Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) kabrinin gerek ilk, gerekse daha sonraki dönemlerde durumunun ne olduğu hakkında kaynaklarda pek çok değişik bilgi bulunmaktadır.

Kaynaklarda Ebû Eyyûb'un kabri ve üzerindeki türbenin İstanbul'un fethine yakın bir döneme kadar var olduğu; gerek Müslümanlar ve gerekse Rumlar tarafından kabrin bilindiği ve ziyaretgâh olarak pek çok insan tarafından ziyaret edildiğine dair bilgilerin doğru olduğu kanaatindeyiz.

Hz. Peygamber'e (s.a.) yakın olmasına rağmen Ebû Eyyûb (r.a.); hem sünnete yönelik titizliği hem de hayatının savaşlarda geçmiş olmasının etkisiyle çok fazla hadis rivâyet etmemiştir. Onun rivâyet ettiği hadislerin sayısı farklı rakamlarla ifade edilmektedir.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) hadisler konusundaki titizliğini gösteren, bildiği bir hadisi te'yit etmek için Mısır'a gitmesi olayı meşhurdur. O günün şartlarında gidişi ve dönüşü iki ayı bulan yolculukla Medine'den Mısır'a gittiğini görmekteyiz. Diğer sahâbîlerin ise kendi aralarında hadis rivâyeti için yolculuk yaptığına dair fazla bir bilgiye sahip değiliz.

Bizim tesbitlerimize göre, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki hadisleri 103 adettir. Bunların 99'u kendi bölümü içerisinde, 4 tanesi de Übeyy b. Ka'b'ın (r.a.) bölümünde geçmektedir.

Kaydedebildiğimiz kadarıyla onun Kütüb-i Tis'a'da yer alan hadislerinin dağılımı şöyledir:

Buhârî, 12; Müslim, 19; Tirmîzî, 16; Ebû Dâvûd, 12; Nesâî, 18; İbn Mâce, 16; İmam Malik, 10; Dârimî, 13; Ahmed b. Hanbel, 103 toplam: 219.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hayatı ve rivâyetleri hakkında bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunların çoğu yazma eserler olup değişik kütüphanelerde mevcuttur.

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), doğrudan Hz. Peygamber (s.a.) ve Ubeyy b. Ka'b'tan (r.a.) rivâyetlerde bulunmuştur. Kendisinden de birçok sahâbî ve tabiîn rivâyette bulunmuştur.

Çalışmamızda da görüleceği üzere Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.), Rasûlullah'tan (s.a.) rivâyet ettiği 65 hadis incelenmiştir.

Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.), hadislerinin geçtiği bölüm, bab ve konulardan, bir de hadisin içeriğinden yararlanarak başlıkları belirleyip hadisleri sıralamaya çalıştık. Bu manada toplam 60 konu başlığı tespit ettik. Bu 60 konu başlığı altında da 65 hadisi ele aldık. Bu hadislerin ikisi mevkûf hadislerdir. Bu konu başlıkları ibadetten ahlâka, ahkâm ve adâba kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.

Ayrıca çalışmamız esnasında; Resûlullah'dan (s.a.) gelen rivâyetlerin nasıl kayıt altına alındığını, râvilerin ve eser sahiplerinin bu konudaki titizliklerini ve çabalarını gördük. Bu da bizim, hadis külliyyâtımıza ve bu mirası ortaya koyan âlimlerimize olan güvenimizi daha da artırmıştır.

Yine çalışmamız esnasında, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (r.a.) hayatı ve rivâyetleri ile ilgili daha geniş bir çalışmanın, belki de bir doktora çalışmasının gerekli olduğu kanaatine vardık.

Temennimiz; günümüz Müslümanları için birer örnek olmaları düşünce ve umuduyla, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve rivâyetleri olan diğer sahâbîlerin de hayat, kişilik ve rivâyetlerinin araştırılıp incelerek tespit edilmesi ve bilime katkı sağlanmasıdır.

KAYNAKÇA

- A‘zamî, Muhammed Mustafa. *Dirâsâtûn fi’l-hadisi’n-nebevî ve tarihu tedvînihi*. 2 Cilt, Dimaşk: el-Mektebetu’l-islâmiyye, 1992.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. Thk: Şuayb el-Arnaut, 2. Bs., 50 cilt. b.y: Muessesetu’r-risâle, 1999.
- Algül, Hüseyin. “Ebû Eyyûb el-Ensârî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1. bs, 44 cilt. 10: 123-125. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Aliyyu’l-Kârî, Ali b. Sultân Muhammed. *Mirkâtü’l-mefâtih şerhu Mişkâti’l mesâbih*. 1. Bs., 9 cilt. Beyrut: Daru’l-Fikr, 2002.
- Atar, Fahrettin. “Mükâtebe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1. Bs., 44 cilt. 31: 531-533. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Aynî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed. *Umdetu’l-Kârî şerhu Sahîhi’l-Buhârî*. Thk: Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, 25 cilt. Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye, 2009.
- Azimabâdî, Muhammed Şemsülhak el-Azîmâbâdî. *Avnü’l-ma‘bûd şerhu Sünen-i Ebû Dâvûd*, 2. Bs., 14 cilt. Beyrut: Dâru’l-kutubu’l-ilmîye, 1425/2014.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrahim. *Sahîhi Buhârî*. Thk: Mustafa Dîp Boğa, 5. Bs., 7 cilt. Kahire: Dâru İbn Kesir, 1993.
- Buhârî. *et-Tarîhu’l-kebîr*. 8 cilt. Haydarabâd: Dâiratu’l-maârifî’l-Osmaniyye, ts.
- Busirî, Şahabeddin Ebu’l-Abbas Ahmed b. Ebû Bekr b. İsmâil. *Misbahu’z-zucace fi Zevâidi İbn Mâce*. Thk: Muhammed el-Münteka el-Keşnâvî. 2. Bs., 4 cilt. Beyrut: Daru’l-arebiyye, 1403/1983.
- Çakan, İsmail Lütfü. *Eyüp Sultan Hazretlerinde Kırk Hadis*. İstanbul: İFAV, 2009.
- Dârekutnî, Ebu’l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed. *Sünenü’l-Dârekutnî*. Thk: es-Seyyid Abdullah Haşim Yemani el-Medeni), 4 cilt, Beyrut, Daru’l-ma‘rife, 1966.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *Müsnedu’d-Dârimî*. Thk: Huseyn Selim Esed ed-Darânî, 1. Bs., 4 cilt. Riyâd: Daru’l-muğnî, 2000.
- Dolabî, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd. *el-Kunnâ ve’l-Esmâ*. Thk: Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Feryabi, 1. Bs., 3 cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2000.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş’as es-Sicistanî. *Sünenü Ebû Dâvûd*. Thk: Sıdkı Cemil el-Âttar, 1. Bs., Beyrut: Dâru’l-fikr, 2005.

- Ebû'l-Fidâ, İsmail b. Kesir. *Siretu'n- nebeviyye*. Thk: Mustafa Abdulvâhîd), 1. Bs., 4 cilt. Kahire: Dâru's-selâm, 2011.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Mehran el-İsbehani. *Ma'rifetus-sahâbe*. Thk: Muhammed Hasen İsmail-Mes'ar Abdulhamid es-Şa'rânî, 1. Bs., 5 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2002.
- Ekrem Ziya, el-Ömeri. *Bakî Mahled el-Kurtubi ve Mukaddimetu Müsnedihi*. b.y: yy, 1974.
- el-Albânî, Muhammed Nâsiruddîn. *Daifu Süneni Ebî Dâvûd*. 1. Bs., 2 cilt. Kuveyt: Muessesetu ğiras, 2002.
- el-Albânî. *Daifu Süneni İbn Mâce*. Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, 1997.
- el-Albânî. *Daifu Süneni't-Tirmîzî*. Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, 2000.
- el-Albânî. *Sahîhu Süneni't-Tirmîzî*. 1. bs, 3 cilt, Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, 2000.
- el-Albânî. *Sahîhu Süneni'n-Nesâî*. 1. bs, 3 cilt, Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, 1997.
- el-Albânî. *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*. 1. bs, 3 cilt, Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, 1998.
- el-Albânî. *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*. 1. bs, 8 cilt, Kuveyt: Muessesetu ğiras, 2002,
- el-Albânî. *Sahîhu Süneni İbn Mâce*. 1. bs, 3 cilt, Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, 1997.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi. "Gadîr'uhum". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1. Bs., 44 cilt. 13: 279-280. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nisâbûrî. *el-Müstedrak ala's-Sahîheyn*. Thk. Mustafa Abdulkâdir 'Âta, 1. Bs., 4 cilt. Beyrut: Daru'l-kutubu'l-ilmîyye, 1990.
- Hatîb, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Bağdadi. *Tarih'u Bağdat*. Thk: Mustafa Abdulkadir 'Âta, 1. Bs., 14 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1997.
- Heysemî, Nûruddîn Ali b. Ebî Bekr. *Mecmau'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid*. Thk: Hüsameddin el-Kudsi, 10 cilt. Kahire: Mektebetu'l-Kuds, 1994.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah. *İstizkâr*. Thk. Salim Muhammed 'Âta, Muhammed Ali Mu'avved), 1. Bs., 8 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2000.
- İbn Abdilber. *el-İsti'ab fî Ma'rifeti'l-ashâb*. Thk. 'Âdil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Mu'avved), 2. Bs., 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2002.
- İbn Abdirabbih, Ahmed b. Muhammed el-Endelûsî, *el-'İkdü'l-Ferîd*. Thk: Muhammed Saîd el-'Uryan, 9 cilt. b.y: Mektebutu't-ticâriyetu'l-kübra, 1953.

- İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah. *Tarih'u Medineti Dimaşk*. Thk: Mustafa Abdulkadir 'Âta), 1. Bs., 37 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiiyye, 2012.
- İbn Battâl, Ebu'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdulmelik. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Thk: Ebû Temim Yasir b. İbrahim, 2. Bs., 11 cilt. Riyad: Mektebetu'r-rüşd, 2003.
- İbn Cevzî, Cemaleddin Ebû'l-Ferec Abdurrahman. *Telkih'u fuhumi ehli'l-eser fi ûyuni't-târihi ve's-siyer*. Beyrut: Dâru'l-Erkam b. Ebî Erkam, 1997.
- İbn Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed. *el-Muntazam fi târihi'l-muluki ve'l-ümem*. Thk: Muhammed Abdulkadir 'Âta ve Mustafa Abdulkadir 'Âta, 3. Bs., 19 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiiyye, ts.
- İbn Ebû Hâtim, Abdurrahman b. Muhammed b. İdris et-Temimi, el-Hanzeli, er-Razi. *el-Cerh ve't-Ta'dil*. Thk: Mustafa Abdulkadir 'Âta), 1. Bs., 10 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiiyye, 2002.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim. *el-Musannef*. Thk: Muhammed Avvâme, 21 cilt. b.y: Dâru'l-kible, ts.
- İbn Esir, Ebu's-Saâdât el-Mübârek b. Muhammed el-Cezerî. *en-Nihâye fi Ğarîbi'l-Hadis ve'l-Eser*. Thk: Tahir Ahmed ez-Zâvî-Mahmud muhammed et-Tanâhi, 5 cilt: Beyrut: el-Mektebetu'l-ilmiiyye, 1979.
- İbn Esir, İzzeddin Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî. *Üsdü'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*. Thk: Halil Me'mun, 4. Bs., 5 cilt, Beyrut: Daru'l-ma'rif, 2009.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalanî. *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*. Thk: Âdil Ahmed Abdulmevcud-Ali Muhammed Mu'avved, 1. Bs., 9 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiiyye, 1995.
- İbn Hacer. *Takribu't-Tehzib*. 1. Bs., 2 Cilt. Riyâd: Daru'l-fıkr, 1995.
- İbn Hacer. *Telhîsu'l-habîr fi tahrîci şerhi'l-kebir*. 1. Bs., 4 cilt. b.y: Dâru'l-kutubi'l-ilmiiyye, 1989.
- İbn Hacer. *Nuzhetu'n-nazar fi tadvîhi nuhbetu'l-fiker fi mustalehi ehli'l-eser*. Thk: Nureddin Itr, Şam: matba'atu's-sabah, 2000.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Abdullah b. Saîd ez-Zahirî. *Esmâu's-sahâbe*. Thk: Mus'ud Abdulhamid es-Sa'denî, Kahire: Mektebetu'l-Kur'an, ts.

- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebû Hatim et-Temimî el-Bustî. *Kitabu's-Sikât*. 1. Bs., 10 cilt Beyrut: Muessesetu kutubu's-sekâfiyye, 1988.
- İbn Hibbân. *Takrîbu's-sikat*. Thk: Halil b. Me'mun, Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2007.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik. *Siretu'n- nebeviyye*. Thk. Mustafa es-Sekâ- İbrahim el-İbyari-Abdulhafız Selebî, 7. Bs., 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2009.
- İbn Hüzeyme, Ebû Bekir Muhammed b. İshâk b. Hüzeyme es-Sülemî en-Nisâbûrî. *Sahîh'u İbn Hüzeyme*. Thk: Muhammed Mustafa el-A'zamî, 4 cilt. Beyrut: el-Mektebu'l-islâmî, 1970.
- İbn İshâk. *Siretu'n-nebeviyye*. Thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî, 2. Bs., 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîye, 2009.
- İbn Kesîr, İmaduddîn Ebû'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Thk: Me'mun Muhammed Saîd es-Sağırıcı, 2. Bs., 20 cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesir, 2010.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. *el-Ma'ârif*. Thk. Servet Ökkâşe, Kahire: Dâru'l-ma'ârif, ts.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî: *Sünenu İbn Mâce ve bi havaşi Haşiyetu's-Sindî ve Misbahu'z-züccâce fi Zevâidi İbn Mâce*. Thk: Sıdkı Cemil 'Attar, Beyrut: Dâru'l-fikir, 2003.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zuhrî. *et-Tabâkatu'l-kübrâ*. 8 cilt, Beyrut: Dâru'l-ihyâi't-turasi'l-'arabî, ts.
- İmam Malik, *el-Muvatta*. Thk: Kulal Hasen Ali, Beyrut: Muessesetu'r-risâle naşirun, 2013.
- Karâfi, Nureddin Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed. *Nefahâtu'l-âbiri's-Sârî bi ehâdisi Ebi Eyyûb el-Ensârî*. Nuru Osman, kısmı kayıt 940/1-2: 1a-301b. Nuru Osmaniye Kütüphanesi.
- Kılıç, Ünal. *Ebû Eyyûb el-Ensârî*. Ankara: TDV, 2013.
- Kirmanî, Şemsuddin Muhammed Yusuf. *Şerhu'l-Kirmanî âla Sahîhi'l-Buhârî*. Thk: Muhammed Osman, 1. Bs., 12 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîye, 2010.
- Mahmudov, Elşad. "Zâtusselâsil Seriyesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1. Bs., 44 cilt. 44: 153-154. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Mizzî, Cemaluddin Ebu'l-Haccâc Yûsuf. *Tehzîbu'l-kemal fi esmâi'r-ricâl*. Thk: Beşir 'Avvâd Ma'ruf, 1. Bs., 35 cilt. Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 2002.

- Mugaltay, Ebu Abdullah Alâeddin Mugaltay b. Kılıç b. Abdullah el-Bekcerî. *Şerhu Süneni İbn Mâce el-imam*. Thk: Kâmil Uveyde, 1. Bs., 5 cilt. Riyad: Mektebetu nizar Mustafa el-Bâz, 1999.
- Mübârekfûrî, Muhammed Abdurrahman b. Abdurrahim Ebu'l-Âlâ. *Tuhfetü'l-ahvezî bi Şerhi Câmiu't-Tirmîzi*. 10 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, ts.
- Münzirî, Abdulazîm b. Abdulkaviy Ebû Ahmed. *et-Terğib ve't-terhib*. Thk: İbrahim Şemsuddin, 1. Bs., 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1417.
- Müslim b. Haccâc, Ebû'l-Huseyn el-Kuşeyri en-Nîsâburî. *Sahîhu Müslim*. Thk: Muhammed Fuad Abdulbaki, Kahire: Dâru'l-hadis, 1991.
- Naîm, Ahmed. *Sahîh-u Buhârî Muhatasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*. 8. Bs., 10 cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1984.
- Nedvî, Ebû Hasan Ali el-Haseni. *Siretu'n-nebeviyye*. Thk: Abdülmecid el-Ğavri, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2004.
- Nesâî, Ahmed b. Şuâyb b. Ali. *Sünenu'n-Nesâî*. Thk: Sıdkı Cemil 'Attar, Beyrut: Dâru'l-fikr, 2005.
- Nevevî, Muhyiddin Ebû Zekerîyya Yahya. *el-Minhâc Şerhu Sahîhu Müslim b. el-Haccâc*. 2. Bs., 18 cilt. Beyrut: Dâru ihyai't-turasi'l-'arabî, 1392.
- Öğüt, Hacı Cemal. *Eyyûb Sultan*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları, 2016.
- Safedî, Salaheddin Halil b. Aybeg. *el-Vâfi bi'l-vefâyât*. Thk. Ebû Abdillâh Celal el-Asyuti, 1. Bs., 22 cilt. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2010.
- Safiyuddîn, Ahmed b. Abdullah el-Hazreci. *Hülâsât'u Tezhîb'u Tehzibu'l kemâl fi esmâi'r-ricâl*. b.y: el-Matbetu'l-kübra, 1301/1884.
- es-Sübkî, Mahmud Muhammed Hattab. *el-Menhelü'l-Azbi'l-Mevrûd Şerhu Sünen-i Ebi Davud*. 10 cilt. Beyrut: Müessesetü't-tarihi'l-'arabi, ts.
- Taberânî, Ebû'l-Kasım Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. Thk: Hamdî Abdülmecid es-Selefi, 25 cilt. Beyrut: Dâru ihyai't-turasi'l-'arabî, 2002.
- Taberânî. *el-Mu'cemu's-Sağir*. Thk: Muhammed Şekur-Mamud el-Hâc, 1. Bs., 2 cilt. Beyrut: el-Mektebu'l islâmîye, 1985.
- Tirmîzî, Muhammed b. İsa. *Sünenu't-Tirmîzî*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 2005.
- Toprak, Süleyman. "Kabir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1. Bs., 44 Cilt. 24: 37-38. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer. *Kitabu'l-meğazî*. Kahire: Matbaau's-sa'âde, 1947,

- Yahya b. Ebû Bekr el-Âmiri. *er-Riyadu'l-mustetâbe fi cümleti men reva fi's-Sahîheyne mine's-sahâbe*. Thk: Abdullah b. İbrahim el-Ensârî ve Abduttevvâb Heykel, b.y: yy, ts.
- Yıldız, Abdullah. “İstılahlardaki Anlam Kargaşası Kapsamında İ'tibâr Kavramı ile Şâhid ve Mütâbî Hadis Arasındaki İlişki ve Farklılıklar”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 36/36, (2016): 72-111.
- Zebidî, Ebü'l-Feyd Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Hüseynî. *Tâcu'l-'Arûs, min cevâhiri'l-kâmûs*. 40 cilt. b.y: Dâru'l-hidâye, ts.
- Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyer'u a'lâmi'n-nübelâ*. Thk: Şuâyb el-Arnaut, 11. Bs., 23 cilt. Beyrut: Muessesetu'r-risâle, 1998.
- Zehebî. *Mizanu'l-i'tidal fi nakdi'r-ricâl*. Thk: Ali Muhammed el-Becâvî, 1. Bs., 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1963.
- Zeylâî, Cemaluddin Ebî Muhammed Abdillâh b. Yusuf b. Muhammed. *Nasbu'r-Raye li Ehâdis'l-Hidaye mea Haşiyetihi li Buğyeti'l-Elmaî fi Tahrîci'z-Zeylâî*. Thk. Muhammed 'Avvâme, 1. Bs., 4 cilt. Beyrut: Muessesetu'r-reyyân, 1997.
- Zirikli, Hayruddîn. *el-A'lam*. 15. Bs., 2 cilt. Beyrut: Daru'l-ilm li'l-melâyîn, 2002.